

МАТЕРІАЛИ
СЬОМОЇ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

АКТУАЛЬНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Одеса
16 травня 2016 року

Україна Росія Білорусь Литва
Придністров'є Лівія Бельгія
Швейцарія Нігерія Китай

Ukraine Russia Belarus Lithuania Pridnestrovie
Libya Belgium Switzerland Nigeria China

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний політехнічний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту

Співорганізатори:

Міжнародна академія соціальної роботи

Жемайтійський коледж (Литва)

Південно-Українське відділення Соціологічної асоціації України

Головне управління праці та соціального захисту населення
Одеської обласної державної адміністрації

**МАТЕРІАЛИ
СЬОМОЇ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ
СФЕРІ»**

16 ТРАВНЯ 2016 РОКУ

Одеса
2016

ББК 60.54.94.3
УДК 316.472.082.2
A43

Редакційна колегія:

Головний редактор: В. В. Корнещук, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту Одеського національного політехнічного університету

Члени редакційної колегії:

Волович В. І., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри методології та методів соціологічних досліджень Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка

Хижняк Л. М., доктор соціологічних наук, професор кафедри прикладної соціології, заступник декана з наукової роботи соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Гансова Е. А., доктор філософських наук, професор кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Іванчук М. Г., доктор психологічних наук, професор, завідувач центру моніторингу та забезпечення якості підготовки фахівців Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Федірчик Т. Д., доктор педагогічних наук, доцент, заступник декана факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Колот С. О., кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту Одеського національного політехнічного університету

Рецензенти:

Богданова І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки, психології та педагогічних інновацій Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Онищук В. М., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології Інституту соціальних досліджень Одеського національного політехнічного університету ім. І. І. Мечникова

Актуальні дослідження в соціальній сфері : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 16 травня 2016 р.) / гол. ред. В. В. Корнещук. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2016. – 276 с.

У збірнику опубліковані матеріали українських та зарубіжних авторів, які висвітлюють проблеми соціальної роботи, кадрового менеджменту та професійної підготовки фахівців.

ББК 60.54.94.3
УДК 316.472.082.2

© Одеський національний політехнічний університет,
кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту, 2016 р.

1

Проблемне поле сучасних соціальних досліджень
Problematic field of contemporary social studies

2

Кадровий менеджмент і сучасні технології управління
Staff management and modern management technologies

3

Соціальна допомога та проблеми
психологічного консультування
Social care and counseling issues

4

Сучасна теорія та практика соціальної роботи
Contemporary theory and practice of social work

5

Соціальна політика та права людини
Social policy and human rights

6

Соціальна педагогіка
Social pedagogics

7

Проблеми підготовки фахівців у вищій школі
The problems of training specialists at the university

Зміст

1. ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Посвістак О. А. (Хмельницький, Україна)	20
Внесок представників психодинамічного підходу у становлення психології сім'ї як наукової галузі	
Ремез Н. Д. (Одеса, Україна)	22
Застосування системного підходу в організації підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання	
Гансова Е. А. (Одеса, Україна)	24
Методологічні засади управління соціальними системами	
Краснянська Н. Д., Михальчук К. В. (Одеса, Україна)	26
Гендерні відносини, як предмет соціологічного аналізу	
Калюжна Є. М. (Запоріжжя, Україна)	28
Я-концепція як ресурс досягнення особистісної зрілості	
Пелісьє Ю. П., Майструк О. В. (Одеса, Україна)	30
Аналіз проблемного кола жінок-матерів в місцях позбавлення волі	
Никон Н. А. (Одесса, Украина)	33
Становление электронного парламента в Украине	
Кабусь Н. Д. (Харків, Україна)	36
Фундаментальні ідеї А.Тойнбі в контексті реалізації стратегії сталого розвитку суспільства	
Сиваш С. В. (Запоріжжя, Україна)	38
Креативність – складник творчого потенціалу особистості	
Коптева О. М. (Кіровоград, Україна)	40
Розвиток комунікативних умінь як умова формування соціально-професійної зрілості учнів ПТНЗ	
Дідик Н. М. (Кам'янець-Подільський, Україна)	42
Діагностичний інструментарій вивчення соціальної адаптації дітей-сиріт у ВНЗ	
Марахина Е. Л. (Одесса, Украина)	44
Семья в контексте глобализации	
Боделан М. В., Онищенко Т. Н. (Одесса, Украина)	46
Детская порнография как форма коммерческой эксплуатации детей	
Боделан М. В. (Одесса, Украина)	48
Обзор деятельности Международной организации уличных социальных работников	
Бубнов І. В. (Одеса, Україна)	49
Соціально-правові чинники щодо протидії плагіату в науково-освітній сфері України	

Онищук В. М. (Одеса, Україна)	53
Суспільний запит і соціальний капітал: об'єднуючі ланки суспільства	
Ангелова А. О. (Київ, Україна)	54
Актуалізація релігійної свідомості в старечому віці	
Юдин А. В. (Гент, Бельгія)	57
Интерпретативный феноменологический анализ и применение его методов в этнолингвистическом дефинировании	
Богуславська Ю. Ю. (Одеса, Україна)	60
Комунальні об'єднання як складова громадянського суспільства	
Назарук О. М. (Київ, Україна)	62
Теоретичний аналіз вибору молодого людиною юнацького віку професійного шляху	
Бушев А. Б. (Тверь, Росія)	65
Текстопостроение в Паблик Релейшнз	

2. КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ

Федоров В. Е., Глушков Г. Е. (Тирасполь, Придністров'є)	68
Эмоциональный интеллект менеджера как профессиональная компетенция эффективного управления персоналом	
Богуславська Ю. Ю., Кашлевська О. О. (Одеса, Україна)	70
Ступінь усвідомленості впливу факторів вибору майбутнього фаху	
Ємельянова Г. І. (Одеса, Україна)	72
Фасилітаційний вплив при роботі команди	
Мосьпан Н. В. (Київ, Україна)	75
Структура управління вищою освітою в ЄС	
Колот С. А., Христич А. Л.	77
(Одесса, Украина – Женева, Швейцария)	
Эмоциональная работа в системе ролевых ожиданий	

3. СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ТА ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

Шевченко Н. Ф. (Запоріжжя, Україна)	80
Особливості психологічного консультування в ситуації тяжкої хвороби	
Кримова Н. О. (Одеса, Україна)	82
Соціально-психологічна допомога молоді з девіантною поведінкою	
Гордієнко І. О. (Одеса, Україна)	84
Самоприйняття як передумова толерантності особистості	

- Антонова С. Г., Гордієнко І. О.** (Болград – Одеса, Україна) 86
Психологічні аспекти соціальної роботи з людьми,
які живуть з ВІЛ
- Гавліцька А. В.** (Ізмаїл, Україна) 88
Психологічна консультація як особистісно-центрована
технологія соціальної роботи

4. СУЧАСНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

- Коротенко Н. Ф., Воронцова М. В.** (Таганрог, Росія) 92
Соціальна адаптація клієнтів психоневрологічних
інтернатів
- Лисенко О. М.** (Одеса, Україна) 94
Організація мереж соціальної підтримки як метод соціальної
роботи
- Лазарева А. О.** (Одеса, Україна) 96
Соціальний маркетинг у галузі соціально-побутових послуг
- Селезньова О. О.** (Біла Церква, Україна) 98
Мультидисциплінарний підхід соціальної роботи із внутрішньо
переміщеними особами
- Роменська Т. Г.** (Миколаїв, Україна) 101
Розвивальне середовище для формування предметно-практичної
компетенції в дітей дошкільного віку з дитячим церебральним
паралічем
- Фурман А. А.** (Одеса, Україна) 103
Вартісна спрямованість особистості соціального працівника
- Музика Ю. О., Райчева А. С.** (Одеса, Україна) 105
Соціальний проект покращення правового та соціального рівнів
представників ромської громади півдня Одеської області
- Купріянова О. А.** (Полтава, Україна) 107
Соціально-педагогічна робота з неповними сім'ями
- Гузенко В. А.** (Одеса, Україна) 111
Соціальний супровід обдарованих дітей
- Котломанітова Г. О.** (Полтава, Україна) 113
Соціально-комунікативні ігри у соціально-педагогічній роботі з
дітьми з особливими освітніми потребами
- Северинюк Т. О.** (Одеса, Україна) 115
Модель реабілітаційного простору для внутрішньо переміщених
осіб з інвалідністю
- Вінжега Л. Л., Лесіна Т. М.** (Ізмаїл, Україна) 118
До проблеми соціалізації дітей з нетиповим розвитком в умовах
інклюзивної школи

Пелісьє Ю. П. (Одеса, Україна) Спілкування в діяльності соціального працівника	120
Марусяк К. О. (Одеса, Україна) Соціальний проект: «Світ дорослих очима дітей»	122

5. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

Ковальчук І. В. (Чернівці, Україна) Соціальна політика в умовах євроінтеграції	125
Бабина В. А. (Одеса, Україна) Аспекти политизации религии	127

6. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Роман С. В. (Старобільськ, Україна) Цінності педагогічної діяльності вчителя хімії	130
Щербань А. Д. (Херсон, Україна) Система цінностей молодіжного дозвілля	132
Аріщенко А. С. (Суми, Україна) Генеza інклюзивного навчання студентів в університетах та коледжах США	135
Якимчук А. В. (Умань, Україна) Потенціал різних напрямів волонтерської діяльності у формуванні соціально-значущих якостей студентської молоді	137
Тодорцева Ю. В. (Одеса, Україна) Робота соціального педагога щодо професійної орієнтації учнівської молоді	139
Старікова А. С. (Запоріжжя, Україна) Анализ путей профилактики адиктивного поведения подростков	141
Марчук М. В. (Чернівці, Україна) Громадська підтримка суспільної опіки дітей та Буковині (перша третина ХХ століття)	143
Сайко Н. О. (Полтава, Україна) Створення реабілітаційного середовища в умовах загальноосвітніх навчальних закладів	146
Лещенко О. Г. (Запоріжжя, Україна) Технології соціально-педагогічної роботи з прийомною сім'єю	151
Слободянюк О. Р. (Одеса, Україна) Застосування активних соціально-психологічних методів в екологічному вихованні	154
Шишова І. О. (Кіровоград, Україна) Освіта дітей із особливими потребами у школах Японії	156

Білик О. М. (Харків, Україна)	158
Розвиток соціальності іноземних студентів у процесі соціального виховання в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу	
Головня В. О. (Харків, Україна)	161
Історико-теоретичний аналіз проблеми жорстості та жорстокої поведінки учнів основної школи	
7. ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	
Коляда Н. М. (Умань, Україна)	164
Актуальні проблеми підготовки майбутніх організаторів дитячого руху	
Асеева Ю. О. (Одеса, Україна)	166
Проблеми професійного самовизначення та мотивації до навчання у вищій школі	
Бейзеров В. А. (Гомель, Беларусь)	168
Інтернаціоналізація ВУЗов Северної Європи	
Симоненко Н. О. (Суми, Україна)	171
Методи організації самостійної роботи студентів у закладах вищої медичної освіти	
Галчонков О. М., Неврев О. І., Лозієнко Н. В. (Одеса, Україна)	173
Зміни функцій викладача на різних етапах розвитку проблемно-орієнтованого навчання в області проектування промислових систем управління (на основі досвіду європейських університетів, що беруть участь в проекті TEMPUS MEDIS)	
Голубенко Т. О. (Київ, Україна)	177
Професійна підготовка соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку: вітчизняний досвід	
Колесник А. Г. (Одеса, Україна)	179
Професійне самовизначення майбутнього педагога-фахівця	
Шинкаренко В. М., Шинкаренко Л. В. (Одеса, Україна)	181
Інноваційні процеси у підготовці економістів	
Просенюк А. І. (Одеса, Україна)	184
Формування діяльнісної самосвідомості у професійному становленні майбутніх вихователів дітей дошкільного віку	
Кудрявцева О. А. (Одеса, Україна)	187
Нові підходи до організації самостійної роботи майбутніх бакалаврів дошкільної освіти	

Сич Т. В. (Старобільськ, Україна)	191
Тематика магістерських досліджень спеціальності «Управління соціальним закладом»	
Сущенко Р. В. (Запоріжжя, Україна)	194
Взаємозв'язок управлінської культури й успішної праці інженерів залізничного транспорту	
Ковальова А. С. (Київ, Україна)	196
Роль міжнародних стандартів у підготовці соціальних працівників до роботи з мігрантами у Швеції	
Циган Н. В. (Старобільськ, Україна)	199
Диференційний підхід у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників	
Протас Ю. О., Кримова Н. О. (Одеса, Україна)	201
Особливості формування Я-концепції майбутніх спеціалістів соціальної роботи	
Ткаченко С. В. (Одеса, Україна)	203
Формування етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін	
Макаров А. А., Заика Е. В. (Харьков, Україна)	205
Тренинг рефлексивності при вирішенні психологічних і правових проблем для психологів і соціальних педагогів	
Кобилянська Л. І. (Чернівці, Україна)	208
Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи у сфері опіки громадян	
Шевчук О. М. (Умань, Україна)	211
Професійне самовиховання та особистісний саморозвиток у підготовці майбутніх соціальних педагогів/соціальних працівників	
Русіна Н. Г. (Рівне, Україна)	213
Формування професійно-особистісного саморозвитку майбутніх фахівців із землеустрою	
Кравченко В. М. (Запоріжжя, Україна)	215
Заохочення професійного самовиявлення майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської фахової підготовки	
Фроленкова Ю. И. (Абакан, Росія)	217
Специфика проведения производственной практики студентов технического колледжа	
Степура Ю. Г. (Полтава, Україна)	220
Стійка професійна спрямованість майбутніх педагогів початкової школи на соціально-виховну та естетотерапевтичну діяльність	
Сугатська Н. С. (Запоріжжя, Україна)	222
Фактори впливу на успішне професійне самовдосконалення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів	

Талха Маххиден Сулейман (Сабха, Ливія)	225
Система вищого образования в Ливии	
Шевчук Е. (Одесса, Україна)	227
Проблема трудоустройства выпускника вуза	
Гвозд'їй С. П. (Одеса, Україна)	229
Суб'єкт-суб'єктна парадигма освіти у формуванні культури безпечної життєдіяльності студентів	
Сурякова М. В. (Дніпропетровськ, Україна)	232
Особливості сприймання та інтерпретації ситуацій студентами ВНЗ	
Чернякова Ж. Ю. (Суми, Україна)	234
Підготовка магістрів соціально-педагогічної галузі: зарубіжний досвід Великої Британії	
Кічук Н. В. (Ізмаїл, Україна)	236
Участь у проектній діяльності – компенсаційно-пізнавальний чинник особистісно-професійного становлення соціального працівника як менеджера	
Кічук Я. В. (Ізмаїл, Україна)	239
Усвідомлення виключної соціальної відповідальності як домінанта професійної підготовки соціального працівника у вищій школі	
Іванова Д. Г. (Ізмаїл, Україна)	241
Професійна мобільність соціального працівника як основа його конкурентоздатності на ринку праці	
Литвиненко І. С., Чугуєва І. Є. (Миколаїв, Україна)	243
Розвиток практичних умінь у майбутніх психологів щодо розв'язання життєвих ситуацій як важлива складова професійної підготовки	
Дике Кхидинма Джуди (Абуджа, Нигерія)	246
Проблемы образования в Нигерии	
Куліш В. І. (Кіровоград, Україна)	249
Усвідомлення перспектив професійної самореалізації як чинник підвищення мотивації до навчання у студентів-психологів	
Нємцева Н. С., Нємцев Е. М. (Красноармійськ, Україна)	251
Підготовка майбутніх фахівців до аналітичної діяльності: проблеми та шляхи їх розв'язання	
Мхитарян О. Д. (Миколаїв, Україна)	254
Особливості вузівської лекції в умовах модернізації навчального процесу	
Чжан Ихен (Беиджин, Китай)	256
Система образования в Китае	
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	258
LIST OF AUTHORS	268

Ministry of education and Science of Ukraine
Odessa National Polytechnic University
Faculty of Humanities
Department of Social work and personnel management

Co-organizers:

International Academy of Social Work

Zemaitiya college (Lithuania)

South-Ukrainian Sociological Association of Ukraine

Odessa Regional State Administration
Department of Labour and Social Welfare

**MATERIALS
OF THE SEVENTH INTERNATIONAL
SCIENTIFIC PRACTICAL CONFERENCE
«CONTEMPORARY RESEARCH
IN THE SOCIAL SPHERE»**

MAY 16th, 2016

ODESSA
2016

Contents

1. PROBLEMATIC FIELD OF CONTEMPORARY SOCIAL STUDIES

Posvistak O. (Khmelnysky, Ukraine)	20
Psychodynamic approach to studying of psychology of the family in the scientific field	
Remez N. (Odessa, Ukraine)	22
Application of a systematic approach in the organization preparation to Standardized External Testing	
Gansova E. (Odessa, Ukraine)	24
Methodological management base of social systems	
Krasnianska N., Mykhalchuk K. (Odessa, Ukraine)	26
Gender relations, as a subject of sociological analysis	
Kaluzhnaya E. (Zaporozhye, Ukraine)	28
Self-concept as a resource of achievement of personal maturity	
Pelissier J., Maystruk O. (Odessa, Ukraine)	30
Analysis problem circle of mothers in prison	
Nikon N. (Odessa, Ukraine)	33
The establishment of the electronic parliament in Ukraine	
Kabus N. (Kharkov, Ukraine)	36
The fundamental ideas of Arnold J. Toynbee in the context of the implementation the strategy of society sustainable development	
Sivash S. (Zaporozhia, Ukraine)	38
Creativity as a component of creative potential of personality	
Kopteva O. (Kirovohrad, Ukraine)	40
Development of communicative skills as the condition of social and professional maturity formation of vocational training school students	
Didyk N. (Kamianets-Podilsky, Ukraine)	42
Diagnostic tools of studying of social adaptation of children-orphans in universities	
Marahina E. (Odessa, Ukraine)	44
Family in the context of globalization	
Bodelan M., Onishchenko T. (Odessa, Ukraine)	46
Child pornography as a form of commercial exploitation of children	
Bodelan M. (Odessa, Ukraine)	48
Overview of the International Organization of street social workers	
Bubnov I. (Odessa, Ukraine)	49
Socio-legal factors to combat plagiarism in scientific and educational spheres of Ukraine	
Onischuk V. (Odessa, Ukraine)	53
Public demand and social capital: uniting links of society	

Angelova A. (Kyiv, Ukraine)	54
Actualization of religious consciousness in old age	
Yudin A. (Ghent, Belgium)	57
Interpretative phenomenological analysis and using its methods for defining in ethnolinguistics	
Boguslavska Y. (Odessa, Ukraine)	60
Communal associations as a component of civil society	
Nazaruk O. (Kyiv, Ukraine)	62
Theoretical analysis of choosing by young people of their professional paths	
Boushev A. (Tver, Russia)	65
Textual construction in public relations	

2. STAFF MANAGEMENT AND MODERN MANAGEMENT TECHNOLOGIES

Fedorov V., Glushkov G. (Tiraspol, Pridnestrovie)	68
Manager's emotional intelligence as professional competence of effective human resource management	
Boguslavska Y., Kashlevska O. (Odessa, Ukraine)	70
Sensibleness degree factors of a choice of future speciality	
Yemelianova A. (Odessa, Ukraine)	72
Facilitation impact in the teamwork	
Mospan N. (Kyiv, Ukraine)	75
Management Structure of Higher Education in the EU	
Kolot S., Khristich A. (Odessa, Ukraine – Geneva, Switzerland)	77
Emotional work in the system of role expectations	

3. SOCIAL CARE AND COUNSELING ISSUES

Shevchenko N. (Zaporozhye, Ukraine)	80
Peculiarities of psychological counseling in the situation of serious diseases	
Krymova N. (Odessa, Ukraine)	82
Social and psychological assistance to young people with deviant behaviour	
Gordiyenko I. (Odessa, Ukraine)	84
Self-acceptance as a prerequisite for the personality tolerance	
Antonova S., Gordiyenko I. (Bolgrad – Odessa, Ukraine)	86
Psychological aspects of social work with people living with HIV	
Havlitska A. (Izmail, Ukraine)	88
Psychological consultation as individual central technology of social work	

4. CONTEMPORARY THEORY AND PRACTICE OF SOCIAL WORK

Korotenko N., Vorontsova M. (Taganrog, Russia)	92
Social adaptation of psychoneurological boarding schools clients	
Lysenko O. (Odessa, Ukraine)	94
Organization of social support networks as a method of social work	
Lazareva A. (Odessa, Ukraine)	96
The social marketing in the field of social service	
Seleznyova O. (Belaya Tserkov, Ukraine)	98
Multidisciplinary approach in social work with internally displaced persons	
Romenska T. (Mykolaiv, Ukraine)	101
Development environment for the formation of subject and practical competence of preschool children with cerebral palsy	
Furman A. (Odessa, Ukraine)	103
The value orientation of the social worker personality	
Muzyka Y., Raicheva A. (Odessa, Ukraine)	105
Social projects enhancing the legal and social levels by the roma community of the south of Odessa region	
Kupriianova O. (Poltava, Ukraine)	107
Socio-educational work with single-parent families	
Guzenko V. (Odessa, Ukraine)	111
Social support for gifted children	
Kotlomanitova G. (Poltava, Ukraine)	113
Social and communication games in the social and pedagogical work with children with special educational needs	
Severinyuk T. (Odessa, Ukraine)	115
The model of rehabilitation space for internally displaced persons with disabilities	
Vinjega L., Lyesina T. (Izmail, Ukraine)	118
As for the problem of socialization of children with untypical development in conditions of inclusive school	
Pelissier J. (Odessa, Ukraine)	120
Communication in activity of social worker	
Marusyak K. (Odessa, Ukraine)	122
Social project: «Adult world through the eyes of children»	

5. SOCIAL POLICY AND HUMAN RIGHTS

Kovalchuk I. (Chernovtci, Ukraine)	125
Social policy in terms of European integration	

Babina V. (Odessa, Ukraine)
Aspects of politization of religion

127

6. SOCIAL PEDAGOGICS

Roman S. (Starobelsk, Ukraine) 130

Values of pedagogical activity of the teacher of chemistry

Shcherban A. (Kherson, Ukraine) 132

The system of youth entertainment values

Arishchenko A. (Sumy, Ukraine) 135

Genesis of inclusive education at colleges and universities in the USA

Yakimcuk A. (Uman, Ukraine) 137

Potential of different directions of volunteering in the formation of socially-significant qualities of the students

Todortseva J. (Odessa, Ukraine) 139

Social teacher's work in vocational orientation of senior pupils

Starikova A. (Zaporozhzhya, Ukraine) 141

Analysis of prevention ways of adolescents addictive behaviour

Marchuk M. (Chernovtsi, Ukraine) 143

Public support of public children's care in Bukovina
(the first third of the twentieth century)

Sayko N. (Poltava, Ukraine) 146

The creation of rehabilitative environment in conditions of the comprehensive educational institutions

Leshchenko O. (Zaporozhzhya, Ukraine) 151

Technologies of social and pedagogical work with foster family

Slobodianiuk O. (Odessa, Ukraine) 154

Application of active socio-psychological methods in environmental education

Shishova I. (Kirovograd, Ukraine) 156

The education of children with special needs in schools of Japan

Bilyk O. (Kharkov, Ukraine) 158

Development of sociality international students in the process of social education in educational and cultural environment of higher educational establishment

Golovnya V. (Kharkov, Ukraine) 161

Historical-theoretical analysis the problem of cruelty and cruel behaviour of secondary school pupils

7. THE PROBLEMS OF TRAINING SPECIALISTS AT THE UNIVERSITY

Koliada N. (Uman, Ukraine) 164

Current issues training future children's organizers of children's movement

Asyeyeva Y. (Odessa, Ukraine)	166
Problems of professional self-determination and motivation to learn in higher education	
Beizerov V. (Gomel, Belarus)	168
Internationalization of northern European HEIs	
Simonenko N. (Sumy, Ukraine)	171
Methods of organization of independent work of High Medical School students	
Galchonkov O., Nevrev A., Loziienko N. (Odessa, Ukraine)	173
Changes in teacher functions at different stages of the problem-based learning development of industrial control systems design (based on the experience of the European universities participating in the TEMPUS MEDIS project)	
Golubenko T. (Kyiv, Ukraine)	177
Training of social workers to patronage work with elderly people: national experience	
Kolesnik A. (Odessa, Ukraine)	179
Professional self-determination of future teacher-specialist	
Shynkarenko V., Shynkarenko L. (Odessa, Ukraine)	181
Innovative processes in the training of economists	
Prosenyuk A. (Odessa, Ukraine)	184
Formation of active consciousness in the professional formation of future educators of preschool age children	
Kudryavtseva O. (Odessa, Ukraine)	187
New approaches to the organization of independent work of the future bachelors in preschool education	
Sych T. (Starobelsk, Ukraine)	191
The themes of master's studies in «Management of an educational institution» speciality	
Sushchenko R. (Zaporozhye, Ukraine)	194
Correlation between administrative culture and successful work of railway transportation engineers	
Kovalova A. (Kiev, Ukraine)	196
The role of international standards in training social workers working with migrants in Sweden	
Tsigan N. (Starobelsk, Ukraine)	199
Differentiated approach in the training of future social workers	
Protas Y., Krymova N. (Odessa, Ukraine)	201
Features of formation of self-concept of future specialists of social work	
Tkachenko S. (Odessa, Ukraine)	203
Formation of ethic competence of future teachers of social and humanitarian disciplines	
Makarov A., Zaika E. (Kharkov, Ukraine)	205
Training reflexivity in solving psychological and legal	

problems for psychologists and social pedagogues

- Kobylanska L.** (Chernovtsi, Ukraine) 208
Training future social workers to work in the care of citizens
- Shevchuk O.** (Uman, Ukraine) 211
Professional self-education and personality self-development is in preparation of future social teachers/social workers
- Rusina N.** (Rovno, Ukraine) 213
Formation of professional and personal self-development of future professionals of Land Management
- Kravchenko V.** (Zaporozhye, Ukraine) 215
Encouragement of vocational self-expression of future higher school teachers in professional training of master's students
- Frolenkova Y.** (Abakan, Russia) 217
Specifics of industrial practice of students of technical college
- Stepura J.** (Poltava, Ukraine) 220
Future primary school teachers stable professional orientation on social and educational and aestetotherapeutic activity
- Sugatska N.** (Zaporozhye, Ukraine) 222
Factors of influence on successful professional self-improvement of future tutors of preschool educational institutions
- Talha Mohiaden Soluman** (Sabha, Libya) 225
The higher education system in Libya
- Shevchuk E.** (Odessa, Ukraine) 227
The problem of placing in a job of a graduating student
- Gvozdii S.** (Odessa, Ukraine) 229
Subject-subject paradigm of education in formation of students safe life and activity culture
- Suryakova M.** (Dnipropetrovsk, Ukraine) 232
Features of perception and interpretation situations by university students
- Chernyakova Zh.** (Sumy, Ukraine) 234
Training of Masters of social and educational sphere: the international experience of Great Britain
- Kichuk N.** (Izmail, Ukraine) 236
Participation in project activity – compensatory-cognitive factor of personal and professional formation of the social worker as a manager
- Kichuk Y.** (Izmail, Ukraine) 239
The awareness of exceptional social responsibility as a dominant of professional preparation of social worker in Higher School
- Ivanova D.** (Izmail, Ukraine) 241
Professional social worker mobility as the basis of its competitiveness on the labour market
- Lytvynenko I., Chugueva I.** (Mykolaiv, Ukraine) 243
Development of practical skills of future psychologists to address

situation as an important component of training

Dike Chidinma Judit (Abuja, Nigeria)	246
Problems of education in Nigeria	
Kulich V. (Kirovograd, Ukraine)	249
Understanding the prospects of professional self-realization as a factor of student-psychologists's raising motivation to the educational process	
Nyemtseva N., Nyemtsev E. (Krasnoarmeysk, Ukraine)	251
Training of future specialists in analyses: problems and solutions	
Mkhytaryan O. (Mykolaiv, Ukraine)	254
Features of university lectures in the conditions of modernization educational process	
Zhang Yiheng (Beijing,China)	256
Chinese education system	
LIST OF AUTHORS (in Ukrainian)	258
LIST OF AUTHORS	268

ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ PROBLEMATIC FIELD OF CONTEMPORARY SOCIAL STUDIES

Посвістак О. А. (*Хмельницький, Україна*)

ВНЕСОК ПРЕДСТАВНИКІВ ПСИХОДИНАМІЧНОГО ПІДХОДУ В СТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ СІМ'Ї ЯК НАУКОВОЇ ГАЛУЗІ

В тезах показаний внесок представників психодинамічного підходу до вивчення сім'ї в становлення психології сім'ї як наукової галузі.

Posvistak O. (*Khmelnytsky, Ukraine*)

PSYCHODYNAMIC APPROACH TO STUDYING OF PSYCHOLOGY OF THE FAMILY IN THE SCIENTIFIC FIELD

The main concepts of psychodynamic approach to the studying of psychology of the family are analyzed in the article. The contribution of psychoanalysis and object relations theory representatives to the establishment of psychology of the family as a science is shown.

Сучасна сім'я безперервно еволюціонує: змінюється її структура, функції і, у зв'язку з цим, у неї виникають нові проблеми, пов'язані, наприклад, зі способом життя сім'ї, емоційними і духовними відносинами подружжя, конфліктами, вихованням дітей тощо. Тому перед фахівцями стоїть завдання надання психологічної допомоги сім'ї в умовах змін, що породжує потребу усвідомлено орієнтуватися в передумовах і витоках сучасного стану шлюбно-сімейних відносин задля забезпечення ефективним інструментом для пошуку перспективних шляхів розв'язання проблем сім'ї та шлюбу. Одними з перших у психології сім'ю як важливий чинник формування особистості почали вивчати представники психодинамічного підходу. Їх напрацювання стали значним внеском у розробку проблем психотерапії та становлення психології сім'ї як наукової галузі. З огляду на це, метою даного дослідження є аналіз психодинамічного підходу до вивчення сім'ї та внеску його представників у становлення психології сім'ї як наукової галузі.

У центрі психодинамічного підходу знаходяться питання, пов'язані з динамічними аспектами психіки – мотивами, потягами, спонуканнями, внутрішніми конфліктами (протиріччями), існування і розвиток яких забезпечує функціонування і розвиток особистісного «Я» [1]. Ведучи мову про вивчення сім'ї, зауважимо, що застосовується вертикальний підхід, при якому причини сьогоденних труднощів і проблем подружжя розглядаються з урахуванням історії життя обох шлюбних партнерів. Очікування стосуються всіх аспектів сімейного життя: характеру подружніх відносин, який залежить,

насамперед від відносин у батьківських сім'ях чоловіка та дружини; атмосфери в них, врівноваженості, поділу прав та обов'язків. Джерела сьогоденної поведінки партнерів представники підходу шукають у минулому.

Психодинамічний підхід до сім'ї базується на двох методологічних основах: класичному психоаналізі Зігмунда Фройда (1856 – 1939) і теорії об'єктних відносин (Рональд Фейрбейрн (1889 – 1965); Мелані Кляйн (1882 – 1960); Шандор Ференці (1873 – 1933) та ін.) [4, С. 46]. Про безпосереднє використання теорії об'єктних відносин для розуміння подружніх і дитячо-батьківських відносин вперше заговорив Генрі Дікс (1900 – 1977), один із засновників подружньої терапії об'єктних відносин. У праці «Напруга в шлюбі: від клінічних досліджень до психологічної теорії взаємодії» (1967) він узагальнив 16-річний досвід клінічних досліджень подружніх пар.

До дослідження значення сиблінгових позицій звертався Вальтер Томан [5, С. 30] (1920–2003) – австрійсько-американський психолог, професор університету Брандейса. Результатом досліджень близько 3000 сімей стала його праця «Familien konstellationen, Ihr Einfluss auf den Menschen» (1961, США), в якій він дійшов висновку, що для стабільного шлюбу вирішальне значення має те, якою мірою в ньому повторюється становище, яке кожен з подружжя займав серед братів і сестер.

Представники психодинамічного підходу зробили значний внесок у становлення психології сім'ї як наукової галузі:

– охарактеризували такі механізми переносу моделі батьківської сім'ї, як ідентифікація, проекція, проєктивна ідентифікація і довели, що вони діють на несвідомому рівні, а значить, дозволяють пояснити неусвідомлювані процеси у відносинах між членами сім'ї, наприклад: вибір партнера, емоційно забарвлені переживання і взаємодії як в благополучних, так і в конфліктних сім'ях;

– першими почали вивчати вплив сиблінгових позицій шлюбних партнерів на характер і особливості сімейних стосунків, показали процес перенесення моделей взаємодії з братами і сестрами на відносини в шлюбі;

– обґрунтували теорію ідентичності та комплементарності подружніх ролей та прослідкували вплив сиблінгових позицій шлюбних партнерів на комплементарність [2; 3; 4; 7].

Таким чином, ми з'ясували, що психодинамічний підхід є вертикальним підходом до сім'ї. Його представники обґрунтовують договірний характер подружніх стосунків, доводять залежність подружніх взаємин від моделі батьківської сім'ї і показують вплив сиблінгових позицій на характер і статево-рольовий розвиток особистості.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Андреева Т. Семейная психология / Т. Андреева. – СПб.: Речь, 2004. – 244 с.
2. Дикс Г. Теория объектных отношений и исследования брака / Г. Дикс // Семейная психология и семейная терапия. – 2007. – № 3. – С. 7 – 15.
3. Кратохвил С. Психотерапия семейно-сексуальных дисгармоний / С. Кратохвил. – М.: Медицина, 1991. – 344 с.

4. Минеева О. А. Фамилистика. Обзор научных представлений о семье / О. А. Минеева, А. Г. Лидерс // Социальный психолог. – 2011. – № 1. – С. 19-59.

5. Лукьянченко Н. В. Системная семейная психотерапия М. Боуена: Учеб.-метод. пособие / Н. В. Лукьянченко, И. А. Аликин. – Красноярск: РИО СиБУП, 2005. – 95 с.

6. Слепкова, В.И. Психология семьи : учеб.-метод. пособие. – В 2 ч. – Ч. 1. Теоретические основы психологии семьи. Супружеские отношения / В. И. Слепкова, И. И. Кранц. – Минск : БГПУ, 2009. – 108 с.

7. Слепкова В. И. Психология семьи : учеб.-метод. комплекс / В. И. Слепкова, И. И. Кранц. – Минск : БГПУ, 2013. – 429 с.

Ремез Н. Д. (*Одеса, Україна*)

ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

У тезах розглянуто питання застосування системного підходу в організації підготовки до ЗНО як самостійної підсистеми багатокомпонентної педагогічної системи зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Remez N. (*Odessa, Ukraine*)

THE APPLICATION OF A SYSTEMATIC APPROACH IN THE ORGANIZATION PREPARATION TO STANDARDIZED EXTERNAL TESTING

The theses discuss the application of a systematic approach in the organization preparing for the Standardized External Testing as an independent subsystem of multi-component pedagogical system of the Standardized External Testing of pupils academic achievements of comprehensive schools.

Ефективність і якість організаційних процесів у зовнішньому незалежному оцінюванні визначаються обґрунтованістю законів і закономірностей, принципів і методів, а також доцільністю застосування наукових підходів, серед яких можна визначити системний, комплексний, інтеграційний, функціональний, динамічний, відтворювальний, адміністративний та інші. Технологію організації системи зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) та її підсистем розглядаємо як сукупність пов'язаних та взаємодіючих між собою частин, при якому виникає таке ціле, що має власні якості, відмінні від якостей його складових.

Метою доповіді є обґрунтування доцільності застосування системного підходу в організації підготовки до ЗНО як самостійної підсистеми в системі зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Можна визначити специфічні якості процесу ЗНО як педагогічної системи, а саме: конкретна загальна мета, підпорядкування завдань елемента загальній меті системи, розуміння кожним елементом своїх завдань та загальної мети, наявність відносин між елементами системи, наявність органу управління системою, обов'язковий зворотний зв'язок, наявність активних функціональних елементів та розподілення ролей на основі процедурної домовленості.

Розглядаючи підготовку до зовнішнього незалежного оцінювання як самостійну підсистему багатокomпонентної педагогічної системи ЗНО та підпорядкованих їй функціонуванню інших підсистем, можна визначити структуру навчально-методичної роботи з підготовки до ЗНО, яка передбачає такі види діяльності:

- інформаційно-методичну – проведення інформаційно-методичних нарад, тематичних засідань методичних об'єднань учителів-предметників для ознайомлення з програмами ЗНО, сертифікаційними характеристиками тестових завдань, особливостями оцінювання та формування підходів щодо підготовки учнів до ЗНО; розміщення інформаційних наочних матеріалів, проведення батьківських зборів, консультацій для батьків старшокласників та широких кіл громадськості;

- навчально-методичну, під час якої проводяться навчально-методичні семінари з питань ЗНО для різних категорій педагогічних працівників (відповідальних за організацію ЗНО в територіальних округах, керівників ЗНЗ, учителів-предметників), розробляються і проводяться тренінги для осіб, які бажають взяти участь у ЗНО, здійснюється консультативна допомога як очно, так і дистанційно;

- організаційно-методичне забезпечення ЗНО, що передбачає проведення лекцій, семінарів, тренінгів, інструктажів, сертифікації педагогічних, науково-педагогічних та інших фахівців, які залучаються до роботи у тимчасово створених для проведення ЗНО пунктах проведення ЗНО, пунктах перевірки, пунктах обробки матеріалів ЗНО.

Формулу успішного проходження ЗНО для учнів з будь-якого предмета можна наближено виразити так: систематизовані знання + сформовані предметні компетентності + досвід роботи з різними формами тестових завдань.

Педагогам, які працюють у випускних класах, радимо:

- спрямовувати навчальний процес на навчання оперуванню знаннями, а не на накопичення знань;

- спиратися на практичне використання знань, але не виключати якісної теоретичної підготовки, адже без достатньої теоретичної підготовки проблема використання знань так залишається невирішеною;

- систематизувати підготовку до розв'язування завдань зовнішнього незалежного оцінювання і державної підсумкової атестації таким чином, щоб вона була єдиною;

- обговорювати зміст та специфікації тестових завдань ЗНО на засіданнях методичних об'єднань;

- акцентувати увагу не на запам'ятовуванні навчального матеріалу, а на його розуміння та вміння застосувати;
- формувати в учнів технологічні навички роботи з тестами;
- проводити тренінги за програмою зовнішнього незалежного оцінювання;
- використовувати систему додаткових курсів, факультативів, індивідуально-групових занять для оптимізації підготовки до ЗНО.

Отже, застосування системного підходу в організації підготовки до ЗНО є ефективним для оптимізації та розвитку цієї підсистеми педагогічної системи зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Блауберг И. В. Становление и сущность системного подхода / И. В. Блауберг, З. Т. Юдин.. – М.: Наука, 1973. – 268 с.
2. Харламов И. Ф. Педагогика / И. Ф. Харламов. – М.: Вища школа, 2000. – 356 с.

Гансова Е. А. (Одеса, Україна)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ СИСТЕМАМИ

Метою нашого звернення до загальнонаукових методологій є пошук факторів, здатних забезпечити стабільність соціальних систем, яким загрожує дестабілізація.

Gansova E. (Odessa, Ukraine)

METHODOLOGICAL MANAGEMENT BASE OF SOCIAL SYSTEMS

The aim of our address to general scientific methodologies is searching factors which are able to secure stability of social systems especially in the cases of instability.

Методологія управління соціальними системами є результатом синтезу різних наук та різних теорій – філософії, політології, соціології, менеджменту, права тощо. Цей науковий синтез надає систему категорій, принципів, методів пізнання, які виконують функцію знаходження, пояснення, з'ясування факторів впливу на стан соціальної системи, зокрема суспільства. Для створення методологічної бази управління соціальними системами важливо визначити головні поняття (категорії), які й повинні стати елементами теорії.

Метою нашого звернення до загальнонаукових методологій є пошук факторів, здатних забезпечити стабільність соціальних систем, яким загрожує дестабілізація.

Логіка та філософія стабільності системи може бути зрозумілою завдяки розкриттю сутності головних загальнонаукових концепцій, а саме: «теорії

систем», «теорії організацій», «структурно-функціональному підходу», «синергетики».

Застосування теорії систем обумовлює системне бачення об'єкта. Будь-яку систему прийнято визначати за допомогою таких ознак, як цілісність, сукупність елементів (речей), властивостей та відносин.

Стабільність (цілісність) системи забезпечує «системоутворюючий» елемент, від якого залежать всі інші. Зміни, які виникають в якій-небудь частині системи, викликають зміни в системі в цілому.

Якщо, наприклад, економічні відносини вважати системоутворюючим фактором, то усі інші елементи суспільства (політика, мораль, право, духовні відносини, культура) треба розглядати як залежні від економічного фактору, який і є відповідальним за стабільність суспільства.

Але сьогодні в більшості європейських країн системоутворюючим елементом стали права людини. В цьому випадку економічні відносини підпорядковані цьому фактору й повинні його «обслуговувати».

Пошук системоутворюючого елемента здійснюється згідно теорій, які пройшли свою наукову та практичну апробацію. В суспільствознавстві до таких теорій відносять концепції класиків гуманітарного знання, починаючи з античної філософської думки й закінчуючи сучасними теоріями постмодернізму та постіндустріального суспільства.

Сутність іншої методології, *теорії організацій*, полягає в розумінні поняття «організація». Останньою називають систему, головною ознакою якої є *мета*. Заради досягнення мети й виникає організація. Що забезпечує стабільність організації? Логіка стабільності організації в цьому випадку відрізняється від попередньої логіки (системної).

Організація буде стабільною, якщо всі елементи функціональні, тобто «працюють» на мету організації. Чим більше елементів є функціональними, тим є вищим рівень організованості та стабільності. Логіка організаційної стабільності може мати вигляд формули: $I = n : N$, де «I» – рівень організованості, «n» – кількість функціональних елементів, «N» – загальна кількість всіх елементів.

Наприклад, підприємство має устаткування та людей, які повинні на ньому працювати. Але, як це зазвичай буває, не всі ефективно та продуктивно використовують технічне оснащення, частина з нього простоює. Як наслідок, не реалізується мета організації. Така організація не може ефективно функціонувати та взагалі бути стабільною.

Характерною особливістю більшості інститутів українського суспільства є наявність значної кількості елементів – депутатів різних рівней, чиновників, законів тощо, але ефективність їх функціонування є низькою. Тому важливим завданням дослідження стає проблема з'ясування причин такого стану та знаходження факторів впливу на дисфункціональні елементи.

Особливості наступної, *структурно-функціональної* методології пов'язані з іншою логікою стабільності. В межах цієї концепції стабільність системи залежить від її ієрархічної, пірамідальної форми, від того наскільки

кожний рівень піраміди чітко виконує свої власні функції та не претендує на функції нижчого або вищого рівня, не втручається в їх межі відповідальності.

Наприклад, нестабільність системи управління може бути викликана тим, що рівні піраміди виконують «не свої» функції, або має місце дублювання функцій. Це є характерним для вітчизняних інститутів державного управління.

Синергетична теорія дозволяє зрозуміти закони так званої «рухливої рівноваги», яка є сполученням стабільності та нестабільності одночасно. Ці закони притаманні стохастичним системам, які самоорганізуються, та для яких характерними є вірогідні закони. Чинники біфуркації та флуктуації зумовлюють процес зміни станів стабільності та нестабільності, а також рух, який має вигляд маятникового коливання. Приклади таких станів можна знайти в соціальних процесах, громадських рухах, громадській думці, діяльності політичних партій та недержавних організацій, взагалі в системі громадянського суспільства. Якщо дотримуватися синергетичної парадигми, то стабільність треба розуміти як сталий розвиток. Цей термін зайняв одне з провідних місць в сучасному міжнародному дискурсі. Найчастіше його вживають з метою стандартизації соціального розвитку людства, визначення кожного етапу цього розвитку в категоріях «криза», «стабільність», «динамічний розвиток» на підставі розробленої експертами системи показників-стандартів (економічних, соціальних, соціально-економічних).

Краснянська Н. Д., Михальчук К. В. (Одеса, Україна)
ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ ЯК ПРЕДМЕТ СОЦІОЛОГІЧНОГО
АНАЛІЗУ

У тезах проаналізовано гендерні відносини в Україні та необхідність їх гармонізації.

Krasnianska N., Mykhalchuk K. (Odessa, Ukraine)
GENDER RELATIONS AS A SUBJECT OF SOCIOLOGICAL ANALYSIS

The thesis analyzes gender relations in Ukraine and the need for their harmonization.

Поняття «гендер» (gender) означає соціально-рольовий статус людини (соціальні можливості кожної статі в освіті, професійної діяльності, доступ до влади, сімейні ролі та ін., особливості соціальної поведінки, стилю життя та способу мислення). Гендер стосується не тільки чоловіків та жінок як окремих індивідів, а й характеризує відносини поміж ними як соціально-демографічними групами та гендерні відносини в цілому – те, як реалізуються соціальні ролі жінок і чоловіків, дівчаток та хлопчиків, як вони соціально вибудовуються, трансформаціями суспільства, що знаменують вихід на історичну арену такого феномену як «жіноча революція». Жіночий чинник

наполегливо і стрімко вривається в сучасну картину світу, потребуючи переосмислення багатьох засад цивілізації, в тому числі місця та ролі жінки в сучасному світі, без вирішення яких неможливий поступальний розвиток. Осмислити радикальну зміну становища жінки, зміцнення і розширення жіночого начала в суспільстві покликана гендерна наука. Гендерні дослідження не є суто жіночими, вони зорієнтовані й на проблеми чоловічої спільноти, порівняльний аналіз жіночих і чоловічих особливостей, відмінностей і проблем (у соціальному контексті), але саме жіноче питання привертає увагу науковців найбільше. Теорія гендера акцентує увагу не на проблемах жінок, а на стосунках жінок і чоловіків у суспільстві, на неможливості адекватно зрозуміти становище жінки в суспільстві без аналізу і розуміння гендерних відносин.

Рівноправна участь жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства та держави є важливою умовою й гарантією утвердження демократії в Україні та запорукою її європейської інтеграції. Формування та регулювання державної політики з утвердження гендерної рівності здійснюється у відповідності з міжнародними зобов'язаннями і законодавством України. Верховна Рада України 8 вересня в 2005 р. прийняла Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», у якому вперше визначено поняття гендерної рівності в Україні. Закон забороняє дискримінацію за статевою ознакою [1]. Однак діючі механізми та інструментарії забезпечення гендерної рівності в Україні досі ще залишаються недосконалими. Це не дозволяє значною мірою протидіяти гендерній нерівності, викоринити існуючі стереотипи щодо ролі жінок і чоловіків у суспільстві, а також у повному обсязі досягти цілей державної політики щодо створення умов для реалізації рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, гендерна нерівність спричиняє загострення політичних, соціально-економічних, культурних та інших проблем у суспільстві. Гендерний аналіз українського суспільства дає змогу виявити так звані проблемні зони, які потребують активного втручання з боку держави та суспільства, і є відправними пунктами процесу формування гендерної політики. Проблемні зони гендерної рівності (нерівності) через призму становища жінок у суспільстві були визначені в документах IV Всесвітньої конференції ООН зі становища жінок (1995 р.). Серед них для України найгострішими вчені та політики називають сферу зайнятості, політичну сферу, охорону здоров'я, проблеми освіти, гендерне насильство, проблеми торгівлі людьми, становище жінок з особливими потребами та жінок, що виховують дітей-інвалідів. Бідність – це не просто актуальна, але й кричуща проблема для України. Заробітна плата жінок майже на третину менша ніж чоловіків, за офіційними статистичними даними рівень заробітної плати жінок становить близько 73% заробітної плати чоловіків, безробітних жінок значно більше ніж безробітних чоловіків. Як наслідок, – набагато нижчий рівень пенсій. Допомога по нагляду за дітьми, інвалідами, хворими набагато нижча навіть прожиткового мінімуму. Жінка працює фактично на 4-6 годин більше ніж чоловік, проте праця у домашньому господарстві не враховується

як продуктивна. Тому потрібно визнати, що становлячи більшу частину населення України, жінки більше представлені серед бідних та незахищених. Гендерна політика має бути спрямована не на створення та формування нових пільг, а на формування умов для подолання незахищеності та вирішення при цьому інших форм дискримінації. Вона має розглядатися на сучасному етапі в контексті зменшення та подолання бідності. Важливим питанням наукового аналізу гендерних відносин є насильство щодо жінок. У повсякденному житті поширені такі форми насильства проти жінок, як домашнє, сексуальні домагання на робочому місці, звалтування, примушення до заняття проституцією, торгівля жінками. В сучасному українському суспільстві ця тенденція домінує як на сімейному, так і на суспільних рівнях. Вона становить значну загрозу не тільки для життя та здоров'я жінок, а й для розвитку суспільства та формування сімейних цінностей [2]. Сьогодні кожна п'ята жінка в Україні є жертвою домашнього насильства. Ще однією проблемою є сфера політики. За рівнем представленості жінок у парламенті Україна серед інших країн світу посідає 152 місце. Ситуація в сьогodнішній Україні потребує створення і реалізації державної програми подолання гендерної нерівності, адже зміни у становищі жінок в Україні можливі лише за умови послідовної державної гендерної політики. Процес гармонізації гендерних відносин бачиться як складова частина загальнодемократичного процесу.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. №2866-IV-К.: ВВР, 2005. – № 52. – С. 561.

2. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001р. № 2789-III- К.: ВВР, 2002. – № 10. – С. 70.

Калюжна Є. М. (Запоріжжя, Україна)
Я-КОНЦЕПЦІЯ ЯК РЕСУРС ДОСЯГНЕННЯ
ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ

У тезах висвітлено аналіз психологічних особливостей структурування людиною власного життєвого простору і часу в контексті ідеї безперервності розвитку Я-концепції як інтегральної характеристики особистості. Представлено ключові теоретико-методологічні позиції щодо визначення механізмів психологічного функціонування особистості, спрямованих на досягнення особистісної зрілості.

Kaluzhnaya E. (Zaporozhye, Ukraine)
SELF-CONCEPT AS A RESOURCE OF ACHIEVEMENT OF PERSONAL
MATURITY

The article is devoted to analyze the structuring of psychological characteristics of living space and time by a human. Attention is focused on the demonstration of the key theoretical and methodological approaches to the study of the psychological mechanisms that are intended to keep the integrity of personality and achievement of personal maturity.

Discussion nature of the features of forming self-conception leaves open a number of questions which are required some answers: 1) during what ages person is the most active in the process of self-conception; 2) which factors are crucial in shaping the self-conception in different ages; 3) what are the patterns of self-conception as a complex of dynamic formation of personality [2].

In justifying the theory of «holistic life cycle», E. Erickson (1968) considered the most important feature of a mature personality one's ego-identity – «a subjective sense of continuous self-identity». This is the final stage of ontogeny when person is feeling or integrity provided by the development of all personality traits and their integration or on the contrary, feels despair associated with the realization of the fact irreversible lost opportunities and approaching the end of life. Thus, according to epigenetic concept during late adulthood depends on resolving conflicts earlier age periods – the achievement of identity, intimacy and generativity.

In the conception of «long life way of person» B. H. Ananyev (2001) described two types of human subjects course of life, convergent (determined ontogenetic patterns: age progression during maturation, stabilization in adulthood and old age involution) and divergent (vital functions after achieving a high level stabilized during maturity and old age, and the period of «life culmination» continues until the person's death). Thus, divergent type of development can be realized by way of life and its activities. The mechanism of this type of personality – multidirectional action of «natural» and «cultural» factors.

The ability of man to private life, to resolve its contradictions, to build value attitudes recorded in the concept of «life position», grounded in the concept of «individual life way» (K. A. Abulhanova-Slavskaya, 1991). Life position – a way of self-identity in life generalized on the basis of their value which is agreed with the basic needs and motives. It is a collection of individual attitudes toward life and ways to implement them. If the ratio of the integrated life, then life position is characterized by integrity, harmony, consistency.

Implementation of a man's personal life in two ways: spontaneous (nonreflexive) and organized (reflexive, subjective). The consistent life positions are «responsible», «active», «contemplative», «egocentric». Inconsistent life positions is the position of a «double life» (the discrepancy between the proclaimed principles and the actual actions of the individual) and the position of «throwing life» (unstable and contradictory). As a result of the interaction of the individual with its life, lifestyle becomes a potential personal development, a set of objective and subjective features. Dynamic side position in life is the life line. As an essential building block of life's journey, life line is the «typical for the individual how to change the time and circumstances of life» (K. A. Abulhanova-Slavskaya, 1991).

One of the most important concepts in theory of «individual life way» is the concept of «life strategy» – the ability to combine the individual personality, status, age and the possibility of harassment with the requirements of society. Life strategy doesn't only structure and organize life, but also reflects the vital concept of human conscious and generalized life principle, a way of self-realization.

Experimentally found (V. I. Kovalyov, 1995) that at certain ages are more or less characteristic patterns of subjective models of the past, present and future are

closely associated with behavioral, intellectual, emotional and volitional personality characteristics.

Analysis of past, present and future requires memory access. Biographical memory returns present to the past events and «borrows» its future, allows a person by way of accumulation and systematization of experiences feel identity, distinct from the surrounding world. Deprived of the memory of a unique individual past, people would exist in the present constantly updated and was not able to create an adequate image of the future [2].

It is known that a time decentration somewhat distorts the deployment lifecycle and identities which are manifested in the form of «horizontal time shifts». Centration on the past may be caused by a crisis of identity, desire integrity, notification of the individual life course (L.V. Borozdyna, 1998).

Thus, based on the theoretical analysis, we can formulate a conclusion that the functional specificity of individual life-assertions can only be understood by considering it as a whole integrity.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Kaluzhnaya E. N. Psychological mechanisms of formation self-concept of the personality / E. N. Kaluzhnaya // Стратегія розвитку професійної підготовки та естетичного виховання майбутніх акторів: Матеріали Всеукр. науково-практичної конференції 26-27 листопада 2015 р. – Запоріжжя, 2015. – С. 48-50.

2. Kaluzhnaya E. N. Psychological specificity of self-concept as an integral characteristic of personality / E. N. Kaluzhnaya // Научные перспективы – 2016: Материалы II Международной научно-практической конференции 26 февраля 2016 г. – Горловка: ФЛП: Пантюх Ю. Ф., 2016.– Режим доступа: http://sconference.org/publ/nauchno_prakticheskie_konferencii/psikhologicheskie_nauki/socialnaja_psikhologija_psikhologija_socialnoj_raboty/16-1-0-2529

Пелісьє Ю. П., Майструк О. В. (Одеса, Україна)

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМНОГО ПОЛЯ ЖІНОК-МАТЕРІВ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

У тезах проаналізовано проблемне поле жінок-матерів, які відбувають покарання в Чорноморській виправній колонії № 74.

Pelissier J., Maystruk O. (Odessa, Ukraine)

ANALYSIS PROBLEM FIELD WOMAN-MOTHERS IN PRISON

The article analyzes the problem field of mothers who are serving sentences in correctional colony Odessa № 74.

Жінки продовжують складати дуже малу частку загальної кількості ув'язнених у світі, разом з тим, за даними багатьох досліджень, поряд із збільшенням кількості ув'язнених спостерігається не просто збільшення

кількості жінок-ув'язнених, але це збільшення відбувається більш швидкими темпами, ніж збільшення кількості засуджених чоловіків.

Словосполучення «засуджена жінка» складається з антонімів – слів, які складно об'єднати в одне ціле поняття. Тим не менше, воно існує і, нажаль, носить досить поширений характер. Засуджена-мати – окреме поняття. Це особа, яка має дитину в будинку дитини при виправній установі, у родичів або під соціальною опікою держави. До цієї категорії відносяться засуджені жінки, які мають дітей дошкільного, шкільного, підліткового та іншого віку, а також молоді жінки з числа вагітних і «потенційних» матерів.

Гендерні особливості засуджених жінок взагалі та засуджених, які мають дітей зокрема, зумовлюють негативні наслідки, пов'язані з важкими обставинами їх життєдіяльності в період відбування покарання у виправній установі. Самостійно вирішити важку життєву ситуацію під час відбування покарання та повернутися до нормального життя після звільнення вдається не багатьом з них. Це зумовлює необхідність в чіткому визначенні проблемного поля засуджених матерів та необхідність в подальшому їх соціально-психологічному супроводі як у виправній установі, так і після звільнення.

Отже, проаналізувавши особливості діяльності Чорноморської виправної колонії № 74 ми визначили проблемне коло жінок-матерів, які відбувають покарання у виправній установі та умовно розділили їх на такі блоки: соціальний, психологічний, фізіологічний та медичний.

До проблем соціального характеру ми відносимо такі:

– суворий тюремний розпорядок: дотримання чіткого режиму дня; повний контроль зі сторони працівників установи;

– ізоляваність від суспільства: перебування в закритій установі; заборона вільного пересування або виходу з виправної установи;

– відсутність соціальних зв'язків з близькими, родичами та сім'єю: спілкування з родичами лише за допомогою телефонного зв'язку або листування; контрольовані побачення; віддаленість виправних установ від місця проживання засуджених та членів їх сімей;

– незадовільні житлово-побутові умови: невеликі кімнати відпочинку; недостатня освітленість житлових приміщень; проживання великої кількості засуджених в одній кімнаті-казармі;

– конфліктні ситуації між засудженими: конфлікти на побутовому підґрунті; незадоволеність робочими місцями, графіками, оплатою праці; конфлікти через дітей; чітка ієрархія засуджених;

– не належні умови трудової діяльності: застаріле обладнання; погана захисна одежа; короткі перерви під час роботи;

– суворий нагляд за засудженими, які знаходяться на обліку в соціальній службі при установі: часті перевірки; необхідність на протязі доби бути під пильним наглядом; постійний контроль за діями;

– занедбаний стан приміщень для ув'язнених: відсутність ремонту; погане освітлення та провітрюваність приміщень.

В свою чергу до психологічних проблем ми віднесли:

– труднощі в спілкуванні з дитиною: якщо дитина знаходиться при установі – за суворим розпорядком та під наглядом; якщо дитина знаходиться окремо від матері – спілкування лише на коротких побаченнях;

– агресія зі сторони інших засуджених, причиною якої є: наявність пільг; можливість деякий час не ходити на роботу; поблажливість зі сторони працівників виправної установи;

– відсутність підтримки рідних: часто виправна установа знаходиться далеко від місця проживання рідних засудженої і ті, з різних причин, не можуть часто провідувати засуджену або зовсім відмовляються від спілкування з нею; припинення спілкування через не розуміння скоєння злочину;

– короткий реабілітаційний період після пологів: засуджена мати знаходиться в пологовому будинку від 3 до 8 днів, далі вона повертається до виправної установи де з першого дня повертається до звичного режиму і нарівні з іншими засудженими виконує свої обов'язки;

– схильність до членушкодження та самогубства: психологічна напруженість в колективі; сум за сім'єю та дітьми; бажання повернутися до себе увагу;

– небажання культурно розвиватися, повна деградація особистості: розчарування в своєму становищі; негативний вплив зі сторони.

До першочергових фізіологічних та медичних проблем ми віднесли:

– недостатня кількість медичного персоналу;

– застаріле обладнання для медичного обстеження;

– короткі трудові звільнення по хворобі;

– високі вимоги до трудових норм та прагнення мати високі показники, що може призвести до фізичного перевантаження;

– залежність від шкідливих звичок: відчай через перебування в установі; вплив інших засуджених; повернення уваги.

Отже, пенітенціарна важка життєва ситуація є якісно складною. Одна з причин її подібної динаміки – відсутність у виправних установах системи соціального захисту, допомоги і підтримки засуджених матерів. Все це створює передумови до організації професійного соціально-психологічного супроводу засуджених матерів. Прогресивна пенітенціарна практика, міжнародні стандарти виконання кримінальних покарань доводять, що соціально-психологічний супровід засуджених матерів є об'єктивною необхідністю.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Ветошкин С. А. Социально-педагогические условия воспитательной работы в исправительной колонии: автореф. дис. на соиск. уч. степени кандидата пед. наук: спец. 13.00.01 – «Общая педагогика» / С. А. Ветошкин. – Екатеринбург, 1997. – 18 с.

2. Walmsley R., World Female Imprisonment List 2006, International Centre for Prison Studies. – Режим доступу: www.prisonstudies.org.

Никон Н. А. (*Одесса, Украина*)

СТАНОВЛЕНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ПАРЛАМЕНТА В УКРАИНЕ

В тезисах рассмотрено одно из условий формирования открытого информационного общества в украинском пространстве – развитие электронного государства и непосредственно электронного парламента. Цель электронного парламента заключается в обеспечении сотрудничества между органами государственного управления и другими заинтересованными сторонами. Необходимость электронного парламента состоит в том, что он позволит не только демонстрировать открытость и прозрачность работы парламента, но и в качестве ключевой государственной ветви власти даст возможность влиять на информационную политику, проводимую в обществе.

Nikon N. (*Odessa, Ukraine*)

THE ESTABLISHMENT OF THE ELECTRONIC PARLIAMENT IN UKRAINE

The thesis has disclosed one of the conditions of establishment of open information society in Ukrainian space – development of e-state and, particularly, of the e-Parliament. The goal of the e-Parliament is to ensure cooperation between the state authorities and other parties involved. The necessity of the e-Parliament is underpinned not only by the capacity to demonstrate openness and transparency of the Parliament's functioning but also, being the direct authorized link of state power, it enables the influence on the information policy provided in the society.

Быстрое развитие свободных средств массовой информации, изменение структуры и сущности межличностной и межгрупповой коммуникации, развитие различных средств массовой коммуникации привело к появлению информационного общества, в котором проявляются новые формы взаимодействия людей и обмена информацией в различных областях социальной жизни. Информационные технологии стали основным двигателем информационного взаимодействия различных социальных институтов, организаций и людей. Помимо этого, стала меняться и коммуникационная среда. Информационное общество позволяет людям шире использовать свой потенциал и реализовывать свои устремления.

Для создания открытого для всех информационного общества требуются новые формы солидарности, партнерства и сотрудничества между органами государственного управления и другими заинтересованными сторонами, то есть частным сектором, гражданским обществом и международными организациями. Поскольку основной тенденцией в становлении современной Украины является формирование открытости, а ее стратегическим направлением – формирование информационного общества, информационно-коммуникационных технологий и интеграция в глобальное информационное общество, то необходимо выполнить одно из условий – развитие электронного

государства. Украинское электронное государство должно быть способно обеспечить более устойчивое социально-экономическое развитие в условиях неопределенности и повышения рисков глобализации и, что не менее важно, восстановить доверие граждан к государственным институтам, придать новый импульс развитию демократии в информационном обществе.

Создание и развитие электронного парламента, воплощающего законодательную власть в электронном государстве, позволит всем заинтересованным гражданам в удобной форме через интернет вносить свои предложения, принимать участие в подготовке законопроектов и их обсуждении, контролировать результативность работы депутатов по исполнению ими своих предвыборных обещаний и программ [1].

Основная задача электронного парламента, заключается в том, что бы дать избирателям возможность найти своего депутата, узнать, кто их представляет на всех уровнях законодательной власти и дать понять, насколько активно работал избранник: какие законопроекты вносил, о чем говорил в своих выступлениях. Сами депутаты получают возможность перед внесением законопроекта обсудить его идею с экспертами непосредственно на веб-сайтах. При работающем электронном парламенте, например, не смогут заново избираться парламентарии, которые не были активны на предыдущем сроке. Электронный парламента должен стать инструментом для контроля за депутатами.

Электронный парламента также должен стимулировать развитие равноправного целостного информационного общества благодаря использованию современных технологий и стандартов. Такие технологии являются главной движущей силой в дополнение к существующим силам социального и экономического характера.

В связи с постоянным усовершенствованием и усложнением деятельности, Информационные и коммуникационные технологии (ИКТ) приобретают гибкость, необходимую для поддержки парламента при исполнении их важнейших обязанностей: создание законов, контроль над исполнительной властью, общение с гражданами. Эти достижения расширят возможности сотрудничества между законодательными учреждениями, а современные веб-технологии обеспечат влияние на традиционные отношения между парламентом и гражданами Украины, делая возможным их сотрудничество на уровне обмена информационными ресурсами, созданными пользователем. В современном компьютеризированном мире ИКТ обеспечат парламента большой презентабельностью, прозрачностью, доступностью, отчетностью и эффективностью своих функций. Применяя новые технологии, парламента должны обратить внимание на проблемы которые возникают при глобальных попытках создать равноправное, демократически направленное целостное информационное общество.

Фундаментальными процессами для осуществления парламентами конституционного мандата являются процессы сбора, организации, управления и сохранения информации, предъявляющие высокие требования к формированию парламентаских баз знаний, к их функциям и

инструментальным средствам. Технологическую основу парламентской базы знаний составляют компьютеры, базы данных, сети, веб-сайты. Основные виды парламентских баз знаний – библиотеки и информационные центры; интернет-ресурсы, результаты анализа политики и законодательства; объединение и упаковка информации, полученной из разных источников; архивы информации. А вот, информационное наполнение парламентских веб-сайтов должно включать историю, организацию, перечень процедур законодательного органа, информацию для посетителей, списки членов парламента, комитетов и административного персонала, способы контактов с ними и др., но главное их преимущество – адреса веб-сайтов и электронной почты, позволяющие получить доступ к депутатам и парламентской библиотеке. Основные принципы и стандарты организации работы парламентских веб-сайтов: точность, своевременность, законченность (полнота), ясность, воздействие, удобство использования.

Концепция построения глобального информационного общества предполагает тесное сотрудничество национальных и международных участников, продвигающих основные демократические ценности – открытость деятельности, равноправие в доступе и т.д. И хотя парламентские институты разных стран опираются на традиции своих стран, у них много одинаковых задач и функций.

Таким образом, развитие электронного парламента Украины это некоторая развивающаяся концепция, которая происходит из институционального подхода к современным технологиям в сложной парламентской среде. В этом контексте, электронный парламент как законодательный орган, позволит ему стать более прозрачным, доступным и ответственным, что даст возможность гражданам Украины активнее участвовать в общественной жизни страны, повысит качество информации и обеспечит свободный доступ к документам и к деятельности парламента.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Давлетшина П. Сделаем вместе электронный парламент [Электронный ресурс] / П. Давлетшина // Госбук. – 19 апреля 2012. – Режим доступа: <http://www.gosbook.ru/node/51302>

2. Лобовко С. Завершил работу 25-й Всемирный форум информационно-коммуникационных технологий – ITU Telecom World 2013 [Электронный ресурс] / Сергей Лобовко // IT Expert. – 26.11.2013. – Режим доступа: <http://itexpert.org.ua/rubrikator/item/32125-zavershil-rabotu-25-j-vsemirnyj-forum-informatsionno-kommunikatsionnykh-tekhnologij-itu-telecom-world-2013.html>

3. Макаров С. Электронный парламент [Электронный ресурс] / С. Макаров // Сообщество по системе электронного документооборота. – Режим доступа: <http://ecm-community.livejournal.com/216414.html>

4. Технологическая готовность и «электронное правительство» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://competitiveukraine.org/docs/gotovnost.pdf>

Кабусь Н. Д. (*Харків, Україна*)

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ІДЕЇ А.ТОЙНБІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

У тезах наведені основні умови та закономірності сталого розвитку цивілізації, виокремлені відомим англійським дослідником А. Тойнбі, дотримання яких є невід'ємною умовою сталого розвитку сучасного суспільства.

Kabus N. (*Kharkov, Ukraine*)

THE FUNDAMENTAL IDEAS OF ARNOLD J. TOYNBEE IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION THE STRATEGY OF SOCIETY SUSTAINABL DEVELOPMENT

The basic conditions and laws of the civilization's sustainable development, which are revealed by famous English scientist Arnold J. Toynbee, have been shown in the article. It has been proved that their implementation is an essential condition for sustainable development of modern society.

В контексті реалізації стратегії сталого розвитку цивілізації, що передбачає збалансований екологічний, економічний та соціальний прогрес світової спільноти протягом тривалого часу, збереження умов існування людського суспільства, цілісності й життєздатності біосфери, стабільності соціальних і культурних систем та їх подальше поліпшення й визнана одним із ключових завдань ХХІ століття, особливого значення набувають дослідження видатного англійського вченого Арнольда Джозефа Тойнбі, котрий, здійснивши фундаментальний аналіз динаміки розвитку 36 відомих цивілізацій, виявив основні закономірності існування та умови сталого розвитку людських спільнот, рушійні сили їх розвитку та занепаду.

Розглядаючи основним критерієм оцінки цивілізації її стійкість у часі й просторі, ситуаціях виклику, вчений у праці «Дослідження історії» зазначав: визначальною умовою сталості розвитку цивілізації є здатність суспільства творчо відповідати на численні соціальні та природні виклики, а також зберігати здобуті позитивні результати, підкреслюючи, що тривалість існування, динаміка і сталість розвитку цивілізації, її прогрес чи регрес визначається здатністю конкретного соціуму здійснювати адекватний відгук на виклик історичної ситуації, що сприяє зміцненню цивілізації.

Автор також наголошує: наявність надто сприятливих умов, відсутність необхідності долати труднощі переважно зумовлюють застій, а не прогрес соціальної спільноти, оскільки не спонукають до розвитку, загартування волі. Водночас, зіткнення з надто сильними викликами, що стосуються одночасно багатьох сфер існування суспільства, може призвести до катастрофи – нездатності знайти адекватну відповідь і, відповідно, – надлому цивілізації. Однак, як зазначає вчений, істинна причина надлому все ж криється не у

зовнішніх, а у внутрішніх факторах, зокрема піддаванні спокусі «почивати на лаврах» внаслідок підйому та розквіту цивілізації, втраті «творчого пориву», що неодмінно призведе до зниження здатності ефективно відповісти на черговий зовнішній виклик, а також у пасивності, відчуженості, «духовному розколі» соціуму, втраті внутрішньої єдності й гармонії, недостатньому прагненні кожної особистості до вдосконалення, небажанні бути відповідальним творцем власного та суспільного життя.

Отже, вчений підкреслює вирішальну роль людини, груп людей, їх поведінки, системи цінностей у динаміці процесів суспільного розвитку, акцентуючи, що саме втрата консолідованості й творчого духу соціуму є причиною кризового розвитку цивілізації. Крім того, досліджуючи рушійні сили, причини зародження, зростання, зламу, занепаду і розпаду цивілізацій, А. Тойнбі дійшов висновку, що стадія зростання переважно характеризується органічним гармонійним типом еволюції у всіх сферах життя – соціальній, політичній, релігійній, етичній, художній, науковій, тоді як стадії занепаду здебільшого властивий механістичний тип еволюції, фактично руйнація органічного життя культури, що підтверджує згубність дисгармонійного, розбалансованого типу розвитку як для окремої людини, соціальної групи, так і для суспільства, цивілізації в цілому.

Зазначимо: чітке розуміння означених закономірностей нині є важливим для кожної особистості, яка має розуміти визначальні умови існування та прогресивного розвитку цивілізації, наслідки нездатності знаходити відповіді на виклики, що стоять перед суспільством, а також власну причетність до перебігу цивілізаційних процесів й, відповідно, усвідомлювати відповідальність, яку несе кожна особистість як представник людства за долю суспільства й цивілізації, розуміти власну місію і роль як творця власного та суспільного життя.

З урахуванням того, що, на думку сучасних вчених, основною причиною багатьох викликів, глобальних проблем, котрі стоять перед сучасною цивілізацією, є дисгармонія матеріального та духовного, творення й споживання, Розуму і Духу, стає зрозумілим: нині вирішального, життєвого значення набуває гармонізація сутності самої людини, яка можлива лише на основі глибокого розуміння кожною особистістю фундаментальних законів та закономірностей сталого прогресивного розвитку людини та суспільства, усвідомлення того, що альтернативою якісному шляху розвитку суспільства може бути лише занепад, що спонукає особистість до свідомого вибору стратегії поведінки, яка б сприяла сталості, гармонійності розвитку на противагу розбалансованості й дисгармонійності.

Таким чином, наведене вище дозволяє стверджувати, що в умовах сучасних цивілізаційних викликів досягнення сталості розвитку як людини, так і суспільства, цивілізації в цілому можливі за умови духовного удосконалення кожної особистості на підґрунті цілісного світобачення, розуміння універсальних законів розвитку Всесвіту, відчуття причетності до всього, що відбувається на планеті, здатності до життєтворчості й культуротворення на підґрунті неруйнівної поведінки, спроможності

вирішувати внутрішні суперечності та проблеми, а також ефективно творчо відповідати на виклики зовнішнього середовища, спільно діяти в означеному напрямі на основі взаємодопомоги та солідарності, усвідомлення їх визначальними умовами сталого розвитку цивілізації.

Сиваш С. В. (*Запоріжжя, Україна*)

КРЕАТИВНІСТЬ – СКЛАДНИК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ

У тезах обґрунтовано поняття креативності як невід'ємного складника творчого потенціалу особистості в умовах неформального освітнього середовища.

Sivash S. (*Zaporozhia, Ukraine*)

CREATIVITY AS A COMPONENT OF CREATIVE POTENTIAL OF PERSONALITY

In theses soundly reasonable notion of creatives as an integral component of creative potential in terms of non-formal learning experience environment.

Нові висоти соціального прогресу, динаміка змін, що відбувається в сучасному соціумі потребують від людини якостей, котрі б дозволяли творчо і оригінально підходити до будь-яких змін. Трансформація освіти передбачає розвиток творчої людини, здатної не тільки до трансляції знань, але й до створення світових зразків культури й духовності. Ефективним засобом розвитку власного професійного вдосконалення є творчий потенціал, який дає змогу в умовах неформального освітнього середовища задовольняти різноманітні інтереси й сприяти їх творчому самовираженню та самореалізації.

Психологічну суть творчого потенціалу особистості можна визначити через такі складові: творчі здібності, креативність, творча активність. Отже, творчий потенціал – це динамічна структура, що включає комплекс творчих задатків, які проявляються у творчій активності особистості і обумовлена креативністю. Для реалізації творчих здібностей необхідний «двигун», який запустив би у роботу механізм мислення, для створення нових уявних образів. Таким двигуном, на нашу думку, є «креативність».

Термін «креативність» у педагогіці та психології набув поширення у 60-ті роки ХХ століття. За сучасних умов він активно використовується в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних авторів (Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, В. Дружинін, Л. Єрмолова-Томіна, М. Козленко, М. Лещенко, О. Лук, А. Маслоу, О. Матюшкін, В. Петухов, Я. Пономарьов, В. Рогозіна, С. Рубінштейн, Е. Торренс, К. Тошина В. Франкл, Е. Фром, Л. Шрагіна та ін.).

Не існує єдності щодо природи креативності, тому деякі науковці розглядають її як створення людиною нових, оригінальних ідей щодо управлінської практики, які мають велике значення для розвитку організації.

Інші пов'язують креативність із діяльністю людини, спрямованою на самовираження, прагнення зміни статусу та піднесення на вищий службовий щабель. Нам близьке визначення креативності І. А. Зязюна: (від лат. creatio – творення) як «здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації» [2, С. 28]. Основна мета креативного освітнього середовища – «розбудити» в людині творця і максимально розвинути в ньому закладений творчий потенціал.

Важливим етапом у вивченні креативності стали роботи американського психолога Дж. Гілфорда, який виділив два види мислення: конвергентне (логічне, односпрямоване) і дивергентне (що відступає від логіки, йде в різних напрямках) [1, С. 95]. *Конвергентне мислення* актуалізується в тому випадку, коли людині необхідно на основі безлічі умов знайти єдине вірне рішення (або обмежене коло рішень). *Дивергентне мислення* допускає варіювання шляхів рішення проблеми, що приводить часом до оригінальних, нестандартних, несподіваних висновків і результатів. Дивергентні здібності найчастіше розуміються як здатності породжувати безліч різноманітних, оригінальних, рівною мірою правильних ідей щодо одного і того ж об'єкта в нерегламентованих умовах діяльності.

Креативність виявляється різноманітно: це оригінальність і швидкість мислення, здатність знаходити несподівані рішення, здавалося б, у безвихідних ситуаціях, багата уява, почуття гумору, створення нових оригінальних продуктів. Продукт креативної діяльності є, по-перше, новим і адекватним відносно свого завдання, по-друге, це завдання не може бути вирішене за заздалегідь відомим алгоритмом. Можна виділити такі основні параметри креативності: *оригінальність* – здатність продукувати віддалені асоціації, рідкісні ідеї, відповідати на питання нестандартно; *проблемність* – здатність до виявлення і постановки проблеми; *продуктивність* – здатність до генерування великого числа ідей; *гнучкість (або сприйнятливність)* – чутливість до протиріч, здатність виробляти різноманітні, всебічні ідеї, швидко переключатися з однієї ідеї на іншу; *теоретичність* – здатність до вирішення проблем шляхом аналізу і синтезу; *метафоричність* – схильність до фантазії, об'ємних асоціацій, використання символічних і графічних засобів для вираження своїх думок, ідей, уявлень. До креативних якостей деякі дослідники відносять також натхненність, винахідливість, ініціативність, інтуїцію, нестандартність, розкутість думок і почуттів, кмітливість.

Аналіз наукових досягнень і власні дослідження свідчать, що креативний процес є специфічним для різних сфер діяльності, водночас має і загальні характеристики, а саме: оригінальність (незвичайність способу вирішення проблеми), еластичність (уміння швидко змінювати способи дій), самостійність (здатність розвивати свої здібності), продуктивність (здатність генерувати максимальну кількість ідей, засобів вирішення тієї чи іншої проблеми), точність (здатність вдосконалювати продукт творчості, тобто надання йому завершеної форми), прогностичність (уміння передбачити розвиток подій за певних умов).

Із зазначеного вище можна зробити висновок, що креативність є невід'ємною частиною того «іншого типу людини», людини-новатора, людини-творця і людини високодуховної, здатної перетворювати дійсність на благо суспільства, вдосконалювати себе і служити стимулом для самовдосконалення інших.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Guilford J. P. Basic conceptual problems in the psychology of thinking // San Diego. – 1979. – P. 95-110.
2. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; [За ред. І. А. Зязюна]. – 3-тє вид., допов. і переробл. – К.: СПД Богданова А. М., 2008. – 378 с.

Коптєва О. М. (Кіровоград, Україна)

**РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ЯК УМОВА
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ
ЗРІЛОСТІ УЧНІВ ПТНЗ**

У тезах обґрунтовано важливість цілеспрямованого розвитку комунікативних умінь учнів професійно-технічних навчальних закладів як умови їх соціально-професійної зрілості.

Kopteva O. (Kirovohrad, Ukraine)

**DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE SKILLS AS THE
CONDITION OF SOCIAL AND PROFESSIONAL MATURITY
FORMATION OF VOCATIONAL TRAINING SCHOOL STUDENTS**

The importance of purposeful development of vocational training school students' communicative skills as the condition of their social and professional maturity is revealed in the theses.

У «Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010 – 2020 рр.)» основною метою професійно-технічної освіти визначено підготовку кваліфікованого працівника відповідного рівня та профілю, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, відповідального, який вільно володіє своєю професією і орієнтованого в суміжних галузях діяльності, здатного до професійного росту тощо. Все це, звичайно, важко уявити без розвитку комунікативних умінь учнів ПТНЗ, оскільки досвід розвинутих країн показує, що комунікативні навички є необхідною умовою кар'єрного успіху людини. Тому надзвичайно важливим завданням сучасної освіти, зокрема професійно-технічної, є формування у дітей та молоді вміння міжособистісного спілкування, засвоєння зразків поведінки і соціальних ролей, набуття досвіду спілкування, його культури.

Різні аспекти проблеми спілкування в освіті розробляють такі вчені як Г. Балл, М. Боришевський, Л. Бурлачук, Г. Васянович, Г. Дегтярьова, О. Дробницький, О. Киричук, В. Крайнюк, С. Максименко, О. Палка, В. Рибалка, І. Ющук та ін.

У широкому значенні комунікація є спілкуванням, взаємодією двох та більше людей, у результаті якої відбувається передача інформації, забезпечується та контролюється їх спільна діяльність; спектр зв'язків і взаємодій, що передбачають безпосередні чи опосередковані контакти, реалізацію соціальних відносин, регуляцію соціального процесу, ціннісне ставлення до нього, обмін інформацією, співпереживання, взаєморозуміння, сприймання, відтворення, вплив однієї людини на іншу. А комунікативні вміння – це рівень володіння культурою міжособистісного спілкування [4, С. 228]. Спілкування для учня ПТНЗ реалізує функцію навчання, виховання та розвитку, що своєю чергою є інтегральними функціями спілкування. Водночас психологи виділяють інші функції спілкування, такі як: контактну – встановлення контакту між партнерами як стану готовності до прийому і передачі повідомлення і підтримки, взаємозв'язку та взаємодії; інформативну – обмін повідомленнями, думками, ідеями, рішеннями; спонукальну – стимулювання партнера по спілкуванню чи навчання, спрямування його активності на виконання певних дій; координаційну – взаємна узгодженість дій для організації спільної діяльності; розуміння – адекватне сприйняття суті повідомлення і намірів, установок, взаєморозуміння станів, переживання та ін.; емотивну – свідомий чи несвідомий обмін емоціями; встановлення стосунків – усвідомлення свого місця в системі ділових, міжособистісних та інших зв'язків соціальної спільноти; здійснення впливу – зміна стану поведінки, ціннісно-мотиваційних утворень партнера (намірів, думок, рішень, уявлень, потреб) [3, С. 4-5]. Саме знання інтегральних функцій спілкування в індивідуальному розвитку людини допомагає виявити причини відхилень, порушень процесу спілкування, неповноцінність структури і форм спілкування, в які включається майбутній фахівець.

В той же час система професійно-технічних навчальних закладів має забезпечувати активне формування соціально-професійної зрілості учнів у соціально-педагогічному просторі. Учні мають засвоїти відповідні професійні знання та уміння, бути готовими до співпраці, ініціативності, бути здатними до толерантності, вести діалог, шукати компроміси, тощо. Тому педагогам ПТНЗ необхідно оптимізувати навчально-виховний процес, адже заняття мають захоплювати, пробуджувати інтерес і мотивацію, навчати самостійному мисленню та формувати зацікавлення до майбутньої професії. Варто акцентувати увагу на суті й особливостях майбутньої професії учнів ПТНЗ та прояві професійної культури під час виконання фахових функцій. На практичних заняттях значну увагу бажано спрямовувати на усвідомлення складності та багатогранності майбутньої діяльності в обраній галузі, виявлення й усвідомлення учнями власних систем цінностей і прийняття загальнолюдських і професійних норм морально-етичної поведінки. Характер практичних занять потребує використання методів творчих завдань і вправ,

тестів, мозкового штурму, самооцінки, рольових ігор, ситуативних дій, тренінгів, творчих звітів, проектування реальної діяльності [2, С. 31].

Усе це на тлі високого рівня комунікативної культури викладача сприятиме розвитку комунікативної культури і ефективності міжособистісної взаємодії майбутніх фахівців, їхньої оперативності та гнучкості у вирішенні складних ситуацій, умінь протистояти психологічним труднощам тощо.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Дегтярьова Г. С. Теоретичні та методичні основи розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування : навчально-методичний посібник / Г. С. Дегтярьова, Л. А. Руденко. – К.: Педагогічна думка, 2010. – 192 с.

2. Колісник-Гуменюк Ю.І. Формування професійно-етичної культури студентів медичних коледжів під час вивчення історії та культурології : методичні рекомендації / Ю. І. Колісник-Гуменюк. – Львів : ЛНПЦ ПТО, 2011. – 40 с.

3. Семиченко В. Психологія общения / В. Семиченко. – К. : «Магістр-S», 1998. — 152 с.

4. Соціальна педагогіка : словник-довідник / [За заг. ред. Т. Ф. Алексєєнко]. – Вінниця: Планер, 2009. – 542 с.

Дідик Н. М. (Кам'янець-Подільський, Україна)

ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРІТ У ВНЗ

У тезах проаналізовано особливості діагностичних методів, спрямованих на дослідження специфіки соціальної адаптації дітей-сиріт, які навчаються у вищому навчальному закладі. Здійснено підбір оптимальних методів.

Didyk N. (Kamianets-Podilsky, Ukraine)

DIAGNOSTIC TOOLS OF STUDYING OF SOCIAL ADAPTATION OF CHILDREN-ORPHANS IN UNIVERSITIES

The thesis analyzes the features of diagnostic method aimed at the investigation of the specificity of social adaptation of orphan children who are studying in higher education. Selection of optimal methods for the study of this problem.

Соціальна адаптація – важливий процес для успішного розвитку особистості. Сім'я є однією із інституцій соціалізації особистості. Тому відсутність сім'ї негативно позначається на успішності соціалізації дитини. Власне організація життєдіяльності інтернатних закладів досить часто негативно впливає на розвиток її вихованців, не формує у них соціальної зрілості, не враховує в процесі виховання ряду специфічних особливостей, не

дає дітям уявлення про реальні складнощі життя, що очікують у майбутньому [4, С. 5]. За словами М. Соцької, актуальним завданням сучасної вищої освіти є забезпечення всебічного розвитку студентів-сиріт у процесі професійної підготовки, створення умов для їх повноцінного розвитку, реалізації природного потенціалу, збагачення їх соціального досвіду та успішної адаптації у суспільстві [5, С. 56].

Значущим для попередження порушень соціальної адаптації є діагностика її особливостей у дітей-сиріт. Варто зазначити, що не усі методики визначення соціальної адаптації підходять для вивчення даної проблеми. При виборі діагностичного інструментарію в цьому випадку потрібно враховувати, по-перше, вік респондента (17-22 роки), по-друге, особливий соціальний статус дитини-сироти, яка немає сім'ї. Тому потрібно при дослідженні уникати питань, які стосуються сімейних стосунків, батьків, адаптації в сім'ї, щоб зайвий раз не травмувати дитину. Результатом оцінки потреб дітей-сиріт у ВНЗ, має стати індивідуальний план адаптації до самостійного життя.

4 червня 2008 року Наказом №31 Держсоцслужби була затверджена Програма ЦСССДМ з соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з числа учнів старших та випускних класів інтернатних закладів, шкіл соціальної реабілітації. Модулями програми виділено: Успішне спілкування. Здоров'я – ресурс і результат благополуччя. Професія як основа життєвого успіху. Сімейні цінності. Правова культура особистості. Як зробити дозвілля цікавим та змістовним [4, С. 4-9]. Нами здійснено такий підбір діагностичного інструментарію для вивчення соціальної адаптації дітей-сиріт у ВНЗ:

1. Методика «Дослідження соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса – Р. Даймонда. Тест методики має 101 твердження. Показники, що визначаються: адаптивність-дезадаптивність; правда-неправда; прийняття себе – неприйняття себе; прийняття інших – неприйняття інших; емоційний комфорт – емоційний дискомфорт; внутрішній контроль – зовнішній контроль; домінування – підлеглість; ескапізм (уникнення проблем).

2. Опитувальник «Соціальна адаптованість» визначає показник пристосування індивіда до вимог суспільства. Методика передбачає визначення чотирьох рівнів соціальної адаптованості: I. — висока адаптованість; II. — середня адаптованість; III. — низька адаптованість; IV. — соціальна адаптованість дуже низька, невпевненість у собі, внутрішні конфлікти.

3. Методика «Оцінка емоційно-діяльної адаптивності» складається з 23 тверджень [1, С. 44-45]. Оцінка результату відбувається за рівнями адаптивності: високий, середній, низький, дуже низький.

4. Методика «Вивчення рівня соціалізації» складається з 20 тверджень, які потрібно оцінити за шкалою від 0 до 4 балів. Результат обчислюється за шкалами: соціальна адаптованість, автономність, соціальна активність, дотримання соціальних норм, загальний рівень соціалізації [2, С. 138-139].

5. Багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» А. Маклакова та С. Черняніна, який складається із 165 запитань і має такі

шкали: достовірність; адаптивні здібності; нервово-психічна стійкість і поведінкова регуляція; комунікативний потенціал; морально-етична нормативність.

6. Проективна методика «Дерево» спрямована на виявлення рівня адаптованості учнів, рівня особистісної тривожності та самооцінки.

7. Методика «Визначення особистісної адаптованості до зовнішнього та внутрішнього світу» А. В. Фурмана. Мета методики: визначити показники особистісної адаптованості, виявити ступінь особистісної адаптації до нових умов життя, ступінь гармонійності взаємодії з навколишнім світом, дослідити ставлення до навколишнього світу, оточуючих людей і самого себе.

Критеріями адаптації сиріт в освітньому середовищі є: успішність навчальної діяльності; емоційне благополуччя; сформованість особистісних якостей, що допомагають досягти успіхів у навчанні та професійній діяльності [5, С. 56]. Метою діяльності ВНЗ є підготовка студентів-сиріт до успішної адаптації в сучасному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Заморуєва В. В. Діти без сім'ї: підготовка до життя / В. Заморуєва. – К.: Шкі. Світ, 2011. – 128 с.

2. Мушинський В. Адаптація учнів і випускників / В. Мушинський, О. Попова, О. Боднар ; [упоряд. Т. Червонна]. – К.: Вид. група «Шк. світ», 2015. – 168 с.

3. Сазонова О. В. Дослідження особливостей соціальної адаптації дітей-сиріт / О. В. Сазонова // *Фундаментальные и прикладные исследования в практиках ведущих научных школ.* – 2014. – № 5. – С. 168–180.

4. Соціальна адаптація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. – Ч. 1. – К.: Держсоцслужба, 2008. – 240 с.

5. Соцька М. Соціально-психологічна адаптація сирітв освітньому просторі Херсонської державної морської академії / М. Соцька // *Соціальний педагог.* – 2015. – № 2 (98). – С. 54–57.

Марахина Е. Л. (Одесса, Украина)

ГЕНДЕРНЫЕ РОЛИ В УКРАИНСКОЙ СЕМЬЕ

В тезисах обосновывается актуальность изучения распределения гендерных ролей и их смысловых содержаний. Анализируется распределение семейных ролей в современном украинском обществе.

Marahina E. (Odessa, Ukraine)

GENDER ROLES IN UKRAINIAN FAMILY

The thesis states the relevance of research of disposition of gender roles and their significant contexts. The disposition of the gender roles in Ukrainian families is in the focus of analysis.

Украинская реальность характеризуется быстрыми трансформациями в социальной сфере, она отражается на уровне семьи и отношений в семье и проявляется в распределении гендерных ролей между супругами. Распределение и смысловое содержание этих ролей, в нашем обществе, усложнено их стереотипизацией, в которой заложен элемент иерархичности (мужчина – глава семьи). Традиционные представления о гендерном распределении ролей основаны на биологической детерминанте, при этом маскулинность связана с властью, а феминность – с покорностью и подчинением. Власть, которой обладает мужчина, дает ему определенные преимущества в использовании гендерной иерархии для оправдания своих привилегий, что указывает на превосходство мужской личности над женской.

Изучая данную проблему, в современной науке, важно разграничивать понятия биологический пол (sex), категоризация пола (приписывание пола) и гендер. Подчеркивается необходимость отказа от концепции половых ролей в пользу понимания пола как социального конструкта, в которой важным представляются положения о том что:

– субъект создает гендерные правила и отношения, а не только усваивает и воспроизводит их [1, С. 125].

– гендерные отношения перестают рассматриваться как взаимодействующие и рассматриваются в категории власти и конфликта, что сопровождается изменениями в содержании мужских и женских ролей.

– социальная роль ситуативная и сводима к набору операций, например, Б. Рисман в своем исследовании обосновывает, что мужчины, которым приходится день за днем исполнять также функции матери, начинают думать и вести себя таким же образом как женщины-матери [4].

Исследование М. С. Хрусталевой «Гендерные аспекты семейных ролей» [3] подтверждает, что супружеские роли имеют противоречивый характер и различаются по степени стереотипизации для мужчин и женщин. Представление о роли женщины в семье менее стереотипизировано чем представление о роли мужчины. Содержание роли женщины имеет аморфный характер. Поскольку, у современной женщины множество различных ролей, которые она выполняет в повседневной семейной жизни. Половые различия в гендерных ожиданиях от мужчин в семье несущественны. Характеризуя роли женщины, оказалось, что женщины в два раза чаще мужчин считают себя главой семьи, выделяя роль «красавицы» и «двигателя», которые мужчины игнорируют. О большом значении для женщин в семейной жизни свидетельствует дифференцированность содержания ролей мужчина/женщина. Сужение определенного ролевого репертуара мужчин может быть источником недовольства женщин выполнением мужчинами роли «мужа» [3, С. 409-410].

Таким образом, гендерные отношения в украинской семье имеют определенные особенности и связаны с существованием противоречий о желаемых моделях семейных отношений и соответствующих гендерных ролях, а также существующими типами уклада семейной жизни, это требует постоянного изучения и наблюдения для развития их в демократическом направлении.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Здравомыслов Е. Социальное конструирование гендера: феминистская теория / Е. Здравомыслов, А. Темнина // Введение в гендерные исследования. – Харьков: ХЦГИ; СПб.: Алетейя, 2001. – С. 117-173.
 2. Лавриненко Н. О новых методологических подходах к исследованию института гендера / Н. Лавриненко // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2006. – № 2. – С. 103-115.
 3. Хрустальова М. С. Гендерні аспекти сімейних ролей / М. С. Хрустальова // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. – 2011. – Вип. 50. – С. 403-410.
 4. Risman B. Intimate Relationships from a Micro-Structural Perspective: Men Who Mother / B. Risman // Gender and Society. – Vol. 1. – № 6. – P. 6-32.
-

Боделан М. В., Онищенко Т. Н. (Одесса, Украина)

**ДЕТСКАЯ ПОРНОГРАФИЯ КАК ФОРМА
КОММЕРЧЕСКОЙ ЭКСПЛУАТАЦИИ ДЕТЕЙ**

Детская порнография – проблема не только украинская, но и мировая. По сведениям организации National Children's Homes, число преступлений, связанных с сексуальным насилием над детьми, с 1988 года во всем мире увеличилось более чем в 15 раз. Методы борьбы с детской порнографией применяют разные, но фактически все они так или иначе ограничивают основной канал ее распространения – Интернет. В тезисах раскрываются вопросы, касающиеся современного состояния преступности в этой сфере.

Bodelan M., Onishchenko T. (Odessa, Ukraine)

**CHILD PORNOGRAPHY AS A FORM OF COMMERCIAL
EXPLOITATION OF CHILDREN**

Child pornography – is a problem that important not only for Ukraine, but also for the whole world. According to the organizing National Children's Homes, the number of crimes related to the sexual abuse of children, since 1988 has increased more than 15 times around the world. Methods of dealing with child pornography are different, but in fact they are all somehow limit the main channel of its distribution – by the Internet. The thesis presents issues concerning the current state of crime in this area.

Коммерческая сексуальная эксплуатация детей – преступные действия, которые унижают детей и угрожают их физической, социально-психологической целостности. Формы коммерческой сексуальной эксплуатации детей – детская проституция; детская порнография; торговля детьми для оказания сексуальных услуг. Наиболее уязвимая категория – дети младше школьного возраста, подростки.

Детская порнография, производимая в Украине, составляет третью часть от всего количества в Европе. Мониторинг ресурсов сети Интернет, проведенный специалистами МВД Украины, показал главное – в настоящее время спрос на детскую порнографию в сети Интернет в три раза превышает предложение.

Причины такого антиобщественного поведения могут быть заложены в ближайшем окружении человека, в особенностях его личностных характеристик:

– социальные причины: бедность и материальная нужда; нестабильная экономическая, политическая обстановка; гендерное неравенство; дискриминация в отношении стратовых, этнических меньшинств;

– личностные характеристики: недостаток образования, воспитания среди населения; психологические отклонения; психические патологии.

Сексуальное насилие над детьми приводит к психологическим и физическим нарушениям у ребёнка:

– психологические: краткосрочные (депрессия, тревожность, расстройства пищевого поведения, низкая самооценка, психосоматические заболевания, нарушения сна, диссоциативные и тревожные расстройства); долгосрочные (попытки самоубийства, страхи, депрессия, злоупотребления алкоголем и наркотиками, прерывание обучения в школе, сексуальные расстройства, психические проблемы общего характера);

– физические: физические травмы; инфекции передающиеся половым путём.

Что же касается потребителей детской порнографии, то материалы судебно-следственной практики не позволяют дать общее представление о них. Это объясняется специфичностью сети Интернет – анонимный доступ к подобным ресурсам Сети. Установить конечного потребителя можно только с помощью оперативно-розыскной «игры» с преступником по поводу продажи интересующих материалов. Правоохранительным органам не так важна информация о потребителе, как данные об источнике поступления материалов или о лице, которое изготавливает, рекламирует или распространяет их.

Несовершенство законодательства Украины, относительно защиты детей от сексуального насилия; отсутствие должной цензуры в СМИ; несвоевременность профилактической работы в образовательных учреждениях; спрос на секс с детьми; расширение социальных сетей, которые способствуют распространению детской порнографии в любую точку мира – определяют актуальность данной проблемы, которая требует немедленного разрешения.

ЛИТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Общественная организация «Ла Страда-Украина» організація [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.la-strada.org.ua>

Боделан М. В. (Одесса, Україна)

**ОБЗОР ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕЖДУНАРОДНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ
УЛИЧНЫХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ**

В тезисах представлен обзор деятельности Международной организации уличных социальных работников; рассмотрена специфика уличной социальной работы с безнадзорными, беспризорными детьми на примере данной организации.

Bodelan M. (Odessa, Ukraine)

**OVERVIEW OF INTERNETIONAL ORGANIZATION OF STREET
SOCIAL WORKERS**

The thesis is represented an overview activity of the International Organization of street social workers; specificity of street social work with the homeless, street children by the example of the organization is also adduced.

Международная сеть уличных социальных работников (Dynamo International – Street Workers Network), была организована в рамках программы Европейского союза по вопросам занятости и социальной солидарности-Прогресс в 2007 году. Первоначальная цель – финансовая поддержка в области занятости, социальных дел, равных возможностей.

В настоящее время, Dynamo International – Street Workers Network работает с беспризорными, безнадзорными детьми во Вьетнаме и других странах Юго-Восточной Азии. Цель – структурное решение «уличных» проблем беспризорных, безнадзорных детей; привлечение «детей улицы» в специализированные учреждения; повышение качества уличной социальной работы и практики. Основная деятельность сети уличных социальных работников предполагает: создание и курирование приютов; организацию спортивных, художественных, культурных мероприятий; организацию социально-профессионального обучения. Беспризорные, безнадзорные дети знакомятся с уличными социальными работниками на «открытых местах встреч».

«Открытые места встреч» – места встречи уличного социального работника для предоставления социальной, психологической помощи беспризорным, безнадзорным детям. Обычно – это условная территория парка, скамейка. Такой метод работы – эффективный для работы с данной категорией, т.к. предполагает вступление в первоначальный контакт, без обязательств и правил.

Уличные социальные работники Dynamo International – Street Workers Network работают в группах – «группы быстрого действия»; «инициативные группы»; «фасилитаторы»; «терапевты».

«Группы быстрого действия» – группы состоящие из профессиональных уличных социальных работников, которые способны принимать правильные

решения в критических ситуациях; оказывать экстренную правовую, психологическую, физическую и медицинскую помощь.

«Инициативные группы» – группы состоящие из руководящих уличных социальных работников. Их деятельность предполагает организацию, проведение встреч, направленных на защиту прав и интересов беспризорных, безнадзорных детей. «Инициативные группы» работают в рамках местных, государственных и мировых программ.

«Фасилитаторы» – уличные социальные работники, специализирующиеся на работе с конкретной аудиторией. Роль фасилитаторов – способствовать группе «дети улицы» в осознании своих общих проблем, целей; помогать им в достижении этих целей.

«Терапевты» – уличные социальные работники, имеющие специальное психологическое образование. Такие специалисты оказывают беспризорным, безнадзорным детям диагностическую, коррекционную, экспертную и консультативную помощь.

Таким образом, Dynamo International – Street Workers Network, реализовывает на практике такие задачи: социальная защита детей, детства и отрочества; создание условий жизни и развития детей, независимо от того, в какой семье они родились и живут; отстаивание прав ребенка на охрану здоровья, образования.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Publication is supported by the European Union Programme for Employment and Social Solidarity–PROGRESS (2007-2013) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.travailderue.org/wp-content/uploads/2013/04/English.pdf>.

Бубнов І. В. (Одеса, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ЧИННИКИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ПЛАГІАТУ В НАУКОВО-ОСВІТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

У тезах аналізуються деякі соціальні та законодавчо-правові фактори щодо боротьби з плагіатом в науково-освітньому процесі вищої школи сучасної України.

Bubnov I. (Odessa, Ukraine)

SOCIO-LEGAL FACTORS TO COMBAT PLAGIARISM IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL SPHERES OF UKRAINE

In theses analyzes some social and legal factors to combat plagiarism in scientific and educational process of the high school of modern Ukraine.

Оскільки плагіат є соціальною категорією, то цілком зрозумілим є його широке поширення, з певними кількісними та якісними особливостями,

практично в усіх країнах світу. У вітчизняних реаліях це явище в останні роки набуло особливої розмаху, масштабності та гостроти. Адже за оцінкою Українського Фонду Соціальних досліджень 2015 року, плагіат у тій чи іншій формі використовують 90% студентів [1]. Це стало настільки вкоріненою нормою, що студенти навіть не бояться в цьому зізнаватися і, більш того, навіть не усвідомлюють ганебності такої форми крадіжки інтелектуальної власності.

Серед соціальних передумов поширення цього явища в Україні є те, що плагіат твердо увійшов у практику навчання ще зі шкільної лави. Через толерантне ставлення до використання плагіату з боку вчителів ще з юного віку у свідомість учнів закладається думка про можливість безкарного користування плодами чужої праці. Згодом така модель поведінки у ставленні до інтелектуальної власності переноситься до вишів, де студенти навіть не усвідомлюють, що вони використовують ту чи іншу форму плагіату. Так, більш ніж 60% студентів не вважають, що копіювання чужих текстів зі зміною порядку слів у реченні без посилання на джерело є плагіатом. Так само як, така ж сама частка студентів не вважають, що переклад з іноземної мови та представлення певного тексту як результат власного дослідження – це також є недоброчесною поведінкою, якої необхідно уникати [2].

Завданням науково-освітньої громадськості, де сконцентровано найбільш інтелектуально розвинуті розумові сили, має стати створення атмосфери нестерпного ставлення до будь-яких проявів плагіату та дієвого контролю за поширенням цього явища, а також розгортання широкої просвітницької діяльності щодо роз'яснення серед студентів і викладачів що є плагіатом, як з ним необхідно боротися. Все це має сприяти перетворенню проблеми плагіату у предмет суспільного обговорення та сформулювати виклик владі у необхідності прийняття відповідних законодавчо-управлінських рішень з цього приводу. Адже серед комплексних заходів, спрямованих на запобігання та подолання академічної недоброчесності, має стати, в тому числі, й розроблення відповідної нормативно-правової бази.

Тривалий час чи не єдиним правовим актом, що мав забезпечувати захист інтелектуальної власності в Україні, був Закон «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року, дія якого поширюється й на наукові праці. Згідно зі статтею 50 цього закону, порушенням авторського права є плагіат – «оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, що не є автором цього твору» [3, ст. 50].

Практична відсутність у минулі роки в нормативних документах Міністерства освіти і науки України системних підходів у визначенні й оцінці плагіату у науково-навчальному процесі та чітко виписаних правових наслідків його виявлення, гальмували процес вироблення ефективних механізмів боротьби з цим явищем.

Із введенням в дію Закону України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 р. боротьба з плагіатом була визначена як одне з найважливіших завдань вищих навчальних закладів в аспекті забезпечення якості освітньої діяльності [4, ст. 2004]. І хоча законодавець у зазначеному правовому акті

дещо невизначено оперує терміном плагіат, виокремлюючи його вид – академічний плагіат, але не наводячи при цьому його тлумачення, принциповим положенням цього закону стало введення санкцій до порушників норм академічної етики. Галузеве законодавство – з прийняттям законів України «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність» – зобов'язує кожного науковця поважати право на інтелектуальну власність, визначає поняття «плагіат», а також передбачає покарання у випадку виявлення академічного плагіату в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) у вигляді відмови в присудженні відповідного наукового ступеня.

Закон України «Про вищу освіту» досить ретельно випикує організаційні аспекти щодо формування системи запобігання плагіату в науковому середовищі. Зокрема, нормами цього закону передбачено створення спеціального органу – Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, у складі якого, задля розгляду питань академічного плагіату, діятиме Комітет з питань етики. Окрім того, Апеляційний комітет, що також діятиме у складі Національного агентства, має розглядати звернення, заяви і скарги щодо діяльності та рішень спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій.

І хоча нормами вказаних законів є суттєвим кроком у справі законодавчого забезпечення механізму недопущення плагіату в науково-освітній сфері, всі вони визначають лише основоположні принципи та підходи до розуміння й формування системи запобігання та виявлення плагіату. Задля їх ефективного впровадження бракує відповідної бази підзаконних актів, які б деталізували всю процедуру аналізу наукової роботи на предмет виявлення плагіату, визначали принципи застосування необхідних комп'ютерних програм, сприяли формуванню порівняльної бази наукових робіт, забезпечували удосконалення правових процедур щодо скасування рішення про присудження відповідного наукового ступеня тощо.

Серед нормотворчих ініціатив щодо формування відповідного законодавчого поля став наказ міністра науки і освіти України від 14 липня 2015 р. «Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів», згідно з яким дисертації не пізніше як за 10 календарних днів до дати захисту, мають бути розміщені на офіційному веб-сайті ВНЗ/наукової установи, спецрада якої прийматиме захист. Це ж стосується і відгуків офіційних опонентів та автореферату дисертації, які мають бути відкриті в Інтернеті протягом трьох місяців від дати видачі диплома доктора філософії або доктора наук [5]. Ці вимоги мають забезпечити максимальну прозорість наукового процесу, зокрема його завершального етапу, і залучити якомога широкі коло науковців задля виявлення плагіату в дисертаційних дослідженнях. Однак, на нашу думку, ці норми можуть дати максимальний ефект лише за умов обов'язкової дії так званого морального закону «scientific integrity» («наукова сумлінність»), за яким для забезпечення максимальної ефективності науки в провідних країнах миру вчені зобов'язані не лише забезпечувати добросовісність власних наукових досліджень, але й не залишатися осторонь від відомих їм фактів наукової несумлінності, проявлених іншими.

Задля реалізація принципів наукової сумлінності Закон України «Про вищу освіту» [4, ст. 16, 32] зобов'язує вищі навчальні заклади розробити власний кодекс або положення, що регламентують боротьбу із плагіатом та створити відповідний орган контролю за дотриманням моральних та правових норм професійної етики. Таким органом може стати, наприклад, Комісія з академічної етики відповідного вишу. Тобто за логікою законодавця – покарання за плагіат не має бути функцією міністерства, ця робота має бути перенесена на рівень самих наукових установ і студентства, як це відбувається в розвинених країнах.

Про послідовність підходів законодавця у справі боротьби з плагіатом у науково-освітній сфері свідчить і проектний варіант майбутнього «Закону про освіту». В ньому вперше вводяться норми статті, які стосуються безпосередньо академічної доброчесності. Зокрема, за порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнуті до таких видів відповідальності як: «відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєння вченого звання; позбавлення присудженого наукового ступеня чи вченого звання; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади» [2]. І хоча цей закон матиме рамковий характер, але в ньому вперше поняття «академічної доброчесності» пропонується запровадити в нормативно-правове поле для того, щоб говорити про його законодавче визначення і розуміння того, що воно собою являє.

Таким чином, у національному законодавчо-правовому полі завдання боротьби з плагіатом у науково-освітній сфері є достатньо чітко визначеним, однак механізм його реалізації наразі ще залишається недосконалим, а відтак недостатньо й ефективним. Головною ж причиною цього вбачається не виправдано толерантне ставлення академічного співтовариства до плагіату, як до форми крадіжки інтелектуальної власності.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Минобразования: Студенчество и академическое сообщество Украины должны объявить борьбу с плагиагом [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://elvisti.com/node/168024>

2. Пресс-конференция по академической добропорядочности [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/50440/>

3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 №3792-ХІІ [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://kadrovik01.com.ua/regulations/8186/8191/460282/>

4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004

5. Наказ МОН України № 758 від 14.07.15 року «Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/47536/

Онищук В. М. (Одеса, Україна)

**СУСПІЛЬНИЙ ЗАПИТ І СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ: ОБ'ЄДНУЮЧІ
ЛАНКИ СУСПІЛЬСТВА**

В тезах розглянуто ланки, що сприяють об'єднанню українського суспільства сьогодні, серед них найважливішою є модель управління, доповнена самоорганізованими структурами громадського суспільства. Такі структури мають будуватися на якісно новій системі стосунків між владою і народом, а посередником між ними мають виступати громадські організації, що складають соціальний капітал суспільства.

Onischuk V. (Odessa, Ukraine)

**PUBLIC DEMAND AND SOCIAL CAPITAL:
UNITING LINKS OF SOCIETY**

The thesis examines the links that contribute to the unification of the Ukrainian society of today, among them the most important is the management model, supplemented by self-assembled structures of civil society. Such structures should be built on a qualitatively new system of relations between the government and the people, and mediate between them must be public organizations, constitute social capital.

Шляхи, що привели до Євромайдану та зміни влади в Україні, стали результатом відмови тодішнього керівництва держави від курсу Європейської інтеграції, що передбачав глибинне реформування усіх сфер суспільного життя. Перемога Майдану дала можливість трансформувати величезний суспільний запит на радикальні реформи у конкретні дії. Відкритістю до навколишнього світу українське суспільство стверджує, що здатне його змінити. Довіра і толерантність у ставленні одне до одного дають упевненість у своїх силах і продукують енергію єдності. Численними зв'язками суспільство множить соціальний капітал.

Українському соціуму вистачить уміння розвинути з протестного начала діяльність, спрямовану на остаточне розв'язання конкретних проблем країни – країни, здатної прогодувати більш ніж два мільярди людей, будувати великотонажні кораблі, велетенські літаки; країни з лагідним кліматом, з родючим ґрунтом і повним набором корисних копалин в ньому; країни з працелюбним, освіченим і націленим на прогрес населенням, де рівень освіченості складає 195 осіб на 1 тисячу дорослого населення, де динаміка зростання спеціалістів у галузі інформаційних технологій займає друге місце у світі.

Сучасне суспільство не здатне жити й розвиватися у жорстких лещатах централізованого управління. Ієрархічна модель управління повинна бути доповнена самоорганізованими структурами громадянського суспільства та об'єднаннями соціального капіталу, які виникають спонтанно. Що не в змозі

вирішити державна машина, то на місцях вирішують об'єднавшись вільні громадяни, виробляючи соціальні рішення. Як зазначають українські соціологи О. Донченко і Ю. Романенко, центром соціальної якості є не індивід, а саме система стосунків між владою і народом.

Громадську активність українського населення досліджували впродовж останніх 10 років Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» і соціологічна служба «Центр Разумкова». Судячи з досліджень, напередодні «Революції Гідності» 41% населення вважав, що пересічний громадянин аж ніяк не може вплинути на рішення влади. І тепер, після «Революції Гідності», люди не бачать можливості самотужки впливати на владу, і, можливо, з цим пов'язане дедалі більші надії на громадські організації. Вони складають соціальний капітал суспільства. Він представляє добровільне об'єднання громадян, засноване на взаємній довірі одне до одного з метою вирішення завдань локально, без участі держави й партій. Це соціальна енергія, сила, яка виливається в соціальні дії для вирішення тих чи інших проблем. В основі соціального капіталу суспільства лежить довіра і толерантність.

Результати щорічних загальноукраїнських опитувань 2 тис. респондентів Інститутом соціальної та політичної технології НАПН України показують, що із року в рік на перше місце виходять два фактори. Перший – це реформаторські чи антиреформаторські настрої (їх визначають з допомогою таких запитань як ставлення громадян до колгоспів, фермерства, приватної власності, продажу землі, безробіття). Цей фактор завжди домінує. В передвиборні періоди виразнішим стає інший, який визначає проросійські або антиросійські настрої. Центральним тут є ставлення до мови, тому це питання дуже напружене, дражливе, особливо перед виборами. Але ми не про те, ми про об'єднуючі фактори в сучасній українській державі. Стратегія Української держави – це не тільки економіка, це насамперед, світоглядні засади, політичні, соціальні, духовні і, звісно, економічні перетворення в їх системній зумовленості. Щоб держава працювала ефективно, потрібні розвинені системи науки, освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення різного про шарку населення. Тобто, Україна мусить стати соціально конкурентоспроможною, досягти більш збалансованих і гармонічних відносин не тільки між різними регіонами, але й між різними верствами населення.

Наразі ні мова, ні культура не є в державі достатньо мобілізуючими силами. Проте загальне прагнення громадян до справедливості, порядності, добробуту, політичних, економічних і соціальних успіхів може бути справді об'єднуючою ланкою.

Ангелова А. О. (Київ, Україна)

АКТУАЛІЗАЦІЯ РЕЛІГІЙНОЇ СВІДОМОСТІ В СТАРЕЧОМУ ВІЦІ

В тезах висвітлено причини посилення релігійності на етапі пізнього онтогенезу.

Angelova A. (Kiev, Ukraine)

ACTUALIZATION OF RELIGIOUS CONSCIOUSNESS IN OLD AGE

Reasons of increasing religiosity during late ontogeny are highlighted in theses.

Духовний світ старіючої людини має специфічні характеристики, які варто враховувати в усіх аспектах соціальної взаємодії з особами похилого віку. Важливим компонентом життя людини похилого та старечого віку є релігійні почуття, що за значущістю не поступаються естетичним, моральним, інтелектуальним складовим психіки. Релігійність старіючих людей – це відкрита для подальших досліджень проблема. Вона є предметом вікової психології релігії, яка наразі існує як підрозділ психології релігії – комплексної наукової дисципліни, що використовує запозичену з філософії, соціології, релігієзнавства й психології методологію.

Вікові зміни способу життя та світосприйняття в період старості постають вагомими детермінантами актуалізації релігійної свідомості людини. Це обумовлює зростання інтересу до релігії у літніх людей, про що свідчить статистика соціальних опитувань. За різними даними, серед віруючих спостерігається домінування осіб старше 60 років (від 53% до 65,8%) [2, С. 281]. Глобальні дослідження, що охоплювали понад 140 країн та 300 тисяч осіб, довели, що в більшості країн світу (окрім 16 із 142) молоді люди віком від 15 до 19 років менш релігійні, ніж люди віком від 70 років. На цей показник впливає рівень економіки, освіти та демократичності: в країнах, де молодь більш освічена та вільна в соціально-економічному виборі, інтерес до релігії зростає на схилі літ (виключеннями є Грузія, Ліберія, ЦАР, а також Ізраїль, де серед людей зрілого та старечого віку є багато іммігрантів-атеїстів) [6, С. 13].

Як стверджують фахівці, посилення релігійності в літньому та старечому віці здійснює позитивний вплив на адаптацію індивіда до труднощів цього періоду та вирішення вікової кризи. В результаті проведеного у 2000 році в США соціологічного аналізу було з'ясовано, що рівень смертності літніх людей, які беруть участь у релігійній діяльності, нижчий, ніж у атеїстів [8, С. 400-406]. На думку Е. Айдлер та С. Касла, релігійні люди ведуть більш здоровий спосіб життя, що, в свою чергу, сприяє довголіттю [7, С. 294].

Недостатньо дослідженим питанням є виявлення факторів актуалізації релігійності на схилі літ, а також мотивації, що спонукає активізувати релігійну діяльність. На нашу думку, релігійність в останній період життя розвивається внаслідок актуалізації потреб літньої людини у вищих цінностях та абсолютних регулятивах. Якщо молодість та зрілість дозволяють насолоджуватися фізичним буттям, то на схили років це стає проблематичним. Фізична слабкість, погане самопочуття, соціальна відстороненість спонукає зосереджуватися на духовних аспектах буття. Людина усвідомлює скінченність свого життя, що обумовлює звернення до трансцендентного,

появу або укріплення віри в потойбічне існування та безсмертя душі. Віра в надприродне дає надію, що після фізичної смерті існування душі триватиме, життя перейде в іншу форму.

Найбільш вагомими факторами актуалізації релігійності видаються такі:

1. Підведення підсумків та роздуми над сенсом життя. Близькість смерті надає життю особливого смислу. Стара людина усвідомлює тлінність земного буття, прагне відчувати себе часткою вічного й нескінченного – навколишнього світу, космосу, природи. На думку В. Франкла, світоглядні постулати, вироблені в зрілому віці, можуть набувати значення та масштабу індивідуально-релігійних доктрин [3, С. 334-337]. Релігійно-містичне безсмертя душі, поруч із концепціями безсмертя через потомків, творчість, є однією з провідних концепцій сенсу життя. Також стара людина підбиває підсумки свого життя, оцінює особисті досягнення, згадує та осмислює минуле, розмірковуючи про всі важливі події власної біографії. Процес самопізнання та рефлексії минулого й теперішнього сприяє розвитку особистості. Людина знаходить новий смисл життя та відкриває невідомі риси власного Я. Як і вирішення попередніх вікових конфліктів, з'ясування смислу та мети життя в старечому віці потребує активної перебудови філософських та духовних поглядів, що робить старіння інтегральним процесом [1, С. 798].

2. Усвідомлення неминучості смерті, яка в старечому віці постає як близька реальність. Старість є фінальним етапом життя, яке в цьому віці неможливо осмислювати поза перспективою майбутньої смерті. Ставлення до смерті серед літніх осіб дуже різниться, воно залежить від соціокультурного середовища, світогляду, фізичного стану тощо. Здебільшого смерть викликає амбівалентні почуття: з одного боку, таємниця потойбічного буття збуджує тривогу, з іншого – кончина може розцінюватися як полегшення, позбавлення від тілесних страждань старості та докорів сумління, пов'язаних із нездатністю приносити користь суспільству. Як показують спостереження соціологів, для частини старих навіть у тому випадку, коли непогане здоров'я дозволяє вести відносно повноцінне життя, провідною діяльністю стає підготовка до смерті [4, С. 324]. Страх смерті та роздуми про неї постають важливим фактором релігійності в літньому віці, оскільки саме віра знімає напругу, яку викликає невирішеність проблеми смерті в нерелігійній свідомості. Соціологічні опитування доводять, що впевнені в своїх поглядах віруючі перед смертю рідше впадають у депресію та відчувають менше занепокоєння [1, С. 797]. «Гарантії» посмертного існування стимулюють активізацію культурної діяльності. К. Аззі та Р. Еренберг у своїх дослідженнях оцінювали релігійну практику як інтенсивне накопичення «сакрального капіталу», який стає цінним тільки після смерті [5, С. 35].

Таким чином, серед багатьох факторів посилення релігійності в літньому віці, домінує бажання осмислити власне життя та майбутню смерть. Релігійна свідомість, яка висуває на перший план духовні компоненти буття, допомагає пригнітити важкі переживання тілесного знесилення та хвороб. Віра, надаючи життю та смерті сакрального сенсу, може бути тим інтегративним фактором,

що створює підґрунтя для вироблення особистісної стратегії гармонійного старіння.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг, Д. Бокум ; [научн. ред. Т. В. Прохоренко]. – 9-е изд. – СПб.: Питер, 2005. – 940 с.
2. Психология среднего возраста, старения, смерти: [под ред. А. А. Реана]. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2003. – 384 с.
3. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл ; [пер. с англ. и нем.]. – М: Прогресс, 1990. – 368 с.
4. Шаповаленко И. В. Возрастная психология (Психология развития и возрастная психология) / И. В. Шаповаленко. – М.: Гардарики, 2005. – 349 с.
5. Azzi C. House hold allocation of time and church attendance / Azzi Corry and Ronald Ehrenberg // Journal of Political Economy. – 1975. – №83(1). – p. 27-56.
6. Deaton A. Aging, religion, and health / Angus S. Deaton. – National Bureau of Economic Research (NBER). – Cambridge, MA 02138. – Working Paper No. 15271. – August 2009. – 41 p.
7. Idler E. L. Religion among disabled and non-disabled persons I: cross-sectional patterns in health practices, social activities, and well-being / Idler Ellen L., Stanislav V. Kasl // Journal of Gerontology Social Sciences. – 1997. – Vol. 52B. – No. 6. – P. 294-305.
8. Hughes M. Helm, et al. Does Private Religious Activity Prolong Survival? A Six-Year Follow-up Study of 3,851 Older Adults // J Gerontol A BiolSciMedSci. – 2000. – T. 55, № 7. – С. M400-M405.

Юдин А. В. (*Гент, Бельгия*)

ИНТЕРПРЕТАТИВНЫЙ ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И ПРИМЕНЕНИЕ ЕГО МЕТОДОВ В ЭТНОЛИНГВИСТИЧЕСКОМ ДЕФИНИРОВАНИИ

В тезисах представлена возможность использования методов т.н. интерпретативного феноменологического анализа для нужд дефинирования понятий в славянской этнолингвистике.

Yudin A. (*Ghent, Belgium*)

INTERPRETATIVE PHENOMENOLOGICAL ANALYSIS AND USING ITS METHODS FOR DEFINING IN ETHNOLINGUISTICS

The paper present a possibility to use methods of the so-called interpretative phenomenological analysis for the definition of notions in Slavonic ethnolinguistics.

Основным методом современной славянской этнолингвистики является словарное описание языка, а через него – культуры, как традиционной

народной, фольклорной, так и современной. Достаточно упомянуть завершённый московский этнолингвистический словарь «Славянские древности» под общей ред. Н. И. Толстого (т.1, 1995, т.2, 1999, т.3, 2004, т.4, 2009, т.5, 2012; в связи с кончиной Н.И.Толстого словарь начиная со второго тома редактировался С.М.Толстой), а также издаваемые люблинские «Словарь народных стереотипов и символов» под редакцией Е.Бартминьского (*Słownik stereotypów i symboli ludowych / Pod red. J. Bartmińskiego. T. 1. Lublin: в 1996–2012 гг. вышло 4 выпуска первого тома*) и «Аксиологический лексикон славян и их соседей» («*Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów*», первый подготовительный том вышел в 2015 г.), ставящий задачу сопоставительного описания понятий, связанных с ценностями. Подготавливаются и другие этнолингвистические словари, как тезаурус отдельных жанров языка русского фольклора С. Е. Никитиной или словарь ономастики восточнославянской народной магии автора этих строк.

В центре внимания в особенности польской этнолингвистики находится проблема дефинирования. Е. Бартминским была выработана модель т.н. «когнитивной дефиниции» понятий, которая должна представить элементы языковой картины мира обычного носителя языка. Единицу дефинирования польские исследователи назвали «языковым стереотипом», позднее стали использовать как синонимичный термин «концепт». Эта дефиниция работает с массовыми, типичными, стереотипными представлениями о мире, закрепленными в национальных языках или их диалектах.

Однако изучая представления и ценности, отраженные в языке, мы оказываемся на грани двух аспектов человека и его жизни: с одной стороны, аспекта коллективного, массового, группового, национального, социального – и с другой стороны, индивидуального, уникального, личностного, неповторимого. Ценности живут в массовом сознании, в коллективных картинах мира, т.е. являются результатом обобщенного *познания* и *опыта*, но и являются содержанием индивидуальных человеческих переживаний, мотивацией действий людей, источником и точкой приложения их мыслей и чувств, т.е. в конце концов одним из факторов человеческого *поведения*. Люди усваивают и разделяют общие системы ценностей (как и языки), в значительной степени детерминирующие человеческое поведение, но в то же время и модифицируют их, (со)творяют заново, злоупотребляют ими или восстают против них. Изучение только одного из двух этих аспектов аксиологии представляется односторонним, не дает полной картины реальности. Ценности нужно изучать как методами наук о языке и познании, так и методами наук о поведении, не только с точки зрения исследователя, но и субъекта – как собирательного, так и индивидуального.

Экспериментальные эмпирические *количественные методы* изучения содержания *коллективных представлений, воззрений и убеждений, мировоззренческих систем, языково-культурных концептуализаций, массовых стереотипов* и под. разрабатываются социологией, антропологией, этно-, психо- и социолнгвистикой. Они хорошо известны и польской этнолингвистике. К числу этих методов принадлежат, в частности, опросы-

анкетирования. Вместе с классическим лингвистическим анализом языковой системы и дискурсивным анализом они дают хорошую базу для реконструкции массовых, «наивных» образов (стереотипов) аксиологических понятий. Однако рядом с ними наукой используются экспериментальные *качественные методы* изучения содержания *индивидуальных переживаний*, в том числе и связанных с ценностями. Они разрабатываются в антропологии, этнографии, психологии.

В частности, для нужд этнолингвистического дефинирования может быть интересен активно развивающийся в последние десятилетия т.н. интерпретативный феноменологический анализ (ИФА). Это направление психологии использует особым образом подготовленные и записанные интервью, осуществляя на их основании исследования отдельных человеческих личностей. ИФА занимается индивидуальными историями, в которых часто присутствует травматический опыт, пытаясь эксплицировать и систематизировать внутреннюю структуру человеческих переживаний. В рамках этого подхода исследователи работают с небольшими фокус-группами и расширенными креативными группами. Основные методы: (полу)структурированное (глубинное) интервью, *case study*. Способы обработки материала: структурирование при помощи выделения главных и подчиненных тем и подтем, группировка тем по кластерам (паттернам), представление результатов в виде таблицы тем, представление результатов в форме нарратива, т.е. реконструкция «рассказа». Этот анализ позволяет формализовать (и тем самым сделать доступными для дальнейшего изучения и сопоставления) нередко нерасчлененные переживания субъекта.

Эти методы вполне применимы и к исследованиям массовых ценностей, традиционно проводимыми социологией, социо- и этнолингвистикой. Например, интервью с эмигрантами или националистическими активистами, позволило бы увидеть, как работает в индивидуальных картинах мира и системах ценностей понятие *родины* и показать его уникальное измерение, реализацию массовых представлений в единичных человеческих сознаниях. Точно так же можно было бы исследовать индивидуальные переживания особо значительных проявлений *братства* и *солидарности* или, напротив, недостатка их в обществе, переживание бездомности (в связи с изучением ценности *дома*) и сиротства (с связи с такими ценностями, как *мать* и *отец*), переживание опыта тюремного заключения или жизни в авторитарном режиме для прояснения понятия *свободы*, переживание опыта бесчестия для выяснения содержания понятия *чести*, индивидуальный религиозный опыт и многое другое. Разумеется, реконструированные на базе уникальных человеческих опытов тематические элементы переживаний с трудом поддаются сопоставительному анализу, особенно в случае представителей разных социальных групп или разных народов. Тем не менее представляется, что по крайней мере в некоторых случаях они смогли бы дополнить данные языкового и анкетного анализа и быть соотнесены с результатами анализа дискурсивного.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Seidman, I. *Interviewing as Qualitative Research: A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences.* – New York: Teachers College Press, 2005 (3 ed.).
 2. Shaw, R. L. Why use interpretative phenomenological analysis in Health Psychology? // *Health Psychology Update.* 2001, 10, p. 48-52.
 3. Smith, J.A. Beyond the divide between cognition and discourse: using interpretative phenomenological analysis in health psychology // *Psychology & Health.* 1996, 11, p. 261-71.
 4. Smith, J.A. and Osborn, M. Interpretative phenomenological analysis. // J.A. Smith (ed.) *Qualitative Psychology.* – London: Sage, 2003. (2nd ed. 2008).
 5. Smith, J.A. and Osborn M. Pain as an assault on the self: an interpretative phenomenological analysis // *Psychology & Health.* 2007, 22, p. 517-534.
 6. Smith, J. A., Flowers P. and Larkin M. *Interpretative Phenomenological Analysis. Theory, Method and Research.* – London: Sage, 2009.
-

Богуславська Ю. Ю. (Одеса, Україна)

КОМУНАЛЬНІ ОБ'ЄДНАННЯ**ЯК СКЛАДОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

В тезах розглядається проблема створення об'єднань співвласників як одного з напрямків формування громадянського суспільства.

Boguslavska Y. (Odessa, Ukraine)

COMMUNAL ASSOCIATIONS AS A COMPONENT OF CIVIL SOCIETY

In theses the problem of associations of co-owners creation as one of the directions of formation of civil society is considered.

Серед багатьох соціальних процесів, що складають загальний розвиток суспільства як єдиної цілісної системи, саме трансформація громадської свідомості має стати одним з внутрішніх чинників формування громадянського суспільства. Одним з напрямків такого розвитку можна вважати поширення мережі невеличких територіальних об'єднань, створених на основі спільної власності та необхідних для сумісного виживання сусідського колективу. Мова йде про утворення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків. В роботі ми зробимо кілька попередніх зауважень, що можуть окреслити предметне поле подальших студій.

Згідно чинного законодавства, об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (скорочено ОСББ) визначається як «юридична особа, створена власниками квартир та/або нежитлових приміщень багатоквартирного будинку для сприяння використанню їхнього власного майна та управління, утримання і використання спільного майна» [1]. Кілька

окремих об'єднань можуть створювати асоціацію. Таки об'єднання перебирають на себе функції інших комунальних підприємств та мають дбати про утримання будинків та спільної території задля створення відповідних умов життя та побуту. За останній рік кількість зареєстрованих ОСББ в Одесі, як і по всій Україні, помітно зростає.

Що лежить в основі активізації створення ОСББ саме зараз? Можна вбачати в цьому відродження історичних традицій громади, відповідь на виклик часу, навіть суспільну моду. В нашій історії був досвід селянських та козацьких громад, міського громадського самоврядування, колективної власності, комун та кооперативів. Застосування певних елементів історичного досвіду може стати у нагоді в процесі розвитку модерного громадянського суспільства.

В процесі створення та реєстрації ОСББ певною мірою можна спостерігати протистояння свободи та солідарності. Свобода особистості у громадянському суспільстві формується у складному взаємозв'язку між особистими інтересами та інтересами суспільства [2]. Держава зі свого боку намагається упорядкувати процес, що було розпочато за ініціативи представників громадськості, маючи на меті підтримку, координацію та стандартизацію. Натомість, різноманітні законодавчі акти значною мірою ускладнили та бюрократизували просту процедуру, створивши додатковий паперовий потік.

Складається дивна дихотомія між попереднім інформаційним голодом та теперішнім інформаційним надлишком, причому обидва полюси рівно некорисні для адекватної оцінки ситуації та вироблення ефективної стратегії. Обсяги інформації, що їх отримує кожен бажаючий, – величезні, але через звужений тезаурус пересічного громадянина майже некорисні.

Стан активності суспільства також далекий від бажаного. Навіть там, де вже розпочато процес об'єднання, лише 0,5-1 % активістів беруть участь в створенні об'єднання або принаймні намагаються приймати відповідальні рішення. Інертна безініціативна маса складає за різними оцінками 85-90 %. Нарешті, 5-6 % громадян надають ініціативним групам підтримку, зокрема моральну, і стільки ж (тобто теж 5-6 %) заважають, не висуваючи жодних альтернативних конструктивних пропозицій. Основні претензії до ініціаторів перетворень формулюються наступним чином: «Треба робити не так»; «Я не знаю як, але ви все робите неправильно»; «Нічого взагалі не потрібно робити»; «Ми нічого не зможемо змінити, все вирішено нагорі»; «Буде тільки гірше». В цих сентенціях спостерігається страх можливого покарання за помилки та одночасно страх перед невідомим.

Отже, вивчення процесу формування громадянського суспільства на рівні створення місцевих громад співвласників багатоквартирних будинків має багато аспектів і потребує подальшого детального дослідження.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» № 2866-14 від 01.07.2015 // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>.

2. Морально-етичні цінності громадянського суспільства : Монографія / А. О. Лазарева, Ю. С. Юшкевич. – Одеса, 2016. – С. 144.

Назарук О. М. (*Київ, Україна*)

**ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИБОРУ МОЛОДОЮ ЛЮДИНОЮ
ЮНАЦЬКОГО ВІКУ ПРОФЕСІЙНОГО ШЛЯХУ**

У тезах обґрунтовано значення профорієнтаційної роботи для молодих людей юнацького віку, які знаходяться на етапі вибору майбутньої професії. У межах професійного шляху особистості аналізуються поняття професійного самовизначення, призвання та досвіду.

Nazaruk O. (*Kyiv, Ukraine*)

**THEORETICAL ANALYSIS OF CHOOSING BY YOUNG PEOPLE
OF THEIR PROFESSIONAL PATHS**

The conference abstract substantiates importance of occupational guidance for young people who are choosing their future professions. The concepts of professional self-determination, avocation and experience are analyzes within a personal professional path.

Актуальною проблемою у сучасному науковому просторі залишається проблема вибору особистістю свого професійного шляху, особливо, коли йдеться про початок цього шляху. Саме у юнацькому віці, що називають віком самостійного прийняття рішень, повинен відбуватись самостійний вибір майбутньої професійної сфери діяльності, що може вплинути на якість життя молодой людини, на її життєвий шлях.

Система освіти спрямована охопити різні вікові періоди, створити умови для розвитку та підготовки самостійних особистостей і здійснюють це у закладах освіти педагоги. Власне, про визначну роль педагога у процесі формування професійного шляху молодой людини пише Є. О. Клімов. Він зазначає, що «педагог, який готує підростаючих людей до життя у суспільстві, повинен знайти у собі сили у якийсь моменти відсторонитись від своїх особистих уподобань (для цього важливо їх усвідомити)» [3, С. 10]. Науковець підкреслює, що «набір шкільних навчальних предметів не являється очевидним для дітей відображенням світу професій» [3, С. 8]. Тому педагог повинен «мати у свідомості чіткий образ великого та різноманітного світу професій» [3, С. 11] та довести учням, що всі ці професії рівнозначно потрібні суспільству. Саме тому важлива правильна організація профорієнтаційної роботи, що спрямована допомогти молодій людині визначитись з майбутньою працею, почати свій професійний шлях.

Ідея про людську діяльність як шлях досягнення щастя належить українському мислителю Григорію Сковороді. Він вважав, що людина повинна розпізнати й усвідомити до чого вона породжена і працювати

відповідно до призвання. І така «споріднена праця» найбільш корисна для суспільства, а «...«неспоріднена праця» може завдавати шкоди не тільки суспільству, а й самому працівнику в першу чергу» [2, С. 86].

Професійний шлях молодого людини починається з вирішення питання вибору професії і на думку К. К. Платонова та Г. Г. Голубєва потрібно використовувати для цього «трикутник профорієнтації». Профорієнтаційна робота включає у себе три складові та відповідні форми роботи (профпросвіта, профпропаганда, профконсультація, профадаптація). Так, перший бік цього «трикутника» – це гарне знання вимог, що висувають до людини різні професії; другий – знання ринку можливої праці, потреб суспільства (і більш вузько – міста, району) у тих або інших спеціалістах; третій – знання особливостей особистості і перш за все здібностей підлітка, який орієнтується у виборі [5, С. 190], останній компонент являється найважливішим у структурі профорієнтації. Саме здібності являються підґрунтям призвання людини до певної діяльності. Про це у своїй праці писав І. С. Кон, що «призванням зазвичай називають єдність суб'єктивних схильностей та здібностей до тієї або іншої діяльності, у якій особистість бачить головну форму самореалізації» [4, С. 196]. І далі вчений зазначає, що підліток «стоїть перед вибором сфери діяльності. Але тільки практично, у ході самої діяльності з'ясовується, підходить вона йому чи ні. ... А всі форми діяльності випробувати неможливо» [4, С. 196]. Тому потрібно зазначити, що профорієнтаційна робота може дозволити молодій людині юнацького віку знайти своє призвання та допомогти їй професійно самовизначитись.

Професійне та життєве самовизначення, пізнавальні інтереси та елементи дослідницьких вмінь, формуються у дітей старшого шкільного віку та юнаків (від 15 до 17-18 років) завдяки провідній навчально-професійній діяльності [6, С. 10]. Тому професійне самовизначення розуміють як «процес формування особистісного ставлення до професійно-трудої діяльності та способів самореалізації, узгодженість індивідуальних та соціально-професійних потреб» [7], що життєво необхідне для кожної людини.

Важливо, що професійне самовизначення поділяється на ряд етапів, «тривалість різниться залежно від соціальних умов та індивідуальних особливостей розвитку. Перший етап – це дитяча гра, в ході якої дитина приймає на себе різні професійні ролі та «програє» окремі елементи пов'язаної з ними поведінки. Другий етап – це підліткове фантазування, коли підліток бачить себе у мріях представником тієї або іншої привабливої для нього професії. Третій етап, захоплює увесь підлітковий і більшу частину юнацького віку, – попередній вибір професії» [4, С. 196-197]. Такий вибір видів діяльності молодого людиною здійснюється на основі власних інтересів, здібностей та системи цінностей. І четвертий етап – це «практичне прийняття рішення, тобто власне вибір професії, включає у себе два головні компоненти 1) визначення рівня кваліфікації майбутньої праці, обсяг та тривалість підготовки до неї, 2) вибір спеціальності» [4, С. 197].

У структурі професійного самовизначення виокремлюють три компоненти [1]: когнітивний, емоційний, вольовий або поведінковий. До

когнітивного компоненту входять – оцінка здібностей та особистісних якостей людини, її життєві цілі, ціннісні орієнтації, професійна спрямованість, рівень професійних знань, професійна самосвідомість. До емоційного компоненту входять – потреби індивіда, трудові мотиви, інтереси, ставлення до престижу професії та оцінка їх привабливості, ставлення до праці, задоволеність конкретною роботою у професії. До поведінкового або вольового компоненту входять – професійні установки, диспозиції, прагнення до професійної мобільності та безпосередньо акти прийняття рішень про вибір професії, навчального закладу, місця роботи. Тому профорієнтаційна робота у закладах освіти дозволить сформуванати у молодій людини всі зазначені вище компоненти професійного самовизначення.

Отже, ситуація вибору життєвого та професійного шляху – це соціальна ситуація розвитку особистості у юнацтві. І профорієнтаційна робота є дуже важливою, тому у межах освітнього простору потрібно допомогти молодій людині обрати за власними інтересами, здібностями, схильностями, цінностями майбутню спеціалізацію, майбутню професію. Вибір майбутньої професійної діяльності – це момент пошуку, примірювання своїх можливостей у певному професійному напрямку, проте це єдиний шлях отримання особистісного та професійного досвіду.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Болучевская В. В. Профессиональное самоопределение будущих специалистов помогающих профессий: Монография / В. В. Болучевская. – Волгоград: ВолГМУ, 2010. – 264с.
2. Вакуленко С. М. Соціологія праці: Навч.-метод. посіб. / С. М. Вакуленко – К.: Знання, 2008. – 262 с.
3. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения: учеб. пособие для студ. высш. учебн. заведений / Е. А. Климов. – 4-е изд. – М.: Академия, 2010. – 304 с.
4. Кон И. С. Психология ранней юности: Кн. для учителя / И. С. Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.
5. Платонов К. К. Психология: Учебник для индустриально-пед. техникумов / К. К. Платонов, Г. Г. Голубев. – М.: Высшая школа, 1973. – 256 с.
6. Психическое развитие младших школьников: Экспериментальное психологическое исследование / [Под ред. В.В. Давыдова]. – М.: Педагогика, 1990. – 160 с.
7. Чистякова С. Н. От учебы к профессиональной карьере: учеб.пос. / С. Н. Чистякова, Н. Ф. Родичев. – М.: Академия, 2012. – 176 с.

Бушев А. Б. (Тверь, Россия)

ТЕКСТОПОСТРОЕНИЕ В ПАБЛИК РЕЛЕЙШНЗ

На пересечении полей цифровых медиа (конвергентных медиа) с мультимедийностью их материалов и не масс-медийных, но столь модных ныне мультимедийных цифровых ресурсов, возникает поле пиарналистики – журналистики рекламной парадигмы. Работа ставит вопрос о текстовых компетенциях и культурологическом бэкграунде подготовке такого специалиста.

Boushev A. (Tver, Russia)

TEXTUAL CONSTRUCTION IN PUBLIC RELATIONS

At the crossroads of digital media with their multimedia content and multimedia recourses created outside the realm of mass media (the latter being so modern and popular today) there emerges the hybrid of PR and journalism – that is journalism of advertising paradigm. The paper raises a question of textual and cultural competencies in the education of such a specialist.

Настоящая статья ставит своей целью рефлексию над целями и средствами обучения в такой новой сфере социальной коммуникации, какой является пиарналистика, связанная прежде всего с особым подходом к функциям медиа, а также цифровым этапом, интерактивностью, трансграничностью и конвергентностью своего контента и принципиально новыми фигурантами, задачами, средствами коммуникации, появлением SM-маркетинга.

Предметом многих современных исследований (например, [3]) являются модели PR и журналистики и их анализ с точки зрения прежде всего социально-ролевой теории коммуникации. Осмысление социальной коммуникации, ее моделей (прежде всего механической модели речевых актов, символической модели, далее интеракционистской модели, и, наконец, модели обмена смыслами) присуще и герменевтике с ее постоянным фокусом на процессе и смысле коммуникации. Особенно интенсифицировала эту рефлексию цифровая революция последних десятилетий, качественно преобразовавшая коммуникацию.

«Журналистами» зачастую называют разных участников массовых социальных коммуникаций: пиар-специалистов, пропагандистов, копирайтеров, авторов и редакторов корпоративных текстов. При этом теряется ключевая сущность понятия – её гражданская составляющая. И. М. Дзялошинский, например, выделяет три основных вектора отношения журналистики к аудитории: влияния (журналистика управления), информирования (рыночная журналистика) и соучастия (гражданская журналистика) [3, С. 9-10]. В первых двух случаях журналист отчужден от аудитории и воспринимает её объектом воздействия. В третьем случае журналист и аудитория – равноправные субъекты взаимоотношений. Во втором случае, интересующем нас в этой статье, «рыночная журналистика»

приближается к практике продаж товаров и услуг. В этой модели она представляет собой различные формы работы с информацией в сфере массовых коммуникаций. Вспомним, что еще Ю. В. Рождественский задачами риторики считал умение разбираться в массе текстов, окружающих человека, и умение строить такие тексты [6]. Таким образом, обучаемый вновь поставлен перед задачами не только понимать, но и репродуцировать и продуцировать контент, самому оперировать с ним.

Субстанцией пиара является публичная коммуникация, а целью – формирование эффективной системы публичных дискурсов социального субъекта, обеспечивающей оптимизацию его взаимодействия со значимыми сегментами его социальной среды (его общественностью). Это деятельность, для которой нужны по меньшей мере два рода компетенций – организационные и журналистские. Вне зависимости от сферы пиара (медиаарлейшнз, бизнес-пиар, политический пиар, государственный пиар, пиар в кризисных состояниях, *GR, IR, SR, image making, special events* и др). важным является осознание жанров документов пиар-текстов. Как создавать пресс-релиз, как разработать буклет, листовку, наружную рекламу, презентацию, радиорекламу, сценарий телевизионного ролика?! В своей классификации А. Д. Кривоносов и соавторы в качестве пиар-жанров выделяют пресс-релизы, приглашения, бэкграундеры, лист вопросов и ответов, факт-лист, биографию, байлайнер, письмо, поздравление, заявление для СМИ, пресс-кит, брошюру, проспект, буклет, листовку, имиджевую статью, имиджевое интервью, кейс-стори [5].

Среди собственно рекламных жанров особенный интерес вызывает реклама в Интернете – медийная реклама, баннер, гиперссылка, анимированная реклама, поисковая интернет-реклама, создание профильного аккаунта, группы, кампании, геоконтекстная реклама (*location-based advertising*), вирусная реклама, *rich media*, *pop-up windows*, *pop-under*, открывающиеся дополнительные вкладки, сайты-визитки.

Интерес к рекламе в новых медиа (например, [4]) не отменяет мастерства в рекламе в медиа старых, заслуженных. Так, например, понимания требуют особенности радиорекламы как фрагмента жизни или минипьесы, истории, связанной с программированным событием и демонстрирующем его социальную и личностную полезность, «рекомендацию» эксперта или популярной персоны, относящемуся к программируемому мероприятию, интервью с идеологами, организаторами, активными участниками мероприятия, рекламные стихи и песенки.

И даже всевозможного рода мероприятия в пиаре тоже требуют текстов определенного жанра. Текстами особого рода сопровождаются все компоненты пиар-кампаний – благотворительные акции, конкурсы, церемонии вручения призов, презентации, чайные банкеты, OPEN AIR ивенты, официальные открытия, флешмобы, распространение наружной рекламы, интервью в прессе, создание интернет-игр, брифинги, пресс-конференции, пресс-туры, презентации, выставки, конференции, совещания, шоу, спонсорство, продакт-плейсмент, спонсорство, горячая линия, промоакции

(непрямая реклама, sales promotion, consumer promotion, trade promotion, merchandizing, sampling), выставка-ярмарка, прием, клубный вечер, деловой завтрак.

Связи с общественностью в сфере культуры имеют свою специфику. «Товаром» выступают здесь «услуги», предоставляемые здесь учреждениями культуры, и хотя реклама не отличается от товарной, она не направлена на продажу этих товаров. Плюс в современных условиях это борьба за внимание – тяжело убедить аудиторию, что лучше приехать в Лувр, а не посмотреть сканы картин в Интернете, что лучше прийти на концерт любимой группы, а не прослушать записи в Интернете.

В образовательном процессе решаются серьезные задачи – втянуть обучаемых в разговор о литературе, о визуальной культуре (в сфере пластического искусства), в кинематограф [1; 2]. Так, при проведении пиар-кампании «Лауреаты премии Большая Книга» студенты впервые знакомятся со многими произведениями современной художественной литературы. Проблему современных стратегий чтения для них иллюстрирует сайт «Чтение 21 век», они знакомятся с вебинарами, представленными на этом сайте. Далее они уже активно готовят пресс-релизы и возможные корректировки в программу выставки-ярмарки «Тверской переплет», обсуждают пиар-сопровождение ежегодной Недели тверской книги.

Интересными оказались занятия, которые моделировали поиск спонсорской поддержки клубом литературных фестивалей. В 2015 году этой клуб проводил предварительное зондирование возможности литературного фестиваля в Тверской области (составление письма о спонсорской поддержке, спонсорских пакетов). Актуальные задания могут быть связаны с памятными датами поэтов и писателей (Есенинские дни, годовщина со дня рождения М. Лермонтова, дни памяти К. Симонова и т.д.).

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Бушев А. Б. Выставки русского искусства и СМИ: визуальная герменевтика // СМИ в онтологическом и культурном пространстве славянского мира: сб. материалов научно-практ. конф. под общей ред. проф. Е. Н. Брызгаловой. – Тверь: Твер. гос. ун-т, 2013. – С. 3-17.

2. Бушев А. Б. Культурная работа библиотеки: проекты памяти В. А. Морозовой // Речевая коммуникация в современной России : материалы III Международной конференции (Омск, 27–30 июня 2013 г.). – В 2 т. – Т. 2. Книга и мировая культура / [под ред. О. С. Иссерс]. – Омск, 2013. – С. 10-19.

3. Дзялошинский И. М. Журналистика соучастия. Как сделать СМИ полезными людям. – М.: Престиж, 2006. – С. 9-10.

4. Виноградова М. Лайк за лайк. Вопрос-ответ: как продвигать свой канал в Instagram // PR в России. – № 2 – С. 6-8.

5. Кривонос А. Д., Филатова О. Г. Шишкина М. А. Основы теории связей с общественностью. – М.: Питер, 2010. – 320 с.

6. Рождественский Ю. В. Основы риторики. – М.: Добросвет, 1996. – 480 с.

КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ STAFF MANAGEMENT AND MODERN MANAGEMENT TECHNOLOGIES

Федоров В. Е., Глушков Г. Е. (Тирасполь, Приднестровье)
**ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ МЕНЕДЖЕРА КАК
ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ ЭФФЕКТИВНОГО
УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ**

В тезисах представлено обоснование необходимости развития эмоционального интеллекта менеджера не только как условия эффективного управления, но и как способа развития компетентности персонала в аспекте эффективного взаимодействия с клиентами и развития бизнеса соответственно.

Fedorov V., Glushkov G. (Tiraspol, Pridnestrovie)
**MANAGER'S EMOTIONAL INTELLIGENCE AS PROFESSIONAL
COMPETENCE OF EFFECTIVE HUMAN RESOURCE MANAGEMENT**

A basis for the importance of development of manager's emotional intelligence not only as a condition of effective management, but also as a way of development of personnel's competence in looking at effectiveness of interaction with clients and development of business respectively is presented in the theses.

Реалии третьего тысячелетия продолжают динамично менять имеющиеся представления об эффективности менеджмента. Учитывая, что эффективность большинства сегментов бизнеса определяется получением максимальной результативности при минимальных издержках, то учет эмоционального интеллекта как клиентов, так и сотрудников позволяет не только успешно решать вопросы взаимодействия с клиентами, но и в определяющей степени предотвращать дорогостоящие кадровые утечки организации. В последнее время модно говорить о том, что эмоциональный интеллект (ЭИ) в два раза важнее для успеха в менеджменте, чем общий интеллект. Проведенные исследования действительно доказывают, что развитый ЭИ выступает значимой детерминантой эффективности профессиональной управленческой деятельности [1].

Эмоциональный интеллект (ЭИ) (англ. Emotional intelligence) – способность эффективно разбираться в эмоциональной сфере человеческой жизни: понимать эмоции и эмоциональную подоплеку отношений, использовать свои эмоции для решения задач, связанных с отношениями и мотивацией. Понятие введено в научный обиход П. Саловеем и Дж. Майером. Первые концепции ЭИ возникли в 1990 году, с тех пор разные авторы

трактуют это понятие весьма разнообразно. По мнению американского психолога Д. Гоулмана, эмоциональный интеллект – это способность человека истолковывать собственные эмоции и эмоции окружающих, с тем чтобы использовать полученную информацию для реализации собственных целей [3].

Другими словами, заглядывая в мир чувств и эмоций, мы открываем для себя возможности входить в ресурсное состояние тогда, когда нам это требуется в соответствии со своими жизненными целями. Именно развитие эмоционального интеллекта в разы повышает собственную эффективность и способность чувствовать себя счастливыми.

Эффективный менеджер уверен, что забота о персонале – его долг и обязанность. Понимая потребности людей и обладая развитыми навыками конструктивного взаимодействия, чувствуя их эмоциональное состояние и учитывая их финансовые запросы, он способен к принятию оптимальных решений даже в нестандартных ситуациях. При этом грамотный подход к разным жизненным ситуациям позволяет эффективно стимулировать командный дух и корпоративную взаимовыручку в организации. Как правило, навыки менеджера по учету эмоциональных предпочтений при работе с персоналом получают свою дальнейшую трансляцию для установления персоналом контакта с потребителями и оказания им помощи в самые ответственные моменты. В трудовой деятельности эмоциональный интеллект как менеджера, так и персонала проявляется в вере в свои возможности, в способностях к эффективному поведению в нестандартных ситуациях, в умениях сочувствовать и сопереживать другим. Кроме того, это способность испытывать теплые, бескорыстные чувства и проявлять заботу по отношению к коллегам и клиентам. Важным компонентом эмоционального интеллекта является умение мыслить в позитивном ключе или, иными словами, мыслить в парадигме «результата», в отличие от парадигмы мышления «в рамках проблемы».

Современный технологичный и обезличенный пространственно-временной континуум, в который помещен человек, рождает, а в перспективе и усугубляет растущую естественную потребность в живой ответной эмоции, участии, заботе. Поэтому развитый эмоциональный интеллект будет в перспективе все более востребован как в деловой, так и в личной сфере. Учитывая, что такое компетентное отношение к окружающей действительности предопределяет успешность деловой представленности, особенно на рынке продаж и услуг, повышаются требования к подбору и обучению персонала. Или, продолжив цитату классика, «ничто не дается нам так дешево и не стоит так дорого, как вежливость», которая является формой заботы, участия и теплой предусмотрительности по отношению к другому. В. В. Кеворков, маркетолог, директор консалтинговой компании «ДиВо», отмечает, что связь между уровнем эмоционального интеллекта рядовых сотрудников и объемом прибыли компании очевидна. Умение грамотно и в человеческой «адекватности» решать проблемы потребителей

являются бесприкрытым преимуществом и естественным образом приводят к увеличению объема продаж.

Понимая, что компетентное отношение к эмоциональному капиталу в компании приносит ей преимущества, соответственно повышаются требования к подбору и обучению персонала, возникает необходимость повышения квалификации в данном направлении, а также учета ЭИ при подборе персонала.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Карпов А. В. Эмоциональный интеллект как детерминанта результативных параметров и процессуальных характеристик управленческой деятельности / А. В. Карпов // Вестник Ярославского государственного университета. – 2008. – № 10. – С. 34-37.

2. Кеворков В. В. Политика и практика маркетинга: Учебно-метод. пос. / В. В. Кеворков, С. В. Леонтьев. – М.: ИСАРП, «Бизнес-Тезаурус», 1999. – 192 с.

3. Электронный ресурс: <http://www.psychologos.ru/>

Богуславська Ю. Ю., Кашлевська О. О. (Одеса, Україна)

СТУПІНЬ УСВІДОСЛЕНОСТІ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ВИБОРУ МАЙБУТНЬОГО ФАХУ

В тезах аналізуються основні фактори, що складають мотивацію вибору молоддю майбутньої професії, та ступінь їх впливу на прийняття рішення.

Boguslavska Y., Kashlevska O. (Odessa, Ukraine)

SENSIBLENESS DEGREE FACTORS OF A CHOICE OF FUTURE SPECIALITY

In theses the factors of the motivation of choice of profession by students and influence on decision-making is analyzed.

Проблема вибору вищого навчального закладу, що безпосередньо пов'язана із вибором майбутнього професійного спрямування, ставить перед особистістю питання не лише визначення свого ставлення до професій, а й аналізу та рефлексії власних професійних досягнень, ухвалення рішення про вибір професії або її зміни.

Дослідженню мотивів, що ними керуються молоді люди під час вирішення цього питання, присвячена чимала кількість наукових розробок [1]. Однак і досі лишається достатньо простору для польових досліджень та уточнення методик.

Спроба надати респондентам право самостійно визначити причини та мотиви вибору напрямку навчання показала доволі значну спонтанність чи

недостатню обміркованість вибору місця та напрямку навчання [2]. Тому для розширення можливостей аналізу у подальшому дослідженні було обрано ранжування запропонованих варіантів факторів, що вплинули на вибір фаху.

Фахівці схиляються до думки, що процес остаточного ухвалення рішення про вибір професії та професійного навчального закладу, роду роботи здійснюється у випускних класах загальноосвітньої школи [3]. Серед факторів, що впливають на цей вибір, більшість вчених-дослідників виділяють наступні:

1. Позиція членів сім'ї.
2. Навчальні заклади, представлені на території проживання.
3. Позиція друзів.
4. Престиж.
5. Позиція вчителів і шкільних педагогів.
6. Інформованість.
7. Особисті професійні плани.
8. Здібності, схильності.

Як правило, перераховані фактори впливають на вибір майбутньої спеціальності приблизно в тій послідовності, в якій вони перераховані. Тобто чим вище розташований фактор, тим більшу силу він має.

Таким чином, стверджується, що особисті професійні плани випускника школи, його здібності і схильності часто не враховуються при виборі спеціальності. Найбільший вплив мають думки родичів, позиція друзів, товаришів, наявність того чи іншого навчального закладу в населеному пункті. Як бачимо, про усвідомлений вибір говорити не доводиться. Здібності, нахили й особисті професійні плани стоять у цьому списку на останніх місцях. На перших місцях стоять думка оточуючих і вимушена необхідність (відсутність навчального закладу або необхідної спеціальності).

Для перевірки цієї гіпотези було проведено дослідження впливу зазначених факторів на вибір фаху цьогорічними першокурсниками гуманітарного факультету. Студентам було запропоновано проранжувати за ступенем важливості фактори, що мали для них значення під час вибору напрямку навчання.

Фактичні результати, отримані під час опитування, виявились дещо відмінними від теорії. На першу та другу позицію більшість респондентів поставили власні здібності та схильності (37,5 % та 25 %) та особисті професійні плани (27,5 % та 30 %). Найменш впливовими виявились фактори, пов'язані із думкою соціального оточення, зокрема, позицію вчителів та шкільних педагогів на останнє за значенням місце поставили 37,5 % опитаних, позицію друзів – 35%. Престиж професії та ринкові перспективи займають проміжну позицію в середині переліку. Оцінки впливу родини та наявності навчальних закладів найбільш розмиті, не мають чіткого максимуму, тобто їх важливість сильно варіює. Таким чином, результати опитування не повністю збігаються з гіпотезою, висунутою на основі аналізу літератури. Однак вибір професії не може ґрунтуватися тільки на здібностях людини. Професійне самовизначення є частиною особистісного самовизначення, людина вибирає ті

професії, які відповідають сформованим у неї уявленням про саму себе, ті, в яких вона може самоствердитися.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Корнещук В.В. Професійне самовизначення як соціальна проблема: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. [«Актуальні дослідження в соціальній сфері»], (м. Одеса, 15 жовтня 2013 р.). – Одеса: видавець Букаєв В. В., 2013. – С.128-130.
2. Варварецька Г. А. Професійні наміри в структурі професійної спрямованості майбутніх фахівців морського та річкового транспорту матеріали міжнародної наук.-практ. конф. [«Актуальні дослідження в соціальній сфері»], (м. Одеса, 15 жовтня 2013 р.). – Одеса: видавець Букаєв В. В., 2013. – С.120-122;
3. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности: Учеб. пособие для вузов. — М.: ПЕР СЭ, 2001. — 511 с.
4. Богуславська Ю.Ю. Ступінь усвідомленості вибору майбутнього фаху (на прикладі другокурсників ОНПУ): матеріали Третьої міжнародної наук.-практ. конф. [«Актуальні дослідження в соціальній сфері»], (м.Одеса, 15 травня 2014 р.). — Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2014. – С.40-42.
5. Попова З. Особливості профконсультування жінок / З. Попова. – Саратов, 2005. – С.57.

Смельянова Г. І. (Одеса, Україна)

ФАСИЛІТАЦІЙНИЙ ВПЛИВ ПРИ РОБОТІ КОМАНДИ

У тезах розглянуто феномен фасилітаційного впливу при роботі в командах. Визначені характеристики фасилітації як процедури найбільш повного використання ідей членів групи.

Yemelianova A. (Odessa, Ukraine)

FACILITATION IMPACT IN THE TEAMWORK

In theses examined phenomenon facilitation impact when working in teams. Certain descriptions facilitation procedures as the full range of the most complete use of ideas of members of group.

В останні 20 років наука і практика менеджменту активно досліджує і використовує команди в якості успішного «робочого інструменту». Терміном «команда» звичайно позначається ефективна і відносно автономна робоча група, члени якої тривалий час працюють разом. Висока довіра до команд ґрунтується на припущенні, що автономія і спільна робота підвищують мотивацію співробітників, яка призводить до підвищення індивідуальної продуктивності і задоволеності.

Командна робота ґрунтується на балансі двох протилежних систем цінностей. Перша система цінностей спирається на швидке прийняття рішення. Прихильники даної системи не схильні до довгих обговорень. Рішення приймаються керівниками і «спускаються» зверху вниз. Недолік системи полягає в тому, що може бути прийняте невірне рішення, яке буде реалізовано. Одного разу прийняте рішення або зовсім не коригується, або коригується занадто пізно. Критика керівників не заохочується, існує тенденція затушовувати помилки. На протилежному полюсі знаходиться система цінностей, яка орієнтована на ретельний аналіз. В межах цієї системи прийняті дискусії з обґрунтуванням та аргументацією всіх доводів і думок. Обговорюються і оцінюються всі пропозиції, переважає прагнення до встановлення взаєморозуміння та досягнення консенсусу. Помилки щодо ухвалення рішення дуже рідкісні, швидко виявляються, оскільки рішення детально обговорюються. Але при такому підході виникає небезпека затягнути обговорення, почати діяти занадто пізно.

Для досягнення високої продуктивності і задоволеності команда повинна мати наступні ознаки: 1) цілі роботи зрозумілі всім («Purpose»); 2) є достатня кількість ресурсів для її виконання, а члени групи мають необхідні повноваження («Empowerment»); 3) відносини в групі будуються на основі відкритої і доброзичливій комунікації («Relationship/ Communication»); 4) члени групи можуть швидко адаптуватися до мінливих умов і лояльні до індивідуальних відмінностей («Flexibility»); 5) використовуються ефективні методи роботи при високій продуктивності («Optimal Productivity»); 6) успіхи команди в цілому і кожного її члена визнаються і заохочуються («Recognition/ Appreciation»); 7) члени групи високо мотивовані і цінують свою приналежність до команди («Morale»)) [4].

Лідеру команди необхідно розвивати здатність застосовувати соціальні технології і техніки щодо підвищення ефективності роботи групі. Такими техніками можуть служити коучинг і фасилітація.

«Коучинг в організації – це управлінський вплив, який дозволяє створити мотивацію співробітника до змін, а також подальше визначення кроків з метою розвитку. Характер і послідовність цих змін залежить від психологічного типу людини, її професійного рівня, який може здійснюватися методами наставництва, спільного пошуку вирішення або при самостійній роботі співробітника» [2, С. 14]. Коучинг спрямований на індивідуальний розвиток і наставництво з боку керівника або більш досвідченого співробітника.

Фасилітація як вид професійної діяльності, який покликаний підвищити ефективність роботи групи, є досить новим методом у соціальних установах України. Фасилітація як процес широко використовується в теорії і практиці організацій. Він застосовується для створення ефективного групового обговорення та прийняття рішень з якого-небудь питання або проблеми.

В теорії організацій фасилітація розглядається з точки зору професійної організації процесу групової роботи. Фасилітація необхідна там, де люди прагнуть досягти спільної мети в командній роботі, проектній групі.

Фасилітатором (від англ. *facilitate* – робити дію або процес більш простим) називають ведучого, основне завдання якого полягає в тому, щоб стимулювати і спрямовувати процес пошуку та аналізу інформації, при виробленні рішень учасниками групової роботи.

Роджер Шварц розглядає фасилітацію різноманітних процесів як ефективний ресурс для консультантів, координаторів, керівників, інструкторів та тренерів. «Групова фасилітація – це процес, у якому людина, вибір якого прийнятний для всіх членів групи, який досить нейтральний і у якого немає достатньої влади для прийняття рішень, діагностує необхідність і втручається, щоб допомогти групі у виявленні та вирішенні проблем та прийнятті рішень для збільшення ефективності групи» [5].

Л. Ю. Дудорова розглядає процес фасилітації в контексті управління інноваціями в організаціях. Вона обґрунтовує, що збільшення кількості групових форм роботи, веде до підвищення значення залучення більшої кількості працівників до процесу розробки і прийняття рішень, а також залучення їх досвіду, знань та ідей для пошуку вирішення завдань. У зв'язку з цим застосування інноваційних методів організації групової роботи визначає ефективність нарад, зборів та інших групових форм робіт в організаціях і впливає на групову і організаційну продуктивність [1].

У роботах О. М. Чумикова фасилітація розглядається як процедурна технологія «паблік рілейшнз», яка сприяє організаційним змінам. Це ефективна технологія вирішення проблем групової роботи. «Процедура фасилітації являє собою процес, де фахівець, прийнятний для всіх членів групи, нейтральний і не має права приймати рішення (фасилітатор), допомагає групі поліпшити способи ідентифікації проблем і прийняття рішень за рахунок організації конструктивної спільної діяльності» [3, С. 182]. Це альтернатива таким недостатньо продуктивним способам вирішення проблем, як суперечка, дискусія, простий обмін думками, адміністративне рішення, вольовий наказ.

Фасилітатор – це не той, хто сам виконує певне завдання, а той, хто використовує певні навички в процесі взаємодії з людьми та володіє спеціальними техніками, які дозволяють групі приймати рішення, визначати цілі, освоювати нові навички. Фасилітатор відповідає за процес, група – за зміст. Вміст це фактичні ідеї, пропозиції і рішення, які народжуються під час групового обговорення. Це те, над чим працюють учасники, щоб досягти мети. Процес – хід спільної роботи групи, це те, як група вирішує проблему. О. М. Чумиков відзначає, що функція фасилітатора може бути більш широкою і конструктивною і полягати в тому, щоб узгодити думки всередині групи, допомогти їй визначити шляхи вирішення тієї чи іншої проблеми, показати різноманітні методи прийняття рішень, все це і означає підвищення ефективності групової роботи [3].

Таким чином, фасилітація це високопрофесійна організація процесу групової роботи, яка спрямована на прояснення і досягнення групою поставлених цілей.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Дудорова Л. Ю. Фасилитация корпоративных мероприятий / Л. Ю. Дудорова // Корпоративная культура. – 2009. – № 5. – С. 21-28.
 2. Иванова С. Развитие потенциала сотрудников: Профессиональные компетенции, лидерство, коммуникации / С. Иванова, Д. Болдогоев, Э. Борчанинова. – М.: Изд-во: Альпина Паблишер, 2014. – 278 с.
 3. Чумиков А. Н. Связи с общественностью: Теория и практика / А. Н. Чумиков, М. П. Бочаров. – М.: Дело, 2004. – 496 с.
 4. Blanchard, K., Carew, D., Parisi-Carew, E. (1996): Der Minuten-Manager schult Hochleistungsteams. Reinbek: Rowohlt.
 5. Schwarz R. (2002). The Skilled Facilitator: A Comprehensive Resource for Consultants, Facilitators, Managers, Trainers, and Coaches. Jossey-Bass.
-

Моспан Н. В. (*Київ, Україна*)

СТРУКТУРА УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В ЄС

У тезах представлено чинники зовнішнього та внутрішнього управління вищою освітою в Європейському Союзі, як зразку для вироблення власної системи управління в Україні.

Mospan N. (*Kyiv, Ukraine*)

MANAGEMENT STRUCTURE OF HIGHER EDUCATION IN THE EU

The theses present factors of external and internal governance of higher education in the European Union as a model to develop its own system of governance in Ukraine.

Управління або менеджмент вищою освітою є відносно новим явищем в Україні, який є невід’ємним елементом модернізації системи вищої освіти як в Європейському Союзі так і в Україні. Неможна не погодитися з тим, що Україні як державі з потужним сектором вищої освіти, що є частиною ЄПВО, необхідно якнайшвидше врахувати Європейський досвід та виробити власну стратегію для забезпечення на національному рівні ефективного професійного розвитку керівників ВНЗ [1]. В останні десятиліття значну увагу в Європейській вищій освіті було приділено впровадженню нових типів управління ВНЗ. Замість традиційного управління через державний контроль, були впроваджені управління через ринки, мережі та співтовариства.

Аналіз дослідження Гаррі де Боера «Залучаючись до реалізації Програми модернізації Європейської вищої освіти» [2], у якому представлені сучасні тенденції в управлінні Європейської системи вищої освіти, дає можливість визначити структуру управління ВНЗ. Ця структура складається із зовнішнього та внутрішнього управління.

Зовнішнє управління ВНЗ знаходиться під впливом кількох факторів: фінансового (високі громадські витрати для неперервної системи вищої освіти), ринкового (ринок, як координаційний механізм для надання освітніх послуг), глобалізація, інтернаціоналізація та Європеїзація, Нове Державне Управління (New Public Management) (організаційний підхід вплинув на «модернізацію» державних послуг).

Маркетизація є одним більш розповсюдженим трендом в управлінні вищою освітою. Розуміється ринкове управління посиляється на використання ринкових коштів для здійснення суспільних цілей. Воно включає як делегування традиційних повноважень приватних учасників так і впровадження до державних та громадських інститутів менеджментно маркетингових підходів і механізмів підзвітності. Однією з ролей ринкової інженерії є роль держави. У цьому режимі управління, державне втручання сфокусоване на формуванні рівних умов, які сприяють саморегуляції. У даному контексті були представлені нові пристрої управління; вихід фінансування та багаторічні угоди з (індивідуальними) ВНЗ. Іншими словами, маркетизація управління у вищій освіті по всій Європі відома як приватизація, дерегуляція, створення псевдо ринків, створення контрактів (конкурсні торги) та створення державно-приватних партнерств [2, С. 37].

Інструментом зовнішнього управління ВНЗ є інституційна автономія, яка передбачає підвищення повноважень, щоб приймати власні рішення незалежно від будь-якого зовнішнього втручання. За допомогою конкуренції і більшої інституційної автономії ВНЗ, додалося ще більше мотивації щоб стати більш ефективними та чутливими до різноманітних запитів споживачів. Роль держави здійснюється через систему стимулів, санкцій та відповідальності (включаючи контроль якості). Якщо теоретично інституційна автономія означає, що інститути здатні діяти незалежно в досягненні самостійно поставлених цілей, то на практиці, ВНЗ залежать від контролю держави, та навіть можуть бути в ньому зацікавлені, «принаймні з двох причин. Перша – уряд залишається основним джерелом фінансування ВНЗ. Друга – уряд використовує нетрадиційні способи керування, такі як використання ринкових засобів ринкової політики» [2, С. 37].

Внутрішнє управління ВНЗ залежить від структури Європейських університетів, які характеризуються високим рівнем неоднорідності. Розширення інституційної автономії означає більш високий рівень підзвітності, що висуває додаткові вимоги до вищого керівництва, яке в свою чергу вимагає нових способів спілкування та надання допомоги з боку децентралізованих підрозділів (факультетів, інститутів, кафедр). У багатьох країнах, посада виконавчого керівника (ректора), значною мірою змінилася внаслідок надання більшої автономії інституційним установам. «У багатьох випадках це призвело до подальшої раціоналізації ВНЗ, структури прийняття рішень і/або створення нових «ієрархій», в яких інституційне лідерство грає головну роль», а також до «зміцнення інституційного керівництва» [2, С. 38].

Серед керівних органів університету були створені нові – наглядові ради. Роль цього контролюючого органу чітко відокремлена від виконавчої

ролі (Нідерланди), має чіткі повноваження, щодо прийняття рішень (Ірландія, Кіпр, Швеція, Норвегія). Наглядові ради повинні полегшити взаємини між міністерством та освітніми установами; налагоджувати відносини із суспільством та консультуватися щодо стратегічних пріоритетів. Вони не офіційно контролюють заклад і вони не повинні стверджувати стратегічні рішення [2, С. 39].

Таким чином, ми можемо стверджувати, що незважаючи на нові режими управління, роль держави в управлінні ВНЗ в ЄС є значною. Національні влади виграють значну роль у формуванні системи та установ вищої освіти.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Калашнікова С. А. Професійний розвиток керівників вищих навчальних закладів: діяльність Європейської платформи модернізації вищої освіти / С. А. Калашнікова // Вища освіта України. – 2013. – № 2. – С. 95-101.
2. Engaging in the Modernisation Agenda for European Higher Education / Harry de Boer and others. Brussels: ESMU, 2012 – P. 35-47.

Колот С. А., Христич А. Л. (Одесса, Україна – Женева, Швейцарія)

ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ РАБОТА В СИСТЕМЕ РОЛЕВЫХ ОЖИДАНИЙ

Эмоциональная работа предполагает необходимость управления чувствами работника с целью создания у потребителей этих чувств желательное для организации состояние. Система ожиданий относительно норм исполнения индивидом внутригрупповых ролей занимает существенное место в раскрытии смысла эмоционального управления.

Kolot S., Khristich A. (Odessa, Ukraine - Geneva, Switzerland)

EMOTIONAL WORK IN THE SYSTEM OF ROLE EXPECTATIONS

Emotional work involves the need to manage the feelings of the employee with the aim of creating consumers these feelings desirable for the organization of the status. The system of expectations regarding standards of performance of the individual roles of intra-group occupies a significant place in the opening the sense of emotional control.

Эмоции служащих в значительной степени являются частью выполняемой работы как необходимой составляющей успеха и конкурентоспособности организации. Это характерно, прежде всего, для профессиональной деятельности со сдвоенным предметом труда, когда к требованиям по выполнению основной, физической и умственной, работы добавляются требования к выполнению ее эмоциональной составляющей. Эмоциональная работа, рассматриваемая как процесс управления чувствами для создания заметно различимых мимических и пантомимических изменений, предполагает необходимость стимулирования или контроля собственных чувств работника с целью создания имиджа, который сможет продуцировать у

потребителей этих чувств «состояние ума», соответствующее и желательное для организации. Эмоциональная работа становится той существенной компенсацией, из-за которой происходит торг между организацией и работником [3].

Различают два вида эмоциональной работы: определяемая содержанием и представляющая уровень эмоциональных требований к работе; определяемая работником и являющаяся процессом управления эмоциями в соответствии с рабочими требованиями. Оба вида эмоциональной работы включают внешнее, поверхностное действие, которое соответствует эмоциональному диссонансу, и глубокое действие, которое соответствует эмоциональной регуляции. В обозначенном ракурсе эмоциональный диссонанс выполняет функцию внешнего компонента поверхностного действия эмоциональной работы [2].

Дальнейший анализ структуры эмоциональной работы позволил выявить, что только поверхностное действие способствует выгоранию (С. Brotheridge и А. Grandey, 2002). На наш взгляд, акцентирование роли поверхностного действия в формировании выгорания является необходимым, но недостаточным условием: учитывая, что глубокое действие, связанное с переживаниями, также может способствовать возникновению эмоционального выгорания, предлагаемый вывод является частной составляющей возникновения выгорания. Отсюда, учет значимости обоих способов осуществления эмоциональной работы в контексте формирования её негативных последствий позволяет обратиться к особенностям взаимодействия различных циклов эмоций в соединении с организационными требованиями. А это существенно способствует раскрытию роли как механизма действия взаимоотношений между ожиданиями для установления эмоционального баланса, так и механизма действия эмоций в качестве «эмоциональной рабочей силы», которая отображает внутренние и внешние усилия работников в достижении индивидуальных и организационных результатов [1].

Было установлено (R. Erickson, C. Ritter, 2001), что в наибольшей степени выгоранию способствует эмоциональная работа, связанная с выражением чувств, которые управляют влиянием индивида на других людей. К значимым факторам влияния на индивидуальном уровне мы относим: чувства, которые присущи индивиду; опыт управления собственными эмоциями и эмоциональной выразительностью; индивидуальное восприятие работником рабочих требований относительно «правил показа эмоций»; индивидуальные ожидания работника относительно возможности и необходимости выполнять эмоциональную работу; индивидуальные ожидания работника относительно связи между эмоциональной работой и эффективностью работы в целом; индивидуальное восприятие работником клиента; индивидуальное восприятие клиентом работника; состояние, в котором находится индивид.

Основные факторы влияния на организационном уровне: определенная организацией связь между эмоциональной работой и эффективностью работы; организационные мероприятия относительно выполнения работы (включая,

прежде всего, содержание и регламентацию деятельности, условия работы, профилактические и коррекционные меры и т.п.); содержание установленных организацией рабочих требований относительно «правил показа» и «ролевых ожиданий»; организационные ожидания относительно возможностей работника и необходимости выполнять эмоциональную работу; организационные ожидания относительно связи между эмоциональной работой и эффективностью работы в целом.

Таким образом, на ощущение выгорания и состояние аутентичности влияют отсутствие, недостаточная степень выраженности или несоответствие обозначенных показателей. Выделенные факторы могут содействовать проявлению чувств, которые управляют влиянием на индивидуальном и организационном уровнях.

Существенное место в раскрытии смысла эмоционального управления занимает характеристика «свершение ролевых экспектаций», представляющая систему ожиданий относительно норм исполнения индивидом внутригрупповых ролей. Введение её в конструкт эмоциональной выразительности, который обычно определяется правилами показа, позволяет расширить его содержательную сущность, то есть, ролевые ожидания являются функцией организационного контекста в той же мере, что и эмоционального взаимодействия. Организационный контекст включает выбор, социализацию, вознаграждения и наказания, которые могут быть формальными и неформальными. Эмоциональное взаимодействие составляют циклы «продемонстрированных» эмоций, обратная связь от личности, к которой эти эмоции были направлены, и коррекции, которые были произведены с учетом обратной связи. Важным, по нашему мнению, является вывод относительно того, что эмоции, которые выражает индивид, основываются на непрерывной переработке отмеченных ролевых ожиданий и представляют собой, прежде всего, те «контролируемые движения», посредством которых достигаются как организационные, так и индивидуальные результаты. Эмоциональная выразительность увеличивает готовность и способность персонала выполнять эмоциональную работу. Таким образом, раскрытие механизма действия ожиданий приобретает важное значение для понимания проявления и влияния особенностей эмоциональной работы на индивидуальном и организационном уровнях.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Колот С. А. Исследование эмоциональной работы в структуре организационной деятельности / С. А. Колот // Наука і освіта. – № 1. – 2003. – С. 16-20.

2. Hochschild A.R. The managed heart: Commercialization of human feeling / A. R. Hochschild. – Berkeley: University of California Press. – 1983. – 327 p.

3. Morris J.A., Feldman D.C. The dimensions, antecedents, and consequences of emotional labor / J.A. Morris, D.C. Feldman // Academy of Management Review. – 1996. – Vol. 21. – P. 986 – 1010.

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ТА ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ SOCIAL CARE AND COUNSELING ISSUES

Шевченко Н. Ф. (*Запоріжжя, Україна*)

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ В СИТУАЦІЇ ТЯЖКОЇ ХВОРОБИ

У тезах висвітлено специфіку надання психологічної допомоги в ситуації переживання особистістю критичної ситуації, спричиненою тяжкою соматичною хворобою.

Shevchenko N. (*Zaporozhye, Ukraine*)

PECULIARITIES OF PSYCHOLOGICAL COUNSELING IN THE SITUATION OF SERIOUS DISEASES

The peculiarities of psychological assistance in the situation of person experience a critical situation caused by serious somatic disease has been revealed in the theses.

Тяжка соматична хвороба викликає суттєві особистісні зміни, які позначаються на сприйнятті себе і світу, ставленні до себе, оточення, а також на поведінці. Критична життєва ситуація, спричинена тяжкою хворобою, характеризується неможливістю внутрішньої реалізації суб'єктом свого життя (мотивів, потреб, прагнень, цінностей та ін.).

Переживання хвороби полягає в роботі з усвідомлення та реорганізації системи смислів, мотивів, а також у пошуку нового контексту, співвідносячи з яким своє життя, людина могла б віднайти його новий смисл. Ці процеси проявляються в підвищенні ролі мотивів, пов'язаних із пошуком смислу, інтенсифікації внутрішньої роботи з мотивами і смислами. Саме на активізацію цього переживання, а також на надання допомоги в подоланні кризи має бути спрямована психологічна допомога хворим.

Зі зміною мотиваційно-сислової сфери особистості можлива зміна особливостей суб'єктивного відображення емоційно-важких життєвих ситуацій, які на основі механізмів психосоматичного взаємозв'язку беруть участь у процесі зворотного розвитку захворювання шляхом підвищення активності імунної системи організму.

Дослідження показують, що продуктивно жити у ситуації тяжкої хвороби можливо лише набувши смислу. Пошук смислу розглядається нами у якості основної мети психологічної допомоги тяжко хворому пацієнту. Прагнення до пошуку смислу життя, за В. Франклом, є уродженою мотиваційною тенденцією. Мати смисл життя означає прагнути втілювати свої інтенції у

вчинках, переживаннях, думках. Людина починає шукати смисл, коли світ навколо неї перестає бути контрольованим і безпечним. Цей пошук пов'язаний з відповідями на запитання «навіщо?», «заради чого?» [3].

Як же відбувається формування смислу у структурі особистості в процесі психологічного консультування?

Переживання з приводу того, що відбувається в зовнішньому світі, породжують смисли і опосередковуються смислами. Смисли, якими живе людина, як і п'ять органів відчуття, інтегративно орієнтують людину.

Смисли втілені в цілях, що ставлять перед собою люди, і можуть відтворювати у своєму змісті основні цінності життя та культури, що стали особистісно значущими цінностями цих людей. Смисли життя, що різняться за своєю змістовою різноманітністю, активізують мотиваційну сферу, цілеутворення, висувають у кожному випадку свою певну спрямованість пізнавальної діяльності та поведінки різних людей.

Знаходження смислу життя дозволяє людині сприймати його не як суму окремих епізодів та подій, а уявити собі «життєвий простір особистості» деякою цілісністю, що має свої властивості: «кінцевість» життєвого простору, тісний взаємозв'язок окремих життєвих етапів, своєрідність кожного з них тощо. Смисл життя дозволяє людині сприймати конкретну ситуацію у світі цілісного життєвого простору і відповідно до цього окреслювати та реалізовувати певні ідеї [4].

Під час переживання критичної ситуації відбувається перебудова всіх підструктур особистості: її «Я»-образу, ставлення до себе, системи взаємовідносин із зовнішнім світом, емоційно-вольової, операційної та ціннісно-мотиваційної сфер. В окрему групу нами було виділено трансформацію смислового блоку особистості.

Поняття «смислотрансформація» включає в себе: 1) пошук смислу; 2) втрату смислу; 3) утворення безсмысленості; 4) антиосмыслення [2]. На нашу думку, усі види смислотрансформації мають місце саме при переживанні особистістю критичної ситуації.

Виділивши три різновиди динаміки смислових процесів – смислоутворення, смислоусвідомлювання та смислобудову, Д. О. Леонт'єв вказує на те, що саме смислобудова як змістовна перебудова життєвих відносин і смислових структур, у яких вони переломлюються, пов'язана з трансформацією глибинних особистісних структур [1]. Але однією з необхідних умов цієї трансформації є саме критична ситуація, яка, перш за все, виражається в порушенні смислової відповідності свідомості та буття суб'єкта. Повернути цю невідповідність неможливо ні шляхом предметно-практичної діяльності, ні шляхом пізнавальної діяльності, усвідомлення.

Справжня проблема, що стоїть перед суб'єктом у критичний момент його життя, полягає не в усвідомленні смислу ситуації, не у виявленні прихованого смислу, а в роботі його свідомості – смислоутворенні, смислобудові.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 487 с.
 2. Магомед-Эминов М. Ш. Трансформация личности / М. Ш. Магомед-Эминов. – М. : Психоаналитическая ассоциация РФ, 1998. – 496 с.
 3. Франкл В. Психотерапия на практике / В. Франкл. – СПб. : Речь, 2000. – 256 с.
 4. Чудновский В. Э. Смысл жизни и судьба человека / В. Э. Чудновский // Общественные науки и современность. – 1998. – № 4. – С.170-182.
-

Кримова Н. О. (Одеса, Україна)

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА МОЛОДІ З
ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ**

У тезах розглянуто основні методи соціальної роботи з девіантною молоддю.

Krymova N. (Odessa, Ukraine)

**SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE TO YOUNG PEOPLE
WITH DEVIANT BEHAVIOUR**

The thesis describes the main methods of social work with deviant youth.

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується динамізмом соціально-політичного життя та радикальними культурними трансформаціями. У найбільш складному положенні в перехідні періоди розвитку суспільства виявляється молодь, система світогляду якої знаходиться в процесі становлення. В таких умовах молодь опинилася в складній ситуації пошуку себе, вибору цінностей, пріоритетів, засобів адаптації. Тому ці процеси вимагають до себе особливої уваги.

Негативний емоційний стан і низький соціальний статус значної частини молоді обумовлює розширення соціальної девіантності у молодіжному середовищі. За словами В. П. Філонова, руйнування старих ідеалів і фактична відсутність нових, прагнення уникнути нестабільної реальності, страх перед ненадійним майбутнім створюють сприятливі підстави для девіантної поведінки молоді [4].

Девіантною поведінкою фахівці вважають систему вчинків, що відхиляються від загальноприйнятої норми психічного здоров'я, права, моралі та інше [2]. Девіантна поведінка може виражатися у формі вчинку, діяльності, способу життя. Вивчення девіацій показує, що чинниками, які зумовлюють відхилення від соціальних норм, є: рівень свідомості, моральності, розвиненість в суспільстві системи соціальних регуляторів поведінки людини і сформоване ставлення суспільства до людей, які порушують норми моралі і права [3].

Проблеми молоді можуть бути, по-перше, успадковані від дитячого, неповнолітнього віку, по-друге, властиві віку, по-третє, пов'язані з характером реформування суспільства та інше. Незміцніла стійкість до стресів, недостатня фрустраційна толерантність заважають молодій людині знайти вихід з ситуації, що здається їй безнадійною, тому відповідною реакцією стає певна форма девіації. Останнім часом дослідники все більше звертають увагу на таке явище, як «саморуїнівну поведінку» молоді, тобто, поведінку, що не вмотивована усвідомленим прагненням до досягнення життєво важливих цілей, цінностей. Також, фахівці стверджують, що в сучасному просторі присутнє таке явище, як «соціальне божевілля» – це масова дезорієнтація в умовах ціннісно-нормативного хаосу, притаманне цілому суспільству, і посилюється тим, що молоді властиве бунтарство [1].

Ці та багато інших проблем породжують необхідність надання соціально-психологічної допомоги. Психологічні технології соціальної роботи з молоддю можна реалізувати через: індивідуальну психологічну допомогу, роботу на вулиці, робота з групами і угрупованнями, роботу в мікросоціальному середовищі. Методи соціальної роботи з девіантною молоддю поділяються на діагностичні, превентивні (профілактичні) методи, корекційні та реабілітаційні. Діагностика включає в себе збір та поновлення банку даних про поширення наркоманії, токсикоманії, хвороб, що передаються статевим шляхом; про стан та динаміку злочинності в регіоні, інше. Соціальна профілактика має на меті зусилля, спрямовані на превенцію соціальних проблем чи життєвих криз клієнтів, окремих груп, попередження ускладнення вже наявних проблем. Профілактика ґрунтується на своєчасному виявленні та виправленні негативних інформаційних, педагогічних, психологічних, організаційних чинників, що зумовлюють відхилення в психологічному та соціальному розвитку молоді, в їхній поведінці, стані здоров'я, в організації життєдіяльності та дозвілля.

В даний час в профілактиці девіантної поведінки молоді активно використовуються такі сучасні технології: технологія позитивної комунікації, технологія соціального успіху, технологія зміни соціального середовища, які дозволяють формувати та зміцнювати необхідні соціальні та життєві навички.

Корекція девіантної поведінки молоді сприяє: зменшенню ступеня вираженості дезадаптації; формуванню в них здатності дистанціюватися від соціально несприятливої ситуації і висловлювати своє ставлення до подібних ситуацій; новим адаптивним способам взаємодії з навколишнім світом.

Соціальна реабілітація молоді з девіантною поведінкою включає систему заходів, що дозволяє забезпечити відновлення в них порушених соціальних зв'язків і відносин, ідентифікацію індивіда як суб'єкта власної життєдіяльності.

Тобто, такий комплекс соціально-психологічних заходів спрямований на попередження, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі, а саме, молодіжному.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Кавалеров А. І. Молодіжне середовище в його девіантному вимірі / А. І. Кавалеров. – О.: Астропринт, 2005. – 127 с.
 2. Соціальна робота в Україні: Навчальний посібник / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Марченко та ін. ; [За заг. ред.: І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової]. – К.: Науковий світ, 2003. – 233 с.
 3. Смирнова Е. Ю. Девиации как социально-педагогическая проблема / Технологии социальной работы с молодежью: материалы межрегион. заочной науч.-практ. конф., 11-14 нояб. 2013 г. / сост. О. Н. Веричева; науч. ред. Н. Ф. Басов. – Кострома: КГУ, 2013. – 417-419 с.
 4. Филонов В. П. Состояние, причины преступности в Украине и её предупреждение / В. П. Филонов. – Донецк: «Донеччина», 1999. – 640 с.
-

Гордієнко І. О. (Одеса, Україна)

**САМОПРИЙНЯТТЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ТОЛЕРАНТНОСТІ
ОСОБИСТОСТІ**

В тезах аналізується теоретичне обґрунтування самоприйняття як чинника толерантності особистості.

Gordiyenko I. (Odessa, Ukraine)

**SELF-ACCEPTANCE AS A PREREQUISITE FOR THE
PERSONALITY TOLERANCE**

The article is based the theoretical foundation of self-acceptance as a factor of personality tolerance.

Самоприйняття особистості, що проявляється у позитивному відношенні до себе, виступає підґрунтям самоставлення та передбачає відкритість до буття, уявлення про цілісність та багатоаспектність свого існування, відчуття самототожності, а також визнання своїх внутрішніх обмежень. Наслідком цього є визнання різноманіття, багатоваріантності, всього, що існує в світі, та згода з цим. Само прийняття є необхідною умовою для розвитку особистості, досягнення психічного здоров'я та успішної адаптації в соціумі.

Криза адаптації особистості, що спостерігається в сучасному українському суспільстві є відображенням глобальних економічних і політичних змін, плюралізму ідеологій, обумовлена необхідністю здійснювати діалог різних культур. Внутрішнім ресурсом для подолання цієї кризи є толерантність особистості, що розуміється як визнання права бути іншим, прийняття себе та навколишнього середовища.

В останнє десятиліття спостерігається підвищення уваги дослідників до проблеми толерантності. Це викликано необхідністю вирішення низки актуальних завдань, спрямованих на виявлення умов прояву терпимості людей

по відношенню один до одного, визначення особистісних факторів психологічної стійкості людини, пошуку шляхів формування толерантного суспільства.

Найбільш поширеним у загальному використанні є визначення толерантності як морально-етичної якості особистості, що проявляється у здатності приймати інаковость у всій її різноманітності, визнанні та поваги індивідуальності іншої людини, її поглядів, способу життя, не зважаючи на її фізичні особливості, національність, релігійну приналежність, стать, вік, сексуальну орієнтацію та соціальний стан [2].

Толерантність полягає в повазі до чужих переконань, коли вони відрізняються від власних, і не можуть бути прийнятими або схваленими, якщо індивід припускає, що володіє певним ступенем впливу і міг би вплинути на зміну об'єкта толерантності, але він не має наміру та не робить спроб до змін іншого, оскільки визнає право людей на таку поведінку або переконання [1, 2]. Толерантність – це активна і свідомо позиція індивіда, що припускає захист власних прав. Вона є ознакою впевненості в собі, психологічної стійкості людини та усвідомлення надійності своїх власних позицій.

Підґрунтям всіх рішень особистості щодо установки на толерантність знаходиться розрізнення на «своє» і «чуже», яке виникає з найбільш елементарних і універсальних людських потреб, в т.ч., потреби в безпеці. Своє – це те, що психологічно сприймається індивідом як приналежне йому або чому належить він сам, з чим ідентифікує себе. Чуже – те, що не належить індивідові або до чого він не належить, тому воно невідомо, породжує відчуття небезпеки, тривоги, страх. Потреба в безпеці універсальна і лежить в основі багатьох психологічних феноменів, у т.ч., є основою для прийняття, довіри та толерантності.

Про прояв толерантності можна говорити, коли в погляді на інше, «чуже» у індивіда превалює інтерес над почуттям небезпеки. Основою цього інтересу до себе і іншого є стійка ідентичність і самоприйняття. Толерантність передбачає розуміння і опору на різноманіття власного «Я», і в той же час, породжує прагнення до самопізнання і посилення самоідентифікації.

Онтологічно, коріння толерантності лежать в ранніх відносинах індивіда зі значимими людьми (з батьками або людьми, які їх замінили), які визначили особливості його самостворення. Безумовне прийняття дитини батьками, формує в неї стійке відчуття безпеки. Якщо батьки приймають дитину лише за умови її відповідності до їх очікувань та соціальним нормам, а неприйняті прояви дитини відторгуються, пригнічуються, її емоційну безпеку буде порушено. У дитини формується страх відкидання, який накладає обмеження на можливість бути собою. І, тоді, неприйняті сторони самопред'явлення відкидаються, стають «чужими», витісняються, прийняття себе стає частковим, порушується психологічна цілісність особистості. Загроза безпеки активізує механізми психологічного захисту, які не допускають неприйняті переживання до усвідомлення. Внаслідок страху відкидання все «чуже» в собі викликає тривогу. Узагальнюється страх «чужого», інакшості- свої неприйняті

особливості і прояви інших людей сприймаються як небезпечні. Явища зовнішнього світу, які загрожують порушити примарне почуття стійкості індивіда, відкидаються, він прагне їх уникати, та, отже, формується інтолерантність до інакшості.

Таким чином, можна зробити висновок, що самоприйняття особистості є чинником толерантності. Подальшого дослідження потребує емпіричне доведення зв'язку цих феноменів.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Lazari-Pawlowska I. Trzy pojecia tolerancji // Studia Filizyczne. – 1984. – № 8. – С. 105-123. – Режим доступу: https://www.h-net.org/~eopolska/Konstytucjonalizm/Roz9/trzy_pojecia.htm

2. Подгорецкий Й. Толерантность: понятие и концепция // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2004. – № 2. – С. 24-31. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/tolerantnost-ponyatie-i-kontseptsiya>

Антонова С. Г., Гордієнко І. О. (Болград – Одеса, Україна)
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З
ЛЮДЬМИ, ЯКІ ЖИВУТЬ З ВІЛ

У тезах розглянуто необхідність психологічного супроводу людей, які живуть з ВІЛ, та аналіз застосування соціально-психологічних методів соціальної роботи у ГО «Молодіжний центр розвитку».

Antonova S., Gordiyenko I. (Bolgrad – Odessa, Ukraine)
PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF SOCIAL WORK WITH
PEOPLE LIVING WITH HIV

The article is based the necessity of psychological support for people living with HIV and analysis of the psychological methods of social work application in NGO «Youth Development Center».

Проблема ВІЛ-інфекції – одна з найважливіших і трагічних проблем, що виникли перед людством наприкінці ХХ століття. Вона була і продовжує бути однією з найбільш загрозливих проблем, які постали перед охороною здоров'я багатьох країн світу. На цей час у світі немає жодної країни, якої б не торкнулася ця проблема. Кількість людей, які живуть з ВІЛ, дедалі збільшується, незважаючи на існування ефективних методів та засобів профілактики. Вперше про СНІД заговорили в 1981 році, вже більше 20 років ця абревіатура не сходить зі сторінок газет та журналів всього світу. Епідемічна ситуація в Україні, пов'язана з ВІЛ-інфекцією, вважається однією з найтяжчих серед країн Східної Європи. За одинадцять місяців 2015 року в Україні за даними Українського центру контролю за соціально небезпечними захворюваннями МОЗ України було зареєстровано 17929 нових випадків ВІЛ-

інфекції (з них 3358 дітей до 14 років). Всього с 1987 року в Україні офіційно зареєстровано 278771 випадків (з них 44 098 дітей). З 1987 року від СНІД в Україні померло 37 798 осіб, з них 404 випадки – це дитяча смертність [1].

Навчитися жити з ВІЛ – складне завдання, воно вимагає немало сил, а також підтримки і допомоги з боку близьких та фахівців. На протязі усього життя ВІЛ позитивна людина стикається різними типами проблем; це психологічні проблеми, соціально педагогічні, соціально-економічні, медико-соціальні, правові. Соціально-психологічні проблеми є одними із важливих та складних проблем ВІЛ-інфікованої людини, які проявляються на індивідуальному рівні, на рівні сім'ї та суспільства.

Соціально-психологічні проблеми мають свої особливості залежно від періоду життя ЛЖВ та етапу перебігу захворювання. Вони переживають важкі періоди в житті, для яких характерні депресія, тривожність, страх, порушення сну, нічні кошмари, труднощі концентрації уваги, відчуття безпорадності, безнадійність, думки про смерть, страхи втрати коханої людини, нерозуміння батьками, збереження конфіденційності діагнозу від колег по роботі, влаштування дитини у дитячий садок, пояснення синові або дочці періоди свого нездужання. Ці і інші емоційні кризи заважають піклуватися про своє здоров'я і деколи приводять до помилок, які важко виправити. В період кризи людина стикається відразу з декількома проблемами і не бачить виходу з ситуації, що склалася. У такому стані їй складно розібратися навіть у власних відчуттях і бажаннях. Найбільш точно ці почуття відображені в моделі п'яти стадій переживання горя Е. Кюблер-Росс. Людина яка живе з ВІЛ переживає стигматизацію та дискримінацію, відчуває почуття ізольованості та безпорадності, дезадаптацію хворої людини, призводить до драматичного зниження його якості життя, відновлення якого вимагає одночасних зусиль фахівців різного профілю. ВІЛ-інфекція має безліч наслідків. На першому етапі людину переслідують страхи які потім перетворюються на проблеми. Адже хвора людина по-іншому оцінює свої можливості і місце серед інших людей, втрачає самоповагу і впевненість у собі. Змінюється соціальний стан хворого, що проявляється в знеціненні особистості, утиску прав, зниженні соціального статусу, приклеюванні «ярлика». Тому саме соціально-психологічна допомога ВІЛ-інфікованим спрямована на запобігання негативним психологічним наслідкам ВІЛ-інфекції, а саме аутоагресивної поведінки, суїцидів, асоціальної і протиправної поведінки, зростання соціальної напруженості та ін.

Соціально-психологічна робота здійснюється, безпосередньо, для ВІЛ-інфікованих та їх близьких як психологічна допомога і підтримка (заочна психологічна допомога і підтримка по телефону довіри), очне індивідуальне психологічне консультування, організація і діяльність груп корекції і підтримки), та як інформаційна та науково-просвітницька і освітня робота для широких верств населення, фахівців – педагогів, психологів, соціальних працівників, медпрацівників організацій охорони здоров'я, працівників органів внутрішніх справ і т. д.

Громадська Організація «Молодіжний Центр Розвитку» (ГО «МЦР») зареєстрована 2 січня 2003 року в управлінні юстиції України в Одеській області. З 2005 року ГО «МЦР» реалізує проект з профілактики ВІЛ-інфекції серед СІН під гаслом «Разом до здоров'я» який реалізується у м. Южне, в Біляївському, Кодимському, Комінтернівському, Болградському, Балтському, Котовському районах Одеської області в рамках угоди з МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні». У напрямку щодо захисту права на здоров'я ГО «МЦР» реалізує програми, спрямовані на профілактику розповсюдження ВІЛ-інфекції, інфекцій, що передаються статевим шляхом (ІПСШ), попередження туберкульозу, формування безпечної поведінки та формування здорового способу життя.

Проведений SWOT-аналіз соціально-психологічного аспекту соціальної роботи з ЛЖВ на прикладі роботи Болградського відділення ГО «МЦР» виявив необхідність посилення уваги до надання соціально-психологічних послуг. Обмеженість у фінансових ресурсах є головною причиною відсутності постійно діючого на даний момент в організації психолога, що обмежує змогу проводити роботу щодо професійної психологічної підтримки клієнтів та здійснення психотерапевтичного супроводу. Функції психолога здійснюють соціальні працівники, що впливає на рівень надання послуг, збільшує фізичне та психоемоційне навантаження на співробітників. Для усунення виявлених недоліків в організації психологічної підтримки, враховуючи існуючі соціально-економічні умови діяльності установи, є доцільним залучення до співпраці вищі навчальні заклади м. Одеси, що готують спеціалістів за спеціалізацією «Психологічне консультування». Надання можливості постійно-діючої практики в якості волонтерів для студентів, що отримали спеціальну підготовку, дозволяє навчальним закладам посилити практичну спрямованість підготовки спеціалістів, а ГО «МЦР» – розширити доступ до комплексних послуг консультування клієнтів, покращити психологічну і соціальної підтримку та догляд для ЛЖВ.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Оперативна інформація про офіційно зареєстровані випадки ВІЛ-інфекції, СНІДу та кількість смертей, зумовлених СНІДом за листопад 2015 року // Державна установа Українського центру контролю за соціально небезпечними захворюваннями МОЗ України – Режим доступу: <http://ucdc.gov.ua/uploads/documents/83da57/96cf37f2462961a73a0fc702d820ea38.pdf>

Гавліцька А. В. (Ізмаїл, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНА КОНСУЛЬТАЦІЯ ЯК ОСОБИСТІСНО-ЦЕНТРОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Закцентовано увагу на професійній компетентності соціального працівника у питаннях надання клієнту допомоги через соціально-психологічне консультування, при цьому схарактеризовано найтипівіші варіанти ставлення особистості до кризової життєвої ситуації.

Havlitska A. (*Izmail, Ukraine*)

PSYCHOLOGICAL CONSULTATION AS INDIVIDUAL CENTRAL TECHNOLOGY OF SOCIAL WORK

In the article is concentrated attention to professional competence of the social worker of questions of providing the help to the client through social and psychological consultation, at the same time the most typical variants of the relation of the personality to a crisis life situation are characterized.

Сучасна психологічна наука трактує контроль людини над кризовою життєвою ситуацією у двох вимірах: перший враховує загальну віру самої людини у можливості власного впливу на події, що відбуваються, а другий – пов'язаний із реальною здатністю людини до контролювання життєвої ситуації (З. Кісарчук, А. Моховиков, В. Рибалка та ін.). Отож, принципово важливою є професійна компетентність фахівця в питаннях феноменології життєвої кризи.

І психологи (Ананьєв Б., Асмолов О., Максименко С. та ін.) і соціальні педагоги (В. Дерюгін, І. Іванов, П. Циткілова та ін.), єдині у визнанні конструктивності проектно-технологічного підходу у діяльності представників соціономічних професій [1, С. 20]. Як зазначалось, успішність соціально-психологічного консультування в значній мірі залежить від компетентності фахівця. У цьому плані, на наш погляд, принципово важливими є принаймні такі ідеї сучасних науковців: 1) не можна ототожнювати поняття «здатність» і «готовність», розмірковуючи про психологічний аспект компетентісного підходу; «готовність – це лише один бік здатності»; 2) варто виходити з поняття «діяльнісна здатність», бо саме така здатність пов'язана із психологічними ресурсами (за Ю. Швалбом, «рівнем психологічної оснащеності»); 3) психологічна модель діяльнісної здатності – ключового компонента компетентності – містить як психологічну готовність, так і психологічну оснащеність; 4) з точки зору психологічної науки доцільно розрізняти такі етапи формування компетентності особистості, як-от: актуалізація її життєвого досвіду; демонстрація розмаїття можливих способів рішення певної професійно-значущої задачі; порівняння особистістю цих способів; аналіз предмету дії; актуалізація професійної практики, де й розв'язуються окреслені задачі; демонстрація зразків і аналіз причин успіху (неуспіху); актуалізація досвіду розвитку професійних здатностей особистості [2, С. 107-112]. Отже, видається за можливе розширити наукове уявлення як про психологію професії соціального працівника, так і про психологічні аспекти компетентісного підходу до підготовки студентів, які набувають у вищій школі професії типу «людина-людина».

З урахуванням вищезазначеного, ми виходили з того, що неможна вважати повноцінною професійну компетентність соціального працівника у питаннях надання клієнту допомоги через соціально-психологічне консультування, якщо фахівець не обізнаний у типології ставлення

особистості до травмуючої обставини. Як відомо, такі обставини супроводжують соціальну роботу фахівця з різними цільовими групами і категоріями клієнтів (соціальна робота з сім'єю, соціальна робота з молоддю, соціальна робота з інвалідами тощо) та супроводжують таку діяльність фахівця в різних сферах професійного призначення (в сільській місцевості та великому місті, в системі охорони здоров'я, в сфері культури, в системі освіти, в системі соціального обслуговування). До того ж, обізнаність соціального працівника у типології ставлення клієнта до травмуючої обставини виступає передумовою його гуманного емпатійного ставлення до проблем і потреб клієнта [3, С. 93]. Схарактеризуємо більш докладно найтиповіші варіанти ставлення клієнта до кризової життєвої ситуації.

1. Ігноруюче ставлення, що характеризує людину, яка намагається не помічати неприємних новин. Шлях запобігання ігноруючого ставлення психологи бачать у актуалізації людиною того власного досвіду, коли вона почувала себе веселою і безтурботною, відтак, все, що з нею відбувається зараз (життєва криза) є свідченням реального права будь-кого на помилку.

2. Перебільшувальне ставлення, що призводить до зростання небажаної настанови. Шляхом запобігання «перебільшувального ставлення» вважається самоусвідомлення причин власної невпевненості, залежності від обставин, заниженої самооцінки.

3. Демонстративне ставлення виявляється у такій позиції людини: «моя життєва ситуація – найгірша, хай про це всі знають, оскільки саме я стала жертвою обставин». Шляхом психологічної допомоги суб'єкту, визнано такий: створити умови, за яких людина сама включена в маніпуляції інших людей; стимулювати самоаналіз власних маніпулятивних впливів.

4. Волонтариське ставлення характеризує людину, яка в кризовій ситуації починає «з подвоєною енергією заперечувати дійсність». Фахівці радять консультанту у такому випадку обрати таку особистісно-професійну позицію: створити умови для клієнта, які б дозволили йому уявити і відчувати різницю між «здоровою волею» і «штучним волонтаризмом».

5. Продуктивне ставлення до кризової ситуації виявляється у тому, що людина розуміє (через самоопанування) відносність кризи, не втрачає надії впоратися з життєвими негараздами. Отож консультант має стимулювати рішучий вибір клієнтом різнопланових стратегій, обґрунтованість вибору найбільш оптимальної з них.

Отже, важливою передумовою конструктивного особистісно-центрованого консультування – соціальної технології соціальної роботи виступає психологічна компетентність фахівця.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Панюк В. Г. Теоретико-методологічні проблеми застосування виховних технологій з погляду прикладної психології / В. Г. Панюк // Педагогіка і психологія. – 2014. – № 4. – С. 21-29.

2. Швалб Ю. М. Психологічні аспекти компетентнісного підходу в освіті / Ю. М. Швалб // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у

вищій школі України: Матеріали методологічного семінару. – К., 2009. – С. 105-113.

3. Топтя Л. Соціальна робота: теорія і практика: Навч.пос. – 2-ге вид. / Л. Топтя, І. Іванова. – К: Знання, 2008. – 574 с.

СУЧАСНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

CONTEMPORARY THEORY AND PRACTICE OF SOCIAL WORK

Коротенко Н. Ф., Воронцова М. В. (Таганрог, Россия)

СОЦИАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ КЛИЕНТОВ ПСИХОНЕВРОЛОГИЧЕСКИХ ИНТЕРНАТОВ

В тезисах рассматривается проблемное поле социальной адаптации клиентов ПНИ. Представлена система взаимодействия клиента со специалистами ПНИ.

Korotenko N., Vorontsova M. (Taganrog, Russia)

SOCIAL ADAPTATION OF PSYCHONEUROLOGICAL BOARDING SCHOOLS CLIENTS

The thesis examines the problem of social adaptation of customers' STUMPS. Presents a system for the client to interact with experts STUMPS.

Социальная адаптация клиентов ПНИ может рассматриваться двояко. Это, во-первых, комплекс мер, направленных на восстановление человека в правах, социальном статусе, улучшение его здоровья, дееспособности; а во-вторых – это процесс, направленный на изменение среды, условий жизнедеятельности, нарушенных или ограниченных по причинам инвалидизации.

Цель социальной адаптации инвалидов ПНИ – восстановление социальных статусов в максимально возможном для конкретного индивида объеме, возвращение возможности реализации его социальных ролей, его социальная адаптация. Значит, можно говорить о статусном и ролевом наборах каждого конкретного индивида в условиях психоневрологического интерната. Статусный набор инвалида включает в себя не только статус клиента ПНИ, но и сохраняет обычные статусы людей в обычном обществе: клиенты ПНИ – чьи-то родственники, некоторые работали, имели профессию, некоторые имеют творческие навыки, занимаются в кружках и секциях, по большому счету являются гражданами России и т.д.

Клиент ПНИ в процессе социальной адаптации во внутренней среде (ПНИ) и во внешней среде (вне пространства ПНИ) оказывается в системе взаимодействия со специалистами ПНИ и специалистами тех учреждений и организаций, которые задействованы в социокультурной работе с инвалидами. Отсюда можно сделать важный вывод: клиент ПНИ – субъект и одновременно объект реализации ИПР.

Социально-средовая адаптация направлена на создание оптимальной среды жизнедеятельности, обеспечение специальным оборудованием, дающим относительную независимость клиента).

Социально-бытовая адаптация – это процесс и результат приспособления к условиям ближайшего социума, включающая в себя такие аспекты, как:

- социально-бытовая ориентация как процесс ознакомления инвалида с предметами социально-бытового назначения;
- социально-бытовое образование обучение и формирование навыков пользования оборудованием социально-бытового назначения с целью обеспечения относительной независимости, обучение навыкам хозяйственно-бытовой деятельности);
- трудовая и профессиональная абилитация или реабилитация в соответствии с состоянием здоровья, квалификацией и личными склонностями инвалида;
- психолого-педагогическая адаптация в обществе, морально-психологическое равновесие, достигаемое при помощи специальных методов и методик (практические занятия, тренинги, индивидуальные беседы, консультации, психодиагностика).

Программа социально-бытовой адаптации для инвалидов ПНИ может включать в себя такие модули: «Личная гигиена» (уход за телом, уход за одеждой и обувью); «Дом, в котором я живу» (продукты питания, посуда, приготовление пищи); «Семья» (средства связи: телефон, почта). Кроме того, могут быть включены модуль культуры поведения, культуры знакомства и коммуникации, модуль обучения контактам с внешней средой, например, «Покупки в магазине». Степень сформированности умений можно оценивать по шкале «соблюдает полностью», «выполняет частично», «не выполняет».

Основными принципами реализации процесса социальной адаптации являются: раннее начало осуществления соответствующих мероприятий, непрерывность и поэтапность их проведения, системность и комплексность, индивидуальный и компетентностный подход.

Существует 3 уровня адаптации: микроуровень (самого клиента), мезоуровень (среди других клиентов и сотрудников ПНИ) и макроуровень (в рамках всего социума, что приемлемо только для небольшой части клиентов ПНИ).

Можно выделить следующие этапы работы по развитию социальной адаптированности инвалида ПНИ: 1) диагностика уровня развития, анализ имеющихся документов, беседы; 2) программа сопровождения проживающего в ПНИ (индивидуальная программа сопровождения, или ИПС) – неофициальная основа ИПР; 3) разработка индивидуальных программ реабилитации (ИПР) на основе ИПС; 4) реализация адаптационных мероприятий.

Социальная адаптация осуществляется как:

- приспособление среды к потребностям инвалидов (обеспечение

средствами передвижения, протезно-ортопедической помощью, другими техническими средствами);

– приспособление инвалида к своему дефекту, помощь в адаптации к окружающей среде, максимально возможному независимому социальному функционированию.

Лисенко О. М. (Одеса, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ МЕРЕЖ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ЯК МЕТОД СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Створення мереж підтримки розглядається як стратегія організації та координації допомоги клієнту соціальної роботи.

Lysenko O. (Odessa, Ukraine)

ORGANIZATION OF SOCIAL SUPPORT NETWORKS AS A METHOD OF SOCIAL WORK

Networking is seen as a strategy of the organization and coordination of assistance to the client of social work.

В останні роки у світовій практиці соціальної роботи оформилася тенденція до інтеграції практики навколо двох широко використовуваних методів соціальної допомоги. Це індивідуальний менеджмент (case management) або управління випадком і створення мереж підтримки (networking).

Основоположники системного підходу А. Пінкус і А. Мінахан вважають, що практика соціальної роботи, з одного боку, спрямована на вирішення проблем людини, а з іншого, – на розвиток «системи клієнтури». Така система охоплює всіх індивідів, все групи, сім'ї, організації, громади, які користуються послугами соціального працівника.

Орієнтуючись на концепцію «людина у оточенні» (у якій значна увага приділяється соціальному середовищу клієнта і його праву «унікально» жити, якщо воно не порушує прав інших людей), соціальні працівники допомагають клієнту «навчитися жити» у громаді, пристосовуватися до її соціальної інфраструктури і можливостям.

Основна ідея створення мереж підтримки полягає в тому, що, вивчаючи соціальні зв'язки клієнтів, соціальний працівник може краще зрозуміти життя та поведінку клієнта. Це, у свою чергу, допомагає визначити коло людей, які здатні надавати неформальну моральну підтримку клієнту з метою соціальної допомоги. «Організація мереж соціальної підтримки – це метод соціальної роботи, що полягає у розвитку контактів клієнта з безпосереднім соціальним оточенням, з метою використання ресурсів неформальної взаємодопомоги і підтримки з боку найближчого оточення, що дозволяє доповнити та підтримати формальні аспекти соціальної допомоги» [3, С. 143].

Ключова техніка у цьому процесі – визначення «центральної фігури» з безпосереднього оточення клієнта. Ці люди повинні володіти не тільки достатніми психічними та емоційними ресурсами, а також мати можливість приділяти клієнтові частину свого часу та уваги, сприяти розширенню його соціальних контактів [4].

З одного боку, соціальні мережі охоплюють найбільш значущих людей клієнта, які пов'язані з ним певними відносинами та діяльністю. З іншого боку завдання соціального працівника виявити потенційні зв'язки між людьми, які живуть поруч, відвідують одні й ті ж соціальні центри або лікарні, але не мають інтенсивних контактів і не можуть тим самим проявляти взаємодопомогу. Необхідно також розглянути можливість створення мережі підтримки серед людей, які мають схожі проблеми та інтереси. На цьому заснована організація груп самопомоги.

Самопомігу визначають як процес, групу або організацію, які включають у себе людей, що мають однаковий досвід, життєву ситуацію або проблему і збираються разом для вирішення своїх індивідуальних проблем, одночасно допомагаючи вирішити проблеми іншим членам групи. Групи самопоміги – це добровільні об'єднання людей, які народжуються завдяки особистим інтересам і дають можливість своїм членам досягти не тільки вирішення особистих завдань, а й значною мірою успішно досягати колективних цілей [2, С. 181].

Самокерована групова робота – це метод соціальної роботи, спрямований на стимуляцію соціальної активності особистості, реалізацію її потенційних можливостей шляхом впливу групової роботи, в основі якої – соціальна активність її членів. Одрі Мюллендер, Дейв Ворд відзначають, що самокерована діяльність заснована на колективній силі людей, організованих разом з метою досягнення суттєвих змін у поліпшенні становища особистостей.

Групи самопоміги, групи соціальних дій, самокеровані групи створюються для підтримки та розв'язання індивідуальних проблем. За їхньою допомогою організують кампанії за зміну соціальних установок та на захист інтересів і прав. Ресурси групи використовують з метою: надання можливостей мати розваги та задоволення у житті; полегшення способів розпізнання та задоволення власних потреб; допомоги у вираженні своїх потреб і почуттів, навчання надавати та отримувати допомогу; використання групового процесу для розуміння і подолання перепон, що заважають отримувати підтримку, допомогу та опікуватися своїми потребами; заснування групи, в якій її члени можуть продовжувати зустрічатися неформально [1].

Самокерована групова робота відрізняється від інших підходів у груповій роботі, орієнтованих в основному на проблеми соціального становища особистості, її психологічного стану. Для клієнтів є важливим можливість самим знайти відповіді на різноманітні питання, які допоможуть їм зрозуміти та усвідомити шляхи розв'язання особистих проблем, знайти підтримку у соціальному оточенні.

Впровадження практики створення мереж підтримки та створення груп самодопомоги складає одну з сучасних світових тенденцій у галузі соціальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Мюллендер О. Самокерована групова робота / О. Мюллендер, Д. Уорд. – К. – Амстердам: Асоціація психіатрів України, 1996. – 224 с.
2. Соціальна робота: В 3 ч. – Ч. 2: Теорії та методи соціальної роботи / А. М. Бойко, Н. Б. Бондаренко, О. С. Брижовата та ін. ; [За ред. Т. В. Семигіної, І. М. Григи]. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2004. – 224 с.
3. Социальная работа: Введение в профессиональную деятельность: Учеб. пособие / [Отв. ред. А. А. Козлов]. – М.: КНОРУС, 2005. – 368 с.
4. Seed P. *Introducing Network Analysis in Social Work*. – London: Jessica Kingsley, 1990.

Лазарева А. О. (*Одеса, Україна*)

СОЦІАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ

В ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ ПОСЛУГ

У статті обґрунтовано актуальність організації соціального маркетингу в основі його основних складових на ринку соціально-побутових послуг задля організації та вирішення проблем, що виникають між постачальником соціально-побутових послуг та споживачем-підопічним.

Lazareva A. (*Odessa, Ukraine*)

THE SOCIAL MARKETING IN THE FIELD OF SOCIAL SERVICE

The organization of social marketing in the field of social services was justified in this article. The market of social services consists of various elements, which develop in social programs and social projects. The research various forms of social marketing in the field of social services help us to decide many problems that have developed between the supplier of social services and consumer-wards.

Шлях, обраний Україною на інтеграцію до європейської спільноти, встановлює певні критерії щодо реформування ринку надання соціально-побутових послуг населенню. В сучасних умовах розвивається цільна система функціонування організацій та соціальних служб, які надають різним категоріям населення соціально-побутові послуги.

Якщо раніше згідно Закону України «Про соціальні послуги» соціально-побутові послуги надавались усім підопічним на безоплатній основі, то в теперішніх умовах встановлення певного розміру платні за надання соціально-побутових послуг населенню, виникає необхідність формувати певні стратегії щодо організації надання соціально-побутових послуг [3].

Галузь соціального маркетингу тільки починає формуватись і тому потребує розробки певної стратегії соціального маркетингу в сучасних умовах розвитку соціальної сфери українського суспільства та розробки методів його реалізації в системі функціонування організацій та соціальних служб, які надають соціально-побутові послуги населенню.

Дослідження соціального маркетингу здійснювали такі вчені, як: І. Альошина, Є. Голубков, В. Гордін, В. Іванов, Ф. Котлер, які визначали його як соціально-етичний маркетинг; І. Березін – як етико-соціальний маркетинг, А. Тета – суспільно-зорієнтований соціальний маркетинг, А. Панкрухін – соціально-зорієнтований маркетинг, М. Симановська – соціально-відповідальний маркетинг, В. Мартинов – суспільний маркетинг.

Метою тез є аналіз необхідності застосування соціального маркетингу до організації надання соціально-побутових послуг населенню м. Одеси, адже Одеський регіон є тим інноваційним сегментом, в якому реалізуються нові стратегії щодо організації надання соціальних послуг населенню.

Соціальний маркетинг – це діяльність державних органів, неурядових організацій, політичних партій та суспільних організацій, рухів, окремих фізичних осіб в соціально-конкурентному середовищі, заснована на принципах класичного маркетингу і спрямована на досягнення цілей, пов'язаних з просуванням соціальних продуктів [1, С. 15].

Основним центром реалізації соціального маркетингу є соціальний ринок – це система взаємовідносин між соціальними суб'єктами, які надають подібні продукти, з одного боку, і споживачами соціальних продуктів – з іншого боку [2, С. 34].

Соціальний ринок повинен мати певні риси:

1) попит і пропозиція [1, С. 110]. Ця риса соціального ринку соціально-побутових послуг в сучасних умовах змінюється, адже поширюється законодавчо кількість підопічних, котрі потребують надання соціально-побутових послуг, при цьому не розширюється штат співробітників, які б могли задовольнити попит. Крім того, існує першочергова проблема ставлення підопічних до соціальних працівників, як до безкоштовних служок, які повинні прийти, надати соціально-побутові послуги, які потребує підопічний і піти. Наступна проблема – це встановлення рівня оплати за надання послуг: у переліку цін встановлено розмір оплати за прибирання, миття посуду, прання, тощо, однак до цієї суми не включена вартість проїзду у громадському транспорті.

2) розгалужена та організована система ринкової інфраструктури [1, С. 111]: здійснення соціального маркетингу, діяльність тих чи інших організацій та осіб у «соціальному полі» неможливі без наявності системи суб'єктів подібної соціальної діяльності, тобто соціальних служб, різних споживачів соціально-побутових послуг, різного роду соціальних маркетингових каналів просування послуг та інформації про їх надання.

3) свобода вибору [1, С. 75] споживачами соціальних служб, які надають соціально-побутові послуги, а служби – не можуть відмовитися від споживачів-підопічних;

4) наявності конкуренції між соціальними службами за підопічного-споживача [1, С. 104]. В сучасних умовах кількість соціальних служб, які надають соціально-побутові послуги обмежена, адже такі послуги в м. Одеса надаються тільки територіальними центрами, благодійною організацією «Гмілус Хесед» та деякими волонтерськими організаціями. З цих організацій інформації про їх діяльність, та розміщення, а також про загальне розташування та підпорядкування, достатньо тільки щодо територіальних центрів, всі є інші тільки починають завойовувати сегмент соціального ринку в наданні соціально-побутових послуг.

Окрім названих протиріч в організації соціального маркетингу є це ряд суперечностей, що обумовлюють складності в наданні соціально-побутових послуг. По-перше, це неможливість виміряти наявність реального попиту на соціальні продукти шляхом економічних механізмів. Більше того, іноді складається враження, що реального попиту на ті, чи інші соціально-побутові послуги не існує. По-друге, більшість споживачів соціально-побутових послуг може й потребують їх надання, однак не можуть за них заплатити, адже нинішня соціально-економічна ситуація обумовлює стрімке зuboжіння більшої частини споживачів соціально-побутових послуг. По-третє, у випадку з соціальним ринком та соціальним маркетингом можна стверджувати, що на сьогоднішній день стратегія реалізації на ринку соціально-побутових послуг дуже обережна, адже практично відсутній первинний не стимульований попит на соціально-побутові послуги. На початку введення в територіальних центрах оплати на соціально-побутові послуги багато підопічних просто відмовлялися від їх надання. Відновлення мінімального первинного попиту на соціально-побутові послуги можливо лише в умовах розробки реальних маркетингових стратегій і механізмів (проведенні досліджень, проведення рекламних кампаній, залучення ЗМІ, проведення інформаційної, роз'яснювальної роботи, реалізації громадських ініціатив, тощо).

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Акимов Д. И. Социальный маркетинг /Д. И. Акимов. – Киев: Наукова думка, 2008. – 144 с.
2. Андреев С. Н. Маркетинг некоммерческих субъектов / С. Н. Андреев. – М.: Финпресс, 2002. – 320 с.
3. Законодавство України про соціальний захист : збірник офіційних текстів законів станом на 18 лютого 2013 року. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 540 с.

Селезньова О. О. (Біла Церква, Україна)

МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

У тезах обґрунтовано необхідність цілеспрямованого формування мультидисциплінарного підходу соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами.

Seleznyova O. (Belaya Tserkov, Ukraine)

MULTIDISCIPLINARY APPROACH IN SOCIAL WORK WITH INTERNALLY DISPLACED PERSONS

The theses proved necessity purposeful formation of a multidisciplinary approach of social work with internally displaced persons.

Анексія Криму та збройний конфлікт на Донбасі спричинив масову внутрішню міграцію в Україні. За різними даними, в Україні зареєстровано від 1 до 2 мільйонів внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [3].

Поява внутрішньо переміщених осіб – виклик для України та її соціальної політики, системи соціальних служб та соціальних працівників, адже чинна в країні система соціальної підтримки не передбачала роботи з такою групою клієнтів, а фахівці не були підготовлені для неї, не володіли належним методологічним інструментарієм для роботи [4].

Виходячи з результатів дослідження «Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні та послуг для них», яке проводилося у січні 2015 р. МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я», першочерговими потребами цієї категорії осіб є: фінансова (працевлаштування), гуманітарна (харчування і одяг), житлова (постійне або тимчасове проживання) та медична допомога. Другорядними, проте не менш важливими, виявились такі потреби: політичні (реалізація виборчого права тощо), психологічні, юридичні, соціальні (відновлення соціального статусу, участь у житті місцевої громади, толерантне ставлення з обох сторін, рівний доступ до суспільних благ), культурні [1].

Важливою умовою успішної реалізації завдань соціальної допомоги і підтримки внутрішньо переміщених осіб є усвідомлення необхідності професійного комплексного підходу до вирішення їх проблем та належної професійної координації всіх об'єднуючих ланок незалежно від форм власності та підпорядкування.

Такий комплексний підхід функціонує тим успішніше й ефективніше, чим більше його учасники усвідомлюють і реалізують себе як мультидисциплінарну команду, вміють за необхідності гнучко перерозподіляти навантаження та адаптуватися до нових викликів часу [2].

Мультидисциплінарна команда – це група фахівців (психологи, соціальні працівники, педагоги, медики, юристи, волонтери тощо), об'єднаних спільними цілями, які звичайно працюють на основі однієї організації

(наприклад, соціальної служби). У мультидисциплінарній команді чітко визначаються функції кожного фахівця, розподіляються ролі та сфери відповідальності. Координація роботи членів команди здійснюється координатором – як правило, соціальним працівником. Склад команди може відрізнятися залежно від потреб людини, яка отримує допомогу, та плану її соціального супроводу.

Члени мультидисциплінарної команди повинні мати досвід і навички, необхідні для надання кваліфікованої допомоги клієнтам, бути добре поінформованими про принципи роботи й ресурси державної і недержавної системи надання допомоги, про взаємодію її складових підрозділів.

Спільна робота членів мультидисциплінарної команди дозволяє надати допомогу якомога більшій кількості внутрішньо переміщених осіб, раціональніше розподілять ресурси, які неминуче обмежені, глибше оцінити ситуацію клієнта, підхід до якої буде заснований на кількох різних точках зору.

Соціальний напрям роботи здійснюється у контакті з різними відомствами та спеціалістами і включає консультування та інформаційне забезпечення, заходи соціальної, психологічної і медичної реабілітації, виявлення осіб, які першочергово потребують соціальної допомоги, соціальну діагностику, сприяння організації груп самопомоги і взаємодопомоги, надання допомоги в отриманні пенсій та соціальних виплат, житла, а також допомогу в пошуку роботи, можливості навчатися, відновленні або оформленні документів тощо.

Таким чином, об'єднання здібностей і можливостей кожного з членів мультидисциплінарної команди, які взаємно доповнюють один одного, створює синергетичний ефект, що визначає високий потенціал команди. Команда такого типу, як правило, легше пристосовується до непередбачених ситуацій або специфіці соціального середовища клієнта.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні та послуг для них, проведене МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» (січень, 2015 рік) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.lhsi.org.ua/.../Doslidzhennya_VPO_LHSI2015.pdf, вільний. – Назва з екрану. – [Дата звернення : 21.04.2016].

2. Пінчук І. Я. Вплив психосоціальних факторів на психічне здоров'я [Електронний ресурс] / І. Я. Пінчук, Н. М. Степанова, О. О. Суховій [та ін.] // *Нейро News : психоневрологія и нейропсихіатрія*. – № 1 (65). – Режим доступу : neuronews.com.ua/.../vpliv-psihosocialnih-faktoriv-na-psihichne-zdorov'E28099ya, вільний. – Назва з екрану. – [Дата звернення : 17.04.2016].

3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1706-VII // *Відом. Верхов. Ради України*. – 2015. – № 1. – Ст.1.

4. Семигіна Т. В. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс] / Т. В. Семигіна, Н. Є. Гусак, С. О. Трухан // *Український*

соціум. – 2015. – № 2 (53). – Режим доступу : www.ukr-socium.org.ua/Arhiv/US-2-2015/65-72.pdf, вільний. – Назва з екрану. – [Дата звернення : 1.04.2016].

Роменська Т. Г. (*Миколаїв, Україна*)

РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-ПРАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ

У тезах вказується на важливість у сучасному соціокультурному просторі розроблення інноваційного навчально-дидактичного забезпечення процесу формування предметно-практичної компетенції (ППК) у дошкільників з дитячим церебральним паралічем (далі ДЦП). Метою тез є обґрунтування методичних засад формування ППК у дошкільників із ДЦП.

Romenska T. (*Mykolaiv, Ukraine*)

DEVELOPMENT ENVIRONMENT FOR THE FORMATION OF SUBJECT AND PRACTICAL COMPETENCE OF PRESCHOOL CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY

The thesis state the importance of development of innovative educational and didactic support of the process of formation of subject and practical competence (hereinafter referred to as the SPC) of Preschool Children with Infantile Cerebral Palsy (hereinafter referred to as the CP) in modern social and cultural environment. The Purpose of the thesis is reasoning of the methodological grounds of formation of SPC of preschool children with CP.

Актуальною проблемою сучасної корекційної педагогіки та спеціальної психології у викликах особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів є формування в дітей із дитячим церебральним паралічем (далі ДЦП) ключових умінь і здатностей діяти в різних життєвих ситуаціях (А. Заплатинська, О. Чеботарьова, І. Омельченко, А. Шевцов та ін.). Серед них чільне місце посідає формування предметно-практичної компетенції (далі ППК) у дітей дошкільного віку з ДЦП. У цьому зв'язку, особливого значення в сучасному соціокультурному просторі набуває розроблення інноваційного навчально-дидактичного забезпечення процесу формування ППК у дошкільників з ДЦП. Тому метою наших тез є обґрунтування методичних засад формування предметно-практичної компетенції у дошкільників із ДЦП.

Відтак, розроблення інноваційного навчально-дидактичного забезпечення формування ППК у дошкільників із ДЦП викликане запитом практиків реабілітаційних центрів України різного підпорядкування, потребою створення для реалізації цієї мети розвивального та індивідуалізованого середовища, в якому знаходиться така дитина.

Проблема формування ППК у дітей із ДЦП є не новою, зокрема виникла нагальна потреба розбудови розвивального середовища: створення

спеціальних дидактичних посібників з урахуванням адаптації процедури для дітей із руховими порушеннями (С. Аттермієр, К. Дженс, Н. Джонсон-Мартін, Н. Фінні, Б. Хаккер та ін.) [1; 3; 4]. Формування предметно-практичної компетенції в дітей із ДЦП не можливе без підготовленого розвивального середовища. Розроблення інноваційного навчально-дидактичного забезпечення для формування ППК покликане допомогти фахівцям реалізувати індивідуальний підхід при організації корекційно-педагогічної роботи з дитиною з ДЦП. Вони можуть використовуватись у наступних зонах корекційно-розвивального середовища групової кімнати «Віночок спілкування», «Я відчуваю», «Я граю», «Я охайний».

Проведення реабілітаційних занять із використанням інноваційного навчально-дидактичного забезпечення сприятиме закріпленню знань про різні види тканини, колір, назву та призначення одягу, елементарні математичні уявлення, вирішенню завдань із розвитку мовлення, формуванню навичок соціальної взаємодії, навчить дитину бережно відноситись до речей.

У Державному комплексі соціальної реабілітації дітей-інвалідів м. Миколаєва розроблене навчально-дидактичне забезпечення з формування ППК дошкільників із ДЦП. Навчально-дидактичне забезпечення з формування ППК ґрунтується на системі покрокового навчання (Л. Бейкер, А. Брайтман, О. Маллер, О. Мастюкова, Г. Пантюхіна, О. Стребелева та ін.) [2; 3]. Нами розроблені спеціальні дидактичні посібники: «жилети з гудзиками і петельками різного розміру», «чарівні мішечки зі змійками різного розміру», «спіднички з різними за величиною кнопками та з різного матеріалу», «бриджі з ремінцями, які мають застібки різного розміру та різного рівня складності», «спіднички з одним, двома, трьома гапליками», «кофточки з різною кількістю бантів», «коробочки із зав'язками», «рушнички із шнуром і отворами, що імітують шнурівку черевиків», «килимки з гудзиками, липучками, шнурками». Зазначене навчально-дидактичне забезпечення допоможе сформувати в дітей навички одягання й роздягання, соціальні навички, сприятиме становленню ігор на побутову тематику, а пізніше – сюжетно-рольових ігор.

Таким чином, заняття з формування ППК із застосуванням інноваційного навчально-дидактичного забезпечення сприятимуть опануванню «обхідних шляхів» свого розвитку та самовдосконаленню дітей із ДЦП.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Джонсон-Мартин Н. М. Программа «Каролина» для детей дошкольного возраста с особыми потребностями / Н. М. Джонсон-Мартин, К. Г. Дженс, С. М. Аттермиер, Б. Дж. Хаккер ; [под. ред. Н. Ю. Барановой]. – СПб.: Санкт-Петербургский Институт раннего вмешательства, КАРО, 2005. – 336 с.
2. Ляшенко В. І. Формування життєвої компетентності дітей інвалідів у центрах ранньої соціальної реабілітації: дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.05 / В.І. Ляшенко. – Херсон, 2004 – 236 с.
3. Маллер А. Р. Книга для родителей / А. Р. Маллер. – М. : Педагогика – Пресс, 1996. – 80 с.

4. Финни Н. Р. Ребенок с церебральным параличом: помощь, уход, развитие: книга для родителей / [пер. с англ. Ю. В. Липес, А. В. Снеговской ; под. ред. и с предисл. Н. В. Ключковой]. – 2-е изд.– М. : Теревинф, 2005. – 336 с. – (Особый ребенок).

Фурман А. А. (Одеса, Україна)

ВАРТІСНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

У тезах обґрунтована необхідність цілеспрямованого формування у соціальних працівників вартісної складової як чинника їхньої особистісної спрямованості, що як система спонукань визначає поведінкову активність і скеровує особистість у часопросторі буття.

Furman A. (Odessa, Ukraine)

THE VALUE ORIENTATION OF THE SOCIAL WORKER PERSONALITY

In the thesis the necessity of purposeful formation of social workers values component as a factor of personal orientation, that as a system of motives determines behavioral activity and guides timespace personality in existence.

Особистість – складна цілісна система, котра умістовлюється в рисах-якостях і сталих психологічних характеристиках, які зорієнтовують людину в конкретних ситуаціях міжособової та професійної взаємодії. Сьогодні питання аксіологічного спрямування соціального працівника, його вартісних мотивів, духовних інтересів постає як пріоритетне в системі соціально-психологічного пізнання. Спрямованість особистості – це сукупність стійких мотивів, поглядів, переконань, потреб та устремлінь, що орієнтують людину на певні поведінку та діяльність, досягнення і вирішення складних життєвих цілей і задач [3]. Вартісне ж спрямування завжди опосередковане соціально зумовленою активністю, що формується у культурному середовищі суспільного довкілля і постає як наскрізна властивість особистості, котра виявляється у світоглядній, професійній орієнтації, пов'язаній із захопленнями, уподобаннями, домаганнями, цільовими настановами суб'єкта, співвідносними з очікуваннями громадського загалу.

Поняття спрямованості, введене у науковий обіг С. Л. Рубінштейном, першочергово мало на меті описати упредметнені особистісні смисли, відрефлексовані життєві потяги, систематизовані цільові настанови людини, що становлять основу зреалізування її прагнень до саморозвитку та самовдосконалення. Оптимальне функціонування (прояв і реалізація) особистості, на думку науковця, забезпечується триєдністю: а) спрямованості як мотиваційної системи спонукань, котра слугує надбанню цінностей, установок, ідеалів; б) специфіки функціонування диспозицій і поведінки, що

закріпилися у характері; в) можливостей саморозвитку та самовдосконалення через обдарування і таланти [1]. Проблема спрямованості – це перш за все питання динамічних тенденцій, які набуваючи якісної вагомості мотивів, визначають людську діяльність у зв'язку з її цілями та завданнями. Спрямованість постає вектором, що задає напрямок усього психічного розвитку суб'єкта, джерелом людського самоплекання. Вона є найсуттєвішим компонентом структури особистості, її наскрізною властивістю, котра у змістовлює сприйняття людиною дійсності через уособлену систему вартостей, домагань, ідей.

Професійна спрямованість особистості – це властивість, яка виявляється в активному і стійкому прагненні займатися певною професійною діяльністю, вдосконалюватися в ній. Безумовно, та чи інша спрямованість характеризується інтенсивністю, стійкістю, широтою і певним рівнем розвитку. Інтенсивність виявляється в емоційному забарвленні, що виникає при виконанні певних дій і операцій та упредметнюється в оцінці продуктів діяльності через задоволення чи фрустрацію. Стійкість характеризується передусім часовим перебігом занурення особи у роботу та відповідає за збереження і загальну тривалість активності суб'єкта. Коло інтересів людини звичайно фіксується в поняттях широти поглядів чи світобаченні, що є показниками особистісних захоплень і схильностей. Рівень розвитку спрямованості свідчить про ступінь оприявлення соціальної активності, тяжіння до високоморальних цінностей добра, краси, любові, прагнення зробити благополучним не тільки своє життя, а й інших [2].

Особливості професійної спрямованості особистості соціального працівника, передусім пов'язані з гуманістичними інтересами та переконаннями, а вся свідомо регуляція поведінки, дій, мислення і почуттів фахівця виявляються у всеохоплюючому бажанні досягнення і подальшого продукування *блага* як вищої мети буття. Професійна спрямованість фахівця з соціальної роботи – складноорганізоване психосоціальне утворення, що охоплює *діяльнісно-рольовий* (знання, норми, уміння, навички) та *особистісний* (найважливіші риси-якості) компоненти, котрі забезпечують успішність його фахової діяльності. Говорячи про основні складові професійної спрямованості соціальних працівників, передусім зацентруємо увагу на когнітивному, операційному, комунікативному, морально-рефлексивному її складових [2]. Суть *когнітивного* компонента становить ідейність людини, її схильність до розвитку мислення й накопичення знань, що спричинює її інтелектуальний саморозвиток; *операційний* полягає в бажанні оволодіти професійними навичками, техніками й інструментарієм ефективного виконання роботи; *комунікативний* містить засновану на знаннях та чуттєвому досвіді здатність спеціаліста орієнтуватись у ситуаціях ділового спілкування, розуміти мотиви, стратегії поведінки респондентів; *моральний* постає на перетині ціннісної і соціальної підсистем, актуалізація яких призводить до системної єдності власних соціальних домагань і фахових запитів [3]. Саме високодуховні цілі та наміри є джерелом активності особистості й модусом її професійних інтересів, а фаховий світогляд слугує

чіткому розумінню і прийняттю людиною нагальних завдань соціальної підтримки та допомоги.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – [В 2 т. – Т.2]. – М.: Педагогика, 1989. – 328 с.
2. Фурман А. А. Морально-етичні контури цінностей соціального працівника / А. А. Фурман // Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. – № 56. – 2012. – С. 153-160.
3. Фурман А. А. Професіоналізація соціального працівника: методологічні акценти / А. А. Фурман // Вітакультурний млин : [Методологічний альманах]. – 2014. – Модуль 16. – С. 57-62.

Музыка Ю. О., Райчева А. С. (Одеса, Україна)

СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЕКТ ПОКРАЩЕННЯ ПРАВОВОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РІВНІВ ПРЕДСТАВНИКІВ РОМСЬКОЇ ГРОМАДИ ПІВДНЯ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В тезах розглядається проектна пропозиція щодо покращення правового та соціального рівнів представників ромської громади півдня Одеської області.

Muzyka Y., Raicheva A. (Odessa, Ukraine)

SOCIAL PROJECTS ENHANCING THE LEGAL AND SOCIAL LEVELS BY THE ROMA COMMUNITY OF THE SOUTH OF ODESSA REGION

In theses considered a project proposal for improving the legal and social levels of members of the Roma community south of Odessa region.

Благодійний фонд «Ромів Бесарабії «Амаро Тернімос» було зареєстровано в 2012 році з метою інтеграції ромів в українське суспільство, а також реалізації правових, освітніх, культурних та інших програм в ромських громадах Одещини. Здійснюючи свою діяльність співробітники фонду виявили, що сотні ромів на території Одеської області не мають документів, що засвідчують їх особу, деякі зовсім не мають уявлення про те, що їм потрібен паспорт. Права та свободи таких людей постійно порушуються, а самі родини живуть поза межами бідності. Масштабність та розповсюдженість цієї проблеми настільки велика, що деякі родини поколіннями живуть без документів, постійно страждаючи від переслідування з боку працівників міліції та місцевого самоврядування, які не дивляться в корінь проблеми. Наділені музичними та освітніми талантами такі роми не мають змоги реалізувати свої правові можливості, не говорячи вже про інтеграцію в українське суспільство, яка існує поки що тільки на словах. Завдяки діяльності неприбуткових ромських організацій проблема порушення прав ромів, причиною яких є відсутність паспортних документів, останнім часом привернула увагу з боку

влади. Адже за нашими підрахунками ідентифікацією ромів за останні чотири роки опікуються більш ніж два десятка організацій на Україні. Як повідомляє Європейський Центр по Правам Ромів (ERRC) проблема ідентифікації ромів витікає з застарілого українського законодавства, яке зобов'язує особу мати реєстрацію з місця проживання для отримання паспорту громадянина України. Через відсутність ідентифікаційних документів виникають проблеми, найбільш розповсюдженими з яких є:

- Неможливість звернення ромів при порушенні їх законних прав в офіційні служби із захисту прав, так як заяви або скарги без документа, що посвідчує особу, не приймаються та не реєструються.

- Неспроможність проходження медичного обстеження, через це розповсюджується туберкульоз, шкірно-венеричні захворювання та спостерігається висока смертність.

- Проблематичність при оформленні вагітних жінок на диспансерний облік, неможливість зареєструвати новонароджених дітей та отримувати на них соціальні виплати.

- Неможливість навчання ромських дітей, батьки яких не мають документів, у школі та дитячих садочках.

- Відсутність можливості у ромської молоді в отриманні офіційної роботи.

- Неможливість оформлення та отримання пенсій для ромів похилого віку.

Актуальність проекту покращення правового та соціального рівнів представників ромської громади півдня Одеської області полягає в тому, що спільними зусиллями суб'єктів соціальної роботи будуть усунені перешкоди, що лежать на шляху ромів в отриманні ідентифікаційних документів, доступу до адміністративних та соціальних послуг. Таким чином роми зіштовхуються з низкою проблем, які вони не в змозі подолати самотійно. Нерідко винуватцями є самі роми, тому що не знають про свої права гарантовані Конституцією України.

Мета проектної пропозиції – сприяння посиленню правових можливостей ромів, реалізація їх прав та свобод, подолання перешкод в отриманні ідентифікаційних документів та доступу до адміністративних і соціальних ресурсів. Перед співробітниками фонду будуть поставлені такі завдання:

- створення інформаційно-просвітницьких матеріалів;
- розповсюдження інформаційно-просвітницьких матеріалів в ромських громадах з роз'ясненнями та відео-демонстраціями;

- надання ромам працівниками та волонтерами фонду юридичних консультацій;

- представлення та відстоювання інтересів ромів уповноваженими особами в органах державної влади та суді для вирішення питань з отримання ідентифікаційних документів, здійснення реєстраційних процедур, отримання соціальних виплат та ін.

Під час реалізації проект матиме короткострокові та довгострокові результати. За короткостроковими результатами у більшості ромів вирішуються проблемні питання з ідентифікації та отримання документів, що посвідчують особу. За довготривалими результатами буде проведено аналіз порушення прав людини причиною яких є відсутність ідентифікаційних документів та надання рекомендацій в відповідні державні установи щодо усунення недоліків в процедурах. Ці довгострокові результати допоможуть не тільки ромам Одещини, але й всім людям, хто стикається з низкою складних бюрократичних процедур.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Баранников О. П. Українські цигани / О. П. Баранников. – 102 с.
2. Боркач Є. Проблеми соціалізації ромів / Є. Боркач, Е. Пушкаш. – Ужгород, 2003.
3. Зіневич Н.О. Цигани в Україні: формування етносу і сучасний стан / Н. О. Зінкевич. – УІЖ. – 2001. – № 1. – С. 40-52.
4. Наулко В. І. Етнонаціональні процеси в Україні: історія та сучасність / В. І. Наулко. – К., 2001. – 424 с.

Купріянова О. А. (*Полтава, Україна*)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З НЕПОВНИМИ СІМ'ЯМИ

У тезах проаналізовано недоліки виховної системи в неповних сім'ях та окреслено напрями та завдання соціально-педагогічної роботи з неповними сім'ями.

Kupriianova O. (*Poltava, Ukraine*)

SOCIO-EDUCATIONAL WORK WITH SINGLE-PARENT FAMILIES

In the theses were analyzed the shortcomings of the educational system in single-parent families and were outlined directions and tasks of socio-educational work with incomplete families.

Сімейне виховання відбувається в процесі всього життя. Дитина засвоює перші обов'язки перед суспільством, привчається до праці. Під впливом сімейних принципів та всього сімейного укладу виховується твердість характеру, гуманізм, зосереджений розум. Саме в родині дитина спостерігає та відчуває почуття любові до батьків та сама отримує від них цю любов та ласку.

К. Д. Ушинський розуміє сімейне виховання як цілеспрямований процес формування «людини в людині». Виховання, вчить він, повинно готувати людину до праці, до життя. Для цього необхідно, щоб діти були розумово розвинені, морально удосконалені, фізично здорові. На його думку, сутність морального виховання в родині не в кодексі правил поведінки, а в тому, щоб

створити внутрішню спрямованість людини. Таким чином, першою і основною задачею сімейного виховання є підготовка людини до життя [1, С. 45].

На думку М. І. Пирогова, саме основне правило батьків полягає в тому, щоб розвинути в дитині все, що закладено від природи, без замаху на особистість дитини. З дитинства необхідно розвивати самосвідомість. Не ухилятися зі шляху цілісного внутрішнього життя, в якому повинно бути збережено єдність думки, слова та справи – основне положення на думку Пирогова, яке стосується питання виховання дітей в родині [3].

Сімейне виховання, як і будь-який організаційний процес, передбачає певну цілеспрямованість, постановку конкретних задач. Головною ціллю виховання дітей в будь-якій родині складає всебічний розвиток особистості дитини, який включає в себе духовне багатство, моральну чистоту та фізичну досконалість. Зазначені цілі необхідно досягати і в неповних сім'ях, кількість яких в наш час постійно зростає. Очевидно, що зробити це буде набагато складніше, так як все покладається на плечі лише одного з батьків, батька або матері. Часто дорослим не вистачає часу, знань, сил, можливостей для здійснення повноцінного розвитку особистості дитини в умовах неповної родини. Терміном «неповні» позначають категорії сімей, в яких дитина до 16 років проживає з одним із батьків, що несе за неї повну відповідальність [6, С. 47]. Нерідко в таких сім'ях по декілька дітей. У них відбуваються кризові явища, що виразно простежуються в сучасному суспільстві: незадовільні матеріальні умови, соціальна незахищеність, культурно-освітній занепад, моральна деградація тощо. В останній час спеціалісти частіше почали звертати увагу на особливості таких сімей в нашому суспільстві. Розлучення батьків, нестабільний, конфліктний стиль відносин в таких сім'ях спотворює умови ранньої соціалізації, стає причиною нервово-психічних розладів, фактором ризику виникнення асоціальної поведінки, особистісної деформації, зумовлює виникнення проблем взаємовідносин дитини з соціальним оточенням.

Як зазначає І. Дементьєва, неповні сім'ї переважно материнські, у зв'язку з цим додаткову загрозу їм становить сучасна політика зайнятості в країні, так як іде витіснення жінок з робочих місць в сферу низько оплачуваних організацій [2, С. 67]. Також проблемою неповної родини є здоров'я дітей. Вчені прийшли до висновку, що діти з неповних родин значно частіше, ніж діти з повних сімей, піддаються гострим та хронічним захворюванням, які протікають в особливо важкій формі. При цьому неблагополучні показники здоров'я дітей пов'язані не лише з впливом стресів розлучення, але і низькою медичною активністю матері (батька).

Саме тому неповна родина потребує значної уваги з боку соціальних педагогів, психологів та суспільства в цілому. Соціально-педагогічна робота має реалізовуватися за такими напрямками: формування авторитету матері (батька), педагогічного такту батьків, культури побуту сім'ї, підвищення рівня педагогічних знань дорослого, налагодження психо-емоційного контакту між дорослим та дітьми, формування спільних цілей та потреби в їх досягненні,

свідоме та критичне ставлення до різних педагогічних систем та вироблення своєї власної, яка б сприяла розвитку дитини.

Під авторитетом необхідно розуміти глибоку повагу дітьми матері (батька), добровільне та усвідомлене виконання її (його) вимог, прагнення наслідувати її (його) у всьому прислуховуватися до її (його) порад. На авторитеті базується вся сила педагогічного впливу на дитину. Але він не дається від природи, не створюється штучно, не завойовується залякуванням, погрозами, а зростає з любові та прив'язаності. Виховна сила особистісного прикладу матері (батька) обумовлені психологічними особливостями дітей. Діти можуть наслідувати і добре, і погане, більше слідує прикладам, ніж повчанням. Тому таким важливим є контроль матері (батька) за своєю поведінкою, яка повинна стати дітям зразком для наслідування. Авторитет залежить і від ставлення до дітей, від інтересу до їхнього життя, до їхніх маленьких справ, радощів та невдач. Діти поважають тих, батьків, які готові їх вислухати, зрозуміти, завжди прийти на допомогу, справедливо оцінити їхні вчинки, своєчасно врахувати бажання та інтереси, налагодити спілкування, сприяють зміцненню дружніх відносин. Дітям необхідна розумна та вимоглива батьківська любов [5, С. 44].

Авторитет підтримується педагогічним тактом. Педагогічний такт – це добре розвинуте відчуття міри у спілкування з дітьми. Він виражається в умінні знайти найбільш близький шлях до почуттів та свідомості дитини, обрати ефективні виховні міри впливу на особистість, враховувати вікові та індивідуальні особливості, конкретні умови та обставини. Він передбачає дотримання рівноваги в любові та суворості, знання дій, мотивів, вчинків дітей, вірне співвідношення вимогливості з повагою [4].

Особливого значення у вихованні дітей у неповних родин має культура побуту сім'ї. Поняття культура побуту включає характер взаєностосунків між членами неповної сім'ї, повагу один до одного, а також розумну організацію життя неповної родини. При цьому діти вчаться самостійно розмірковувати та оцінювати факти та явища, а мама (тато) передає їм життєвий досвід, допомагає ствердитися у вірному судженні та ненав'язливо спрямовують їх думки.

Організувати правильне культурне середовище можливо лише тоді, коли дорослий володіє педагогічними знаннями. Знання індивідуальних, вікових особливостей дітей дозволяє матері (батьку) навчитися правильно спілкуватися з ними, підвищує відповідальність за їхнє виховання та забезпечує єдність і послідовність у вимогах до дітей з боку всіх членів неповної родини. Спеціальні педагогічні знання допомагають розвивати дитячу допитливість, спостережливість, прості форми логічного мислення, керувати грою та працею, розбиратися в причинах дитячих вчинків.

Великі проблеми виникають у спілкуванні з дитиною, якщо виховання у батьків стало єдиною діяльністю, яка реалізує потребу смислу життя. Мати (батько) або бабуся можуть вважати, що смисл їхнього життя є догляд за фізичним станом і вихованням дитини. Однак, дитина буде щасливою і жити повним життям лише тоді, коли оточуючі люди себе почувають відповідно.

Виховання не повинно мати компенсаторний характер, тобто дорослий не має прагнути досягти того, чого не вдалося досягти у своєму житті через відсутність необхідних умов, або тому, що самі вони були не достатньо здібними та наполегливими. Це призводить до проблем незалежності, коли виховання підкоряється мотиву формування певного бажаної для матері (батька) якості. Під впливом минулого досвіду, історії розвитку особистості людини в її свідомості можуть з'являтися – зверх цінні ідеї. Ними можуть бути уявлення про ту або іншу людську якість, як найбільшу цінну, необхідну, яка допоможе в житті. В цьому випадку мама (тато) будує все своє виховання так, щоб дитина була наділена обов'язково цими якостями [5, С. 56].

Особливо важливим для неповної родини є вироблення власної виховної системи на гуманних та демократичних засадах. Зустрічаються неповні родини, де цілі виховання ніби відсуваються від самої дитини і спрямовуються не скільки на неї саму, скільки на реалізацію визнаної матір'ю (батьком) системи виховання. Це зазвичай дуже компетентні, ерудовані матері (батьки), які приділяють своїм дітям багато часу. Ознайомившись з якоюсь виховною системою, і в силу розумних причин довірившись їй, вони педантично та цілеспрямовано приступають до її реалізації.

Таким чином, для того щоб дитина, яка виховується в неповній родині, гармонійно розвивалася, матері (батьку) необхідно звернути увагу на власні слова та вчинки, на побут родини, знати і враховувати вікові та індивідуальні особливості дитини, і на основі цього будувати свою систему виховання. Робота соціального педагога з неповною родиною має бути спрямована на допомогу у створенні й поліпшенні умов життєдіяльності сім'ї, можливостей її самореалізації, на захист її прав та інтересів, формування їхньої правосвідомості, відповідального ставлення батьків до батьківських обов'язків, допомога у вирішенні проблем внутрішньосімейних взаємовідносин та стосунків з оточуючими, організація життєдіяльності родини.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте (Психологические исследования) / Л. И. Божович. – М.: Просвещение, 1968. – С. 386.
2. Дементьева И. Негативные факторы воспитания детей в неполной семье // Соц. исслед. – М., 2001. – №11. – С. 108-118.
3. Егоров С. Ф. Хрестоматия по истории школы и педагогики в России / С. Ф. Егоров. – М.: Просвещение, 1986. – 122 с.
4. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність / І. А. Зязюн. – К.: Вища школа, 1997. – 210 с.
5. Непомнящая Н. И. Становление личности ребёнка 6-7 лет/ НИИ ОПП АПН СССР / Н. И. Непомнящая. – М.: Педагогика, 1992. – 188 с.
6. Социальная педагогика: Учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / [Под ред. В. О. Никитина]. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. – 272 с.

Гузенко В. А. (Одеса, Україна)

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

У тезах описано особливості соціальної підтримки обдарованих дітей в Україні.

Guzenko V. (Odessa, Ukraine)

SOCIAL SUPPORT FOR GIFTED CHILDREN

The author describes the features of social support for gifted children in Ukraine.

Обдаровані діти це майбутня інтелектуальна та культурна еліта нашої країни, від формування якої залежить рівень та якість суспільної свідомості нашого народу. Психологи, які працюють з обдарованими дітьми, – Н. С. Лейтес, В. Е. Чудновський, В. С. Юркевич – виділяють два основних шляхи їх розвитку [цит. 2, С. 173-174]. Перший шлях – ранній розвиток. Другий шлях – обдарованість залишається непоміченою в дитинстві і проявляється пізніше. Передбачається, що є і третій шлях, який може бути пройдений обдарованими. Ці люди, отримавши від природи багаті задатки, не змогли реалізувати свої потенційні можливості на протязі всього життя. Адже, саме творчим натурам найважче пристосуватися до життя, знайти своє місце в суспільстві, домогтися успіху, проявити свою неординарність.

В цьому контексті важливо визначити поняття «соціальний супровід».

Соціальний супровід, як один із видів соціальної роботи набув впровадження в практику роботи з сім'ями і окремими клієнтами соціальної роботи наприкінці 90-х років минулого століття. На даний час соціальний супровід, як модель цілеспрямованої комплексної соціальної допомоги особі або сім'ї, набула широкого впровадження в роботі з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді [3].

Постає питання: чи є можливим здійснення соціального супроводу обдарованих дітей. Однозначну відповідь дати ми не можемо. З одного боку, соціального супроводу потребують діти, які опинились у складних життєвих обставинах, що не зовсім відноситься до обдарованих дітей взагалі. Але будь-яка обдарована дитина може опинитися у складних життєвих обставинах й тоді може претендувати на допомогу. Окремо існують програми підтримки та соціального супроводу обдарованих дітей з обмеженими можливостями. Та чи є можливим соціальний супровід обдарованих дітей взагалі? Так – в межах позашкільної освіти можливі певні форми соціального супроводу та соціальна підтримка обдарованих дітей.

Відповідно до Закону України [1] державна підтримка обдарованої молоді (молоді громадяни віком від 14 до 35 років, наділені виключними творчими здібностями і талантом, які досягають високих результатів у сфері науки, освіти, мистецтва і культури) – це сукупність заходів, що здійснюються

органами державної влади та органами місцевого самоврядування у сфері молодіжної політики з метою створення умов, гарантій і стимулів для розкриття творчих здібностей молоді у сфері науки, освіти, культури і мистецтва.

До заходів державної підтримки обдарованої учнівської молоді належать: надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти у вищих навчальних закладах незалежно від форми власності; надання одноразових грошових премій за перемогу в олімпіадах, конкурсах, змаганнях; зарахування поза конкурсом до державних вищих навчальних закладів, професійно-технічних закладів освіти.

Також, відповідно до цього Закону є можливими такі заходи підтримки: реалізація права на одержання ваучера на здобуття середньої або вищої освіти за рахунок коштів державного бюджету України; одержання учнівського квитка обдарованої дитини та користування ним; реалізація переважного права на безкоштовне навчання в спеціалізованих навчальних закладах для розвитку здібностей і обдарувань дітей та молоді, дитячих закладах культури, спортивних школах і секціях, позашкільних навчально-виховних закладах; реалізація переважного права на участь у науково-дослідній, дослідно-конструкторській та інших видах наукової діяльності, конференціях, олімпіадах, виставках, конкурсах; реалізація переважного права на забезпечення стипендіями, гуртожитками, інтернатами; надання щомісячної допомоги для обдарованої дитини; реалізація переважного права на встановлення домашніх телефонів; першочергове безплатне особисте обслуговування в амбулаторно-поліклінічних закладах усіх типів та видів; безплатний проїзд всіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі), автомобільним транспортом загального користування (за винятком таксі) у сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів в межах області за місцем проживання.

Державна підтримка обдарованих учнів матеріального характеру здійснюється у вигляді: премій Кабінету Міністрів України за особливі досягнення учнівської молоді у розбудові України (присуджується учнівській молоді, особливі досягнення якої сприяють розвитку суспільно-економічного життя України та утвердженню її міжнародного авторитету); грантів Президента України для обдарованої учнівської молоді – це фінансова підтримка державою обдарованої учнівської молоді, що надається з метою реалізації соціально значущих творчих проєктів у соціальній та гуманітарній сферах. Грант може одержати громадянин України віком від 14 до 35 років.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Закон України «Про основні засади державної підтримки обдарованих дітей та молоді України» від 1 січня 2005 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua/> Постанова «Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад» від 6 травня 2001 р.

2. Колупаев Г. П. Экспедиция в гениальность / Г. П. Колупаев, В. М. Клюжев, Н. Д. Лакосина, Г. П. Журавлев. – М.: Изд-во Цифровичок, 2013. – 396 с.

3. Пеша І. В. Соціальний супровід як форма комплексної соціальної допомоги / І. В. Пеша // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. – № 11. – Ч. II. – 2013. – С. 193 – 199.

Котломанітова Г. О. (Полтава, Україна)

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ ІГРИ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

У тезах висвітлюється значущість соціально-комунікативної ігротерапії в соціально-педагогічній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Kotlomanitova G. (Poltava, Ukraine)

SOCIAL AND COMMUNICATION GAMES IN THE SOCIAL AND PEDAGOGICAL WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

In the article explores the importance of social and communicative play therapy in social and pedagogical work with children with special educational needs.

Європейський вектор соціокультурного розвитку України відкриває нові перспективи в полі соціально-освітнього простору, зокрема щодо дітей з особливими освітніми потребами. На часі існує потреба в суттєвому оновленні форм і змісту соціально-педагогічної роботи з контингентом осіб з вадами психофізичного розвитку, впровадженні комплексних підходів, інноваційних технологій, ефективних програм розвитку особистості дитини з метою її успішної соціалізації. Не викликає сумнівів значущість розвитку її соціальної компетентності, оволодіння соціальними навиками, уміннями взаємодіяти з іншими людьми, продуктивної співпраці в різних соціальних групах і колективах, підготовки до виконання різних соціальних ролей. Реалізувати поставлені завдання можливо завдяки використанню ігротерапії соціально-комунікативного спрямування.

Проблему соціального виховання дітей з особливими освітніми потребами порушують ряд сучасних дослідників у галузі соціальної педагогіки, серед інших С. Архипова, О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, С. Харченко. Методичні засади різноманітних ігрових технологій у роботі з дітьми з порушеннями в розвитку – у полі досліджень І. Братусь, Г. Волкової, Т. Семенової, Н. Сулаєвої, Л. Шапкової, О. Федій, Л. Федорович. Питання ігротерапії розглядають у своїх наукових працях К. Бремс, Г. Лендрет, К. Мустакас, Т. Грабенко. Л. Турищева, М. Панфілова зосереджують фокус

наукових досліджень саме на ігротерапії спілкування, комунікативних іграх і вправах, доцільних у роботі соціального педагога.

Метою нашої статті є визначення соціалізаційного потенціалу ігротерапії у процесі соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

До категорії осіб з особливими освітніми потребами відносять передовсім дітей з різними вадами та відхиленнями у фізичному чи психічному розвитку. Інвалідність у дітей визначається сучасними науковцями як стійка соціальна дезадаптація, зумовлена хронічними захворюваннями чи патологічними станами, що різко обмежує можливість соціальної активності, включення у звичайний освітньо-виховний процес, успішне функціонування в суспільстві [1, С. 136].

Формування якостей особистості, розвиток її соціальних компетентностей відбувається у певній соціальній ситуації. Діти з відхиленнями в розвитку зазнають своєрідних труднощів, неадекватних реакцій в ході природного процесу переживання тієї чи іншої ситуації соціального функціонування. Тож надзвичайно важливо в практиці соціальної допомоги таким дітям використовувати ігрові технології, котрі б моделювали ті чи інші аспекти соціального життя, дозволяли опанувати різними соціальними ролями в умовах ситуації успіху, атмосфери захисту, довіри. Водночас для успішної соціалізації й адаптації дитини з особливими освітніми потребами в сучасне суспільство необхідно створити такі умови, коли б не тільки дитина вважала себе членом соціуму, інтегрувалася в колектив, а й група визнавала таку особу повноцінним членом, була відкритою до спілкування й взаємодії з нею. Забезпечити безбар'єрне середовище допоможе впровадження в систему соціально-педагогічної роботи соціально-комунікативних ігор.

Гра – найбільш приваблива форма діяльності для дитини, адже задовольняє природну потребу в спілкуванні, емоційному контакті з іншими дітьми та дорослими, можливість проявити свої сили, уміння, почуття. «Ігри – це уроки життя, вони навчають спілкуванню з іншими людьми», – стверджує Т. Н. Семенова [2, С. 107]. Саме в дитячому віці відбувається засвоєння індивідом норм і цінностей соціуму, ідентифікації себе, опанування новими соціальними ролями. Тож період дитинства постає як першооснова соціально-культурного становлення особистості. В ігровій формі, мимоволі, позасвідомо проходить процес загального розвитку особистості, накопичується життєвий досвід, формується соціальна позиція. Соціально-комунікативні ігри стимулюють навчання рольової поведінки, засвоєння соціальних і міжособових ролей на основі дії та взаємодії з іншими учасниками гри. Важливим для дитини при цьому є усвідомлення своєрідної умовності, імітації, характерними для гри. Комунікативні ігри, незалежно від виду, відрізняються непримусовим характером, доступністю, недирективністю правил, варіативністю умов. Вони самобутні, захопливі, з цікавим, подекуди оригінальним завданням. Для них може бути притаманним змагальний характер, здорове суперництво гравців, стимул до фантазування, створення нових ігрових ситуацій.

Отже, ігротерапія є одним із засобів розвитку й соціалізації особистості дитини. Соціально-комунікативні ігри виконують ряд функцій, які можна згрупувати наступним чином: освітні – дидактична, пізнавальна, спонукальна, розвивальна, виховна; соціалізаційні – світоглядна, інформативна, комунікативна, соціокультурна, інтегративна, активізуюча, організаційна, дозвіллева; оздоровчі – здоров'язберігальна, загартувальна; корекційні – терапевтична, профілактична, оптимізаційна, контрольньо-коригувальна.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / [За заг. ред. І. Д. Звереві]. – Київ-Сімферополь: Універсум, 2013. – 536 с.
2. Семенова Т. Н. Народный игровой фольклор в инклюзивном образовании дошкольников // Инклюзивна освіта: теорія і практика: навчально-методичний посібник / [За заг. ред. С. П. Миронової]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. – Частина 2. – 184 с. – С. 104-119.

Северинюк Т. О. (*Одеса, Україна*)

МОДЕЛЬ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

У статті визначається необхідність розробки моделі реабілітаційного простору для інвалідів з числа внутрішнього переміщених осіб, які мешкають в Одеському регіоні

Severinyuk T. (*Odessa, Ukraine*)

THE MODEL OF REHABILITATION SPACE FOR INTERNALLY DISPLACED PERSONS WITH DISABILITIES

In the article the need to develop a model rehabilitation space for disabled person among the IDP residing in the Odessa region.

Актуальність дослідження зумовлена низкою чинників: по-перше зростанням частки інвалідів у загальній структурі населення України. Сьогодні в Україні проживає понад 2,8 млн. осіб з інвалідністю. Це становить 6,1 % від загальної чисельності населення; по-друге, у зв'язку з подіями, що відбуваються на сході та на півдні країни, Україна зіткнулася з таким соціальним явищем як внутрішня міграція значної кількості населення. Згідно даних Міністерства соціальної політики України станом на 4 квітня 2016 року в Україні на обліку перебуває 1 мільйон 760 тисяч 972 переселенця. Найбільш уразливою групою серед переселенців є особи з інвалідністю та члени їх родин, що стикаються з безліччю проблем матеріального, соціального, медичного та психологічного характеру. І хоча в даний час питання дотримання прав і допомоги вимушеним переселенцям піднімаються досить часто, така вразлива група, як інваліди, зазвичай окремо не виділяється.

Досить гостро питання допомоги інвалідам переселенцям стоїть і в Одеському регіоні. Станом на 6 листопада 2015 року загальна кількість переселенців, що стоять на обліку по регіону, складає 35 703 особи, з них 1964 інваліди (найбільша кількість переселенців з інвалідністю серед усіх областей).

Враховуючи низку проблем, з якими стикаються інваліди з числа вимушених переселенців, неспроможність державних органів в повній мірі задовольнити нагальні потреби інвалідів-переселенців та членів їх родин, виникла необхідність у належних та комплексних заходах щодо організації соціальної допомоги цій категорії населення. Можливим є створення реабілітаційного простору для інвалідів з числа переселенців на базі санаторію ім. М. І. Пирогова «Куяльник», де компактно проживають внутрішні переселенці з інвалідністю та члени їх родин.

Згідно визначенню, що надається у Словнику з профорієнтації та психологічній підтримки, реабілітаційний простір – територіально і змістовно побудована система взаємовідносин служб і відомств, спрямована на підтримку ефективного розвитку особистості [6]. Враховуючи досвід науковців та практиків з використання ідеї реабілітаційного простору в рамках ювенальної юстиції щодо дітей групи ризику [1, 2, 3, 4, 5, 7], можна надати наступне визначення категорії «реабілітаційний простір» для інвалідів-переселенців – територіальна система відомств, органів, служб, закладів, громадських ініціатив, що на підставі єдності та неперервності здійснюючих реабілітацію інвалідів з числа внутрішньо переміщених осіб з інвалідністю, які потрапили у складні соціальні умови з метою адаптації до нових умов проживання, інтеграції в соціальний простір.

Структурно-функціональна модель реабілітаційного простору є багаторівневим утворенням на основі вертикальних і горизонтальних зв'язків між компонентами цього простору. Ключовими компонентами можуть виступати: ресурсний центр, центр реабілітації, центр моніторингу, інформаційний центр. Діяльність реабілітаційного простору можливо розгортати в декількох площинах через організацію реабілітаційних середовищ, таких як: соціально-терапевтичне, житлове, фізкультурно-оздоровче, соціально-культурне, психолого-педагогічне, медико-профілактичне, духовне, трудове. Такий підхід дасть змогу реалізувати основні потреби інвалідів з числа внутрішніх переселенців. Соціальний працівник в реабілітаційному просторі відіграє роль сполучної ланки між учасниками реабілітаційного процесу, створює умови для розкриття індивідуального реабілітаційного потенціалу кожного інваліда з числа внутрішньо переселених осіб.

Серед основних функцій реабілітаційного простору можливо визначити наступні: реалізація міжвідомчого підходу до реабілітаційного процесу інвалідів з числа внутрішньо переміщених осіб, підлеглому єдиній логіці, заснованому на єдиному інформаційному масиві; розробка та впровадження цілісної структури реабілітації; реалізація міжнародних правових і морально-етичних норм захисту інтересів інвалідів в системі допомоги реабілітаційного

простору; сприяння законотворчої ініціативи в сфері захисту прав інвалідів; дослідження явища «внутрішні переселенці з інвалідністю»; формування активної позиції населення по відношенню до захисту прав інвалідів-переселенців.

Таким чином, реабілітаційний простір – це функціональне об'єднання, структура якого визначається потребами ефективності реабілітаційного процесу щодо інвалідів з числа внутрішньо переміщених осіб. Реалізація мети і принципів реабілітаційного простору передбачає наближення соціальних послуг до клієнтів, координацію діяльності різних структур в процесі реабілітації, виявлення існуючих потреб у соціальних послугах та ініціювання появи нових структур, механізмів, законів.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Дубровська Є. В. Покращення реабілітаційного простору в закладах соціального захисту дітей: Методичні матеріали для спеціалістів / ВГО «Жіночий консорціум України» / [Є. В. Дубровська, О. А. Грачова, М. К. Алексеєнко. – Київ, 2009. – С. 39. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wcu-network.org.ua/.../Rehab%20Environment>.

2. Мамаїв В. В. Модель реабилитационного пространства в условиях школы VIII вида для детей с умеренной умственной отсталостью / В. В. Мамаев // Вестник Ленинградского государственного университета им. А. С. Пушкина. – 2011. – Вып. 2. – Том 3. – С. 5-14.

3. Профилактика патологических форм зависимого поведения» в трех тома / [Под общей ред. О.В. Зыкова]. – Том II. Реабилитационное пространство: ювенальные технологии (вторичная профилактика). – М: РБФ НАН, 2010. – 436 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nan.Ru/3tom/doc/tom2.pdf>

4. Роль навчально-реабілітаційних центрів у створенні корекційно-реабілітаційного простору для дітей з особливими освітніми проблемами: Всеукраїнський семінар (Київ, 6-7 листопада 2014 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kos.ipro.kubg.edu.ua/?p=377>

5. Сіроткіна Т. В. Центр дитячої творчості як реабілітаційний простір / Т. В. Сіроткіна // Вісник Запорізького національного університету. – № 2(13). – 2010. – С.134-138.

6. Словарь по профориентации и психологическойподдержке / Национальная энциклопедическая служба. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vocabulary.ru/dictionary/27/word/reabilitacionoe-prostranstvo>.

7. Шульженко Д. І. Корекційні аспекти роботи психотерапевта в реабілітаційному просторі України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.Shodinki.at.ua/publ/materiali_dshulzhenko.

Вінжега Л. Л., Лесіна Т. М. (Ізмаїл, Україна)

**ДО ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З НЕТИПОВИМ РОЗВИТКОМ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ШКОЛИ**

Порушено одне з проблемних соціально-педагогічних питань сьогодення – спрямованість інклюзивної освіти на позитивну соціалізацію дітей з нетиповим розвитком.

Vinjega L., Lyesina T. (Izmail, Ukraine)

**AS FOR THE PROBLEM OF SOCIALIZATION OF CHILDREN WITH
UNTYPICAL DEVELOPMENT IN CONDITIONS OF INCLUSIVE
SCHOOL**

In the article one of problematic socially-pedagogical questions of nowadays is touched – an orientation of the inclusive education on positive socialization of children with atypical development.

Процеси інтеграції України в європейську спільноту гостро ставлять на державному рівні питання щодо забезпечення соціальної інтеграції дитини з нетиповим розвитком.

«Діти з особливими освітніми потребами» – поняття, яке «стосується всіх дітей і молодих людей, чиї потреби залежать від різної фізичної чи розумової недостатності або труднощів, пов'язаних з навчанням» [3]. Однією з форм освіти дітей з особливими потребами визнана в багатьох країнах світу інклюзивна форма навчання. Для України інклюзивна освіта – це педагогічна інновація, яка знаходиться на стадії дослідження, розвитку й апробації. Вітчизняні науковці, звертаючись до передового зарубіжного досвіду у сфері освіти інвалідів, розробляють власні «педагогічні моделі» інклюзивного навчання дітей з різними типами дизонтогенезу (М. Безруких, О. Ганєєв, С. Єфімова, Т. Ілляшенко, Г. Кумаріна, Н. Ліфінцева, Н. Стадниченко, В. Тарасун та ін.). На думку дослідників, освіта для дитини з порушеннями розвитку за всіма параметрами має бути такою, яку отримують діти без порушень, тобто йдеться мова про навчання дітей у звичайному, а не сегрегованому класі, в якому діти з порушеннями проводять більшість часу, і беруть участь в усьому, що відбувається в ньому [1]. У теорії та практиці сучасної освіти існують два основні підходи до подолання у дітей труднощів, які виникають під час навчання. З одного боку, це створення спеціальних груп, класів компенсуючого навчання в умовах звичайних навчальних закладів, з іншого – включення дитини з порушеннями розвитку до освітнього середовища звичайної групи, класу, але за умов створення для неї відповідних, адекватних її можливостям умов отримання освіти [2].

Необхідно зазначити, що кожного року у звичайних класах загальноосвітніх навчальних закладів збільшується кількість учнів з широким

діапазоном навчальних можливостей: учнівський контингент стає більш розмаїтим, виразніше простежуються особливості когнітивного, фізичного, емоційного та комунікативного розвитку школярів [3].

Одним із особливих варіантів названого виду дизонтогенезу є *ранній дитячий аутизм* (надалі РДА). Соціальна значущість проблеми дитячого аутизму нині все більше визнається: на початку 2015 року Фонд допомоги дітям з синдромом аутизму «Дитина з майбутнім» (Київ, Україна) підбив підсумки ініційованого ним громадського опитування: «Аутизм в Україні сьогодні», в якому визначено, що за даними провідних світових організацій, котрі займаються питаннями аутизму, за останні роки кількість людей з таким розладом неухильно зростає, і вже складає 1% від усього населення планети, тобто більшість. За даними американського Центру з контролю і профілактики захворювань, 1 з 88 американських дітей страждає на аутизм. Статистичних даних в Україні-2014 з даного питання практично немає, а існуючі цифри не тільки не відображають реальний стан справ, а й суперечать одні одним. Так, наприклад, за даними МОЗ, в Україні офіційно проживає 3200 людей з аутизмом. Насправді, як зазначають представники громадських організацій, реальні цифри в кілька разів вищі [5]. Слід також констатувати, що за останні роки значно збільшилася кількість дітей з діагнозом «затримка психо-мовного розвитку», які в дійсності мають симптоми, більшою чи меншою мірою, характерні для дітей з розладами спектру аутизму.

Видатні світові авторитети з питань аутизму (К. Гілберт, Т. Пітерс, Л. М. Шипіцина та ін.) констатують великий розрив між теоретичними знаннями про аутизм та практичними можливостями допомоги особам з аутизмом та їхнім родинам, зокрема, оскільки в теоретичних розробках та діагностико-корекційних підходах немає однастайності й узгодженості щодо технологій та методик, котрі б давали можливість з'ясувати саму сутність особливого асинхронного типу затримки розвитку, в якому одночасно мають місце ознаки і ретардації (уповільнення), і акселерації в обмежених галузях (музиці, математиці тощо), причини порушення ієрархії психічного, мовленнєвого та емоційного дозрівання дитини.

Сьогодні не всі загальноосвітні заклади готові взяти на себе зобов'язання навчати дітей з аутизмом, зокрема, з причин багатогранності нозологічної структури, що має якісні особливості у кожному конкретному випадку (аутизм у чистому вигляді практично не зустрічається), відсутності системи освіти дітей з РДА та непідготовленості педагогів. Крім того, за визначенням Л. М. Шипіциної «однією з основних труднощів залучення до навчальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами є не стільки складність дефекту (як прийнято вважати), а система ставлення до таких дітей з боку соціального оточення» [4]. Отож, йдеться про неприязнь до «особливих дітей» всіх членів суспільства, загалом учнів і вчителів загальноосвітніх шкіл. У зв'язку з цим дитячий аутизм розглядається не лише як клінічна, а й як психолого-педагогічна проблема, що пов'язана з потребою суспільства у залученні в освітній простір тих категорій дітей, які раніше визнавалися такими, що не підлягають навчанню.

Нами здійснено лише частковий аналіз статистичних показників поширеності порушень психофізичного розвитку та інвалідності серед дитячого населення України, зроблено акцент на особливу категорію дітей з аутичним рисами особистості й труднощі, які виникають з їх інтеграцією в загальномасовий шкільний простір. Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому теоретичному аналізі й практичному дослідженні аутичного типу захворювання, особливостей педагогічного супроводу школярів з аутистичними розладами з врахуванням їх індивідуальних особливостей в умовах інклюзивної школи.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практич. посіб. / Тім Лорман, Джоан Депплер, Девід Харві ; [пер. з англ.]. – К.: СПД-ФО Парашин І. С., 2010.– 296 с.
2. Бондар В. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти // Дефектологія. – № 3. – 2003. – С. 2-5.
3. Бандура Н. І. Корекційно-розвивальна програма спілкування для дітей з інтелектуальною недостатністю / Н. І. Бандура // Дитина з особливими потребами. – 2015. – №3. – С.27-31.
4. Шипицына Л. М. Интеграция детей с ограниченными возможностями здоровья / Л. М. Шипицына // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. – 2004. – № 2. – С. 7-9.

Пелісьє Ю. П. (*Одеса, Україна*)

СПІЛКУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

У тезах наведено загальну характеристику процесу спілкування, подано види та функції спілкування, обґрунтовано важливість ефективної комунікації соціального працівника для виконання професійної діяльності.

Pelissier J. (*Odessa, Ukraine*)

COMMUNICATION IN ACTIVITY OF SOCIAL WORKER

In theses are general characteristics of the communication process, given the types and functions of communication, effective communication proved the importance of a social worker for the performance of professional activities.

Соціальна робота – це універсальний соціальний інститут: її носії надають допомогу всім індивідам незалежно від соціального статусу, національності, релігії, раси, статі, віку та інших обставин. Соціальна робота є професією типу «людина-людина», тому важливою складовою, основою цієї діяльності є спілкування.

Як відомо, спілкування – це складний, багатогранний процес встановлення і розвитку контактів між людьми, який виникає у зв'язку із

потребами в спільній діяльності та включає обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння партнера.

Дослідники по-різному класифікують спілкування за видами. Так, О. О. Леонт'єв виділяє такі його види: особистісно-зорієнтоване, спрямоване всередину, звернене до особистості партнера, співрозмовника; соціально-зорієнтоване, спрямоване вшир, звернене до груп, мас людей; предметно-зорієнтоване, яке розгортається в процесі діяльності, вирішення завдання.

Необхідно зазначити, що кожен вид спілкування включає в себе три компоненти:

– комунікативний, який виражається в обміні інформацією, її розумінні: під час спілкування адресант і адресат повинні використовувати однакову знакову систему, вони впливають один на одного, у них виникають певні взаємовідносини;

– інтерактивний – взаємодія людей в процесі спільної діяльності, яка не вичерпується лише формою спілкування, зовнішньою картиною взаємодії, адже мають значення мотиви, цілі кожної сторони спілкування, їх взаємодія (співдружність, конкуренція, конфлікт);

– перцептивний, який виражається в сприйнятті іншої людини в процесі спілкування, пізнання і розуміння людьми один одного.

Залежно від мети виділяють такі функції спілкування: контактна – встановлення контакту як стану готовності до спілкування та підтримання взаємозв'язків у вигляді постійної взаємної зорієнтованості; інформаційна – обмін інформацією, думками, рішеннями; спонукальна – стимуляція активності партнера з метою орієнтації його на виконання певних дій; координаційна – взаємна орієнтація та узгодження дій при організації спільної діяльності; функція розуміння – адекватне сприйняття та розуміння сенсу спілкування, взаємне розуміння намірів, установок, станів тощо; амотивна – викликання у партнера необхідних емоційних реакцій, зміна з його допомогою своїх станів і переживань; функція встановлення відносин – усвідомлення і фіксація свого місця в системі рольових, статусних, ділових, міжособистісних та інших зв'язків співтовариства, в якому діє індивід; функція впливу – зміна стану, поведінки, особистісно-сміслових утворень партнера, його намірів, установок, думок, рішень, потреб, дій, активності тощо.

У розгорнутому вигляді в спілкуванні можна виділити такі етапи: встановлення контакту; орієнтація в ситуації; обговорення питання, проблеми; прийняття рішення; вихід з контакту.

Базові вміння спілкування можна розділити на такі групи:

– міжособистісна комунікація – вміння передавати раціональну і емоційну інформацію, користуватися вербальними та невербальними засобами, організовувати і підтримувати діалог;

– міжособистісна взаємодія – вміння управляти груповою динамікою, займати адекватну рольову позицію, надавати психологічну підтримку, займати позицію конструктивної конфронтації, конструктивно вирішувати конфлікти;

– сприйняття і розуміння інших людей – вміння орієнтуватися в комунікативній ситуації, розуміти емоційний стан партнера, розпізнавати приховані мотиви і захисні реакції.

Соціальна робота як діяльність з гармонізації людських відносин, надання допомоги різним категоріям населення нерозривно пов'язана зі спілкуванням як процесом передачі інформації, сприйняттям і розумінням людей. Діяльність соціального працівника полягає в постійному контакті з людьми, тобто в безпосередньому спілкуванні з ними. Для фахівця із соціальної роботи палітра спілкування є дуже багатогранною у зв'язку з тим, що він контактує з багатьма соціальними групами, а саме: клієнтами соціальних служб, своїми колегами, представниками різних організацій та їх керівниками, засобами масової інформації та громадськістю в цілому, представниками міжнародних організацій тощо.

В професійній діяльності соціального працівника домінують такі основні види спілкування: ділове – спілкування в офіційно-діловій сфері з представниками організацій, соціальних інститутів, чиновниками різних рівнів, спрямоване на поліпшення діяльності служб соціальної допомоги, вирішення правових, матеріальних, житлових, психологічних та інших проблем своїх клієнтів; консультативне – спілкування з метою надання допомоги клієнту, найчастіше психологічної; інтимно-особистісне – спілкування, засноване на дружніх, довірливих стосунках між клієнтом і соціальним працівником. Зазначені види спілкування здійснюються в комплексі за допомогою вербальних і невербальних засобів.

Створення доброзичливої обстановки і вибір правильного способу поведінки та спілкування дозволяють соціальним працівникам швидко і якісно виконувати свої професійні функції. Отже, від умінь соціального працівника спілкуватись і налагоджувати комунікацію залежить ефективність його роботи, психічний, фізичний, матеріальний стан його клієнтів.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Введение в профессию «Социальная работа»: учебник / Н. Б. Шмелева. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2013. – 224 с.
2. Словарь практического психолога / [сост. С. Ю. Головин]. – Минск: Харвест, М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. – 800 с.
3. Общение в профессиональной деятельности социального работника. – Режим доступа: <http://2dip.su/рефераты/803115/>

Марусяк К. О. (Одеса, Україна)

СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЕКТ: «СВІТ ДОРОСЛИХ ОЧИМА ДІТЕЙ»

У тезах обґрунтовано основні чинники та наслідки ранніх статевих відносин, а також описані різновекторні підходи, які сприяють формуванню зрілої життєвої позиції підлітків щодо власної статево-рольової поведінки.

Marusyak K. (Odessa, Ukraine)

SOCIAL PROJECT:

«ADULT WORLD THROUGH THE EYES OF CHILDREN»

In theses proved the main factors and consequences of early sexual relations and multi-vector describes approaches that contribute to the formation of mature vital position of teenagers about their sex-role behavior.

Протягом останніх десятиліть в Україні спостерігається зниження віку початку статевого життя й на сьогодні цей показник виявляється на відмітці близько п'ятнадцяти років, маючи подальшу тенденцію до зменшення. Причина ранніх статевих контактів ювенільного віку криється насамперед в неправильних мотивах і життєвих установках цього періоду розвитку. Підліток керується здебільшого фізіологічними потребами, пов'язаними з інтенсивним статевим дозріванням, гормональним сплеском та невмінням контролювати власні потяги і домагання. Дочасний початок статевих відносин супроводжується зростанням чисельності венеричних захворювань, ранньої вагітності та її штучного переривання серед означуваної категорії населення [2].

Підлітковий вік, за різними класифікаціями вікової періодизації, починається орієнтовно з десяти років і триває аж до дев'ятнадцяти. Наслідком ранніх сексуальних відносин цього періоду можуть стати інфекційні захворювання, які передаються статевим шляхом, небажана вагітність та аборти. Тож дочасні сексуальні зв'язки завжди призводять до негативного впливу на стан загального здоров'я підлітків (духовного і фізичного) та подальших репродуктивних функцій організму. Соціальна робота з молоддю першочергово повинна бути спрямована на когнітивно-аксіологічну складову свідомості підлітків, їхню рефлексивну оцінку міжособових стосунків, можливих наслідків ранніх сексуальних контактів і розуміння власної відповідальності за скоєні вчинки. Необхідно виховувати зважено зріле ставлення молодого покоління як до материнства, так і батьківства, приділяти час сексуальному вихованню як дівчат, так і хлопців-підлітків, щоб запобігти негативним наслідкам ранніх сексуальних зв'язків [3].

Сімейні умови, зокрема соціальний статус, рід занять, матеріальний стан і рівень освіти батьків, значною мірою визначають життєвий шлях особи підлітка. Крім свідомого, цілеспрямованого виховання, яке дають батьки своїм наступникам, на вироблення стилів, моделей ювенільно-деструктивної поведінки впливає внутрішня сімейна атмосфера й форми взаємозв'язків з безпосереднім суспільним загалом. Руйнування моральних устоїв навколо молодої людини призводить до вседозволеності, розпусти у сфері статевих відносин, причому ці відхилення є результатом негативного взірця поведінки з боку значущого довкілля підлітка: батьків, авторитетних дорослих, однолітків. На формування девіантної поведінки впливає і зростання кількості неповних сімей, в яких знижуються економічні й виховні можливості. Адже саме вікові

психологічні особливості підлітка такі, що втрата одного з батьків негативно позначається на формуванні його особистісної та моральної культури суспільних відносин [1, 2].

Проект «Світ дорослих очима дітей» створений для підлітків від 14 до 18 років. Його наскрізна мета першочергово полягає у виробленні стратегій превентивного впливу на свідомість підлітків, профілактиці ранніх статевих контактів, вагітності та подальшому зниженні рівня абортів серед молоді. Основні завдання проекту узмістовлюються через: а) інформування молоді про реальні негативні наслідки ранніх сексуальних відносин; б) формування свідомого ставлення до питань сім'ї, материнства і батьківства; в) інформування молоді про засоби контрацепції; г) створення центру медико-соціальної та психологічної допомоги й підтримки неповнолітніх вагітних; д) створення сайту для молоді з питань сексуального виховання; е) залучення волонтерів, психологів та медиків-фахівців для кваліфікованої допомоги. Орієнтовний термін виконання проекту: з квітня 2016 по травень 2017 року, місце його реалізації – місто Одеса.

Основні засновки проектного забезпечення вбачаються у планомірному використанні різновекторних підходів, які сприятимуть формуванню зрілої життєвої позиції підлітків щодо власної статево-рольової поведінки і культури міжособистісних стосунків. *Медико-консультативне* спрямування роботи передбачає задіяння психологів, лікарів-гінекологів у консультаціях щодо засобів контрацепції, планування подружніх стосунків, запобігання безладним сексуальним зв'язкам, профілактики венеричних захворювань. *Психосоціальний* напрямок узмістовлюється у співпраці з психологами-практиками та дозволяє розробити спеціальну тренінгову програму для допомоги вже постраждалим від ранніх статевих зв'язків підліткам. *Інформативна* складова передбачає друк і розповсюдження брошур, флаєрів, буклетів, демонстрацію соціального відеоролику серед широкої аудиторії молоді в соціальних мережах і на вулицях міста. *Кооперативний* підхід у роботі декларує співпрацю з соціальними організаціями зі схожим профілем діяльності, передбачає налагодження зв'язків зі школами та соціальними службами для реалізації просвітницьких завдань проекту. Практичне значення проекту полягає у безпосередній консультативній і просвітницькій роботі, проведенні тренінгів, лекційних занять для допомоги підліткам у виборі конструктивних форм статево-рольової поведінки.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Кон И. С. Сексология / И.С. Кон : [Серия «Высшее профессиональное образование»]. – М.: Академия, 2004. – 384 с.
2. Ляхина Л. А. Формирование культуры сексуального здоровья / Л. А. Ляхина // Специалист. – 2005. – № 7. – С. 345-358.
3. Собкин В. С. Социально-психологические особенности переживания сексуального опыта в подростковом возрасте / В. С. Собкин, Е. В. Баранова // Вопросы психологии. – 2006. – № 3. – С. 55-67.

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ SOCIAL POLICY AND HUMAN RIGHTS

Ковальчук І. В. (*Чернівці, Україна*)

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У тезах обґрунтовано необхідність цілеспрямованого формування нових підходів до трудової зайнятості, надання соціальних послуг, подолання бідності в державі. Зазначено актуальність цієї роботи в перехідний період.

Kovalchuk I. (*Chernovtci, Ukraine*)

SOCIAL POLICY IN CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

In theses necessity of targeted development of new approaches to labor employment, social services, poverty reduction in the country. Indicated relevance of the work during the transition period.

Сучасний розвиток суспільства детермінований рядом факторів, серед яких на перше місце доцільно поставити людський фактор.

Етнонаціональні взаємини у державі, міграційні процеси, вплив людського фактору на економіку держави це ті площини в яких найбільше виявляється вплив людини на політику. Українська соціальна політика, з одного боку, визначена рядом факторів, що зумовлені напруженим конфліктом на Сході, а з другого боку, зорієнтована державним курсом України до Європейського Союзу.

Сьогодні важливим видається орієнтація на Європейські цінності і у руслі цього перегляд основних законів щодо прав і свобод людини в Україні. За останні півроку на державному рівні переглянуто ряд важливих документів, які регулюють життя пересічного українця. Зокрема, це закони що стосуються соціального захисту особи, її майна, доходів, статусу. Тому доцільним є розробка нових механізмів втілення цих законів у життя.

Заходи соціальної політики спрямовані в першу чергу на покращення показників кількісно-якісного складу робочої сили на ринку праці. Економічні й соціальні негаразди спричинили збільшення темпів безробіття, поширення нелегальної трудової діяльності, розшарування населення за рівнем доходів, збільшення відсотка осіб, які проживають за межею бідності і мають певний рівень доходів і ті, які проживають за межею бідності не маючи ніяких доходів. Тому соціальна політика спрямовується на подолання бідності серед працюючого населення шляхом надання соціальних допомог, а також забезпечення прожиткового мінімуму населенню, що не працює в силу каліцтва чи обмеження можливостей.

Розв'язання цієї проблеми допоможе вирішити і проблему демографічної ситуації. Адже високий рівень бідності спостерігається у багатодітних

родинах, у сім'ях де є діти і непрацюючі дорослі. Для покращення соціальної ситуації у соціальній сфері доцільно запровадити нові технології розбудови держави, з'ясування ситуації зі Сходом держави, зокрема, і з Луганською та Донецькою областями, адже це свого часу були добре розвинуті промислові зони. Держава повинна шукати альтернативу заповнення бюджетних надходжень з цих районів, сприяти ефективній зайнятості населення через створення мережі власного виробництва.

У зв'язку з цим зростає роль місцевих органів управління та громадського самоврядування. Місцеве керівництво, підтримане громадською ініціативою краще знає соціальні проблеми людей, володіє механізмами ефективного подолання цих проблем та впливу на місцеве населення. Централізація у цьому напрямі доцільна лише в аспектах фінансування соціальних заходів, а щодо їх якості, кількості наданих послуг, якості соціального обслуговування то тут, безперечно, вагоме місце належить місцевим ініціативам і органам управління.

У Європі соціальна політика реалізується через мережу соціальних закладів різного спрямування. На Україні така практика також отримала своє визнання. Доцільно звернути увагу, що територіальні центри створюються як державними так і недержавними соціальними закладами. Саме недержавні соціальні заклади розробляють і апробують інноваційні технології роботи з клієнтами, вони більш інтенсивно запроваджують зарубіжний досвід у практику своєї роботи і часто мають краще фінансування ніж державні соціальні заклади. На сьогодні в Україні запроваджено систему закладів, що надають соціальну допомогу на дому. У зв'язку з цим актуальними видаються проблеми, що пов'язані з вдосконаленням механізму забезпечення адресності соціальної допомоги. А це в свою чергу вимагає розробки єдиної універсальної методики визначення осіб, що потребують соціальної допомоги, контролю за забезпеченістю її адресності та якості наданих послуг.

Актуальними є питання соціального страхування і отримання пенсії за віком. Дискусії з приводу цих питань, а також питань, які пов'язані з благодійністю є темою кожного дня. Підвищення вікової межі виходу на пенсію, з огляду на те, що більшість пенсіонерів мають добрі фізичні показники і готові працювати видається добре обґрунтованим, але розв'язання цієї проблеми зачіпить питання про трудову зайнятість категорії осіб віком від 55 до 60 років, а звідси і інші вікові категорії працездатного населення. Тобто, загострить проблему безробіття. Особливу вагу у аналізі проблеми доцільно звернути на забезпечення зайнятості громадян, які потребують соціального захисту і не спроможні конкурувати на ринку праці, формування у населення мотивації до легальної зайнятості, забезпечення зайнятості населення через відкриття нових підприємств, установ, організацій, активне впровадження політики деітнізації відносин у сфері зайнятості населення. Розв'язання цих проблем дозволить підняти вікову межу виходу на пенсію без травм для людини і бюджету.

Доцільним видається повернення до державних стандартів якості соціальних послуг і державного контролю за їх дотриманням. Тому такі

питання як ліцензування та реєстрація суб'єктів, що надають соціальні послуги є важливими. Основним критерієм ефективності роботи соціальних служб в умовах євроінтеграції є спрямування їх діяльності на досягнення позитивних змін в житті клієнтів соціальної роботи та на інтеграцію їх у суспільство. Актуальним у цьому плані видається розробка амортизаторів, які дозволять за будь-яких умов забезпечувати результат роботи.

Безперечно соціальна робота, залежить від державної політики в цілому. Запровадження названих заходів є перспективною, яка допоможе більш ефективно надавати соціальну допомогу, зняти соціальну напругу у суспільстві, забезпечити бажання громадян жити в Україні, стане передумовою євроінтеграції населення.

Бабина В. А. (Одесса, Украина)

АСПЕКТЫ ПОЛИТИЗАЦИИ РЕЛИГИИ

Рассмотрены особенности политической институционализации религии обусловленные образованием и функционированием религиозных политических партий и общественных религиозно-националистических организаций.

Babina V. (Odessa, Ukraine)

ASPECTS OF POLITIZATION OF RELIGION

Peculiarities of political institutionalization of religion is due to the formation and functioning of the religious political parties and public religious - nationalist organizations.

В теориях модернизации первоначально развитие стран рассматривалось как универсальное. Оно проходило в одном прогрессивном направлении, имеющем общие черты и закономерности. Модернизация трактовалась как развитие от традиционного к современному обществу. В экономической сфере осуществлялся переход от этатистской к рыночной модели экономики, в социальной сфере преобладала рационализация образа жизни и плюрализация форм сознания. Соответственно, политическая модернизация понималась как переход от тоталитаризма к демократии. Содержательно основа политической модернизации заключалась в способности политической системы адаптироваться к новым социальным и политическим целям, формировать новые виды политических институтов, обеспечивать контроль над их ресурсами [1, 4]. В духовной сфере в странах Западной Европы модернизация повсеместно способствовала ослаблению деятельности церкви. Здесь происходило постепенное, но уверенное вытеснение традиционных религиозных норм и ценностей, и их замена светскими, социально-политическими.

В дальнейшем политологи из разных стран мира обратили внимание на тот факт, что модернизация общества порой сопровождалась как ростом уровня религиозности населения, исповедующего традиционные мировые религии, так и одновременно усилением роли религиозных акторов в политическом процессе. Политическая практика стран исламской традиции (Турция, Тунис, Египет), конфуцианской традиции (Китай), индуистской традиции (Индия) и многих других показала, что реализация национальных моделей модернизации стала проходить с опорой на систему традиционных ценностей, в том числе и религиозных.

Важным является тот факт, что общей тенденцией мирового развития выступает включённость религии в политический процесс, сопровождаемая её тотальной политизацией. Понятие «политизация религии» активно используется в политической науке.

Политизация религии представляет собой длительный процесс, в котором можно выделить определенные этапы и стадии, существование которых обусловлено религиозными и государственными структурообразующими компонентами, изменяющимися на протяжении исторических эпох. Современный этап политизации религии выступает как сложный стадийный процесс, подверженный в ходе модернизации существенным изменениям. Функциональные и структурные трансформации этого процесса представляют собой совокупность иррациональных и рациональных действий политических, светских и религиозных акторов, действия которых направлены на повышение эффективности их влияния на существующую политическую систему. Результатом политизации религии может быть обновление, стабилизация, формирование новой модели политического устройства общества либо её полное уничтожение.

Высшей стадией политизации религии выступает стадия политической институционализации религии, обусловленная образованием и функционированием религиозных политических партий и общественных религиозно-националистических организаций, лоббирующих свои интересы. Религиозные партии выступают институциональными акторами современного политического процесса. Их востребованность в конце XX в. во многом была обусловлена как религиозным ренессансом, охватившим страны постсоветского пространства, так и усилением роли и места института религии в политической жизни современного общества. Само же оживление и усиление религиозных верований обусловлено тотальной неопределенностью будущего человеческой цивилизации, возможно, утратой общечеловеческих ценностей и, как следствие, потерей смысложизненных ориентаций отдельного человека.

Современный тип общества преодолевает архаическую стадию политизации религии. Для него характерны интеграционная стадия и стадия политической институционализации религии. Завершением интеграционной стадии становится уход религиозных организаций из большой политики и возвращение их к своим традиционным социальным и духовным установкам и деяниям. На практике часто бывает, что на интеграционную стадию

накладывается стадия политической институционализации. В этом случае религиозные акторы инициируют формирование политических религиозных партий, которые находятся под их контролем и лоббируют их интересы. На современном этапе социально-политического развития многократно возрастает роль традиционных институтов при осуществлении модернизации страны. Поливариантность национальных моделей модернизации сопровождается усиленной политизацией религии; обусловленном историческими, экономическими и социально-религиозными особенностями как социума в целом, так и отдельно взятой страны.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Музычко А. Политизация религии на юге Украины: современное состояние проблемы и пути её решения [Электронный ресурс] // Кафедра философских и социальных наук СевНТУ: [сайт].
2. Станкевич Г. В. Религиозный фактор современного политического процесса: автореф. дисс. д-ра полит. наук. . – Пятигорск, 2012. – 52 с.
3. Berger P. The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics. Washington, 1999. – 321 p.
4. Inglehart R., Welzel G. Modernization Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence. Cambridge, 2005. – 344 p.

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА SOCIAL PEDAGOGICS

Роман С. В. (Старобільськ, Україна)

ЦІННОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ

У тезах представлено структуру цінностей педагогічної діяльності вчителя хімії в контексті гуманізації процесу навчання.

Roman S. (Starobelsk, Ukraine)

VALUES OF PEDAGOGICAL ACTIVITY OF THE TEACHER OF CHEMISTRY

The article deals with the structure of values of pedagogical activity of the teacher of chemistry in the context of a training process humanization.

На сьогодні педагогічна аксіологія постає новою педагогічною парадигмою, у якій ціннісний базис слугує унікальною ланкою між теоретичними та практичними складниками науки. При цьому аксіологічні основи дозволяють подолати статистично-описовий підхід у педагогіці й змістовно наповнити освітню сферу, а функціонування духовних, інтелектуальних, соціальних цінностей в освіті дає змогу цілеспрямовано включати аксіологічні позиції в різні галузі людської діяльності.

Побудова шкільної хімічної освіти на засадах педагогічної аксіології дає можливість акумулювати єдність свідомості, почуттів та дій, прогностичність, міждисциплінарність, взаємозв'язок глобального, регіонального та локального рівнів розгляду й розв'язання проблем системи «людина – природа – суспільство» та встановити гармонійні стосунки людини з природою, суспільством, собою. У зв'язку з цим новими цінностями загальноосвітньої підготовки постають еколого-гуманістичні й екологічний світогляд, ядро якого – імператив виживання та глобальної відповідальності людини за нормальне життя на обмеженому життєвому просторі. Саме педагогічна реалізація еколого-гуманістичних цінностей забезпечує спрямованість на підвищення загальної культури особистості, прилучення до національних і буттєвих цінностей, а це вимагає посилення культурологічної спрямованості шкільної хімічної освіти.

Ураховуючи, що педагогічна аксіологія виділяє в якості пріоритетної аксіологічну функцію освіти, розробка вчителем ціннісних основ змісту, організації й управління хімічною освітою учнів повинна передбачати укріплення фізичного, психічного, психологічного, а також їхнього духовного здоров'я як основоположних цінностей людини. Отже, сама педагогічна діяльність тут має гуманістичну природу. Гуманістичні цінності цієї діяльності є вічними «дороговказами» вчителя. Під *цінностями педагогічної діяльності*

розумітимемо ті її особливості, які дозволяють учителю не тільки задовольняти свої матеріальні й духовні потреби, але й слугують орієнтиром його соціальної й професійної активності, спрямованої на досягнення суспільно значимих еколого-гуманістичних цінностей.

Аксіологічне Я педагога включає цінності, які пов'язані з утвердженням його ролі в соціальній і професійній сфері, задоволенням потреби у спілкуванні, саморозвитком творчої індивідуальності, самореалізацією, задоволенням прагматичних потреб. У структурі професійно-педагогічної культури вони представлені: *цінностями-цілями*, що визначають концепцію особистості вчителя в сукупності Я-особистісного і Я-професійного; *цінностями-засобами* як концепцією педагогічного спілкування, техніки й технології, моніторингу, інноватики, імпровізації, інтуїції; *цінностями-ставленнями*, що розкривають сукупність взаємин учасників педагогічного процесу, а також позицію щодо професійно-педагогічної діяльності; *цінностями-якостями*, що представлені різноманітним взаємно пов'язаним позитивним, діяльним, поведінковим якостям особистості вчителя; *цінностями-знаннями*, що визначають його особистісну і професійну компетентність. Названі групи педагогічних цінностей, породжуючи одна іншу, утворюють аксіологічну модель, що має синкретичний характер. Він виявляється в тому, що цінності-цілі визначають цінності-засоби, а цінності-ставлення залежать від цінностей-цілей і цінностей-якостей і т. д., тобто вони функціонують як єдине ціле.

Укорінюючись у свідомості вчителя, аксіологічні моделі, що містять систему ціннісних орієнтацій на емпатійне спілкування, творчість у педагогічній діяльності, на розвиток особистості, професійне співробітництво, обмін духовними цінностями тощо, формують гуманістично зорієнтований педагогічний світогляд учителя [1, с. 18–19]. При цьому аксіологічне багатство педагога визначає ефективність і цілеспрямованість відбору й прирощення нових цінностей, їхній перехід у мотиви поведінки й педагогічні дії, створює фундамент професійної культури вчителя. Її базовими основами є: *загальнолюдські цінності* – ученя як головна педагогічна цінність і педагог, здатний до його розвитку, підтримки творчої індивідуальності, соціального захисту; *духовні цінності* – сукупний педагогічний досвід людства, відображений у педагогічних теоріях і способах педагогічного мислення; *практичні цінності* – способи педагогічної діяльності, технології навчання й перевірені практикою освітньо-виховні системи; *особистісні цінності* – педагогічні здібності, індивідуальні характеристики педагога як суб'єкта педагогічної культури, педагогічного процесу й власного життєвого досвіду [3, с. 93].

Відтак, педагогічний процес формування особистості як учителя, так і учня в сучасному освітньому просторі необхідно проводити в умовах зміни аксіологічних орієнтирів у бік централізації смислового підходу, у межах якого відбувається вироблення загальнотеоретичних уявлень про смисловий вибір людського «еко-буття». Смысловий підхід задає нові орієнтири для переходу від аналізу життєдіяльності до розгляду життєтворчості, від

«психології особистості, що змінюється в мінливому світі» (О. Асмолов), до психології «особистості, що діє й змінює себе й свій життєвий світ» (Д. Леонтьєв) [2, с. 25].

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Гороя В. И. Конструктивная педагогическая аксиология / В. И. Гороя // Педагогика. – 2007. – № 4. – С. 15–21.
2. Пелех Ю. Цінності і смисл як інтерпретація педагогічно суцього / Юрій Пелех // Вища освіта України. – 2009. – № 3. – С. 21–29.
- 3/ Слостенин В. А. Введение в педагогическую аксиологию : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, Г. И. Чижакова. – М. : Изд. центр «Академия», 2003. – 192 с.

Щербань А. Д. (*Херсон, Україна*)

СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІЖНОГО ДОЗВІЛЛЯ

У статті розкриваються особливості молодіжного дозвілля, структура вільного часу. Здійснено теоретичний аналіз наукових понять «ціннісній орієнтації», «дозвілля». Висвітлено результати експериментального дослідження ціннісних пріоритетів молоді в проведенні дозвілля. Виявлено найважливіші ціннісні спрямування в проведенні дозвілля сучасної української молоді.

Shcherban A. (*Kherson, Ukraine*)

THE SYSTEM OF YOUTH ENTERTAINMENT VALUES

In the article features of youth leisure, free time structure values. The theoretical analysis of scientific concepts of «value orientation», «leisure». The results of the pilot study value priorities of young people conducted in entertainment. Revealed important value orientation in recreational modern Ukrainian youth.

Чимало сторінок наукових праць присвячено цінностям та ціннісним орієнтаціям молоді, адже вивчення динаміки ціннісного компонента, дає можливість аналізувати різні аспекти життя суспільства та тенденції його розвитку. Зміни, які постійно відбуваються в українському суспільстві, вимагають продовження досліджень проблеми ціннісних орієнтацій молоді, бо саме молоде покоління є активним учасником усіх соціальних процесів, що відбуваються в країні. Особливо яскраво криза традиційних цінностей виявляється у сфері дозвілля. Отже, залишається дискусійним питання ієрархії цінностей молоді у використанні вільного часу.

Життєві ціннісні орієнтації – це один з найважливіших елементів структури особистості, що містить емоційний, когнітивний, мотиваційний та інші компоненти. Ціннісні орієнтації спрямовують життєдіяльність, надають їй змісту та значення, формулюють певний світогляд, від якого залежить поведінка особистості та способи самоактуалізації. Ціннісно-сміслова сфера особистості є результатом перетину мотиваційної сфери

життєдіяльності та світоглядної структури свідомості. Ціннісні орієнтації особистості формуються під впливом суспільних чинників та є проекцією духовного життя суспільства [5, С. 62].

Інтерес до проблеми ціннісних уявлень та ціннісної свідомості молоді стійкий у сучасній вітчизняній соціології, психології, педагогіці. Вагомого внеску у дослідження цієї наукової проблеми було зроблено такими вченими, як: І. В. Белецька, В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк, Н. Б. Бабенко, Н. В. Левковська, І. Я. Мельничук, А. О. Стасевська.

Суперечливість та спрощеність життєвих орієнтирів молоді призводить до зниження рівня культури вільного часу та дозвілля. Дозвілля молоді - частина вільного часу, котра характеризується добровільністю у виборі його форм проведення, не регламентованістю, демократичністю, емоційною насиченістю.

Термін «вільний час» вказує на те, що людина має право використовувати його на власний розсуд. Але в реальному житті, за наявності однакової кількості вільного часу, дві особи одного віку мають зовсім різні уявлення про цінності цього часу. Безумовним проявом волевиявлення особистості є обрання того, чи іншого варіанту дії у вільний час, але на задоволення культурних потреб молоді та проведення дозвілля значно впливають соціально-економічні фактори: соціальний статус, прибуток молодої людини, тощо [1, С. 56].

Дозвілля молоді являє собою частину вільного часу, що відповідає віковим, психофізичним особливостям молодої людини та спрямована на задоволення культурних потреб та інтересів.

Суспільний досвід показує, що молода людина не завжди може правильно зорієнтуватись в соціальній дійсності. В сучасному українському суспільстві спостерігається нівелювання застарілих цінностей, зростання бездуховності серед молоді, зневага до існуючих моральних, правових норм, зниження соціального оптимізму. Водночас матеріальні цінності та прагнення до високого стають більш значимими [2, С. 58].

Молодь є специфічним об'єктом дослідження. З однієї сторони, вона відображає результати впливу різних факторів навколишнього середовища, з іншої молодь – це вже сформовані особистості, але їх ціннісні орієнтації залишаються досить гнучкими та можуть піддаватись різним впливам. Саме тому, дослідження цінностей та ціннісних орієнтацій молоді має особливе значення для розуміння тих процесів, що відбуваються в суспільстві [3, С. 98].

Дослідження такого типу проводилось нами в 2015-2016 навчальному році серед студентів Херсонського державного університету, факультету психології, історії та соціології. В анкетуванні прийняли участь 80 студентів, з яких 20% чоловічої статі та 80% жіночої, віком від 19 до 22 років. Мета дослідження – це визначення найбільш популярних видів дозвілля. Результати дослідження показали, що світ цінностей сучасної молоді досить суперечливий.

Якщо аналізувати дозвілля за формами, то за результатами дослідження виявляється, що перше місце в системі цінностей посідають пасивні форми, на другому місці активні форми дозвілля та лише на третьому інтелектуальні.

Як і раніше, цінності молоді більшою мірою орієнтовані на друзів, ніж на сім'ю. У цьому її головна відмінність від старшого покоління. З усієї кількості респондентів 75% проводять вільний час з друзями.

Телебачення для сьогодення є важливим соціокультурним феноменом повсякденного життя, що має вагомий вплив на масову свідомість. Воно здатне впливати на смаки, формування світогляду, ціннісних орієнтацій, систему поведінки, задавати координати розвитку особистості [4]. Але опитування показало, що у культурі повсякденного життя сучасної молоді цінність телебачення втрачається, лише 14% студентів відповіли, що кожного дня переглядають телевізор. Лише 5% респондентів надають перевагу новинам, а всі інші розважальним та музичним передачам.

На останніх позиціях серед цінностей молоді людини знаходяться відвідування театру, кінотеатру, музеїв. Читання літератури також перебуває не на верхівці рейтингу. Якщо проаналізувати літературні смаки сучасної молоді, то виявляється, що 80% обирають художні романи та детективи і менше 10% обирають наукову літературу.

На запитання «Як часто ви подорожуєте?» більшість опитаних схиляється до відповідей «Майже не подорожую» та «Подорожую раз на рік». Це може бути зумовлено тим, що на задоволення туристичних потреб значно впливають соціально-економічні фактори та матеріальне становище.

У структурі дозвілля яскраво помітним стає залучення молоді до Інтернет-мережі. Так, 76% молодих осіб, які брали участь в дослідженні, відповіли, що кожного дня проводять частину дозвілля користуючись Інтернет-мережею. Інтернет також витісняє інші форми дозвілля та «живе» спілкування.

Отже, суттєво змінилися життєві стратегії молоді та її уявлення про власне місце в суспільстві. Молодіжне дозвілля виступає в якості елемента вільного часу, що відрізняється можливістю вибору видів діяльності. За результатами дослідження найбільш поширеними та розповсюдженими типами дозвілля виступають пасивний, домашній та розважальний типи. Сфера дозвілля молоді зазнала неабияких змін. Відбулися зміцни саме в пріоритетних напрямках дозвілля, нові види дозвілля поступово витісняють традиційні та набувають неабиякого поширення.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Бабенко Н. Б. Соціологія вільного часу і дозвілля: Навч. пос. // Н. Б. Бабенко. – К.: ДАКККіМ, 2005. – 245 с.
2. Белецька І. В. Ціннісні орієнтації у сфері дозвілля сучасної молоді / І. В. Белецька // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2009 р. – № 17. – С.58.
3. Бочелюк В. Й. Дозвіллезнавство: Навч. пос. // В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2006 р. – 208 с.

4. Мельничук І. В. Ціннісно-сміслові орієнтації обдарованої молоді / І. В. Мельничук // Наукові записки. – Вип. 91. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – 284 с.

5. Стасевська О. А. Система цінностей як основа буття сучасного українського суспільства / О. А. Стасевська // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – Харків, 2014. – № 1. – С. 62-76.

Аріщенко А. С. (Суми, Україна)

ГЕНЕЗА ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ ТА КОЛЕДЖАХ США

У тезах висвітлено особливості становлення та розвитку інклюзивного навчання студентів в університетах та коледжах США.

Arishchenko A. (Sumy, Ukraine)

GENESIS OF INCLUSIVE EDUCATION AT COLLEGES AND UNIVERSITIES IN THE USA

The following article provides an overview of the development of inclusive education for students with disabilities at colleges and universities in the United States.

Освіта студентів із обмеженими можливостями в коледжах і університетах Сполучених Штатів протягом останніх п'ятдесяти років зазнала суттєвих змін. Сучасний стан навчання студентів є результатом визначних суспільних подій і розроблення законодавчої бази з боку федеральних і державних органів влади, а також зусиль багатьох активістів.

Рівність доступу до вищої освіти для всіх груп в американському суспільстві була в центрі уваги політиків у Сполучених Штатах із часів Другої світової війни, коли попит на робочу силу значно перевищував пропозицію, особи з обмеженими можливостями приєдналися до робочої сили, виявивши свою спроможність до роботи. Після чого в 1960 та 1970 роки було активізовано рух за громадянські права і створено більш сприятливий клімат для осіб із обмеженими можливостями. Ця тенденція продовжувалась і виявилася успішною.

У кінці 60-х років ХХ ст. департаментом освіти США було виділено фінансування на створення локальних спеціальних програм професійної технічної освіти для інвалідів на базі чотирьох освітніх установ: Каліфорнійського державного університету; муніципального коледжу Дельгадо; професійно-технічного інституту Св. Павла (штат Міне-сота); Центрального державного коледжу (Сіетл).

У межах цих програм кожний навчальний заклад надає безпосередню підтримку студентам із інвалідністю (сурдопереклад, тьюторінг, записування навчального матеріалу) і накопичує свій унікальний досвід. Однак, при аналізі послуг, доступних у чотирирічних інститутах, як зазначає Р. Айерс, «Слід урахувати, що фізично нормальний студент може обирати будь-який університет. Студент в інвалідному кріслі не має такого діапазону вибору. Він повинен вибрати установу, у якій він може пересуватися по території кампусу і будівлі з мінімумом допомоги» [1].

Починаючи з 1970 року, відзначають початок надання сучасних послуг для інвалідів. Рух за громадянські права та Рух за права жінок дали можливість громадянам із обмеженими можливостями, претендувати на своє місце в суспільстві [3]. Більшість програм цього періоду було спрямовано на усунення архітектурних бар'єрів на кампусах. У 1973 році був прийнятий Закон «Про професійну реабілітацію інвалідів у США», який законодавчо закріпив рівний доступ людей із обмеженими можливостями до професійної освіти.

У 1990 році був прийнятий Закон «Про захист прав осіб із інвалідністю» («Americans With Disabilities Act»), який поширив доступ на всі аспекти американського життя. Цей закон був названий найбільш всеосяжним у законодавстві про громадські права. П. Уелч і С. Паламес відзначили глобальну історичну значимість цього закону, заявивши, що в той час як «інші країни забезпечують більш високі рівні допоміжних послуг і допоміжних технологій, Сполучені Штати забезпечують рівні права в межах конституційної традиції» [4 с. 11].

У 1988 році був прийнятий закон про допоміжні технології. У 1998 році закон вийшов у новій редакції і включав визначення терміна «універсальний освітній дизайн». У 2004 році закон був доопрацьований і вже на рівні кожного штату гарантував можливості інвалідів у забезпеченні їх доступними технологіями. У тому ж 2004 році вийшов Закон про освіту осіб із обмеженими можливостями здоров'я («Individuals With Disabilities Act» (IDEA)). У 2008 році вийшов Закон про створення сприятливих умов для здобуття вищої освіти («Higher Education Opportunity Act» (HEOA)), що передбачав урахування принципів універсального освітнього дизайну.

Із прийняттям нових законів кількість студентів із особливими потребами в вишах зростала. Відповідно, змінювалися й підходи до підтримки інклюзії в Сполучених Штатах. Департамент освіти США змінив пріоритети фінансування. Від підтримки безпосередніх локальних послуг студентам він перейшов до підтримки програм професійної освіти студентів із особливостями на національному рівні з акцентом на технічну підтримку. Почалася фінансова підтримка Проекту мережі спільноти коледжів і університетів – шляхом заснування 4-х регіональних ресурсних центрів на базі технічних університетів як вузлів мережі (1996–2001) – на основі коаліції 4-х незалежних програм. Звідси пішла назва проекту – Postsecondary Educational Programs Network (PEPNet) – Мережа програм післяшкільної (професійної) освіти.

Отже, аналіз історичних подій демонструє стійкість активістів, які зламали бар'єри і заклали фундамент, на якому будуються сучасні програми інклюзивного навчання студентів в університетах і коледжах США. Крім того, ці люди відреагували на вплив громадських подій, таких як війни, рухи за громадянські права і подальше втручання уряду в формування сучасного стану інклюзивного навчання.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Ayers R. E. Accommodations for wheel-chair students at institutions of higher learning: A mid-west survey / R. E. Ayers // *Rehabilitation Literature*. – 1962. – № 23 (9). – P. 282-285.
2. Warnath C. F. Disabled students on the campus / C. F. Warnath, L. G. Dunnington // *Journal of College Student Personnel*. – 1996. – № 22 (3). – P. 236-241.
3. Welch P. Palames C. A brief history of disability right legislation in the United States. In P. Welch (ed.), *Strategies for teaching universal design*. Boston: *Adaptive Environments*. – 1995.

Якимчук А. В. (*Умань, Україна*)

ПОТЕНЦІАЛ РІЗНИХ НАПРЯМІВ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО-ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розкрито особливості формування соціально-значущих якостей майбутніх соціальних педагогів через залучення до різних видів волонтерської діяльності.

Yakimchuk A. (*Uman, Ukraine*)

POTENTIAL OF DIFFERENT DIRECTIONS OF VOLUNTEERING IN THE FORMATION OF SOCIALLY-SIGNIFICANT QUALITIES OF THE STUDENTS

This article reveals the peculiarities of formation socially significant qualities of future social workers by involving them into different types of volunteer activities.

Проблема підготовки фахівців, які здатні підтримати особистість у складних життєвих обставинах та здійснювати цілеспрямований вплив на людину для активізації власних можливостей є надзвичайно актуальною в соціальній педагогіці. Саме тому майбутні соціальні педагоги для реалізації професійної діяльності повинні володіти не лише знаннями (про закономірності розвитку особистості, способи і прийоми педагогізації середовища та ін.), вміннями (комунікативними, організаторськими, педагогічними та ін.), а й соціально-значущими якостями: гуманністю,

терпимістю, тактовністю, емпатійністю, безкорисливістю, наполегливістю, самокритичністю, послідовністю у діях, оптимізмом тощо. Формування вищезазначених якостей можливе через використання потенціалу різних напрямів волонтерської діяльності.

Ефективність використання форм та методів волонтерської діяльності доведена в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників: О. В. Безпалько, А. Й. Капська, Р. Х. Вайнола, І. Д. Зверева, О. Г. Карпенко, М. Доуел, П. Марш, Т. О. Рудякевич, Є. І. Холостова, Стів Маккарлі, Рік Лінч, Л. Г. Коваль, Г. М. Лактіонова, С. Г. Попов та ін.

Згідно із Загальною декларацією волонтерів, яку було прийнято на II Конгресі Міжнародної Асоціації Волонтерів 14 вересня 1990 року в Парижі, волонтерська діяльність розглядається як інструмент соціального, культурного, економічного розвитку. У Декларації підкреслюється, що волонтерство – це добровільний вибір, що відображає особисті погляди і позиції; що виражається, як правило, у спільній діяльності в межах різного роду асоціацій. Волонтерство сприяє покращенню якості життя, особистому процвітанню й поглибленню солідарності, реалізації основних потреб на шляху будівництва справедливого і мирного суспільства. У Декларації проголошено низку головних принципів руху, зокрема, принцип надання особистих або організованих послуг, а також принцип перетворення волонтерства в елемент особистісного розвитку, набуття нових знань та навичок [2].

Соціально-значимі якості майбутніх соціальних педагогів можуть формуватися під час реалізації наступної діяльності волонтерів:

– соціально-просвітницький театр – драматизація різноманітних соціальних проблем, що мають важливе значення для підлітків та молоді. Вистави соціально-просвітницького театру готуються заздалегідь. Акторами можуть бути всі бажаючі студенти без обов'язкових навичок акторської майстерності. Для постановок можна використовувати як готові сценарії, написані професіоналами, так і розроблені самими акторами. Таким чином вистави можуть зображати ідеї, позиції, які є значущими для молоді та їхньої самореалізації [4, С. 52-53];

– анімація засобами мистецтва – процес пробудження, одухотворення та активації (як наслідок самоактивації) власне людських сутнісних духовних сил особистості. Активна діяльність, ціннісні орієнтації, самовдосконалення кожної особистості під впливом театру, хореографії, музики. Студенти таким чином залучаються до виступів у відкритому соціальному просторі, флеш-мобів, майстер-класів тощо [3];

– соціальні реклами – використання готових реклам чи зйомка власних, з метою донесення до молоді важливих соціальних проблем з можливими шляхами їхнього вирішення;

– розробка соціальних проектів – можливість молоді визначити соціальні проблеми та знайти чи запропонувати дієві способи їх розв'язання;

– залучення до волонтерських програм та благодійних акцій – можливість бути не лише ознайомленими із соціальними проблемами, але й активно їх вирішувати як самостійно, так із залученням оточуючих.

Звісно волонтерська діяльність студентів неможлива без теоретичної основи: ознайомлення із вітчизняною та зарубіжною історією волонтерської роботи, нормативно-правовою базою, методами та формами волонтерської роботи, потрібними для формування професійно-особистісних якостей і збагачення власного досвіду [1].

Отже, формування соціально-значущих якостей та активізацію особистості майбутніх соціальних педагогів можливо реалізувати через залучення їх до різноманітної волонтерської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Бондаренко З. П. Зміст та технології підготовки студентів до волонтерської роботи / З. П. Бондаренко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2009. – № 2. – С. 37–50.

2. Капська А. Й. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах / А. Й. Капська. – К.: Дер центр соц. служб, 2001. – 140 с.

3. Максимовська Н. О. Анімація засобами мистецтва як напрям соціального виховання / Н. О. Максимовська // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2011. – № 2. – С. 38–45.

4. Шахрай В. М. Потенціал інтерактивного театру у формуванні соціальної компетентності школярів / В. М. Шахрай // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2011. – № 4. – С. 48–55.

Тодорцева Ю. В. (*Одеса, Україна*)

РОБОТА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У тезах обґрунтовується необхідність реалізації системи цілеспрямованої допомоги соціального педагога учням старших класів в професійному самовизначенні, проаналізовані основні правила та помилки у виборі професії.

Todortseva J. (*Odessa, Ukraine*)

SOCIAL TEACHER'S WORK IN VOCATIONAL ORIENTATION OF SENIOR PUPILS

In thesis is explained the necessity of realization social teacher's system of purposeful assistance to senior pupils in professional self-determination. The analysis of main rules and mistakes in occupation choice is also given.

Професійна орієнтація молоді набуває дедалі більшого значення в процесі відтворення трудових ресурсів України. Людина досягає найвищого

професійного рівня тільки тоді, коли отримує задоволення від роботи і може реалізувати в ній свій творчий і особистісний потенціал. За статистикою 72% громадян України працюють не за спеціальністю, а 43% жодного дня не працювало за спеціальністю. Саме тому вкрай необхідною є реалізація системи послідовної та цілеспрямованої допомоги в професійному самовизначенні особистості.

Найбільшої актуальності професійна орієнтація набуває в старших класах – у період активного професійного самовизначення як не одноразового вибору професії, а безперервного процесу формування та розвитку професійних інтересів, відчуття професійної перспективи. Основою професійного самовизначення також є самопізнання і реалістична самооцінка індивідуальних особливостей, зіставлення власних професійно важливих якостей та потенційних можливостей з вимогами професії і кон'юнктурою на ринку праці. Провідна роль у керуванні процесом підготовки молоді людини до вибору професії в цей період належить практичному психологові або соціальному педагогу в школі.

Умови правильного вибору професії можна сформулювати за допомогою трьох складових: «хочу», «можу» і «потрібно». Розглянемо докладніше ці три умови, які перебувають у взаємозв'язку, тобто врахування одних без інших не гарантує успішного професійного вибору.

До змісту «хочу» входять бажання, інтереси й нахили особистості. Інтерес – це прагнення до пізнання, бажання ознайомитися з якимсь явищем, обрання того, що безумовно приваблює. Наслідуючи товаришів, захоплюючись модними професіями, молода людина може зацікавитися й тими професіями, до яких найменш здібна, і в цьому випадку вибір професії за інтересом не можна назвати правильним. Нахил – це прагнення займатись якоюсь певною діяльністю. Наприклад, у школярів можна виділити нахили до роботи з людьми, з технікою, з умовними знаками тощо.

До змісту «можу» входять здібності, індивідуально-психологічні особливості і стан здоров'я. Здібності – це індивідуально-психологічні особливості професійної діяльності, легкість оволодіння нею, творчі можливості людини. Тому, хто обирає професію, треба знати рівень розвитку власних здібностей – мислення, уваги, темпераменту, характеру, а також їх відповідність вимогам професії. Важливо підкреслити необхідність узгодження стану здоров'я з вимогами професії, і для уникнення можливого розчарування, слід заздалегідь проконсультуватися з лікарем.

У процесі вибору професії, слід ставити собі не тільки запитання «Що я хочу?» і «Що я можу?», але й «Що мені потрібно?» Адже правильний вибір професії – не тільки особиста справа, але й врахування потреб ринку праці у тих чи інших кадрах.

Наведемо основні помилки, можливі в процесі професійного самовизначення:

- помилкове уявлення про зміст деяких професій;
- ототожнення навчального предмета з професією;
- вибір професії під впливом випадкових обставин;

ототожнення при виборі професії із ставленням до представника тієї чи іншої професії;

– невміння правильно оцінити власні нахили, здібності та можливості; забобони (поділ професій на престижні і непрестижні).

Робота соціального педагога щодо професійної орієнтації учнівської молоді повинна бути націлена на попередження вище зазначених помилок шляхом організації пошуку свого «Я» та складання плану основних дій у процесі вибору професії. Підготовка підлітків 14-17 років до вибору подальшого життєвого шляху, озброєння їх сучасною технологією прийняття рішень, дозволить розумно та відповідально планувати свою освіту та майбутню професійну діяльність.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Занюк С. Мотивація та саморегуляція учня / С. Занюк. – К.: Главник, 2004. – 96 с.

2. Марінушкіна О. Є. Моє життя – мій вибір. Тренінг для старших підлітків щодо професійного самовизначення та кар'єрного зростання / О. Є. Марінушкіна. – Х.: Видавництво «Ранок», 2012. – 192 с.

3. Роджерс К. Свобода учитися / Карл Роджерс, Джером Фрейберг. – М.: Смысл, 2002. – 527 с.

Старікова А. С. (Запоріжжя, Україна)

АНАЛІЗ ШЛЯХІВ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

У тезах розглянуто актуальність вирішення проблеми адиктивної поведінки підлітків. За різними підходами авторів, розкрито сутність таких понять як «адиктивна поведінка», «девіантна поведінка» та фактори їх виникнення. На основні проведеного аналізу, зазначено основні ключові аспекти профілактичних дій, задля зменшення рівня адиктивної поведінки підлітків.

Starikova A. (Zaporozhzhya, Ukraine)

ANALYSIS OF PREVENTION WAYS OF ADOLESCENTS ADDICTIVE BEHAVIOUR

In the article the urgency of solving the problem of adolescents addictive behavior is considered. According to different approaches the essence of such concepts as «adictive behavior», «deviant behavior» and factors of their occurrence are depicted. On the basis of the analysis, key aspects of preventive action for the reduction of adolescents addictive behavior are indicated.

At the present stage of development of society and the state of the twenty-first century, investigation, prevention and prediction of negative manifestations of addictive behavior in teenager and youth environment should be the urgent priority.

The problem of prevention of adolescents addictive behavior are described in the works by foreign and domestic authors: S. Afanasiev, A. Artemchuk, I. Bech, M. Zhukovskyi, I. Zvereva, A. Zmanovska, S. Kulakov, A. Kostruba, A. Lychko, I. Fitsula, A. Jaremenko and others.

The aim of the article is the analysis of ways of prevention of the adolescents addictive behavior.

So, there is a semantic definition of the term «addictive behavior» that was once formulated by an American researcher V. Miller: «...it is a kind of disorder that is characterized by the abuse of several psychoactive substances without evidence of individual mental or physical dependence in combination with other disorders of behavior...» [1].

Addictive behavior is a form of deviant behavior, and «is an act, the person's actions, which do not correspond officially established or actually prevailed standards in this society» [4].

According to our analysis there are following types of prevention:

- general (coverage of a large number of adolescents to prevent factors and causes of addictive behavior);
- special (focused on a narrow circle of teenagers who have a high risk of addictive behavior);
- individual (work with teenagers who have heavy problems and the goal is the overcoming of specific individual problems) [5].

The most important factor in the system of prevention of addictive behavior is a planned and systematic work with parents and experts (parents' meetings, collective and individual communications, special meetings with representatives of medical and law enforcement, emotional contact with parents, etc.) [3]. This activity should be carried out simultaneously with prevention among children that corresponds to the level of their development and age. To our mind there will be effective interaction between schools and families.

Successful organization of adolescents' leisure in socially positive groups will give possibility to teenagers to realize their needs and interests.

The modern concept of primary adolescents prevention is based on the following postulates:

- 1) a teenager should be in the center of work;
- 2) preventive work is carried out in three main spheres of the minor's life: a family, a school, leisure and the microsocium associated with these spheres [2].

New educational programs and socio-pedagogical technologies to foster the formation of children's valuable attitude to their health and keeping healthy lifestyle are created and implemented these days.

Among the famous such programmes as the National programme of the Ministry of education and science of Ukraine, Academy of pedagogical Sciences of Ukraine and UNDP/UNAIDS «Promoting education» «peer to peer» among youth of Ukraine on healthy lifestyle, the Comprehensive programme of formation of skills of healthy life in children and adolescents (the project «The Dialogue») are worth of mentioning. The programme includes the following items: «Talk and act», «Your life – your choice», «Take care and diligence», «Know and realize our

rights», which are designed for two age groups of adolescents (12-14 years and 15-18 years) [4].

After reviewing the problem, it can be stated that addictive behavior of adolescents is not only scientific, but first of all, really practical and very important issue. Analyzing scientific literature we came to the conclusion that the effective prevention can be reached due to the interaction between schools and families of adolescents.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Gilinsky Y. I., Afanasiev V. S. Sociology of deviant (deviant) behavior: a tutorial. – St. Petersburg: Institute of the RAS
2. Korniyenko I.O. Methodological basis for the prevention of alcoholism in the secondary school // Scientific and methodological bases of the psychological school: Tutorial.-method. the manual: In 2 t. / For zag. edited by V. G. Panka, I. I. Tsushko. – K.: Nika-center, 2005. – Т. 2. – р. 5-19.
3. Maksimova N. Yu. Psychology of addictive behavior: Study allowance. – K.: HCV «Kyiv University», 2002. – 308 p.
4. Omer I. D. / Deviant behavior as a factor disturbing the social life of adolescents // J. D. Omer // 373.51 UDC:371 / [electronic resource]. – access mode:http://www.psyh.kiev.ru/Omer.I.D.Deviant_behavior_is_a_factor_disturbing_the_public_life_of_teenagers
5. Shcherbina L. F. Methodical approaches to the psychological rehabilitation of the persons dependent on narcotic substances / L. Shcherbyna // Practical psychology and social work. – 2000. – №8. – 43 p.

Марчук М. В. (*Чернівці, Україна*)

ГРОМАДСЬКА ПІДТРИМКА СУСПІЛЬНОЇ ОПІКИ ДІТЕЙ НА БУКОВИНІ (ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТОЛІТТЯ)

У тезах висвітлено форми підтримки дітей громадськістю Буковини у першій третині ХХ століття, зокрема, матеріальна підтримка, індивідуальний патронат, взяття під опіку.

Marchuk M. (*Chernovtsi, Ukraine*)

PUBLIC SUPPORT OF PUBLIC CHILDREN'S CARE IN BUKOVINA (THE FIRST THIRD OF THE TWENTIETH CENTURY)

The theses covered form public support orphans in Bukovina in the first third of the twentieth century, in particular, material support, individual patronage, remand in custody.

Суспільна опіка дітей та молоді на Буковині у першій третині ХХ століття здійснювалась перш за все у системі державного шкільництва у взаємодії з громадою, охоплювала всіх учнів, особливо тих, сім'ї яких не

могли створити належні умови для їх життя і розвитку. Окрім того, у краї діяли опікунсько-виховні заклади, як от – притулки-ясла для немовлят і дітей раннього віку; притулки для дітей 3-7 років (сиріт, бездоглядних, покинутих тощо); сиротинці, дитячий будинок для усіх вище названих категорій дітей у віці 7–14 років та опікунський заклад корекційно-виховного спрямування для безпритульних, дітей і підлітків з відхиленнями у поведінці 10–17 років; спеціальна школа–інтернат для сліпих та глухонімих дітей.

Громадська підтримка дітей здійснювалась, перш за все, національно-культурними, релігійними товариствами, які організовували опікунсько-виховні заклади для дітей дошкільного віку (захоронки, ясла), для учнів середніх шкіл (бурси, інтернати, пансіони, гуртожитки, конвікти). Приватна ініціатива у сфері суспільної опіки передбачала добродійницьку діяльність (збір коштів, особисті пожертви, приватні фундації тощо) буковинців, взяття під опіки, усиновлення (удочеріння).

Особливу роль відігравали жіночі товариства, зокрема, так званий «індивідуальний патронат» за дітьми-сиротами здійснювала «Жіноча Громада». Краєва газета «Час» розміщувала оголошення, до прикладу, «Пошукується 14-15-літню дівчину-українку для вишколення на фризійську (перукарку – М. М.) сирота має першинство», або: «Можна взяти 10-літнього хлопчика-сироту на утримання – звертатись до управи товариства Жіноча Громада». Тобто, членкині товариства опікувались доглядом, освітою та вихованням, навіть отриманням професії дітьми-сиротами.

Відомо, що свідомі заможні громадяни засновували приватні опікунські установи, так, у 1906 р. приватні дівочі конвікти (закриті гуртожитки – М. М.) утримували Гертруда Бергер і Ольга Волянська [6, С. 2]. А робота бурс для українських учнів, що надавали матеріальну та освітньо-виховну підтримку для хлопчиків з бідних (в основному – селянських) родин, мала широкий резонанс серед громадськості краю. Показовим є той факт, що у 1912 р. поміщик Микола-Влад де Вердеш у своєму заповіті просив направити частину його спадку на «допомогу малозабезпеченим містянам», зокрема й для «чоловічого інтернату імені Осипа Федьковича для дітей української національності» [2, С. 22–24]. У 1929 р. товариство «Жіноча Громада» звернулось із проханням про утворення дівочої бурси в будинках, дарованих поміщиком де Вердешем. І цей факт не був єдиним: у післявоєнні роки (жовтень 1918 р.) Товариству «Народний Дім» заповідав передати «на бурсу товариства хату і обісте і город» поміщик з Неполоківців Стефан Пільгуй [5, С. 7].

Як типове явище, буковинська суспільність проявляла надзвичайну активність у справі підтримки бідних дітей, учнів. Прикладом цього є оголошення про збір коштів на українську захоронку товариства «Жіноча Громада». Достатньо великі суми жертвували заможні люди краю, наприклад, родина Габсбурських, яка утримувала цукроварню в Лужанах, пожертвувала 16 тис. лей. Одночасно «невідомий» дав 100 лей, а «пані Глинська пшеницю і яблука. Отець Данилюк з с. Шипинці «міг (мішок – М. М.) бараболі, мішок курудзяної муки, пшениці й троха маку і один кг мармоляди». Таких

прикладів – сотні і вони свідчать на користь позитивного ставлення більшості громадян до підтримки нужденних, що й складає основу суспільної опіки. «Слава вам, наші господарі, що ви.. не забуваєте тих сиріток», писала газета «Час», перераховуючи прізвища людей, що здійснили пожертви для дітей.

Сільська інтелігенція – учителі, лікарі, як свідчить краєва преса, не стояли осторонь підтримки учнів народних шкіл та вихованців бурс. «Каменярі» писали: «Інтелігенція с. Шишківці і Южинця дає вистави «Сватання на Гончарівці», «Мартина Борулю», «Наталку Полтавку», а гроші планувалось передати на закупку шкільних приборів для бідних дітей, автор робить висновок: ці люди «...щиро працюють для дитвори, котра без сеї підмоги не могла би як слід користати з науки» [1, С. 7]. Архівні документи фіксують також факти приватної ініціативи серед заможних містян, банкірів, фабрикантів. Наприклад, благодійне товариство фабрикантів «Пінкас і Кароліна Шліфка» звернулись до Міністерства здоров'я і соціального забезпечення з проханням про заснування «фонду для підтримки сиріт» у 1923 р., у 1925 р. дозвіл було отримано [3, С. 9, 42].

Що стосується усиновлення, взяття під опіку, то селяни та містяни брали в родину, перш за все, вихованців Чернівецького дитячого будинку. Батьки і керівництво закладу підписували при свідках документ, у якому визначалися обов'язки сторін: особи, що брали дитину на виховання, зобов'язувались утримувати дитину в чистоті, годувати разом зі своїми дітьми; спостерігати, «направляти вихованця, тобто виховувати в доброті, любові до Бога, вчити лише румунською і виховати з нього справжнього громадянина»; спостерігати за відвідуванням ним школи; стежити за поведінкою, водити до церкви щонеділі; попереджати керівництво закладу і медиків про найменші захворювання дитини, щоб запобігти більш важким. З боку дитячого будинку, керівництво зобов'язувалось виплачувати щомісяця 300–350 лей на утримання дитини; надавати дитині одяг, взуття, або грошову компенсацію відповідно до чинного законодавства; оплачувати навчання дитини, шкільне приладдя; лікувати дитину, надавати необхідну допомогу, навіть у випадку смерті оплатити поховання. Дитячий будинок міг забрати дитину від опікунів у будь-який час у випадку невиконання ними їх обов'язків. Що стосується дітей-сиріт, яких брали на виховання, це були сироти, підкинуті, з фізичними недоліками. Так, житель с. Волока І. Оноздрийчук взяв на виховання хлопчика Костянтина Злотара, мати якого померла під час пологів, його односельчани В. Штруц – незаконнонароджену підкинуту дівчинку Параску Біжуску, А. Роговей – дівчинку Єлизавету Унгуряну, яка прибула до дитячого будинку з лікувального закладу для слабозорих дітей. Фіксуються також факти, коли священики, церковні службовці, церковні співаки та інші наближені до церкви люди, брали на утримання сиріт [4, с. 1–19]. Наприклад, церковний співак Фратіка Георгій взяв на утримання 9 бездоглядних дітей від одного до 9-річного віку.

Отже, значну діяльність у справі опіки дітей здійснювала громадськість Буковини. У першій третині ХХ століття розповсюдженими формами

опікунства були матеріальна підтримка опікунських закладів чи окремих дітей, індивідуальний патронат, взяття під опіку.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Всячина // Каменярі. – 1921. – 10.04. – Ч. 5. – С. 7.
2. Державний архів Чернівецької області (ДАЧО). – Ф. 39. – Оп. 1. – Спр. 5526. Переписка с Черновицким уездным судом о передаче магистрату денежной суммы, оставленной по наследству Вердешем Владом в фонд оказания помощи неимущему населению города Черновцы (1912 г.), 28 л.
3. ДАЧО. – Ф. 285. – Оп. 1. – Спр. 62. Дело о регистрации благотворительного фонда «Пинкас и Каролина Шлифка» в гор. Черновицы (1923 г. – 1926 г.), 46 л.
4. ДАЧО. – Ф. 320. – Оп. 2. – Спр. 5041. Списки малолетних беспризорных детей церковных служащих приходов Буковины (1930 г.), 45 л.
5. ДАЧО. – Ф. 1244. – Оп. 1. – Спр. 1. Протоколы заседаний украинского культурно-просветительного общества «Народний дім» в гор. Черновицах (6.06.1918 г. – 22.11.1922 г.), 150 л.
6. Мійське шкільництво в Чернівцях // Буковина. – 1906. – № 45. – С. 1-2.

Сайко Н. О. (*Полтава, Україна*)

**СТВОРЕННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

У тезах розглянута необхідність організації реабілітаційного середовища у сучасних школах, що передбачає розвиток соціальних умінь учнів успішно функціонувати та зміну життєвої позиції учителів через зміну ставлення до власної особистості.

Sayko N. (*Poltava, Ukraine*)

**THE CREATION OF REHABILITATIVE ENVIRONMENT IN
CONDITIONS OF THE COMPREHENSIVE EDUCATIONAL
INSTITUTIONS**

In the theses was discussed the necessity of the organization of rehabilitative environment in modern schools, which involves the development of skills to function successfully and alteration of vital position and attitude of teachers to themselves.

З перших шкільних кроків дитина потрапляє під вплив різних недоліків шкільної системи, а саме: дуже часто від дітей відразу вимагаються вже сформовані уміння навчатися (швидко читати, рахувати, бути дисциплінованим тощо), при цьому забувається основна мета школи – навчити дітей вчитися; у зв'язку з неуспішністю деяких дітей, дається оцінка особистості школяра – двієчник, трієчник, яка перетворюється у стигму і

супроводжує дитину усе шкільне життя, а можливо і більше; іноді відсутність підтримки у досягненні успіхів у школі з боку батьків призводить до формування безвідповідального ставлення до школи, не сформованості потреби вчити уроки, зневажливе ставлення до вчителя та усього шкільного життя; до цього додається психологічна та педагогічна неграмотність деяких учителів (авторитарний стиль спілкування, керівництва дитячим колективом; використання елементів педагогіки – страху тощо). Але і сам учитель знаходиться у несприятливих умовах, що відображається на якості навчально-виховного процесу, наприклад, велика кількість дітей у класах, боязкість не виконати навчальну програму, постійний адміністративний контроль над вчительською діяльністю, низький соціальний статус учителя у суспільстві тощо. Ускладнює ситуацію перевантаженість дітей навчальною діяльністю, що призводить до стану постійної втоми, погіршення здоров'я та, з часом, до утворення захисної реакції дитини – прогуляти або зірвати урок, не вивчити домашнє завдання, не самостійне виконання навчальних завдань тощо.

Враховуючи вище сказане, можна говорити, що основний напрям діяльності соціального педагога загальноосвітньої школи – це створення комфортного соціального середовища, що передбачає досягнення гармонії з навколишнім світом, суспільством та з самою собою в процесі інтеріоризації, становлення особистості як суб'єкта життєтворчості, розвитку особистісних потреб, здібностей та смаків [1, с. 88]. Для сучасних школярів мова йде про створення комфортного реабілітаційного соціального середовища як комплекс педагогічних, соціальних, психологічних та юридичних заходів, головною метою яких є відновлення психічного і психологічного здоров'я дитини, оптимізація внутрішньогрупових зв'язків та відношень, виявлення потенційних можливостей особистості, організація соціально-психологічної корекції, підтримки та допомоги. Сучасний науковець А. Шевченко називає таке середовище – тимчасовим виховним середовищем, що передбачає безпосередній вплив на розвиток усіх сфер підростаючої особистості, а також забезпечення успішної соціальної адаптації вихованця в мінливих та тимчасово обмежених обставинах його життєдіяльності. Виховне середовище тлумачиться як подієве наповнення життєдіяльності дитини з оптимальним використанням природного і соціального оточення, що створює умови для її самореалізації, розкриття творчого потенціалу [3].

Проблема щодо виховних можливостей соціального середовища у формуванні особистості дитини була висловлена ще Я. Коменським, М. Монтесорі, Дж. Локком, С. Шацьким, Л. Виготським, А. Макаренко. Так, Л. Виготський підкреслював, що соціальне середовище і його структура є кінцевим і вирішальним фактором будь-якої виховної системи [2].

А. Макаренко вважав, що головне завдання учителя полягає у створенні середовища, яке б давало можливість дитині займатися різними видами праці та використання його потенціалу для формування особистості [5]. Створенню приємної та радісної атмосфери навчання велику увагу приділяв Я. Коменський, як необхідній умові діяльності вчителя. Він зазначав, що

кожен, хто навчає, може бути корисним тоді, «коли він одночасно і радує» [4, С. 586].

У сучасних наукових дослідженнях терміни «середовище», «соціальне середовище» вивчається різними галузями наук – економічними, соціологічними, філософськими, психологічними, педагогічними, соціально-педагогічними. Спільною думкою для перелічених наук є те, що поняття «середовище» вони розглядають як сукупність певних умов, в яких існує людина та основною метою вивчення зазначеного поняття є створення максимально сприятливого для життя і розвитку людини середовища, як природного, так і соціального.

Шкільна система потребує зміни педагогічного конструкту соціального середовища. По-перше, акцент у навчально-виховному процесі має ставитися не на оволодінні системою наукових знань про світ, а на соціальних уміннях дитини, які б забезпечували успішне функціонування у сучасному соціумі. Враховуючи ідеал людини сучасного суспільства, можна визначити такі уміння та якості: збереження своєї індивідуальності, не піддаватися впливу інших, самостійне і швидке вирішення проблем на шляху досягнення мети, швидкість реагування, відсутність страху висловлювати свої думки, виявлення власної позиції, творчий підхід, уміння реалізувати свої цілі та задовольнити потреби як духовні, так і матеріальні тощо. Тобто уміння та якості, які б підтримували людину у стані енергійного, творчого ставлення до себе і свого життя.

На думку Л. Новікової, процес перетворення середовища є досить складним. Для цього слід визначити основні його компоненти та зв'язки, вписати у діяльність самих дітей. Якщо впливи будуть стихійними, то вони не матимуть виховного значення [6].

Вирішенню зазначеного завдання може сприяти зменшення начального навантаження та введення дисциплін у навчально-виховний простір, які формують уміння відновлювати психофізичний стан на фізіологічному, емоційно-вольовому, ціннісно-смысловому рівнях. Основними формами роботи мають бути не класичні уроки, а ті які передбачають активну творчу діяльність учнів – це ігри, ігрові вправи, тренінги, дискусії, інтерактивний театр, групова терапія тощо. Починати роботу з формування умінь відновлювати внутрішню гармонію слід уже з початкової школи, так як в цей період закладаються основи усього шкільного життя: бажання та уміння вчитися, ставлення до школи, однокласників, вчителя та власної особистості.

Також створення реабілітаційного середовища школи передбачає реалізацію таких складових: психологічної, правової та соціально-інтеграційної. Психологічна складова реабілітаційного процесу включає:

- ознайомлення з психологічними поняттями «здібності», «уміння», психічні процеси та методи впливу на них, «індивідуальний простір»;

- створення мотивації на пізнання самого себе, свого потенціалу, формування ставлення до своєї особистості як до такої, що постійно розвивається та удосконалюється;

- формування навичок міжособистісної взаємодії, протистояти натиску і агресії, ознайомлення зі шляхами вирішення конфліктних ситуацій, переваги і недоліки різних способів вирішення конфліктів;

- ознайомлення дітей з широким колом почуттів та емоцій, розвиток вміння розпізнавати їх, аналізувати залежність самопочуття і здоров'я від домінуючих почуттів, формування довільної регуляції своїх емоцій та поведінки;

- розвивати корисні навички управління негативними емоціями і вміння протистояти фруструючим ситуаціям;

- ознайомлення з особливостями використання естетотерапевтичних методів відновлення психо-емоційного стану.

Правовий компонент реабілітаційного середовища передбачає:

- ознайомлення дітей з поняттями «право», «норма», «соціальна норма», «педагогічна норма», «правова норма», з правами сучасної дитини, особливостями їх реалізації, переліком та структурою основних документів, в яких зафіксовано права дитини та особливості їх захисту;

- ознайомлення дітей з власними обов'язками з позиції корисності для своєї особистості, з обов'язками учителів та батьків по відношенню до дитини;

- формування умінь визначати, уникати ситуації порушення прав особистості та протистояти їм;

- формування умінь доводити та реалізувати власні права.

Соціально-інтеграційна складова:

- надання інформації та формування умінь звернутися за допомогою (в усній або письмовій формі) в ситуації відчуття дискомфорту або порушення прав;

- сприяти створенню умов та особистісної готовності висловлювати власну точку зору;

- формувати позитивні поведінкові адаптаційні навички (прийняття рішень, вміння ефективно спілкуватися, керувати своїми вчинками, оволодіння навичками психологічної самопомоги);

- ознайомлення з організаціями, структурами та переліком спеціалістів, які можуть допомогти у різних складних ситуаціях;

- формування потреби розвивати пізнавальні інтереси та використовувати для цього потенціал соціуму.

Особливо важливу роль у створенні реабілітаційного середовища в умовах ЗНЗ відіграють учителі. Основна функція учителя у реабілітаційному процесі це створення атмосфери успіху, радості на основі реалізації індивідуального, особистісно орієнтованого, гуманного підходів. Однак, як уже зазначалося, сучасний учитель знаходиться в складних соціально-економічних, політичних умовах, які викликають роздратування, агресію, незадоволеність професією, власним життям, що ускладнює реалізацію зазначених підходів. Тому, в першу, чергу потрібно працювати над зміною ставлення учителів до учнів через зміну ставлення до власної особистості та до життя у цілому. Лише тільки та людина, яка характеризується позитивними емоціями, думками, розуміючи, що від цього залежить якість життя, успіхи та

задоволеність, зможе правильно організувати навчальну атмосферу радості та орієнтуватися на успіхи учнів, а не на їх недоліки. Це передбачає роботу у психологічному напрямку і застосування різних психологічних, соціально-терапевтичних методів: тренінги, соціограма, психодрама, ігрова терапія тощо. Зміст роботи з удосконалення особистості учителя залежить від результатів аналізу життєвої ситуації та рівнем задоволеності нею. Методика аналізу життєвої ситуації передбачає власні відповіді особистості на питання, що стосуються різних сфер її життєдіяльності: фізичний стан – чи задовольняє мене мій стан фізичного здоров'я на даний момент?, в якій фізичній формі я зараз перебуваю?, чи займаюся регулярно оздоровчим спортом?, яка моя вага?, чи правильне харчування і достатня тривалість сну?, що я можу зробити для покращення фізичного стану?; психічний стан – чи задовольняю мене мій стан психіки?, чи відчуваю внутрішній комфорт, спокій, задоволення?, чи займаюся я своїм розвитком, відвідуючи тренінги, курси, семінари?, наявність мрії і що я роблю для її досягнення?, які сфери мого життя викликають занепокоєння, тривогу і що я можу змінити?; сім'я та будинок або квартира – яка моя сімейна ситуація на сьогоднішній день?, чи задовольняє сімейна атмосфера і що саме мене не задовольняє у взаємостосунках між членами сім'ї?, чи є окрема житлова площа і наскільки вона мені подобається?, що я можу зробити, щоб змінити ситуацію; професійна діяльність – навіщо я працюю і яку роль виконує робота для мене, родини та світу?, наскільки подобається мені робота? чи приносить вона мені моральне та матеріальне задоволення?, що я можу змінити у своїй професійній діяльності?; економічна ситуація життя – який мій економічний стан, наскільки я задоволений ним?, які є у мене фінансові плани та основні шляхи отримання грошей?, наскільки раціонально витрачаю кошти?, чи є у мене борги і що я можу зробити для покращення свого економічного становища?; соціальне оточення – які взаємостосунки з людьми, наскільки задоволений я цим оточенням?, чи намагаюся допомагати іншим?, чи допомагають мені?, чи нав'язую свою думку іншим та умію вислуховувати, цінувати людей?, чи сприяють мої взаємовідносини з людьми моєму розвитку і що я можу змінити?.

Відповівши на перелічені запитання, можна дізнатися про характер ставлення людини до власної особистості, про рівень самооцінки та ступінь задоволеності життям і на основі цього спланувати психотерапевтичну роботу щодо відновлення внутрішньої гармонії учителя.

Отже, створення реабілітаційного середовища у загальноосвітніх закладах передбачає роботу з учнями по формуванню умінь успішно функціонувати та зміну ставлення учителів до зростаючої особистості і до своєї власної.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка / О. В. Безпалько . – К.: Логос, 2008. – 344 с.
2. Выготский Л. С. Собрание сочинений: В 6-ти т. Т 4. Детская психология / [Под ред. Д. Б. Эльконина]. – М.: Педагогика, 1984. – 422 с.

3. Демченко О. П. Виховні ситуації в особистісно зорієнтованому просторі початкової школи: монографія / О. П. Демченко. – К., 2014. – 416 с.
 4. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: в 2-х т. т. 1.- М.: Педагогіка, 1982. – 630 с.
 5. Макаренко А. С. Педагогическая поэма / А. С. Макаренко. – К.: Рад. шк., 1988. – 512 с.
 6. Новикова Л. И. «Воспитательное пространство» как открытая система (Педагогика и синергетика) / Л. И. Новикова, М. В. Соколовский // Общественные науки и современность. – 1998. – № 1. – С. 132-143.
-

Лещенко О. Г. (Запоріжжя, Україна)
ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З
ПРИЙОМНОЮ СІМ'ЄЮ

У тезах обґрунтовано важливість використання різноманітних технологій соціально-педагогічної роботи із прийомною сім'єю, таких як соціальний супровід, оцінювання потреб дитини та її сім'ї, соціальне навчання.

Leshchenko O. (Zaporozhzhya, Ukraine)
TECHNOLOGIES OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL WORK WITH
FOSTER FAMILY

The author describes the importance of using of different technologies of social and pedagogical work with foster family such as social support, needs assessment of the child and his family, social training.

Реалії сьогодення засвідчують, що кількість дітей, чиїх батьків позбавляють батьківських прав у зв'язку із невиконанням батьківських обов'язків, залишається високою. Так, на початок 2016 року в Україні нараховується 84тис. дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Державна соціальна політика реалізується у напрямку деінституціалізації, тобто влаштування дітей-сиріт у сім'ї. Це обумовило упровадження в Україні альтернативних форм утримання та виховання дітей, які залишилися без батьківського піклування, однією з яких є прийомна сім'я. На сьогоднішній день у сімейних формах виховання виховується 87,5% дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування і, лише 10% цих дітей виховується в інтернатних закладах. Значна кількість створених прийомних сімей потребує допомоги та підтримки у вихованні дітей, які залишилися без батьківського піклування.

Проблему соціально-педагогічної роботи з прийомною сім'єю досліджували вчені Г. Бевз, Л. Волинець, Г. Лактіонова, О. Міхеєва, Ж. Петрович, С. Тунтуєва, Т. Шульга та ін. Вони дослідили питання, пов'язані із особливостями та змістом соціального супроводу прийомних сімей.

Відомо, що прийомна сім'я – це сім'я або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, що добровільно за плату взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування ([1, С. 194], [3]). Мета прийомної сім'ї – забезпечення належних умов зростання у сімейному оточенні, шляхом влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у сім'ю на виховання та спільне проживання. При цьому дитина отримує позитивний досвід сімейних стосунків, важливий для того, щоб стати ефективними батьками у майбутньому.

У процесі свого функціонування прийомна сім'я потребує підтримки у подоланні таких поточних проблем: проблема комунікації; ревності між дітьми; нерозуміння прийомними дітьми кордонів інших дітей; непорозуміння з оточуючими, зокрема педагогічно-учнівським колективом; проблема покарання-похвали.

Успішність створення та функціонування прийомної сім'ї залежить від системного підходу щодо її підтримки та комплексного використання технологій соціально-педагогічної роботи із такими сім'ями.

Соціальний супровід є важливою довготривалою формою роботи, у процесі якої використовуються й інші соціально-педагогічні технології, такі як соціальне навчання, технологія оцінювання потреб дитини та її сім'ї.

Технологія соціального супроводу є ефективною у роботі з прийомними сім'ями. Соціальний супровід – вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, підвищення їх соціального статусу [1, С. 184]. Також виділяють схоже поняття супроводу, що стосується роботи із зазначеною категорією сімей, «соціальне супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу» – це робота, що передбачає здійснення фахівцем (або групою фахівців) центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді заходів, спрямованих на забезпечення належних умов функціонування прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, зокрема надання соціальних послуг. Головне завдання соціального супроводу – сприяти адаптації дитини в новій сім'ї, створенню позитивного психологічного клімату в сім'ї, умов розвитку дітей з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини, забезпеченню оптимальних умов життя дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, та особи із їх числа та захисту їх прав [3]. Зміст соціального супроводження розкривається через надання різних видів послуг: інформаційні, психологічні, соціально-економічні, соціально-педагогічні тощо.

Технологія оцінювання потреб дитини та її сім'ї, що реалізується на початковому етапі здійснення соціального супроводу прийомної сім'ї, згідно Наказу № 450 від 09.07.2014 «Про затвердження форм обліку соціальних послуг сім'ям (особам), які перебувають у складних життєвих обставинах», виступає стандартом якісного оцінювання та оцінки [2].

Оцінювання розглядається як фундаментальна технологія, орієнтована на визначення потреб клієнтів, системний моніторинг процесу надання послуг (допомоги, підтримки тощо) і досягнутих результатів, аналіз фінансових витрат і прогнозування економічного ефекту, а також: як певний процес визначення базових даних, необхідних для подальшого планування результативної роботи з клієнтом із метою подолання його складних життєвих обставин [1, С. 159]. Особливістю цієї технології є те, що вона допомагає визначити рівень задоволеності потреб дитини, необхідних для розвитку, батьківський потенціал та фактори прийомної сім'ї та середовища, що дозволяють розробити індивідуальний план втручання для подальшого вирішення проблем сімей з дітьми. Ця технологія об'єднує усі види оцінки (оцінка безпеки, початкова, комплексна) та в ній використовуються суб'єктивні, об'єктивні, кількісні та якісні методи збору інформації щодо потреб, проблем прийомних дітей та батьків.

Ще однією технологією соціально-педагогічної роботи з прийомною сім'єю є соціальне навчання, що спрямоване на підвищення виховного потенціалу прийомних батьків, допомогу у виявленні здібностей і створенні умов для гармонійного розвитку дитини, формування навичок життєвої компетентності у вирішенні поточних проблем (працевлаштування, побутові складнощі, комунікативні проблеми) тощо [4]. Методи соціального навчання: інтерактивна лекція, семінар, рольова гра, диспут, вправи, самостійна робота, індивідуальна консультація, метод кейсів тощо. Формами соціального навчання є лекції, семінари; «круглі столи»; практичні заняття; перегляд тематичних відео- та кінофільмів.

Отже, зазначені технології соціально-педагогічної роботи із прийомною сім'єю спрямовані на підтримку її функціонування, що сприятиме створенню необхідних умов для гармонійного розвитку, виховання, навчання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / [За заг. ред. І. Д. Звереві]. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. – 536 с.
2. Про затвердження форм обліку соціальних послуг сім'ям (особам), які перебувають у складних життєвих обставинах [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства соціальної політики України від 09.07.2014 № 450. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1076-14>
3. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [Електронний ресурс]: Закон України від 13 січня 2005 року № 2342-IV. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2342-15/page>
4. Трубавіна І. М. Соціальний супровід неблагополучної сім'ї : науково-методичні матеріали / І. М. Трубавіна. – К.: ДЦССМ, 2003. – 86 с.

Слободянюк О. Р. (Одеса, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ АКТИВНИХ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ

Тези розглядають основні поняття екологічної освіти та виховання, методологічні проблеми, які має вирішувати педагог. Аналізуються різноманітні форми і засоби екологічного виховання.

Slobodianiuk O. (Odessa, Ukraine)

APPLICATION OF ACTIVE SOCIO-PSYCHOLOGICAL METHODS IN ENVIRONMENTAL EDUCATION

Abstract consider the basic concepts of environmental education, methods of research and problems, which must be solved by the teacher.

Ефективність застосування активних соціально-психологічних методів у вихованні й навчанні зумовлена принципом єдності розвитку психіки та діяльності, який полягає в тому, що психіка людини розвивається і проявляється в діяльності. У роботі зі студентами на семінарських заняттях застосовуються такі активні методи, як «круглий стіл», «мозковий штурм» і команда ділова гра.

«Круглий стіл» на семінарі з екологічної психології – це традиційне ділове обговорення тієї чи іншої екопсихологічної проблеми на принципах демократичності й рівноправності всіх учасників. «Мозковий штурм» – це довільне обговорення певного питання чи проблеми. Тут пріоритет надається не порядку та організації, а нестандартним ідеям. Можна сказати, що «мозковий штурм» не є демократичним, оскільки він не гарантує рівності прав усіх учасників обговорення. Вищим, ніж формальна рівність, тут є пріоритет ідеї.

Командна ділова гра на практичних заняттях з екологічної психології набуває форми групового захисту проєктів. Група студентів ділиться на дві підгрупи. Одна висуває екологічний проєкт – інша намагається його критикувати. Отже, ділова гра – це, по суті, перша практична апробація ідеї, яка має форму проєкту [2, С. 118].

В основі вирішення проблем, що призводять до глобальної екологічної кризи, лежать виховання екологічно грамотних установок та переконань в усій культурі. Промислові керівники та політичні лідери майбутнього повинні бути переконаними прибічниками захисту довкілля. Це надто складне, але реальне завдання екологічної психології. Якщо з дитинства навчати людей за спеціальними освітніми програмами, які передбачають «заглиблення» учнів в атмосферу постійного підвищення екологічної свідомості, то в них з'являються правильні установки щодо довкілля і вони готові діяти відповідно до цих установок. Діти повинні безпосередньо спілкуватися з природою під керівництвом вчителів, які можуть показати її красу та розповісти про

наслідки насилля над середовищем досить яскраво й детально. Важливо з дитинства засвоїти, що докільця з його проблемами не існує десь окремо від неї, а починається саме всередині неї.

Екологічне виховання – тривалий багатофакторний цілеспрямований процес формування екологічної культури. Наслідком екологічного виховання людини є формування мотивів, потреб, звичок цілеспрямованої екологічної поведінки та природоохоронної діяльності, здорового способу життя.

Засадою екологічного виховання студентів виступає екологічно зорієнтована педагогіка. Вона містить у собі принцип природовідповідності, екологію соціального середовища, екологію внутрішнього світу людини, екологізацію навчання та виховання [1, С. 17].

Екологія соціального середовища є наступним компонентом екологічно зорієнтованої педагогіки. Соціальне середовище може бути зовнішнім. Внутрішнє охоплює передусім родину і середовище навчального закладу. Зовнішнє – суспільство, у якому живе людина. Однак, несприятливі сучасні економічні, політичні, соціальні умови в країні не сприяють створенню гуманного суспільства. На цей процес ми вплинути неспроможні, що не можна сказати про внутрішнє середовище.

Екологія внутрішнього світу людини пов'язана з вихованням високоморальної особистості, екологічної свідомості, екологічної культури, екологічного мислення. Екологічну свідомість можна визначити як сукупність знань, уявлень людини про її взаємини, взаємозв'язки, взаємозалежності, взаємодії зі світом природи. На цій основі формується відповідне позитивне ставлення до природи, а також усвідомлення людиною себе як її частини [3, С. 24].

Серед глобальних проблем людства першорядного значення набули в наші дні проблеми екології. Екологія – це наука про відносини рослинних і живих організмів та створених ними співтовариств між собою із довкіллям.

Під впливом продуктивної діяльності людини на нашій планеті розвиваються процеси, що погіршують середовище життя живих організмів, згубно впливають на здоров'я людей. Деякі такі процеси через необоротність переростають в екологічні катастрофи, їхні наслідки можуть проявитися в різних регіонах Землі в будь-який час, тому що все в природі взаємозалежно. Ніхто, ніколи не може почувати себе в безпеці, якщо десь кимсь порушується природна рівновага, завдається шкода біосферні, забруднюється довкілля. Людина повинна усвідомити, що вона частина природи, що при її знищенні, вона знищує себе [2, С. 38].

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Богданова І. М. Педагогічна інноватика / І. М. Богданова. – Дніпропетровськ: Економіка, 2009. – 141 с.
2. Львовчкіна А. Основи екологічної психології / А. Львовчкіна. – К.: МАУП, 2004. – 122 с.
3. Слєпкань З. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З. Слєпкань. – К.: Вища школа, 2007. – 143 с.

Шишова І. О. (Кіровоград, Україна)
ОСВІТА ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ
У ШКОЛАХ ЯПОНІЇ

Система японської початкової та середньої освіти, на думку багатьох фахівців із цього питання, оцінюється як одна з найкращих у світі. У статті розглянуто тенденції розвитку освіти дітей із особливими потребами у Японії.

Shishova I. (Kirovograd, Ukraine)
THE EDUCATION OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN
SCHOOLS OF JAPAN

The system of Japanese primary and secondary education, according to many experts on this issue, is one of the best in the world. The article considers tendencies of development of education of children with special needs in Japan.

Створення умов для ефективної освіти дітей з особливими потребами визначено Міністерством освіти і науки України серед основних завдань розвитку освіти. Тому важливим є вивчення теорії і практики організації спеціальної освіти Японії, яка має значний ефективний досвід у цій галузі.

Актуальність позитивного розв'язання даного питання підкреслено законодавчими документами України, діями державних осіб. Здійснити аналіз системи спеціальної освіти в Японії спонукає і той факт, що у квітні 2016 р. у рамках офіційного візиту глави нашої держави до Японії його дружина Марина Порошенко, за даними «Фонда Порошенка» у Фейсбуці, відвідала Центр ранішнього втручання та соціального розвитку дітей з особливими потребами та їх сімей «Umeda Akebono» і початкову школу «Rinsen» зі спеціальними класами для дітей з фізичними вадами (тут навчаються діти з синдромом Дауна, аутизмом, ДЦП, ефективно використовується спільне навчання дітей з обмеженими можливостями та без них).

У наукових працях висвітлено окремі аспекти системи освіти Японії. Питання японського навчання і виховання розглянуто такими дослідниками, як М. Бок, Ю. Боярчук, О. Галаган, М. Давидов, О. Джулай, О. Джуринський, М. Дронішинец, І. Зязюн, М. Константинов, Н. Косминська, І. Ладанов, С. Максимюк, Г. Мікаберідзе, В. Нанівська, О. Озерська, В. Оржехівський, Н. Репетюк, М. Родіонов, О. Прасол, В. Пронников, Г. Софінська, І. Філатова, Ю. Укке тощо.

Завдання інклюзивної освіти та феномен осіб з інвалідністю обґрунтовують О. Дікова-Фаворська, А. Колупаєва, Е. Ярська-Смирнова.

Метою статті є дослідження тенденцій розвитку освіти дітей зі спеціальними потребами у Японії.

У науковій праці О. Озерської розкрито методологічні основи освіти Японії, в якій поєдналися споконвічні японські, класично східні і західні світоглядні, етичні і поведінкові установки [2, С. 10].

С. Максимюк [3] відмічає, що виховна доктрина в Японії застосовується до дітей з м'якістю і любов'ю.

Вчені М. Дронишинец та І. Філатова [1] звертають увагу на гуманістичну спрямованість державної політики Японії та характеризують три періоди розвитку спеціальної освіти у цій державі після Другої світової війни.

У перший період (1947-1979 рр.) відбувався розвиток системи спеціальних шкіл та спеціальних класів. У 1947 р. було прийнято Закон про освіту і створено систему, у відповіднію з якою 9-річна освіта стала обов'язковою (шість років початкової школи і три роки I ступеня середньої школи). Після прийняття цього закону спеціальна освіта стала швидко розвиватися. Було відновлено спеціальні школи для сліпих і глухих дітей (в основному зруйновані під час бомбувань у часи Другої світової війни); збільшилася кількість спеціальних класів для дітей з інтелектуальними порушеннями.

Характеристикою другого періоду (1980-2000 рр.) стало ведення інтегрованого навчання. З 1979 р. освіта у спеціальних школах для дітей з інтелектуальними та фізичними порушеннями, з ослабленим здоров'ям стала обов'язковою. Державну політику було спрямовано на збільшення кількості спеціальних шкіл та спеціальних класів, почав зростати рух до інтегрованого навчання, який з часом було вичерпано.

Під час третього періоду (2000 – по наш час) почав відбуватися розвиток системи спеціальної освіти, реформу якої здійснювали спеціальні комітети, які було сформовано у Міністерстві освіти, культури, спорту, науки і техніки. Основною ідеєю заключної доповіді Комітету «Спеціальна освіта у XXI столітті» (2001 р.) є наступна: «Спеціальна підтримуюча освіта – позитивне навчання дітей із труднощами у навчанні, розладом уваги / гіперактивністю тощо), які знаходять у звичайних класах і потребують спеціального підтримуючого навчання, яке б доповнювало навчання, що надається у спеціальних школах та спеціальних класах».

У заключному повідомленні Комітету «Забезпечення спеціальної підтримуючої освіти у наш час» (2001 р.) представлено досить інноваційні плани реформи спеціальної освіти, які передбачали відміну спеціальних шкіл, що існують згідно типології спеціальних потреб учнів. Замість цього було запропоновано створення шкіл-спільнот, які б забезпечували підтримку всіх учнів та функціонували не тільки як звичайні освітні центри, але й забезпечували б потреби спеціальної освіти.

Таким чином з'ясовано, що: 1) шлях освіти дітей зі спеціальними потребами має свою непросту динаміку не тільки у нашій державі, але й у більш економічно благополучній Японії; 2) творче вивчення, узагальнення та критичний аналіз цього досвіду можуть сприяти подоланню деяких проблем, пов'язаних із становленням системи інклюзивної освіти в Україні.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Дронишинец Н. П. История и проблемы развития специального образования в Японии / Н. П. Дронишинец, И. А. Филатова // Специальное образование. – № 9. – 2008. – С. 5-8.

2. Озерська О. Ю. Професійна підготовка вчителів у вищих навчальних закладах Японії : автореф. дис. на здобуття навч. ступ. к. пед. н.: спец. 13.00.01. «Теорія і методика професійної освіти» / О. Ю. Озерська; Харківський національний університет імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2006. – 24 с.

3. Максимюк С. П. Педагогіка: Навчальний посібник / С. П. Максимюк. – К.: Кондор, 2009. – 670 с.

Білик О. М. (Харків, Україна)

**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ
У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ОСВІТНЬО-
КУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВИЩОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

У тезах обґрунтовано необхідність розвитку соціальності іноземних студентів як інтегрованої особистісної характеристики, виокремлено два її компоненти: міжкультурний і професійний. Запропоновано розглядати соціально-педагогічний супровід соціалізації іноземних студентів у освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу як ефективний засіб розвитку соціальності цього контингенту студентської молоді.

Bilyk O. (Kharkov, Ukraine)

**DEVELOPMENT OF SOCIALITY INTERNATIONAL STUDENTS
IN THE PROCESS OF SOCIAL EDUCATION IN EDUCATIONAL
AND CULTURAL ENVIRONMENT OF HIGHER
EDUCATIONAL ESTABLISHMENT**

In theses necessity of sociality international students as an integrated personality characteristics were singled out two of its components: intercultural and professional. It was proposed to consider the socio-pedagogical support socialization of international students in the educational and cultural environment of higher education as an effective tool of social development this population of students.

В інформаційному суспільстві значно зростає соціальна роль вищої освіти, яка виступає не лише засобом формування системи професійних знань, але й підґрунтям соціального і культурного життя особистості, засобом залучення людини до соціальної діяльності, одним із основних соціальних інститутів, покликаних формувати молоду людину і як конкурентоспроможного фахівця, і як особистість, тобто перед вищою освітою стоять завдання професійного і соціального виховання молоді, зокрема іноземної. Важливим аспектом вищої освіти іноземних громадян в українських вищих навчальних закладах (ВНЗ) сьогодні є їхня успішна професійна

соціалізації, а також соціальний розвиток як суб'єктів соціокультурної діяльності. На ці процеси має суттєвий вплив реалізація соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі ВНЗ, що зумовлює підвищення ефективності освітнього процесу та забезпечує належну якість професійної підготовки та соціального становлення особистості в контексті міжкультурної комунікації.

З позицій соціальної педагогіки соціалізація визначається як «процес засвоєння та активного відтворення людиною соціокультурного досвіду (знань, цінностей, норм, традицій, зразків поведінки, визнаних у суспільстві), внаслідок чого відбувається її становлення та розвиток як соціального індивіда» [1, С. 26]. Соціалізація може бути як стихійною, так і соціально контрольованою, тобто соціальним вихованням, що є процесом «спеціально організованої передачі соціального досвіду особистості та розвитку її потенційних можливостей» [1, С. 38]. Для ефективності процесу соціалізації іноземних студентів у соціокультурному просторі України необхідно, перш за все, приділяти увагу соціально контрольованій соціалізації іноземних студентів, тобто соціальному вихованню, яке відбувається в освітньо-культурному середовищі ВНЗ. Соціальне виховання трактується як процес та результат цілеспрямованого впливу на людину для оволодіння нею загальнолюдськими та соціальними знаннями, засвоєння соціального досвіду з метою формування позитивних ціннісних орієнтацій, соціально значущих якостей [4, С. 243]. А. Мудрик розглядає соціальне виховання як відносно соціально контрольовану соціалізацію та визначає як «осмислене та цілеспрямоване вирощування людини відповідно до специфіки цілей організацій і груп, у яких воно відбувається» [2, С. 24]. Основоположною для нашого дослідження є точка зору А. Рижанової, яка визначає соціальне виховання як «процес цілеспрямованого створення умов для розвитку соціальності соціальних суб'єктів у всіх сферах соціуму» [3, С. 14].

Розуміння соціальності як результату соціального виховання починається на початку ХХІ ст. в роботах Л. Мардахаєва, В. Нікітіна, а також у працях, Т. Алексеєнко, Н. Лавриченко, О. Рассказової, А. Рижанової, С. Харченка та ін.

Поняття «соціальність» визначається А. Рижановою як «мета соціального виховання – ієрархія соціальних цінностей, соціальних якостей, соціальної поведінки – та соціально-виховний результат – прояв індивідуального позитивно-творчого ставлення до соціального буття, зокрема до сімейного, етнічного, релігійного, глобального тощо» [3, С. 14].

Соціальність іноземних студентів формується у процесі соціального виховання в родині, в навчальному закладі на батьківщині, в конфесійній спільноті, отже, іноземні студенти, які прибувають до українських ВНЗ, мають певний рівень соціальності, вони опанували певні сімейні, релігійні цінності рідного соціуму та рідної культури, в них сформовані певні якості, необхідні для проживання в суспільстві, засвоєна поведінка, що вважається нормативною в їхньому соціумі. Але, потрапивши в новий соціум, в культуру, яка суттєво відрізняється від звичної культури батьківщини, іноземні студенти

стикаються зі значними проблемами, що впливають на формування їхньої особистості, зумовлюють трансформацію їхньої соціальності. Відбувається її суттєвий розвиток, збагачення соціального досвіду, засвоєння соціальних цінностей нового соціокультурного простору, формування соціальних якостей, обумовлених впливом інокультурного освітнього середовища, вироблення нових аспектів соціальної поведінки відповідно до вимог нетрадиційного для іноземних студентів суспільства.

На нашу думку, розвиток соціальності іноземних студентів є результатом їхнього соціального виховання як соціально контрольованої соціалізації в освітньо-культурному середовищі ВНЗ, спрямованим на подолання негативних явищ і пов'язаним із системою соціально-педагогічної діяльності, компонентом якої є соціально-педагогічний супровід соціалізації іноземних студентів. Такий супровід містить сукупність прийомів, методів та форм організації процесу соціального виховання іноземних студентів: тренінги, дискусії, ділові ігри, анкетування, бесіди, майстер-класи, творчі зустрічі, літературно-мистецькі вечори, екскурсії тощо. Специфіка соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів полягає в такому: корегуванні діяльності соціальних педагогів, психологів, кураторів, викладачів, представників студентського самоврядування щодо створення умов для реалізації соціальної активності, розвитку навичок міжкультурної комунікації, формування крос-культурної грамотності та міжкультурної компетентності іноземних студентів; необхідності включення в технологію соціально-педагогічного супроводу різних форм міжкультурної взаємодії, методів, що дозволяють переорієнтувати негативні переживання на позитивні; у побудові індивідуальної соціалізаційної траєкторії для кожного іноземного студента. До цього процесу залучаються різні структурні компоненти освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу.

Соціальність іноземних студентів як результат соціального виховання виражається в єдності таких компонентів: соціальні та професійні цінності, соціальні та професійні якості, соціальна та професійна поведінка. На нашу думку, соціальність іноземних студентів, яка формується і розвивається в освітньо-культурному середовищі ВНЗ, містить також таку складову, як суб'єктність, оскільки є поєднанням особистісного і колективного, виявом людської природи на індивідуальному рівні. Тобто соціальність іноземних студентів як результат соціального виховання у процесі соціально-педагогічного супроводу їхньої соціалізації виступає як сформована, інтегративна якість особистості іноземного студента, що визначає: рівень входження іноземного студента в новий соціум, прийняття ним цінностей цього соціуму, організацію життєдіяльності відповідно до прийнятих у цьому соціуму норм, традицій, правил, зі збереженням власної етнокультурної ідентичності.

Враховуючи специфіку іноземних студентів як суб'єктів освітнього процесу, пропонуємо виокремити такі аспекти соціалізації іноземних студентів: міжкультурна та професійна. Міжкультурна соціалізація передбачає активний процес засвоєння іноземними студентами необхідних для навчання

та життєдіяльності у новому освітньо-культурному середовищі та соціокультурному просторі знань, навичок, основних норм поведінки, системи цінностей інокультурного соціуму. Це засвоєння відбувається у процесі активної міжкультурної взаємодії іноземних студентів із представниками освітньо-культурного середовища ВНЗ та українського соціокультурного простору шляхом входження в соціум, включення в культуру. Міжкультурна соціалізація іноземних студентів виступає підґрунтям для їхньої професійної соціалізації, її контекстом, спрямовує професійну соціалізацію. Під час навчання іноземні студенти набувають необхідної професійної компетентності, опановують норми професійної субкультури, відбувається формування їхньої професійної ідентичності, засвоюються норми і цінності майбутньої професії, отже мова йде про розвиток професійного аспекту соціальності іноземних студентів у процесі соціального виховання. Соціалізація особистості відбувається завжди під впливом певного соціального середовища, таким середовищем для іноземних студентів є, перш за все, освітньо-культурне середовище ВНЗ.

Отже, структура соціальності іноземних студентів як результату процесу їхньої соціалізації в освітньо-культурному середовищі ВНЗ та в соціокультурному просторі України досить складна і має дуалістичний характер: вона реалізується у міжкультурному та професійному аспектах

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / О. В. Безпалько, І. Д. Зверєва, Т. Г. Веретенко та ін. ; [за ред. О. В. Безпалько]. – К. : Академвидав, 2014. – 312 с.
2. Мудрик А. В. Социализация человека: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. В. Мудрик. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 304 с.
3. Рижанова А. О. Розвиток соціальної педагогіки в соціокультурному контексті : автореф. дис.... докт. пед. наук : 13.00.05 – соціальна педагогіка / А. О. Рижанова. – Луганськ : ЛНПУ імені Тараса Шевченка, 2005. – 44 с.
4. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. І. Д. Зверєвої. – К. : Центр учбової літератури, 2008. — 336 с.

Головня В. О. (Харків, Україна)

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ЖОРСТОСТІ ТА ЖОРСТОКОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

У тезах здійснено історико-теоретичний аналіз проблеми жорсткості та жорстокої поведінки. Проаналізовані наукові ідеї закордонних та вітчизняних вчених та практиків з зазначеної проблеми. Автором надано власне визначення поняття «жорстка поведінка учнів основної школи».

Golovnya V. (Kharkov, Ukraine)

HISTORICAL-THEORETICAL ANALYSIS THE PROBLEM OF CRUELTY AND CRUEL BEHAVIOUR OF SECONDARY SCHOOL PUPILS

The paper is devoted to theoretical-historical analysis of the concepts «cruelty» and «cruelty behavior» of secondary school pupils in the context of a personal approach and bringing to light reasons for emergence of these socio-pedagogical phenomena, substantiating the author's view on this problem.

Проблема жорстокої поведінки підлітків гостро стоїть у сучасній реальності і навряд чи когось можна здивувати статистичними даними щодо поширеності проблеми дитячої агресії та жорстокості. Звичайно, що більшу частину часу підлітки проводять у загальноосвітньому навчальному закладі, тому і проблемні ситуації частіше за все відбуваються у міжособистісних відносинах учнів, всередині їх мікросоціуму, що в свою чергу породжує систему різних деструктивних конфліктів – від прямих або непрямих погроз, до імпульсивних агресивних, жорстоких дій.

Феномен жорстокості завжди був актуальною темою для наукового дослідження і пізнання. Ще за часів античності такі видатні мислителі як Августин, Геродот, Сенека намагалися якомога точніше і докладніше описати феномен людської жорстокості. Геродот, досить живописно міркував про жорстокість, знаходячи в жорстоких діях елемент захоплення і особистісного натхнення [1, С. 67]. Сенека ж вважав, що жорстокість завжди виникає від слабкості й безсердечності. В епоху середньовіччя проблема жорстокості розглядалася в дусі релігійно-етичних відносин, і сприймалася як воля Бога, ця ідея набувала розвитку та пропагувалася зусиллями богослужителів. Так, один з головних фігур середньовічної думки, філософії і науки – Ф. Аквінський, у своїй книзі «Сума теології» обґрунтовує і виправдовує жорстокість, автор вважає, що для уникнення смуту необхідно підкорятися приписам, а суспільне життя засноване на ієрархії та підпорядкуванні. Філософ пише, що будь-яка жорстокість стосовно людини – є наслідком та карою за її злі дії, тому будь-який опір жорстокості – це гріх [5]. Жорстокі дії, тортури, та покарання були абсолютно звичайним, нормальним дійством не лише у Середньовіччі, але і в епоху Відродження. Лише в XIX –XX ст. вперше робляться спроби філософсько-теоретичного узагальнення проблеми аморальності жорстокості. Так, Ф. Гегель, Ш. Летурно, К. Маркс, Ф. Ніцше, Е. Тайлор формулюють уявлення про проблему відчуження в людському суспільстві та представляють фундаментальні роботи, що відображають величезний етнографічний та історичний матеріал, необхідний для розуміння феномену жорстокості. Зокрема Ф. Ніцше вважав, що в основі всього людського лежить агресивний і оборонний егоїзм, а поряд з нижчими інстинктами існують вищі – прагнення до влади, воля до панування. На його думку, життя –це результат насильства, насильство – плідне, а війна – мати

моралі [4, С. 241]. Також до питань жорстокості у суспільстві зверталися представники радянської філософії, одним з перших був Ф. Достоевський, який у своїх роздумах писав, що жорстокість криється у самій людині, і ніякі ідеальні соціальні умови не зможуть змінити її природу [2]. З часом ця проблема набула поширення в працях Н. Бердяєва, І. Ільїна, які висували ідею про те, що жорстокість є невід'ємною частиною повсякденного життя. Проте навколо книги І. Ільїна «Про опір злу силою» розгорілася гостра полеміка, яка продемонструвала, що все ж таки більшу частину радянської інтелігенції події червоного терору не змогли озлобити до прийняття як належного факту того, що здійснення жорстокої помсти і вбивства ворогів – є необхідною мірою опору [3]. Наприкінці ХХ ст. проблема жорстокості почала розглядатися як самостійна, що пов'язано з появою нової науки – вайоленсології (від лат. *violence* – насильство – наука про насильство).

На основі аналізу сучасних наукових ідей Н. Асанової, А. Капської, Г. Лактіонової, Л. Мардахасєва, Л. Міщик, Ж. Петрочко, В. Ролінського, Н. Щербак нами виокремлено соціально-педагогічні характеристики, які є інтегративними і становлять головні сутнісні ознаки жорстокості та жорстокої поведінки в учнівському середовищі. Отже, жорстока поведінка учнів основної школи є багатоаспектним соціально-психологічним феноменом, який за своєю суттю може являти морально-психологічну рису характеру (вроджену або набуту), форму поведінки (рефлексивну або усвідомлену), спосіб самовираження (прагнення до визнання, завойовування лідерської позиції, тощо), прояв будь-якого почуття або здійснення дії, якій притаманні деструктивний характер, негативне забарвлення, прагнення завдати дискомфорт іншій людині, що формується у процесі соціалізації особистості, її взаємодії з оточуючими, і може являти собою вираження протесту, невпевненості у власних силах, незадоволення собою, своїм оточенням, умовами життя, і одночасно сигналізувати про потребу й необхідність надання підтримки і соціально-педагогічної допомоги. Подальших досліджень потребує розробка технології соціально-педагогічної профілактики жорстокості серед учнів основної школи.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Августин, блаж. Исповедь / [Пер. М. Е. Сергеевко] // Богословские труды. – 1978. – №19. – С.71 – 264.
2. Достоевский Ф. М. Полное собр. соч.: В 30 т.т. / Ф. М. Достоевский. – Л., 1972. – 1982.
3. Ильин И. А. О сопротивлении злу силой: Соч.: В 10 т.т. – Т. 5. / И. А. Ильин – М.: Русская книга, 1995. – 608 с.
4. Ницше Ф. По ту сторону добра и зла: Сочинения в 2-х томах // Ф. Ницше. – М.: Мысль, 1990. – Т. 2. – 544 с.
5. Сумма теологии I–II. Вопрос 18. О благе и о зле применительно к человеческим действиям вообще / [Пер. с лат. К. В. Бандуровского // Вопросы философии. – 1997. – № 9.

**ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ
THE PROBLEMS OF TRAINING SPECIALISTS AT THE
UNIVERSITY**

Коляда Н. М. (*Умань, Україна*)

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ОРГАНІЗАТОРІВ ДИТЯЧОГО РУХУ**

У тезах здійснено аналіз актуальних проблем підготовки педагогів-організаторів дитячого руху. Автор виокремлює цілий ряд актуальних проблем, пов'язаних з підготовкою та формуванням організаторів дитячого руху, серед яких – формування соціальної компетентності дорослого лідера, організатора дитячого об'єднання, які в ситуації неформального спілкування, використання соціалізуючого потенціалу ввірених їм формувань доповнюють, розширюють і поглиблюють життєвий досвід дитини, озброюючи її певними ціннісними орієнтирами.

Koliada N. (*Uman, Ukraine*)

**CURRENT ISSUES TRAINING FUTURE CHILDREN'S ORGANIZERS
OF CHILDREN'S MOVEMENT**

The article analyzes one of the actual problems of training teachers organizing children's movement. The author singles out a number of topical issues related to the preparation and formation of the organizers of the children's movement, among them – the formation of social competence adult leader, organizer of the Children's Association, which in the situation of informal communication, use sotsializuyuchoho potential of their respective groups complement, extend and deepen experience child arming of certain values.

У розбудові громадянського суспільства важливу роль відіграють громадські об'єднання України, серед яких 2,2 % становлять дитячі. Означене питання стало предметом обговорень під час громадських слухань «Дитячий громадський рух України: кращі практики», що відбулися 4 березня 2016 року в залі Президії НАПН України (м. Київ). Мета заходу, організованого науковцями Інституту проблем виховання НАПН України у співпраці з Громадською радою при Міністерстві молоді та спорту України та за його підтримки, – обговорення сучасного стану, проблем і перспектив розвитку дитячого руху в Україні, а також схвалення проекту Концепції підтримки та сприяння розвитку дитячого руху в Україні [2].

Дитячий рух – це форма самоорганізації дитячої соціальної активності, процес соціально-педагогічної співпраці рівнозначних суб'єктів соціальної дії (діти та дорослі), спрямованої на соціалізацію, соціальне виховання, соціально-

педагогічну підтримку дитини, захист її прав, розвиток інтересів, реалізацію задумів тощо [3, С. 275].

Організатор дитячого руху – педагог-вихователь, професіонал у галузі дитячого руху, учасник та організатор життєдіяльності дитячого колективу. Причому сьогодні – це навіть не професія і не спеціальність, це функція педагога-вихователя, для реалізації якої потрібні відповідні знання, уміння, навички, тобто спеціальна підготовка. Проте аналіз сучасної практики виявив, по-перше, проблеми професійної некомпетентності дорослих (соціальних педагогів, організаторів) у питаннях взаємодії з дитячими об'єднаннями, а також відсутність кадрів, які здатні підтримати дитячу соціально та особистісно значущу ініціативу й самодіяльність. Одна із причин – новизна ситуації, що склалася в дитячому русі: демонополізований, варіативний за цілями, цінностями, спрямованістю діяльності, різноманітний за формами, він має поки що незначний соціальний і виховний вплив та потребує підготовки відповідних висококваліфікованих спеціалістів – організаторів дитячого руху [4, С. 4].

Сучасні дослідники дитячого руху виокремлюють цілий ряд актуальних проблем, пов'язаних з підготовкою та формуванням організаторів дитячого руху. Серед них – формування соціальної компетентності дорослого лідера, організатора дитячого об'єднання, які в ситуації неформального спілкування, використання соціалізуючого потенціалу ввірених їм формувань доповнюють, розширюють і поглиблюють життєвий досвід дитини, озброюючи її певними ціннісними орієнтирами [1, С. 186].

Формування соціальної компетентності має здійснюватися, насамперед, під час професійної підготовки організатора дитячого об'єднання, зокрема, у вищих навчальних закладах. Так, освітньо-професійною програмою підготовки фахівців вищої освіти зі спеціальності «Соціальна педагогіка» («Соціальна робота») передбачено засвоєння майбутніми соціальними педагогами знань і вмінь з навчальної дисципліни «Теорія та методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями». Проте практика свідчить про недостатність існуючих форм підготовки організаторів дитячого руху, які на сьогодні в основному обмежені академічною підготовкою спеціалістів соціальної та соціально-педагогічної сфери у ВНЗ. Сучасність потребує ширшого розповсюдження нетрадиційних, інноваційних форм формування кадрового потенціалу дорослих лідерів дитячих формувань (семінарів, таборних зборів, шкіл лідерів, тренінгів і т.п.), які сприятимуть, насамперед, формуванню соціальної компетентності організаторів дитячого руху.

Сучасність висуває ряд вимог щодо підвищення ефективності підготовки сучасних організаторів дитячого руху, серед яких: оновлення змісту підготовки (загальнофілософські основи, психолого-педагогічні основи, технології, методики організації життєдіяльності дітей та дорослих в дитячих об'єднаннях); зосередження уваги на усвідомленні досвіду минулих років; врахування вікових особливостей та прав дітей; формування умінь вибору змісту роботи, планування і т.п.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Басова В. М. Социальная компетентность / В. М. Басова // Социокинетика. Лидерство в детском движении: время и ценности / Сост. и ред.: Т. В. Трухачёва, А. Г. Кирпичник. – М. : Ассоциация исследователей детского движения, 2004. – С. 186–193.
 2. Громадські слухання «Дитячий громадський рух України: кращі практики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/905/>
 3. Коляда Н. М. Розвиток дитячого руху в Україні (початок ХХ ст. – середина 30-х років ХХ ст.) : монографія / Н. М. Коляда. – Умань : ПП Жовтий, 2012. – 407 с.
 4. Руденко И. В. Подготовка организаторов детского движения в России (историко-педагогический анализ) : монография / И. В. Руденко ; под. ред. Л. В. Алиевой. – М. : Пед. общество России, 2008. – 232 с.
-

Асеева Ю. О. (Одеса, Україна)

**ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ТА
МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

У тезах автором обґрунтована актуальність впровадження інноваційних методів викладання у вищій школі з метою формування позитивної мотивації до навчання, яка обумовлена неусвідомленим впливом мікросередовища на професійний вибір що ставить під сумнів його відповідність професійній «Я-концепції» особистості.

Asyeyeva Y. (Odessa, Ukraine)

**PROBLEMS OF PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION AND
MOTIVATION TO LEARN IN HIGHER EDUCATION**

The author has proved the relevance of the introduction of innovative methods of teaching in the higher school the purpose of formation a positive motivation to learn, which is due to the influence of the microenvironment unconsciously on a professional choice that calls into question its compliance with the professional «I-concept» personality.

«Люди прагнуть обрати професію, яка відповідає сформованим у них уявленням про себе. Якщо обрана професія відповідає їх Я-концепції, то вони домагаються самореалізації» (Д. Сьюпер) [2, С. 185-190]. Сформований професійний інтерес, установки, наміри, навички та вміння спрямовують професійний шлях особистості. Перший етап професійного самовизначення припадає на період навчання у старших класах загальноосвітньої школи й співпадає з періодом – ранньої юності – від 14–15 до 16–17 років, а в професіогенезі особистості це етап оптації. Даний період являється складним життєвим етапом, який визначає майбутнє особистості, перший етап втілення

створених особистістю життєвих планів, перший крок до самостійного життя – відокремлення від батьків, етап самовизначення тощо.

На етапі оптації професійна установка відокремлюється від загально-психологічних установок особистості, саме з цього віку можливе їх психологічне дослідження, вже як сформованої одиниці психіки особистості. У цей період особистість (юнаки) усвідомлює свої потреби, здібності, мотиви, визначає коло інтересів, формує свої ціннісні орієнтири і спрямовує свою діяльність на їх реалізацію, остаточно відповідає на питання: «Хто Я?», «Ким і яким Я себе бачу і буду?» – демонструє сформованість самосвідомості, психологічну готовність до особистісного та професійного самовизначення. Під останнім, ми розуміємо, свідомий вибір професії, з урахуванням об'єктивних і суб'єктивних факторів та індивідуально-психологічних характеристик.

Діяльність набуває учбово-професійного характеру. Професійна установка набуває чіткого окреслення та остаточно відокремлюється від загально-психологічних установок і може вивчатись і досліджуватись в рамках групи життєдіяльнісних установок та їх видів згідно з наданою нами класифікацією професійних установок особистості [1, С. 513–531].

З метою визначення ступеня усвідомленості самостійності щодо професійного самовизначення, нами проведене дослідження серед студентів Одеського національного медичного університету (у кількості 107 осіб, у віковій категорії від 17 до 24 років). За результатами якого встановлено, що 77,23 % респондентів чоловічої статі та 53,37 % респондентів жіночої статі вважають (впевнені на 100 %), що на їх професійне самовизначення не вплинули значимі для них особи (в анкеті було запропоновано: батько, мати, дідусь, бабуся, брат, сестра, приятель, хрещений, сусід, кумир, сам (-а)).

Однак, при такій впевненості респондентів у своїй самостійності, виявляється значна кількість осіб які вважають, що на їх вибір вплинули батько чи матір при чому в різноманітних відсоткових варіантах відповідей (від 100% до 25 % впевненості). Так 29,5 % (загальний сумарний показник впевненості) із опитаних чоловік вважають, що на їх вибір вплинув батько, а 25,12 % (загальний сумарний показник впевненості) – на їх вибір вплинула мати. Для респондентів жіночої статі ці показники також вище ніж показники інших шкал: 19,73% (загальний сумарний показник впевненості) із опитаних жінок схильні вважати, що на їх професійний вибір у різноманітних відсоткових варіантах вплинув батько, 31,68 % (загальний сумарний показник впевненості) – вплинула мати. Виявилось, що 1,2 % із кількості опитаних чоловіків вважають, що на їх професійний вибір ніхто не вплинув навіть вони самі, наводячи нас на думку, що вони навчаються не втому вищому навчальному закладі в якому б бажали навчатись.

Таким чином, можливо зазначити, що майже 1\3 опитаних усвідомлює вплив найближчого оточення на їх професійне самовизначення, що ставить під сумнів наявність позитивної мотивації до навчання.

Правильна (позитивна) мотивація до навчання є основними моментом для успішного засвоєння теоретичного матеріалу, а в подальшому і досягнення

високого рівня кваліфікації в рамках обраної професії. Формування позитивних професійних установок у студентів до обраної професії є запорукою збереження їх нормального морально-психологічного стану. Формування мотивації до самовдосконалення, професійної питливості та критичності мислення, сприятиме ефективному засвоєнню професійних знань та розвитку їх професіоналізму. Не слід забувати про те, що неостанню роль для виховання висококваліфікованого фахівця відіграє й формування у студентів: уміння адаптуватись до плинних зовнішніх умов з урахуванням технічного прогресу; комунікаційних навичок; стресостійкості; адекватної швидкої соціалізації тощо.

Отже, досягнення стійкої позитивної мотивації студентів до навчання, до самоосвіти й самовдосконалення починаючи з перших років навчання у вищій школі стає головним завданням педагогічного складу в рамках виконання державної програми по впровадженню інноваційної методів у систему освіти. Для досягнення поставленої мети необхідно спочатку налаштувати не тільки систему навчально-практичної освіти, а й виховного та психологічного супроводу студентів під час навчання у вищих навчальних закладах. Оскільки, формування вказаних вище умінь й навичок можливо лише при системному підході до розвитку індивідуально-особистісних характеристик студентів неостанню роль в цьому процесі відіграватиме проведення формуючих та розвиваючих тренінгів.

Тому зазначимо, що одним із пріоритетних завдань для викладачів вищої школи стає розробка та впровадження в учбовий процес інноваційних технологій з метою поєднання учбового процесу з набуттям практичних навичок.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Асеева Ю. О. Класифікація професійних установок працівників кримінальної міліції / Ю. О. Асеева // Актуальні політико-правові та соціально-психологічні дослідження в традиціях провідних наукових шкіл: досягнення, тенденції, перспективи: міжнародна колективна монографія: в 2 т. Т. 1. – Макеевка : МЭГИ-Institution is Certified by International Education Society; London: Great Britain; Донецк : Донбасс. – 2013. – С. 513–531.
2. Super D. E. American Psychologist. The psychology of careers / D. E. Super // American Psychologist – 1953. – Vol. 8. – P. 185–190.

Бейзеров В. А. (Гомель, Беларусь)

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ ВУЗОВ СЕВЕРНОЙ ЕВРОПЫ

В работе анализируется деятельность университетов стран Северной Европы (Финляндии, Швеции, Норвегии) в области интернационализации образования и образовательных институтов.

Beizerov V. (Gomel, Belarus)

INTERNATIONALIZATION OF NORTHERN EUROPEAN HEIs

The article analyzes the activity of universities of Northern Europe (Finland, Sweden, Norway) in the area of internationalization of education and educational institutions.

Количество иностранных студентов, обучающихся в вузах Скандинавии (особенно в Финляндии) остается по-прежнему небольшим. Сдвиги в данном направлении наблюдаются только на протяжении последнего десятилетия. Наибольшей популярностью у иностранных студентов, обучающихся в скандинавских университетах пользуются гуманитарные, естественные и социальные науки. Большинство иностранных студентов в вузах стран Скандинавии – граждане Европейского Союза, второе место по количеству студентов занимают выходцы из Азии. Процент студентов из Европы и Азии увеличилась, в то время как число африканцев пошло на убыль. В Финских вузах иностранные студенты выбирают в основном технологию и транспорт, курсы по экономике и бизнес-администрированию. Также растет и количество студентов, выбирающих социальные науки и медицину. Процент иностранных студентов не превышает 3-4%. Это достаточно небольшой процент, если сравнивать с другими странами Евросоюза и другими странами- основными экспортёрами образовательных услуг (США, Австралией, Новой Зеландией и т.д.) [1].

Неоднократно на правительственном уровне отмечалось, что ситуация должна улучшаться. В начале 1990-х годов министерство образования Финляндии отметило, что в стране ощущается серьезный недостаток англоязычных академических программ, а также недостаточно удачную маркетинговую стратегию университетов. Недовольство специально созданной комиссии по развитию высшего образования вызвали значительные проблемы, связанные с въездом иностранных студентов в страну. Иностранные студенты, приезжавшие на обучение в университеты страны сталкивались с теми же проблемами, которые существовали и 10 лет назад. Достаточно часто для иностранцев не составлялись четкие учебные планы, а успеваемость иностранных студентов не отслеживалась факультетами в достаточной степени. Иностранцы, обучавшиеся в университетах страны имели спорный юридический статус и не могли работать более 20 часов в неделю. Из-за проблем, связанных с языковыми и культурными трудностями, многие иностранные студенты не в состоянии найти работу в период выходных, праздников и каникул. Кроме того, количество грантов и стипендий, предназначенных для обучения на магистерских программах достаточно ограничено. Кроме того достаточно часто возникали проблемы с получением виз для иностранных студентов. В достаточно большом количестве случаев иностранцам отказывалось в выдаче студенческой визы без какого-либо объяснения причин. Скандинавские университеты, как

правило, требуют от иностранных студентов предъявления свидетельства о надлежащем владении английским языком, в то же время ежегодно из вузов отчисляется большое количество иностранцев, не знающих язык в достаточной мере. Исходя из данной ситуации было принято решение усилить контроль за языковой подготовкой иностранных студентов, приезжающих на обучение в Финляндию [2].

Точных данных, касающихся количества финских студентов, обучающихся за границей не опубликовано. Институт социального страхования обладает данными только о студентах, которые получают финансовую помощь. Большинство студентов-финнов обучается в вузах Великобритании, Швеции, Германии. Студенты, обучающиеся за рубежом тем не менее, возвращаются на работу на родину после окончания вуза. Значительные усилия были предприняты в странах Скандинавии для развития и реформирования системы постдипломного образования с 1990-х годов. Система последипломного образования получила новое дыхание в 1995 году, когда она приобрела одновременно более практико-ориентированную и научную направленность, требующую от магистрантов проведения реальных исследований. Основной целью реформ в системе постдипломного образования также являлась интернационализация. Финские вузы имеют значительное количество академических контактов с зарубежными университетами и колледжами, однако только 7% магистрантов в стране составляли иностранцы. Согласно данным академии наук Финляндии, интенсивность научных исследований в стране растет наибольшими среди стран Организации по экономическому сотрудничеству. Благодаря принятой правительством программе, финские инвестиции в научные исследования являются одними из самых масштабных в мире. Однако, в то время как общие расходы на научные исследования в Финляндии существенно выросли за последние 15 лет, объемы финансирования университетов росли гораздо более скромными темпами. С целью преодоления данного дисбаланса финансирование университетских научных программ было существенно увеличено благодаря принятию дополнительной программы финансирования. Результаты не заставили себя долго ждать – количество публикаций финских ученых в международных научных изданиях существенно увеличилось. Если принять в расчет отношение численности населения и количество научных публикаций, то Финляндия является абсолютным лидером в мире. Причем, значительно преобладает для публикаций по медицинской тематике. С точки зрения международного сотрудничества, увеличилось число и публикаций финских ученых в соавторстве с иностранными исследователями. Только за 5 лет (с 1995 по 2000 год) в развитие научной мобильности было инвестировано более 20 миллионов долларов. Основными партнерами страны в научно-техническом и академическом сотрудничестве являются США, Канада, Китай, Россия, Германия, Великобритания и Швеция. В результате реализации европейских образовательных проектов, значение и качество научно-исследовательской деятельности в университетах стран ЕС существенно возросло. Тем не менее, объем программ по научно-техническому обмену,

осуществляемый между странами ЕС. Европейские исследовательские программы стали важным фактором в интернационализации исследований, проводимых скандинавскими вузами с середины 1990-х годов. Они существенно повлияли на улучшение международного имиджа местных вузов, а в ряде случаев позволили некоторым малоизвестным финским, шведским и норвежским вузам заявить о себе на международной арене. К примеру, финские университеты активно вовлекаются в различные проекты в рамках научно-исследовательской сети Евросоюза [3]. Дополнительно научно-исследовательская работа финансируется из специальных структурных фондов ЕС. Достаточное финансирование позволило финским вузам стать более конкурентоспособными на мировом рынке. Кроме того, финские вузы занялись активным сотрудничеством с международными научно-исследовательскими организациями [4].

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Nordic, Central, and Southeastern Europe. – NY, 2014. – 559 p.
2. Higher education in Finland. – Amsterdam : CHEPS, 2008. – 90 p.
3. Portnoi, L. Higher Education, Policy, and the Global Competition Phenomenon / L. Portnoi. – NY. : McMillan, 2013. – 266 p.
4. The SAGE Handbook of International Higher Education. – London : Sage, 2012. – 536 p.

Симоненко Н. О. (Суми, Україна)

МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

В тезах визначено інноваційні методи організації самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах.

Simonenko N. (Sumy, Ukraine)

METHODS OF ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK OF HIGH MEDICAL SCHOOL STUDENTS

The article denotes the innovative methods of organization of the independent work of high medical school students.

Головним завданням сучасної медичної освіти є якісна підготовка кваліфікованого фахівця, здатного до саморозвитку, інноваційної діяльності та самостійного оволодіння необхідними знаннями. У країнах Європи та США відмічається стійка тенденція до підвищення ролі самостійної роботи студентів (СРС). Як зазначає Сулим-Карлір, в американських державних та приватних вищих навчальних закладах на самостійну роботу студентів денної стаціонарної форми навчання відводиться від 65% до 80% загального навчального часу. У середньому на кожні 45 годин аудиторного часу припадає близько 75 годин самостійної роботи студентів [2]. За сучасними українськими

нормативними документами, зокрема Законом України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національною програмою «Освіта» СРС визнається основним видом навчально-пізнавальної діяльності і на неї відводиться не менше 1/3 загального обсягу навчального часу студента. Зауважимо, що у цьому контексті СРС стає не просто формою навчально-виховного процесу у вищій школі, а його невід'ємною складовою та способом формування професійної самостійності. Як зазначають фахівці Новосибірського медичного університету, при вивченні будь-якої клінічної дисципліни, організація СРС передбачає аудиторну самостійну роботу, що виконується під керівництвом викладача; позааудиторну самостійну роботу та творчу, в тому числі науково-дослідну. Одним із методів активізації СРС у вищому медичному навчальному закладі є case study та метод portfolio [1].

Метод case study вперше був використаний у навчальному процесі в школі права Гарвардського університету у 1870 році. Дослідники цього методу визначають case-study або метод конкретних ситуацій (від англійського case – випадок, ситуація) як метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій (вирішення кейсів) [3]. У медичній школі case-study суміщає в собі такі методи як рольова гра, ситуаційні задачі та ін.. Викладач пропонує реальну клінічну ситуацію. Студенти самостійно її аналізують, використовуючи свої теоретичні знання для вирішення практичних завдань. Метод сприяє розвитку у студентів самостійного мислення, уміння вислуховувати і враховувати альтернативну точку зору, аргументовано висловити свою. За допомогою цього методу студенти мають можливість проявити і удосконалити аналітичні навички, знаходити найбільш раціональне вирішення проблеми. В зарубіжній практиці, зокрема американській, case-study вважається одним із найефективніших способів навчання студентів навичкам вирішення типових проблем.

На практичних та семінарських заняттях із різних форм СРС найчастіше використовуються рольові ігри. В ході заняття викладач ставить проблемне завдання, пов'язане з конкретною клінічною ситуацією, контролюючи та направляючи самостійне рішення. Мета рольової гри – в імітаційних умовах дати можливість студенту самостійно віднайти рішення проблемної ситуації.

Клінічні ситуаційні задачі є іншою формою СРС, що входять до case-study. При вирішенні клінічних ситуаційних задач викладачем моделюється клінічна робота лікаря. У задачі навмисно опускаються деякі ознаки (наприклад, симптоми), або навпаки, додаються зайві. За допомогою фактичних вихідних даних студент повинен зробити свідомий вибір симптомів та самостійно поставити правильний діагноз.

Для активізації СРС на медичному факультеті використовується метод portfolio. Студенти збирають матеріал стосовно певної дисципліни: публікації, відповіді на запитання для самопідготовки, Інтернет матеріали по підготовці до практичних чи семінарських занять. Це суттєво економить час при підготовці до іспитів та підсумкових контрольних робіт. Метод portfolio дозволяє розвивати дослідницькі навички при роботі з інформацією, здібності

до самостійного пошуку в Інтернеті, визначення проблем та шляхів їх вирішення.

До основних видів позааудиторної СРС можна віднести: написання рефератів, презентацій, конкурсних робіт та доповідей; підготовка до участі в олімпіадах; самостійне вирішення ситуаційних задач; робота з періодикою; виконання тестів на сайтах курсу, а також дипломних та курсових робіт, тощо. Під час організації самостійної позааудиторної роботи студентів пріоритетне значення надається формам і методам, які дають змогу враховувати індивідуальні особливості студентів, стимулюють їхню пізнавальну активність, забезпечують розвиток творчих здібностей і метакогнітивних умінь.

Підсумовуючи, зазначимо, що правильно організована СР у закладах вищої медичної освіти спонукає студентів до пізнавальної діяльності, розвитку критичного мислення, формує науковий світогляд та особисті переконання по використанню теоретичних знань і навичок у практичній діяльності. СР закладає основи подальшої постійної самоосвіти та самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Петрова Т. Г. Организация самостоятельной работы студентов на кафедре терапевтической стоматологии / Т. Г. Петрова, Э. С. Абрамкина, В. Ф. Кожевникова // Медицина и образование в Сибири. – 2012. – № 6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ngmu.ru/cozo/mos/article/text_full.php?id=833

2. Сулим-Карлір І. Ф. Організація самостійної позааудиторної роботи студентів у педагогічних коледжах США: автореф. дис. здобуття наук. ступеня кан. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти»/ І. Ф. Сулим-Карлір. – Вінниця, 2008. – 20 с.

3. Застосування Case Studies технології у професійній підготовці фахівців-аграрників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tpal.com.ua/spase/osnnapr/ipto/doc/nauk/2.4.pdf>

Галчонков О. М., Неврев О. І., Лозієнко Н. В. (Одеса, Україна)
ЗМІНИ ФУНКЦІЙ ВИКЛАДАЧА НА РІЗНИХ ЕТАПАХ
РОЗВИТКУ ПРОБЛЕМНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ В
ОБЛАСТІ ПРОЕКТУВАННЯ ПРОМИСЛОВИХ СИСТЕМ
УПРАВЛІННЯ (на основі досвіду європейських університетів, що беруть
участь в проєкті TEMPUS MEDIS)

Виявлено різні етапи розвитку проблемно-орієнтованого навчання (ПОН), метою яких є підвищення ефективності навчання. Сформульовано функції викладача на цих етапах з точки зору методології викладання. Детально розглянуті цілі навчання виходячи з особливостей предметної області – навчання студентів проектуванню промислових систем управління. У зв'язку з ускладненням ролі викладачів при впровадженні ПОН підкреслена необхідність підвищення кваліфікації самих викладачів як в предметній області, так і з точки зору методології викладання в ПОН.

Galchonkov O., Nevrev A., Loziienko N. (Odessa, Ukraine)

CHANGES IN TEACHER FUNCTIONS AT DIFFERENT STAGES OF THE PROBLEM-BASED LEARNING DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL CONTROL SYSTEMS DESIGN (based on the experience of the European universities participating in the TEMPUS MEDIS project)

Different stages of the problem-based learning (PBL) development are identified, these stages are aimed to improve the training process' effectiveness. The teacher functions corresponding to these stages are formulated in terms of teaching methodology. A detailed analysis of teaching and learning objectives relies on the basis of the subject domain specificity, the subject consisting in teaching students the industrial control systems design. Due to the increasing complexity of the teacher role in the PBL implementation, the need for further training of teachers themselves both in the subject area, and from the PBL teaching methodology viewpoint is emphasized.

The modern industrial production automation becomes more and more sophisticated. Both hardware and software are constantly updated. Therefore, teaching students the design of control systems according to the modern industry requirements is becoming more challenging. One the approaches to solve this problem relates to the PBL implementation. In turn, the PBL methodology is not «frozen as formed», but steadily develops over time.

1. The traditional methodology of teaching

Up to 90th of the last century, the traditional methodology of control systems design teaching completely satisfied the industry needs. This methodology is characterized by the following features [8]:

1. The main role in teaching process is given to lectures.
2. The subject is divided into separate topics that are studied in sequence, only a small emphasis on their joint applicability being made.
3. The laboratory works, practical classes and course projects relate to the individual topics and are of secondary importance.
4. The central role is attributed to the teacher as a source of academic knowledge.
5. There are a large number of students in the group (25-30 persons).
6. The main method applied to assessing knowledge on the subject is an exam.

2. Problem-based teaching

Due to the industrial automation intensification in the 90th of the last century the PBL became wide implemented. In contrast to the traditional methodology, the PBL makes emphasis onto independent knowledge acquisition by students as a result of cases solving.

It is possible to evolve the following characteristics of classical PBL [7-9]:

1. The main role in the training process is given to the cases (problems) solving.

2. The lectures are not given at all, or their number is small and they expose only the topics related to the specific cases.

3. The subject content is not divided into topics but it is integrated into the problem-oriented cases.

4. The central role is shifted from the teacher as a source of knowledge, to the tutor, who only monitors the process of case solution and when appropriate, tutor orients the process in the right direction.

5. Classes are held in small groups.

6. The knowledge assessment runs not in a one-stage exam, but it is integrated by nature being carried out in the course of case solving.

Comparing with the traditional methodology, here the teacher functions are expanded due to the task of finding the optimum case solution speed under student maximum autonomy in case solving. The teacher directed the student independent work, and they hold regular discussions within the groups which have to divide the problem solution into separate issues themselves, finding data necessary for those issues solving and then combining the results into a global problem solution.

3. *Advanced problem-based learning*

A further increase in the control system sophistication and functionality level imposed therefore the further development of PBL, with consecutive emergence of the advanced problem-based learning (APBL) [2-6], and the real problem-based learning (RPBL) [1]. The basis to increase the student learning effectiveness at APBL consists in a parallel study of several related disciplines and studying the cases that can be solved using different sets of hard and software.

The teacher's role at the APBL also changes significantly. At the APBL the trainer acts rather in a point man, which shows at least one way of using the design and simulation environment from the problem formulation to its solution. After that, the students affect their own study of additional possibilities provided by the design environment and find the most efficient options for control systems building.

4. *Real problem-based learning*

Since the RPBL encompasses the training cases solving, then, to adapt university graduates to the conditions they will face at real companies, the complex methodology relies onto basic program studies at the educational cases basis.

The main RPBL principles are as follows [1]:

1. A real control system for a particular company is designed, subjected to further testing and commissioning.

2. The delay between respective task stating to the result commissioning should be as concise as possible and must not exceed the educational process time.

3. The goal includes such task as to exceed the technical and economic parameters and functionality of the known industrial analogues.

4. The resulting solution should be worked out as much as possible for further distribution and commercial realization.

5. There the options for respective system's further modernization should be worked out after its commissioning, or the variances of similar systems next generation development.

The main functions of teachers in RPBL are as follows:

1. Acting as an expert analyzing the project reached level.
2. Acting as an organizer and member of the student group carrying out respective projects. Here his tasks include contacting with client enterprises and engaging the maximum number of external experts to project reviewing.

5. *Conclusions*

The steady increase in the industrial control system complexity and functionality implies concurrent increase in the requirements to the university graduate qualification level. This embodies the driving mechanism in PBL development and related sophistication of teaching staff role in the student learning process. The effectiveness of the PBL methodology implementation depends essentially on the qualification of teacher involved into its implementation. Therefore, for the successful PBL introduction the teacher retraining is extremely important both in terms of PBL methodology and in terms of mastering the latest developments in respective subject area.

One of the variances for such teacher retraining consists in the participation at TEMPUS program projects. An example of such a project is TEMPUS IV «MEDIS» project [10], which frame allow European universities to share to six universities from Ukraine, Russia and Kazakhstan their experience with PBL applied to teaching students such subject as the modern industrial control systems design.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Galchonkov O. Real Problem-Based Learning: specific features of the training method for creation of modern industrial control systems (based on the experience of the European universities participating in TEMPUS MEDIS) / O. Galchonkov, O. Nevrev, N. Loziienko // Scientific Journal «ScienceRise» Pedagogical Education. – Vol. 2/5(19). – Feb. 2016, P. 25-29. doi: 10.15587/2313-8416.2016.60621
2. Galchonkov O. M. Advanced problem-based learning. The experience of the European universities participants to the TEMPUS MEDIS project / O. M. Galchonkov, N. V. Loziienko // Pr. Odes. politehn. un-tu. – 2015. – Issue 2. – P. 195–200. doi: 10.15276/opu.2.46.2015.33
3. Hassan H. Innovative Methodology to Improve the Quality of Electronic Engineering Formation through Teaching Industrial Computer Engineering / H. Hassan, J.-M. Martinez, C. Dominguez, A. Perles, J. Albaladejo // IEEE Transactions on Education. – 2004. – Vol. 47, Issue 4. – P. 446–452. doi: 10.1109/te.2004.825541
4. Hassan H. Remote laboratory architecture for the validation of industrial control applications / H. Hassan, C. Dominguez, J.-M. Martinez, A. Perles, J. Albaladejo // IEEE Transactions on Industrial Electronics. – 2007. – Vol. 54, Issue 6. – P. 3094–3102. doi: 10.1109/tie.2007.907015
5. Hassan H. Integrated Multicourse Project Based Learning in Electronic Engineering / H. Hassan, C. Domínguez, J.-M. Martinez, A. Perles, J. Albaladejo, V. Capella // International Journal of Engineering Education. – 2008. – Vol. 24, Issue 3. – P. 581–591.

6. Hernando, M. Ten Years of Cybertech: The Educational Benefits of Bullfighting Robotics / M. Hernando, R. Galan, I. Navarro, D. Rodriguez-Losada // IEEE Transactions on Education. – 2011. – Vol. 54, Issue 4. – P. 569–575. doi: 10.1109/te.2010.2095014

7. Iskrenko, E. V. Problemno-orientirovannoe obuchenie: osobennosti metodiki prepodavaniya v Velikobritanii (na primere St. George University of London, Great Britain) / E. V. Iskrenko, T. A. Polton // Zh. Nauchnyie vedomosti Belgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Istoriya. Politologiya. Ekonomika. Informatika. – 2008. – Vol. 10, Issue 8. – P. 214–218.

8. Rhem, J. Problem-Based Learning: An Introduction / J. Rhem // The National Teaching & Learning Forum. – 1998. – Vol. 8, Issue 1. – P. 1–4. – Available at: http://utminers.utep.edu/robertson/pdf/introduction_pbl_article.pdf

9. Savery, J. R. Problem-based learning: An instructional model and its constructivist framework / J. R. Savery, T. M. Duffy; B. G. Wilson (Ed.). – Constructivist Learning Environments: Case Studies in Instructional Design. – New Jersey: Educational Technology Publications, 1996. – P. 135–148.

10. 544490-TEMPUS-1-2013-1-ES-TEMPUS-JPCR. A Methodology for the Formation of Highly Qualified Engineers at Masters Level in the Design and Development of Advanced Industrial Informatics Systems. – Universitat Politecnica de Valencia, 2013.

Голубенко Т. О. (Київ, Україна)

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО
ПАТРОНАЖНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД**

У тезах розкрито та обґрунтовано необхідність професійної підготовки соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку як одного із пріоритетних напрямів соціальної роботи.

Golubenko T. (Kyiv, Ukraine)

**TRAINING OF SOCIAL WORKERS TO PATRONAGE WORK WITH
ELDERLY PEOPLE: NATIONAL EXPERIENCE**

In theses discovered and proved the need for the training of social workers to the patronage of the elderly as one of the priorities of social work.

Важливою соціальною проблемою XXI століття на світовому рівні та в Україні є створення комфортних умов для людей похилого віку, щоб вони не так вразливо сприймали процес старіння. Значне збільшення частки населення людей літнього та старого віку впливає на всі сфери життєдіяльності суспільства та спонукає освітню систему держави до визначення пріоритетних напрямів щодо соціальної роботи із зазначеною віковою категорією населення.

З метою посилення уваги українського суспільства до процесу старіння населення та забезпечення гармонізації соціальних відносин між представниками різних поколінь актуальним постає питання підготовки майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Аналіз праць у галузі філософії (В. Андрущенко), психології (І. Бех) і педагогіки (А. Капська), дозволив нам окреслити одну із основних форм соціальної роботи з людьми похилого віку, зокрема патронажної роботи як одного із пріоритетних напрямів соціальної роботи з людьми похилого віку. Саме патронаж дає можливість мобілізувати людину на подолання проблем в природних умовах і який може продовжуватися достатньо тривалий час.

Проблеми старіння вивчаються авторами різносторонньо, проте комплексних досліджень щодо особливостей підготовки майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку в Україні наразі немає. Саме поняття «патронажна робота з людьми похилого віку» на сьогодні у педагогіці не сформульовано і не знайшло наукового теоретичного обґрунтування. Тому, нами сформульовано та визначено зміст поняття «*патронажна робота з людьми похилого віку*» як напрям реалізації професійної діяльності соціального працівника, який спрямований на забезпечення людей похилого віку певним видом послуг та пільг і спирається на законодавчо встановлені державою соціальні гарантії із соціального обслуговування даної категорії населення [1, С. 48].

Патронаж, а з ним і патронажна робота на порозі ХХІ століття набуває нового відтінку. Сьогодні проблема патронажної роботи актуалізується на всіх рівнях людського буття. Актуальність визначається тим, що в останні роки спостерігається зростання кількості людей похилого віку, які не здатні до самообслуговування. Все це потребує здійснення науково-обґрунтованого прогнозування професійної підготовки соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Система підготовки майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку повинна враховувати наступні особливості: готовність є фундаментальною умовою успішного здійснення патронажної роботи з людьми похило віку; готовність дозволяє модифікувати дії у випадку появи труднощів, що надзвичайно важливо для успішного вирішення складних ситуацій; готовність детермінує упорядкування процесу патронажної роботи; готовність персоніфікує процес професійної підготовки; готовність забезпечує позитивний ефект підготовленості студентів; професійна готовність – це конкретизація процесу самовираження, самореалізації студента; готовність сприяє професійній ідентифікації та самовизначенню в професії; готовність виступає інтегральним показником ефективності роботи вищого навчального закладу.

Предметно-інструментальна основа необхідна для даного виду діяльності, яка органічно пов'язана з базовими професійними знаннями, уміннями та соціально-психологічними особливостями людей похилого віку як особливої соціально-демографічної групи населення. При цьому ми

звертаємо увагу на спеціальні знання, до яких відносимо такі: знання про особливості людей похилого віку як специфічної соціально-демографічної групи; сутності та специфіки патронажної роботи з людьми похилого віку: форм і методів патронажної роботи з людьми похилого віку; знання про нормативно-правові документи, які регулюють діяльність соціальних інститутів при здійсненні патронажної роботи; соціальну політику держави у соціальному захисті людей похилого віку (соціальна політика в Україні, соціально-медичний патронаж, соціальна геронтологія та ін.).

Таким чином, невід'ємною складовою фахової підготовки майбутніх соціальних працівників є система формування готовності до патронажної роботи з людьми похилого віку, яка виступає як цілісна динамічна педагогічна система, що має свою, мету, завдання, принципи, структуру, зміст, методи і засоби.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Голубенко Т. О. Формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку : дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.05 / Тетяна Олександрівна Голубенко. – К., 2015. – 227 с.

Колесник А. Г. (Одеса, Україна)

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-ФАХІВЦЯ

У тезах обґрунтовано значення професійного самовизначення цілеспрямованого, здатного до безперервного саморозвитку педагога – фахівця, як необхідного показника компетентності майбутнього спеціаліста, конкурентоспроможного на ринку праці.

Kolesnik A. (Odessa, Ukraine)

PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF FUTURE TEACHER – SPECIALIST

The thesis has substantiated the value of professional self-motivated, capable of continuous self-development of the teacher-specialist, as a necessary measure of competence of future specialists, competitive on the labour market.

Перехідний етап економіки зумовив відхилення в системі професійних цінностей: сучасна людина (особливо молода), яка вступає в ринкові відносини, прагне добитися матеріального благополуччя найкоротшим шляхом. Необхідність виживання змушує зрадити своє покликання та обрати таку професію, оволодіння якою принесе більші матеріальні можливості. Тобто існує сильна мотивація оволодіння «прибутковою» професією, але як часто в молодій людині немає необхідних для цього особистісних якостей. Спостерігається також протиріччя між мотивацією вибору професії та

можливістю оволодіти нею. Від сучасного спеціаліста вимагається високий рівень професіоналізму, бездоганна якість виконуваної роботи, а також постійне підвищення власної конкурентоспроможності на ринку праці.

В сучасний час проблема підготовки висококваліфікованих спеціалістів набуває все більшого значення. Суспільство пред'являє випускнику вузу, особливі вимоги, серед яких важливе місце займають високий професіоналізм, активність і творчість. Саме тому завдання виявлення особистісних особливостей, основних тенденцій, своєрідності професіоналізації на етапі навчання у вузі стає більш актуальним. З іншого боку, увагу до проблеми професійного самовизначення викликано природною для молодих людей потребою знайти своє місце в житті. На цьому тлі особливого значення набуває дослідження професійного самовизначення студентства як особливої вікової й соціальної групи. З'являється необхідність вдосконалювання професійної підготовки педагогів, які повинні бути творчими професіоналами, що вміють розробляти й реалізовувати різноманітні програми навчання, працювати в освітніх установах різного типу.

Аналіз різних концептуальних моделей професійного самовизначення дозволяє виділити два основних підходи до даної проблеми.

Перший зводить досліджуваний процес до вибору професії й підготовки до цього вибору (диференційно-діагностичний підхід Ф. Парсона, типологічні концепції Е. Шпрангера, Д. Голланда, напрямок теорії рішень Х. Тома, Т. Ривса, Д. Тиддемана).

Другий підхід розглядає професійне самовизначення як невід'ємний й істотний компонент професійного становлення особистості, поєднуючи стадіальну теорію Е. Гінцберга, концепцію «професійної зрілості» Д. Сьюпера, особистісно-діяльнісний підхід (Є. И. Головаха, Є. А. Климов, І. С. Кон, Н. С. Пряжников).

Поряд із цим, вивчення сучасного стану проблеми професійного самовизначення показало, що в літературі є велика різноманітність трактувань сутності даного явища, в основі яких лежать різні методологічні підстави: соціальний аспект (Є. А. Климов, І. С. Кон, Д. Сьюпер), особистісний аспект (М. Р. Гінзбург, Н. С. Пряжников), аспект формування життєвих перспектив і знаходження сенсів виконуваної діяльності (К. А. Абульханова-Славська, Є. І. Головаха, А. А. Кроник, З. І. Рябикін).

Виходячи з аналізу досліджень, присвячених проблемі самовизначення особистості, прийняте трактування самовизначення як складного тривалого процесу формування світогляду, як погляду на світ у цілому, як системи переконань, що виражають відношення людини до світу, що проявляється через його приватні форми (особистісне, професійне, соціальне, рольове). Підкреслюється, що кожна з цих форм має свій зміст й особливості прояву, перебуваючи при цьому в тісному взаємозв'язку одна з одною і становлячи єдине ціле – самовизначення особистості.

Вибір професії, або професійне самовизначення основа самоствердження людини в суспільстві, одне з головних рішень у житті. Вибір професії

визначає: ким бути, до якої соціальної групи належати, де й з ким працювати, який стиль життя визначати.

Існують різні варіанти визначення поняття «вибір професії», однак всі вони містять думку, що професійне самовизначення це вибір, здійснюваний у результаті аналізу внутрішніх ресурсів суб'єкта, вибору професії й співвіднесення їх з вимогами професії. Зміст визначення висвітлює двобічність явища вибору професії: з одного боку, того, хто вибирає (суб'єкт вибору), з іншого боку – те, що вибирають (об'єкт вибору). І суб'єкт, і об'єкт мають величезну кількість характеристик, чим зумовлюється неоднозначність вибору професії.

Вибір професії – це процес, що складається з ряду етапів, кожному з яких відповідають свої визначення, соціальна ситуація, своє середовище й атмосфера, тривалість яких залежить від зовнішніх умов й індивідуальних особливостей суб'єкта вибору професії.

Професійне самовизначення розглядається як процес, що охоплює весь період професійної діяльності особистості: від виникнення професійних намірів до виходу з трудової діяльності. Отже, можна сказати, що процес професійного самовизначення пронизує весь життєвий шлях людини.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Берестова А. А. Професійна спрямованість у підготовці майбутніх фахівців / А. А. Берестова // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. – К.: Науково-метод. центр вищої освіти. – 2003. – Вип. 31. – С. 55-60.
2. Емельянова М. Особенности профессионального становления педагога / М. Емельянова // Дошкольное воспитание. – 2007. – № 1. – С. 104-107.
3. Костюк Т. С. Професійне самовизначення як фактор формування особистості / Т. С. Костюк. – К.: Рад. школа. – 1967. – № 3. – С. 17-18.

Шинкаренко В. М., Шинкаренко Л. В. (Одеса, Україна)

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ПІДГОТОВЦІ ЕКОНОМІСТІВ

У тезах проведено аналіз нової класифікації системи економічної освіти в українських вищих навчальних закладах.

Shynkarenko V., Shynkarenko L. (Odessa, Ukraine)

INNOVATIVE PROCESSES IN THE TRAINING OF ECONOMISTS

In the theses the analysis of a new classification system of economic education in Ukrainian higher educational institutions.

Європейський вибір українського суспільства обумовлює зміни всіх аспектів життєдіяльності з метою відповідності світовим стандартам. Час показує, що не завжди ці зміни відбуваються послідовно, планово та результативно.

Вища освіта стоїть в авангарді реформ, Закон «Про вищу освіту» зразка 2014 року був одним із перших на шляху перебудови держави. Ю. Рашкевич, досліджуючи проблему імплементації Закону, зазначає, що ми повинні в найкоротший термін запровадити такий обсяг інновацій, до більшості із яких ми не наважилися навіть приступити протягом 10 років нашої фактичної участі у Болонському процесі [2, С. 3]. Проте несвоєчасне, невірне, іноді поспішне впровадження деяких норм цього закону може негативно вплинути на освітній процес у ВНЗ.

У своїй доповіді ми розглянемо проблеми, що виникають у процесі підготовки майбутніх економістів в українських університетах.

Закон «Про вищу освіту» передбачає розроблення нової класифікації системи освіти України. Нова класифікація зумовлена наступними факторами:

- запровадження багатоступеневої освіти у ВНЗ, в тому числі і докторського рівня (раніше підготовка кандидатів та докторів наук проходила за окремими, занадто вузькими програмами);

- відповідність національної класифікації Міжнародній стандартній класифікації освіти;

- значними змінами у суспільному та економічному житті порівняно з 90-ми роками ХХ сторіччя, коли складалась попередня система класифікації.

У 2015 році постановою Кабінету Міністрів України було прийнято новий перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [1]. Він має наступні особливості:

- складається з єдиної дворівневої системи класифікацій: галузь знань – спеціальність;

- базовим рівнем є галузевий, який містить 27 галузей знань і охоплює 48 галузей знань та 27 галузей науки за попередньою класифікацією;

- на перехідному етапі нижчий рівень класифікації може бути розділений на підрівні, які називають «спеціалізація ми, які розробляються та затверджуються безпосередньо вищими навчальними закладами і не підлягають затвердженню державними органами»;

- нормативні результати навчання розробляються для двох рівнів: галузей знань та спеціальностей, на основі компетентнісного підходу.

З вересня 2016 року згідно постанови [1], студенти перших курсів всіх рівнів освіти будуть навчатися за новими спеціальностями. Виникають питання: чи всі виші готові до якісного навчання за новими освітніми програмами та навчальними планами? Чи відповідає новий перелік спеціальностей вимогам українського суспільства? Який термін потрібно надати випусковим кафедрам для переорієнтації своєї роботи згідно новим спеціальностям? Для відповіді на ці питання розглянемо детальніше економічні спеціальності за «старою» та «новою» класифікаціями.

Найменших змін, на наш погляд, зазнала спеціальність 073 «Менеджмент», оскільки вона не тільки не змінила назву, але й залишилася у галузі 07: «Управління та адміністрування» (стара назва «Менеджмент та адміністрування»). До цієї ж галузі увійшли: не змінивши назву, спеціальність 075 «Маркетинг», а також спеціальності 071 «Облік та

оподаткування» и 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (раніше називались «Фінанси та кредит» і «Облік і аудит»).

Включення до назви спеціальності майбутніх обліковців «оподаткування» не вплинуло суттєво на зміст навчальних програм, оскільки податки – невід’ємна частина роботи бухгалтера, тому їх всебічно вивчають під час навчання студенти цієї спеціальності. Це стосується і включення до фахівців з фінансів та банківської справи додатка «страхування», що є цілком природно, тому що фінансова та банківська діяльність на сучасному етапі неможлива без страхової політики.

Спеціальність «Міжнародна економіка» перейшла за новою класифікацією до галузі 05 «соціальні та поведінкові науки», а саме, до спеціальності 056 «Міжнародні економічні відносини».

Спеціальність «Економічна теорія» за новою класифікацією також перейшла до галузі 05 «соціальні та поведінкові науки», що взагалі відповідає профілю цієї науки. Нині вона має назву 051 «Економіка».

Проте, є спеціальності, що були в старому класифікаторі, але не знайшли місця у новому. Це – «Економіка підприємства», «Управління персоналом та економіка праці», «Економічна кібернетика», «Прикладна статистика», «Товарознавство і торгівельне підприємництво». Вищі навчальні заклади знайшли вирішення цієї проблеми шляхом введення спеціалізацій, що передбачено Законом «Про вищу освіту». Проте керівництву таких вишів потрібно проводити реорганізацію кафедр у відповідності до нових вимог.

Розглянемо спеціальність «Економіка підприємства». Вона була однією з основних спеціальностей в економічних університетах. Понад 60 ВНЗ України випускали дипломованих спеціалістів з «Економіки підприємства». За новою класифікацією вона є лише спеціалізацією і занесена різними університетами або до спеціальності 051 «Економіка» або до спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Випусковим кафедрам потрібно перебудувати свою роботу згідно вимог до нормативних результатів навчання зазначених галузей та спеціальностей.

Застаріла спеціальність «Управління персоналом та економіка праці» у різних ВНЗ стала спеціалізацією однієї з наступних спеціальностей: 051 «Економіка», 073 «Менеджмент», 074 «Публічне управління та адміністрування».

Спеціальність «Прикладна статистика» в більшості економічних університетів перейшла як спеціалізація спеціальності 051 «Економіка». У класичних університетах її віднесено до галузі 11 «Математика та статистика» спеціальності 112 «Статистика». Аналогічно, спеціальність «Економічна кібернетика» є спеціалізацією спеціальності 051 «Економіка» за новою класифікацією або ж віднесена до спеціальності 124 «Системний аналіз» галузі 12 «Інформаційні технології».

Спеціальність «Товарознавство і торгівельне підприємництво» досить природно перейшла у спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» згідно нової класифікації.

На шляху перебудови вищої освіти до вимог європейського простору українським вищим навчальним закладам потрібно здійснити низку інноваційних заходів. Пріоритетним напрямком вектора перетворень є розуміння того, що інноваційні процеси запровадження європейських стандартів навчання не повинні суперечити тим надбанням, які створював професорсько-викладацький склад університетів на протязі багатьох років.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Постанова Кабінету Міністрів України № 266 від 29.04.2015 р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти».

2. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю. М. Рашкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.

Просенюк А. І. (Одеса, Україна)

**ФОРМУВАННЯ ДІЯЛЬНІСНОЇ САМОСВІДОМОСТІ У
ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

В тезах викладено умовисновки щодо необхідності спрямування вищої освіти на усвідомлення місця і ролі особистості освітянина у сучасному суспільстві. Змістовим стрижнем підготовки майбутнього працівника у ДНЗ визнано ціннісно-мотиваційну домінанту з одночасним розвитком його соціальної зрілості, самоактуалізації та самовдосконалення.

Prosenyuk A. (Odessa, Ukraine)

**FORMATION OF ACTIVE CONSCIOUSNESS IN THE PROFESSIONAL
OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL AGE CHILDREN**

The theses contain conclusions about the need for higher education in the realization of a teacher's place and role in modern society. The maintenance pivot of future employee pre-school educational institutions recognized by the values of the dominant with the simultaneous development of his social maturity, self-actualization and self-improvement.

Сучасна світова спільнота підведена до осмислення необхідності переходу на більш високий рівень соціальної організації. У сучасних умовах соціокультурного простору України провідна ідея науково-педагогічних досліджень на ґрунті аналізу робіт авторів інноваційних освітніх концепцій (В. Андрущенко, І. Бех, А. Богуш, М. Євтух, О. Сухомлинська та ін.) спрямована на навчання, що являє собою соціально мотивоване партнерство з наявністю таких значущих компонентів процесу підготовки майбутніх педагогів як самоактуалізація, творче зростання, самооцінка, взаємооцінка.

Концептуальні основи формування соціально активної особистості студентів у виховному просторі педагогічного вишу розглядалися ученими О. Глузманом, Е. Гуцало, Е. Медведь, Н. Скотна.

Аналіз сучасних науково-педагогічних досліджень (І. Аносова, Е. Карпової, Д. Матроса та ін.) спонукає до висновку про те, що наразі виникає потреба переорієнтації вищої освіти таким чином, щоб професійне становлення майбутніх педагогів було спрямоване на усвідомлення місця і ролі освіченої, дієвої та творчої особистості освітянина у сучасному суспільстві.

Однак, досягнення високих стандартів вищої освіти, виконання нелегких освітніх завдань досягається лише за умови реалізації потреби професійного розвитку. Не слід легковажити й наявністю позитивної самооцінки й відповідного ставлення до себе як суб'єкта професійної діяльності. Тому в аспекті нашої роботи визначаємо специфіку нинішньої освітньої парадигми, яка має ефективно поєднати в собі кращі освітні стандарти попередніх епох та розширити межі освітнього самовизначення сучасної людини.

Як відомо, умовами особистісного та професійного розвитку особистості є процеси самопізнання, накопичення культурного розвитку людства, свідомого саморозвитку. Важливу роль у впровадженні освітніх інновацій відіграють необхідні стимули [1]. Відтак, змістовим стрижнем підготовки майбутнього працівника у ДНЗ має бути ціннісно-мотиваційна домінанта. Бажано визнати й те, що важливим мотивом до здійснення освітніх реформ у вишах є усвідомлення особистості вихователя дітей дошкільного віку як суб'єкта педагогічних інновацій, оскільки особистість стає суб'єктом виховання, коли проходить час соціальної зрілості і самостійного самовиховання та самовдосконалення (за А. Маслоу).

Суб'єкт є носієм внеску в спільну навчальну діяльність, за Г. Лаврентьєвим. А. Прігожин визнає головною характеристикою суб'єкта в конструктивній дії його самосвідомість, тобто розуміння своєї особистісної ініціативи як основу існування, що є прийнятною в соціумі.

Дослідники Б. Ананьєв, М. Бахтін, А. Колеснік та ін. визнають студента як активного суб'єкта, активного та самостійного партнера педагогічної діяльності.

Водночас, дослідження останніх років (В. Бондар, Е. Карпова, О. Помедун) виявили суперечності між ускладненим соціальним замовленням, пов'язаним з професійною підготовленістю фахівця до професійної діяльності і уповільненням особистісного зростання студентів, що проявляється у незадоволенні інтелектуально-чуттєвої сфери, естетичних можливостей тощо.

Одним із шляхів подолання протиріч, які склалися у вищій школі, вбачаємо у впровадженні інтерактивного навчання – процесу, що будується на принципах гуманізації, рівності, диференціації та являє соціально мотивоване партнерство, центром уваги якого є не лише процес викладання навчальної дисципліни, а організована творча співпраця рівноправних особистостей на рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Також, посилаючись на наукові предикати

сучасних дослідників (Г. Балла, Дж. Баркера) [3, с.338; 4, с.162] вважаємо за необхідне застосування особистісно-зорієнтованої моделі у професійній підготовці майбутніх вихователів (зокрема, особистісно-професійну систему поглядів і уявлень, в межах яких студент сприймає оточуючий світ, його реалії і передбачає майбутні зміни, що має конкретні логічно пов'язані та взаємообумовлені складові: онтологічну-імператив, наказовий спосіб дії та гносеологічні – інновацію, самоактуалізацію, самовдосконалення).

Важливо зазначити, що не аби-яку роль у самоусвідомленні студентів, цілеспрямованому вдосконаленні свого внутрішнього світу є узгодженість їхнього світогляду з моральними настановами суспільства та світом духовних і культурних цінностей (В. Мовчан).

У нашій роботі особливої ролі набуває теоретичне обґрунтування та експериментальна розробка системи професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів, що відтворює систему її теоретико-методичного забезпечення і містить у собі концептуальні положення, принципи, види, методи та форми. Подібна робота вимагає розробки педагогіко-психологічного інструментарію, до складу якого нами внесено діагностування на визначення вираженості професійно значущих якостей особистості, що обумовлюють ставлення студента до виконуваної роботи; діагностування реалізації потреб у саморозвитку; спонукання на створення синергетичного зв'язку суб'єктів педагогічної діяльності, створення педагогічних умов для творчого пошуку, добір та використання студентами ілюстративного матеріалу до педагогічних завдань та розгляд варіантів їх вирішення з метою впровадження під час проходження педагогічної практики.

Отже, успішність впровадження наукових ідей та переорієнтація вищих навчальних закладів на новий якісний рівень залежить від зміни підходів до професійної підготовки майбутніх вихователів. Водночас, успішність професійної діяльності вихователя в дошкільному навчальному закладі залежить від усвідомленості педагога як суб'єкта професійної діяльності з відповідними світоглядними настановами – змістом дошкільної освіти. Ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців убачаємо в єдності всіх процесів, що відбуваються в освітньому просторі вищого навчального закладу, забезпеченні тісного взаємозв'язку професійного навчання з практикою.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Андреев В. И. Эвристика для творческого саморазвития / В. И. Андреев. – Казань: [б.и.], 1994. – 246 с.
2. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко. – Київ: Генеза, 1996. – 368с. – (Курс лекцій).
3. Балл Г. О. Парадигма діалогу і проблема прилучення до наукової культури / Г. О. Балл // Професійна освіта: педагогіка і психологія: українсько-польський щорічник / [За ред. Л. Левовицького, Л. Зязюна, І. Вільш, Н. Никало]. – Честонхова – Київ, 1999. – С. 335-347.

4. Баркер Дж. Парадигмы мышления: как увидеть новое и преуспеть в меняющемся мире / Джоэл Баркер (пер. с англ.) – Москва: Альпина Бизнес Брукс, 2007. – 187 с.

Кудрявцева О. А. (Одеса, Україна)

**НОВІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

У статті розглянуто сутність поняття «самостійна робота студентів». Визначені види, принципи, психологічні чинники організації, критерії оцінювання результативності самостійної роботи студентів. Запропоновані нові підходи до організації самостійної роботи майбутніх бакалаврів дошкільної освіти при підготовці до захисту навчального проекту.

Kudryavtseva O. (Odessa, Ukraine)

**NEW APPROACHES TO THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT
WORK OF THE FUTURE BACHELORS IN PRESCHOOL EDUCATION**

In the article there were reviewed the essence of the concept of «independent students' work». There were defined types, principles, psychological factors, the criteria for evaluating the effectiveness of independent students' work. There were offered new approaches to the organization of independent work of the future Bachelor of Preschool Education in preparation for the defense of the educational project.

Приоритетним у підготовці майбутніх фахівців, в тому числі – майбутніх бакалаврів дошкільної освіти, є формування активної, творчої, здатної до самоосвіти і самореалізації, самостійної особистості. У зв'язку з цим особливо гостро постає питання пошуку нових підходів до організації самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах України.

Різні аспекти досліджуваної нами проблеми (особливості індивідуалізації, визначення психологічних чинників, педагогічних умов організації, оцінювання ефективності самостійної роботи студентів) вивчали сучасні вчені: Н. І. Бойко, О. В. Василенко, Е. В. Гапон, Л. Л. Головка, І. І. Деркач, Ю. І. Дубовський, В. І. Загвязинський, І. П. Задорожна, М. А. Зайнетдінов, І. А. Зимня, Л. Г. Кайдалова, Т. В. Коноваленко, Є. В. Королькова, В. В. Луценко, Т. А. Молканова, Н. С. Моргунова, Л. В. Онучак, О. Д. Паршакова, О. М. Пехота, Н. П. Попов, Н. В. Промоторова, П. І. Пушкаренко, Н. В. Шевченко, Н. О. Шишкіна та ін.).

Існують різні погляди та підходи щодо визначення сутності самостійної роботи студентів (Т. В. Балицька, Н. І. Бойко, І. І. Ільєсов, В. А. Козаков, Т. В. Коноваленко, В. Я. Ляудіс, Г. М. Мешко, В. Л. Ортинський, П. І. Підкасистий, В. Ф. Тельцов, І. Е. Унт, І. Ф. Харламов, Н. О. Шишкіна).

Найбільш вдалими ми вважаємо визначення даного поняття Н. О. Шишкіною: «самостійна робота студентів – це такий вид навчальної діяльності, що виконується студентами з використанням розумових і (або) фізичних зусиль як під час аудиторних занять, так і в поза аудиторний час, за завданням і під контролем викладача, але без особистої його участі, та спрямована на досягнення поставленої мети; головним завданням самостійної роботи є підвищення якості знань, формування пізнавальної активності, самостійності, позитивної мотивації, інтелектуальних умінь» [5, С. 7].

Самостійна робота студентів у вищому навчальному закладі включає такі види їх діяльності: пошук та вивчення додаткової літератури; конспектування, складання планів, тез; кодування інформації (складання схем, таблиць, графіків); написання рефератів, доповідей, оглядів, звітів; виступ з повідомленнями на семінарських заняттях; виконання вправ, розв'язання задач; виконання письмових контрольних, лабораторних робіт; виконання завдань за допомогою ПЕОМ [4, С. 158].

До основних принципів організації самостійної роботи студентів О. В. Василенко відносить принципи : самостійності, інтенсифікації та активізації, індивідуалізації та диференціації, професійно-практичної спрямованості, наступності, залучення до навчального процесу життєвого і практичного досвіду студентів, зворотного зв'язку, розвивального і виховного характеру навчального процесу з метою формування навичок самовиховання і самовдосконалення студентів [1, С. 13].

Велика увага приділяється вченими вивченню психологічних чинників організації самостійної роботи студентів. Так, Н. С. Моргунова визначає внутрішні (мотиваційний, когнітивно-регулятивний, інструментальний) та зовнішні чинники організації самостійної роботи студентів (організаційна культура навчального закладу, система забезпечення поінформованості стосовно засобів здійснення самостійної роботи) [2, С. 7].

Важливе значення приділяється науковцями питанню контролю і оцінювання ефективності самостійної роботи студентів. Так, О. Д. Паршакова вважає, що без систематичного й повноцінного контролю з боку викладача самостійна робота студентів буде неякісною і неефективною. Контроль знань і умінь студентів є формою зворотного зв'язку, джерелом інформації для викладача щодо ходу самостійного оволодіння студентами навчального матеріалу. Контроль самостійної роботи студентів значно стимулює мотиваційну основу діяльності, сприяє підвищенню рівня знань і навчальних навичок студентів [3, С. 41].

На основі теоретичного осмислення досліджуваної проблеми визначимо нові підходи до організації самостійної роботи майбутніх бакалаврів дошкільної освіти при підготовці до захисту навчального проекту з дисципліни «Основи наукових досліджень».

Дана навчальна дисципліна викладається студентам факультету дошкільної педагогіки та психології на II курсі, у першому семестрі навчального року. На її вивчення робочою навчальною програмою передбачено такий розподіл часу на види навчальних занять: аудиторних – 30

годин (обсяг лекцій – 20 годин, практичних занять – 10 годин) на самостійну роботу студентів відводиться 60 годин.

Курс на збільшення обсягу самостійної роботи студентів, підвищення її якості і продуктивності став одним із провідних принципів Болонського освітнього процесу [3].

З метою зацікавленості студентів вивченням даної навчальної дисципліни, індивідуалізації навчання, підвищення ефективності організації самостійної роботи, ми запропонували майбутнім бакалаврам дошкільної освіти (групи ДОБ – 2.1 (д), ДОБ – 2.2 (д)) виконати такий сучасний вид позааудиторної самостійної роботи студента, як навчальний проект на тему «Складання програми педагогічного дослідження».

Ми вважаємо, що для того, щоб самостійна робота студента при підготовці навчального проекту давала позитивні результати, мають бути чітко визначені її зміст, мета, план її виконання, форми контролю та критерії оцінювання ефективності, організаційно-методичне забезпечення.

Паралельно із вивченням «Основ наукових досліджень» студентам II курсу викладається навчальна дисципліна «Педагогіка дошкільна» та робочим навчальним планом передбачена педагогічна практика на протязі чотирьох тижнів у ДНЗ. Це враховувалося нами при пропозиції студентам даного навчального проекту. Майбутнім бакалаврам дошкільної освіти пропонувалося обрати тему дослідження («Розвиток розумової активності молодших дошкільників засобами дидактичної гри», «Розвиток творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку засобами будівельно-конструкційних ігор», «Виховання доброзичливого ставлення старших дошкільників до малюків» та ін.) та скласти за нею програму педагогічного дослідження, визначивши конкретні етапи даної роботи, а саме:

I. Обґрунтування актуальності обраної теми на основі аналізу законодавчих документів України про дошкільну освіту, діючих сучасних програм розвитку і виховання дітей дошкільного віку.

II. Визначення основних категорій педагогічного дослідження (мета, завдання, об'єкт, предмет, методи, база).

III. Аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження (15-20 джерел) з її реферуванням і посиланнями у тексті на роботи вчених.

IV. Складання програми експериментальної частини роботи з описом кожного з етапів дослідження за означеним викладачем об'ємом самостійної роботи студентів, а саме:

1. Констатувальний етап (визначити показники, схарактеризувати рівні розвитку досліджуваної якості у дитини, розробити шкалу оцінювання прояву даних показників у балах, підібрати методи діагностики досліджуваної якості з їх описом (наприклад, якщо студент обирає метод спостереження – потрібно розробити детальний план спостереження і т. д.); добір авторських діагностичних методик з їх описом; прогнозувати, яку групу дітей буде обрано як експериментальну (ту, в якій на цьому етапі буде гірший результат), а яку – як контрольну (ту, в якій на цьому етапі буде кращий результат).

2. Формувальний етап (описати, за допомогою яких методів, засобів, форм роботи буде підвищена ефективність рівня розвитку досліджуваної якості у дітей експериментальної групи (наприклад, з метою підвищення ефективності естетичного розвитку старших дошкільників буде розроблена система театралізованих ігор (перерахувати їх назви, написати конспект однієї з них)).

3. Контрольний етап (прогнозувати результати дослідження – якщо формувальна методика буде ефективною, то як в експериментальній групі підвищиться рівень розвитку досліджуваної якості у дошкільників, які результати будуть в контрольній групі);

У. Оформлення результатів виконання цих завдань у вигляді навчального проекту з обов'язковим визначенням таких розділів:

– Вступ (визначення актуальності проблеми і основних категорій педагогічного дослідження).

– Розділ 1 (теоретичний аналіз досліджень вчених (3-4 параграфи)).

– Висновки до розділу 1 (стислі висновки з теоретичного аналізу літературних джерел).

– Розділ 2 (опис програми експериментального дослідження з визначенням констатувального, формувального і контрольного етапів дослідження (3 параграфи)).

– Висновки до розділу 2 (стислі висновки з опису розробленої програми експериментального дослідження).

– Список використаних джерел (оформлення за новими вимогами 15-20 джерел, які використовувалися при написанні цієї роботи).

Обсяг навчального проекту повинен становити 15-20 сторінок тексту комп'ютерного набору.

Зміст, структура, план виконання всіх завдань самостійної роботи, технічні вимоги щодо оформлення, порядок подання та захисту навчального проекту, критерії оцінювання були розроблені нами і доведені до відома студентів до початку його виконання. Під час проходження педагогічної практики майбутнім бакалаврам дошкільної освіти було запропоновано провести один з діагностичних методів дослідження та описати його результати у проекті.

Під час захисту навчального проекту, який відбувається на останньому практичному занятті, нами використовувалися такі критерії оцінювання навчального проекту: актуальність висунутої проблеми, правильність визначення основних категорій педагогічного дослідження, глибина теоретичного аналізу психолого-педагогічних, методичних джерел з обраної проблеми, використання посилань у тексті на праці вчених, відповідність посилань списку використаних джерел, доцільність визначених показників та обраних методів дослідження, коректність обробки результатів одного з діагностичних методів, ефективність запропонованої формувальної методики, творчий підхід при виконанні завдань самостійної роботи, естетика та дотриманість вимог при оформленні результатів, уміння за встановленим регламентом (10 хвилин) підготувати доповідь при захисті проекту, уміння

аргументувати свої висновки, лаконічно і доказово відповідати на запитання при захисті навчального проекту. За кредитно-модульною системою навчання результативність виконання навчального проекту з «Основ наукових досліджень» оцінюється в балах і становить 30%.

Отже, такі підходи до організації самостійної роботи студентів при підготовці до захисту навчального проекту з навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень» сприяють підвищенню рівня знань студентів з навчальної дисципліни, їх зацікавленості науково-дослідною роботою, яка може бути продовжена під час виконання курсової, магістерської роботи, підготовки наукових доповідей, написанні наукових статей. Перспективу подальшого вивчення цієї проблеми вважаємо у визначенні ефективних методів оцінювання результатів самостійної роботи майбутніх бакалаврів дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Василенко О.В. Організація самостійної роботи студентів заочної форми навчання вищих навчальних закладів юридичного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти» / О.В. Василенко. – Київ, 2008. – 20 с.
2. Моргунова Н.С. Психологічні чинники організації самостійної роботи в навчальній діяльності студентів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07. «Педагогічна та вікова психологія» / Н.С. Моргунова. – Харків, 2011. – 20 с.
3. Паршакова О.Д. Проблеми організації та контролю самостійної роботи студентів у світлі Болонського освітнього процесу / О.Д. Паршакова // Вища освіта України. – 2010. – № 2. – С. 36 – 43.
4. Педагогіка вищої школи: навч. посіб./ З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В. Семенова та ін.; [за ред. З.Н. Курлянд]. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 495 с.
5. Шишкіна Н.О. Організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення юридичних дисциплін у вищому навчальному педагогічному закладі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти»/Н.О. Шишкіна. – Харків, 2004. – 22 с.

Сич Т. В. (Старобільськ, Україна)

ТЕМАТИКА МАГІСТЕРСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ»

У тезах обґрунтовано необхідність визначення проблемного поля магістерських досліджень спеціальності 8.18010001 «Управління соціальним закладом» відповідно до сучасних тенденцій розвитку теорії управління та чинних нормативних документів.

Sych T. (Starobelsk, Ukraine)

THE THEMES OF MASTER'S STUDIES IN «MANAGEMENT OF AN EDUCATIONAL INSTITUTION» SPECIALITY

The theses ground the necessity of specification of Master's Studies problem field in specialty 8.18010001 «Management of a social institution» according to the modern trends in management theory and existing regulations.

Магістерська підготовка – це перший серйозний крок до науково-дослідницької та науково-педагогічної діяльності, що передбачає написання та захист магістерської роботи. Одними з основних вимог до магістерського дослідження є його актуальність, спрямованість на розв'язання складних дослідницьких завдань, пов'язаних з певною науковою або науково-практичною проблематикою кафедри. Обґрунтований вибір теми магістерської роботи значною мірою підпорядкує собі весь процес засвоєння знань і набуття вмінь у процесі навчання. Від цього залежать і успішний захист роботи, й ефективність майбутньої діяльності. Як правило, тема роботи пов'язується з попередньою, нинішньою чи майбутньою практичною сферою діяльності магістранта. Мотивом вибору тієї чи іншої теми також можуть бути необхідні для розв'язання проблеми дослідження досвід, творчий потенціал. При цьому має бути враховано і наявність потрібної для майбутнього дослідження матеріальної бази, відповідних технічних засобів, доступність дослідного матеріалу тощо. Крім цього, тема магістерської роботи повинна відображати для магістрантів спеціальності 8.18010001 «Управління соціальним закладом» актуальні науково-практичні проблеми стосовно управління соціальними закладами різних форм власності та відомчої підпорядкованості.

Відповідно до чинного (нового) Переліку галузей знань і спеціальностей, затвердженого Постановою КМУ від 29 квітня 2015 р. за № 266 [1] спеціальність магістратури 8.18010001 «Управління соціальним закладом» відноситься до специфічних категорій та відповідає за напрямом підготовки здобувачів вищої освіти галузям знань: 07 Управління та адміністрування спеціальність 073 Менеджмент та 23 Соціальна робота спеціальність 232 Соціальне забезпечення. Але паспортів наукових спеціальностей, відповідно до яких визначається тематика наукових досліджень, за новим їх розподілом ще не розроблено.

Постає наступне питання, як визначається актуальний напрям досліджень у проблемному полі наукової галузі? Існують державні механізми регулювання цього питання. Перспективні напрями досліджень та основна тематика визначається у ряді регламентуючих документів. У Законі України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 16.01.2016 р. встановлено пріоритетні напрями розвитку науки і техніки на період до 2020 р. Відповідно до цього закону затверджено перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень чинною у новій редакції (від 09.10.2015 р.) постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 7 вересня

2011 р. «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 року». На основі цих документів та «Основних напрямів національної академії наук України» розроблено також «Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук національних академії наук України на 2014-2018 р.р.». Національною стратегією розвитку освіти в Україні окреслено стратегічні завдання випереджувальної інноваційної розбудови національної системи освіти і науки як основи розвитку особистості, суспільства, нації, держави. Відповідно до неї та з урахуванням вже названих документів Академія педагогічних наук України затвердила «Основні напрями досліджень педагогічних і психологічних наук в Україні на 2013-2017 р.р.», в яких сформульовано актуальні проблеми педагогіки і психології, що потребують дослідження. Так у загальній педагогіці визначено 10 пріоритетних напрямів досліджень. За кожним напрямом ґрунтовно розроблено проблематику для досліджень.

Важливо обрати не лише перспективний науковий напрям, але й виділити тему, яка має бути актуальна у двох відношеннях: відповідати насущним потребам практики, заповнювати певну прогалину в науці. Які ж саме проблеми з практики управління навчальним закладом необхідно брати до уваги при визначенні актуальної тематики досліджень? У загальній теорії менеджменту організації в управлінській діяльності виділяється три рівня завдань: оперативні, тактичні та стратегічні. На оперативному рівні розробляються конкретні заходи, на тактичному – політика організації, програми, проекти, на стратегічному – стратегія організації. Проблемні ситуації виникають на кожному рівні. Стратегічні проблеми є визначними, такими, що спричиняють виникнення цілого комплексу проблем на інших рівнях. Вирішення стратегічних проблем не гарантує вирішення всіх тактичних проблем організації, але як що у стратегії буде здійснено деталізацію до рівня проектів, програм та ураховано всі рівні проблемного поля організації, більшість оперативних проблем будуть вирішені.

Отже, науковому розгляду мають підлягати проблеми управління стратегічного та тактичного рівнів із сфери управління соціальним закладом, які відповідають спеціальності магістратури. Бажано існування на випускаючих кафедрах затверджених комплексних тем досліджень відповідно до пріоритетних напрямів досліджень та сучасних тенденцій розвитку теорії управління.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова КМУ № 266 від 29.04.15 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15>

Сущенко Р. В. (*Запоріжжя, Україна*)

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ Й УСПІШНОЇ ПРАЦІ ІНЖЕНЕРІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Розглянуто особливості процесу формування управлінської культури майбутніх інженерів залізничного транспорту, що відповідають соціальним та економічним намірам української держави на етапі націєтворення і розвитку залізничної галузі.

Sushchenko R. (*Zaporozhye, Ukraine*)

CORRELATION BETWEEN ADMINISTRATIVE CULTURE AND SUCCESSFUL WORK OF RAILWAY TRANSPORTATION ENGINEERS

The ways of updating methodical support of the process of the formation of administrative culture of future railway transportation engineers that meet social and economic intentions of the Ukrainian state in the period of nation-building and railway sector development are considered.

Основою розвитку будь-якого суспільства є система людської культурологічної активності, що розгортається в його природному середовищі, де кожна його частина знаходиться у відповідному функціональному відношенні до цілого. Тому кожна галузь господарства, кожне підприємство, у тому числі й залізничне, кожний його робітник, зокрема інженер залізничного транспорту, теж виконує в суспільстві відповідну інженерну культурологічну функцію, від виконання якої залежить і прогрес, і добробут, і швидкість розвитку залізничної галузі.

Про це свідчить суспільно-історичний досвід, що виявляється у діях, спрямованих на творення нових, суспільно значущих продуктів залізничного транспорту й способів культурологічної перетворювальної, творчої, інноваційної інженерної діяльності, способи буття і розвитку самих інженерних кадрів.

Праця інженера залізничного транспорту базується як на загальнопедагогічних, спільних з іншими галузями принципах культурологізму, детермінізму, системно структурному, особистісному підходах та специфічних.

Не можна відокремити історію розвитку залізничного транспорту від історії розвитку культури суспільства. Ставлення людей до залізничного транспорту теж залежить від темпів розвитку самого суспільства, загального рівня якості життя, позиції влади до залізничного транспорту, рівня освіти, авторитету держави та багатьох інших чинників. За допомогою суспільно-історичного й педагогічного аналізу вбачається більш повне окреслення існуючих проблем, труднощів у процесі становлення гуманістичного, культурологічного підходу до організації освіти.

Сучасне українське суспільство характеризується суспільно-політичними, соціально-економічними та культурними трансформаціями, які, з одного боку, є наслідком, а з іншого – детермінантою змін його ціннісних пріоритетів. Усі сучасні перетворення неминуче відбиваються на характері інженерної діяльності, одним з найважливіших завдань якої є трансляція прийнятих у суспільстві норм та цінностей, а отже, формування в процесі професійної підготовки особистості інженера, здатного жити й функціонувати в умовах світу, який постійно змінюється.

Деякі дослідники економічної сфери (Д. Коттер та Д. Хескет) і зараз пов'язують ефективність розвитку підприємств із силою управлінської культури інженерних кадрів, дотримуючись погляду, що сильно розвинена УК інженера підсилює координацію, контроль і єдність цілей підприємства з цілями працівників [2].

Але існуюче коло досліджень, присвячених оцінці впливу УК на діяльність залізничних підприємств, не є систематизованим та не носить комплексного характеру. Кожен дослідник, як правило, виокремлює лише якийсь один аспект цього складного питання.

Розглядаючи УК інженера залізничного транспорту як високий сплав вияву культури, інтелігентності й професіоналізму в цілепокладанні, плануванні, успішній організації виконання управлінських рішень, пов'язаних з удосконаленням інженерної діяльності та ділового спілкування, узагальнюючи існуючі наукові погляди, повертаючись до створеної нами концептуальної моделі формування управлінської культури, можемо констатувати: управлінська культура інженера залізничного транспорту є динамічним явищем, розвивається вона протягом усіх етапів професіогенезу. Але незаперечним пріоритетом була і залишається професійна підготовка майбутніх інженерів до виконання успішних культурологічних функцій.

Здійснений теоретико-педагогічний аналіз наукових підходів до розуміння сутності науково-методичного забезпечення формування управлінської культури інженера залізничного транспорту в процесі навчання дозволив тлумачити цей процес як *соціально-педагогічний феномен розвитку професіоналізму особистості фахівця, особливістю якого є пробудження у студентів активного прагнення до оновлення й удосконалення інженерної діяльності, почуття відповідальності й відданості справі, засвоєння інноваційного змісту запропонованих управлінських рішень і авторських пропозицій, культури аналізу, планування, успішної організації та підтримки психологічно комфортного спілкування, духовної взаємодії з людьми.*

Таким чином, змінюючи зовнішній світ, інженер залізничного транспорту, володіючи управлінською культурою, відповідно через свою результативну працю змінює й сам себе, що є важливою умовою подальшого його існування й розвитку.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Компанієць В. В. Управління розвитком соціально-економічних систем у духовно-моральному та соціокультурному вимірі. Частина II. Якість управління соціально-економічними системами: духовно-моральні та

культурні пріоритети (на прикладі залізничного транспорту): монографія / В. В. Компанієць. – Харків : УкрДАЗТ, 2012. – 296 с.

2. Kotter J. P., Heskett J. L. *Corporate Culture and Performance* [Електронний ресурс] / J. P. Kotter, J. L. Heskett. – N.Y. – Режим доступу: www.denisonculture.com.

Ковальова А. С. (Київ, Україна)

**РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ
ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З
МІГРАНТАМИ У ШВЕЦІЇ**

У тезах висвітлена роль міжнародних стандартів у підготовці соціальних працівників до роботи з мігрантами у контексті шведської університетської освіти.

Kovalova A. (Kiev, Ukraine)

**THE ROLE OF INTERNATIONAL STANDARDS IN TRAINING SOCIAL
WORKERS WORKING WITH MIGRANTS IN SWEDEN**

The thesis reveals the role of international standards in training social workers working with migrants in the context of a Swedish university education.

Важливим аспектом підготовки соціальних працівників до роботи з мігрантами на кожному з рівнів університетської освіти Швеції є врахування вимог, що висувуються міжнародними і національними професійними організаціями у галузі соціальної роботи, міжнародною системою права і законодавчою базою Швеції до компетентностей, якими повинен володіти соціальний працівник.

У своїй книзі «Міжнародні нормативні стандарти вищої освіти у галузі соціальної роботи», шведський дослідник проблем підготовки соціальних працівників, Малком Пейн, наголошує на необхідності використання, виявлення і підтримки стандартів соціальними працівниками у своїй роботі. Оскільки, по-перше, традиційна для соціальної роботи критична рефлексія і внутрішнє проговорення основних аспектів практичної діяльності робить соціальну роботу як професію академічною. По-друге, чітко прописані стандарти соціальної роботи сприяють формуванню правильних власних стандартів професійної діяльності. По-третє, соціальні працівники є частиною місцевої, національної і міжнародної академічної спільноти, а єдині стандарти будуть заохочувати їх до конкуренції один з одним, що, у свою чергу, призведе до підвищення рівня якості освітніх і соціальних послуг. По-четверте, зовнішні стандарти освіти слугують опорою для справдження визначених цілей соціальної роботи [2, С. 25-43].

Крім того, інтернаціональний характер соціальної роботи передбачає вплив міжнародних стандартів вищої освіти соціальних працівників на

систему підготовки у Швеції. Інституції, що представляють професійну соціальну роботу на міжнародному рівні – Міжнародна Федерація Соціальних Працівників (International Federation of Social Workers, IFSW) і Міжнародна Асоціація Шкіл Соціальної Роботи (International Association of Schools of Social Work, IASSW). Обидві організації мають консультативний статус в Організації Об'єднаних Націй (ООН), що дає їм можливість висувати свої пропозиції щодо роботи з різними категоріями населення, зокрема мігрантами і біженцями, з метою запобігання дискримінації і недотримання прав.

Спільними зусиллями професіоналів соціальної сфери міжнародного рівня розроблено і закріплено Міжнародною Федерацією Соціальних Працівників рекомендації щодо підготовки соціального працівника, компетентного по роботі з мігрантами.

У межах розробки міжнародних стандартів підготовки соціальних працівників до роботи з мігрантами, професіонали соціальної сфери Міжнародної Федерації Соціальних Працівників враховували особливості фізичних потреб мігрантів, притулку і наданні соціально-педагогічної допомоги, враховуючи психосоціальні потреби біженців.

Міжнародна федерація соціальних працівників наголошує на необхідності підготовки фахівців соціальної сфери здатних діяти відповідно до основних принципів відображених у Міжнародному Кодексі етики (International Code of Ethics), що наголошують на визнанні унікальності і цінності кожної людської істоти, права на життя і свободу. В межах професійної діяльності соціального працівника має бути присутній етичний обов'язок розвивати потенціал людини не дивлячись на соціальну, культурну, етнічну і статеву приналежність [3].

Відповідно до провідної мети діяльності фахівця соціальної сфери, Міжнародна Федерація Соціальних Працівників визначає основні вимоги щодо знань, якими повинен володіти соціальний працівник, який працює з мігрантами:

- знання, що стосуються травматичного досвіду викорінення, відчуження та страти, нелегкої долі та переслідування;
- знання про обставини, що призвели до переміщення;
- знання культурних факторів, а також про вплив ксенофобії у новому суспільстві;
- знання та володіння етичними принципами;
- знання щодо формування політики та багатоцільових програм соціальних послуг для біженців [1];

Крім цього, наголошено на тому, що робота з мігрантами повинна бути частиною загальноприйнятої освіти та практики у соціальній роботі. Тому, федерація рекомендує, щоб офіційна програма освіти у галузі соціальної роботи містила предмети, які висвітлювали би основні аспекти феномена міграції, навчання крос-культурному консультуванню та доступ до спеціального навчання щодо консультування мігрантів.

Оскільки Швеція є членом міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи, то система освіти соціальних працівників має відповідати вимогам асоціації.

Представниками північноєвропейського регіону у Міжнародній Федерації Соціальних Працівників є Північна асоціація шкіл соціальної роботи (Nordic Association of Schools of Social Work, NASSW) / Nordiska Socialhögskolekommittéen, NSHK). Основними напрямками діяльності організації є стандартизація структури соціальної роботи в країнах північної Європи, встановлення сумірності між професійною та академічною орієнтацією університетів у галузі соціальної роботи, а також між підготовкою фахівців широкого або вузького профілю [3].

Шведське законодавство у галузі освіти передбачає врахування міжнародних тенденцій підготовки. У додатку до Постанови Швеції «Про вищу освіту» висвітлені основні кваліфікаційні характеристики для соціальних працівників всіх рівнів підготовки і враховують усі міжнародні рекомендації, включаючи національні особливості здійснення професійної діяльності [4].

Професійна підготовка соціальних працівників до роботи з мігрантами у Швеції здійснюється у межах кожної програми соціальної роботи, оскільки мультикультурний аспект і багатонаціональне суспільство є основою для розробки навчальних програм і планів спеціальності «соціальна робота».

Проте, хоча Шведська система професійної освіти соціальних працівників базується на міжнародних стандартах підготовки фахівців, держава не зменшує важливість національних та регіональних стандартів у галузі професійної освіти з урахуванням економічних, політичних, культурних та соціальних особливостей здійснення професійної соціальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Ольхович О.В. Підготовка соціальних працівників до роботи з біженцями у вищих навчальних закладах США і Канади: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.В. Ольхович. – Тернопіль, 2008. – 20 с.
2. Payne M. Social work education – International Standards. In Hesse S. (ed) 2001. International Standard Setting of Higher Social Work Education. Stockholm: Stockholms Universitet. – P. 25-43.
3. Sewpaul V. 2002 (ed). «Discussion document on global qualifying standards for social work education and training». Chile: The Global Minimum Qualifying Standards Committee
4. Swedish Higher Education Ordinance [Electronic resource], 1993. SFS No. 1993: 100. Reprint: SFS 1998:1003. Stockholm: Ministry of Education. – Available from : <http://www.regeringen.se/content/1/e6/02/15/41/92fe8fff.pdf>

Циган Н. В. (*Старобільськ, Україна*)

ДИФЕРЕНЦІЙНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У тезах розглядаються основні поняття, пов'язані з професійною підготовкою майбутніх соціальних працівників, а також питання диференційного підходу в організації навчального процесу.

Tsigan N. (*Starobelsk, Ukraine*)

DIFFERENTIATED APPROACH IN THE TRAINING OF FUTURE SOCIAL WORKERS

The thesis discusses the main concepts related to professional training of future social workers, as well as the issue of differential approach in the educational process.

Сьогодні в Україні діє розгалужена система соціальних закладів, що працюють як в державному, так і в громадському секторах. Незважаючи на те, що всі заклади соціальної сфери працюють на виконання однієї мети – соціальну підтримку різних категорій сімей, дітей, молоді та людей похилого віку, що опинились у складних життєвих обставинах, широкий спектр категорій клієнтів, різноманітність соціальних послуг, що надаються їм, вимагають від спеціалістів, що приходять працювати в соціальну сферу, високого рівня професіоналізму, різноманітних знань, а також швидкого входження в систему надання соціальної допомоги. Таким чином, зростають вимоги до підготовки майбутніх спеціалістів у вищих навчальних закладах, підвищення якості та диференційного і системного підходу в організації навчального процесу.

Проблема професійної підготовки соціальних працівників розглядалася великою кількістю науковців, як в нашій країні, так і за кордоном. Особливості формування фахівців у системі вищої освіти розглянуті в роботах О. Дубасенюк, І. Зверевої, Л. Міщик, А. Капської, І. Козубовської, О. Карпенко, В. Поліщук. Специфіка підготовки до виконання певних професійних функцій висвітлена в працях Г. Локаревої, С. Пащенко, А. Первушиної. Підготовку до роботи з різними категоріями клієнтів вивчали Ю. Мацкевич, Л. Пундик, С. Харченко.

Разом з тим, проблема управління процесом професійної підготовки соціальних працівників, а також диференційного підходу в організації навчального процесу менш вивчена та висвітлена в науковій літературі.

Сучасна соціальна робота здійснюється на різних рівнях: на *макрорівні* – соціальна політика, на *мазорівні* – соціальні програми регіонального, місцевого рівня і за місцем проживання, на *мікрорівні* – практична соціальна робота з клієнтом [3, С. 201].

На ринку соціальних послуг функціонують заклади, створені державними органами влади, громадськими організаціями, благодійними фондами, релігійними організаціями та громадянами. Відомча приналежність, форма власності, види соціальних послуг, які надають соціальні заклади, категорії клієнтів, що обслуговуються ними, а також режим обслуговування клієнтів визначають особливості діяльності цих закладів та управління ними. Соціальні заклади різняться: за формою власності; за джерелами фінансування; за видами соціальних послуг, що надає соціальний заклад; за терміном надання соціальних послуг; за режимом надання соціальних послуг; за категоріями клієнтів.

Це вимагає від майбутніх соціальних працівників перш за все базової професійної освіти в галузі соціальної роботи, диференційної підготовки до роботи на різних рівнях соціальної роботи від працівника на державному та регіональному рівнях до соціального працівника, який практично працює з конкретною категорією клієнтів, надає йому спеціальні соціальні послуги.

Професійна підготовка соціальних працівників це «процес і результат оволодіння цінностями соціальної та соціально-педагогічної діяльності, професійно необхідними знаннями, вміннями й навичками, формування професійно важливих особистісних якостей, які є основою готовності до соціальної діяльності» [4, С. 233].

В процесі професійної підготовки формується професійна компетентність майбутнього фахівця.

Компетентність – це здатність приймати рішення й нести відповідальність за їх реалізацію у різних галузях людської діяльності.

Професійна компетенція соціального працівника – специфічна здатність індивідуума, необхідна для ефективного виконання конкретних видів соціальної роботи на основі певних професійно важливих особистісних якостей, знань, вмінь, навичок та ціннісних орієнтирів [2, С. 14].

Для підготовки професіонала, який зможе в майбутній професії швидко включитися в процес надання соціальних послуг, виконувати завдання будь-якої складності, необхідно диференційно підійти до організації процесу навчання, де теоретичні знання підкріплюються практичними навичками внаслідок облаштування навчального майданчику за місцем майбутньої роботи протягом останнього року навчання. Такий підхід дасть можливість не тільки глибоко познайомитись із майбутнім місцем роботи, а й краще засвоїти специфіку діяльності конкретного соціального закладу, отримати досвід практичної роботи та навички надання соціальних послуг.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Андрущенко В. П. Соціальна робота: Менеджмент соціальної роботи: Навч. пос. / В. П. Андрущенко. – К. : ДЦССМ, 2003. – Кн. 7. – 276 с.
2. Карпенко О. Г. Професійне становлення соціального працівника: Навч.-метод. пос. / О. Г. Карпенко. – К.: ДЦССМ, 2004. – 164 с.
3. Соціальна робота в Україні: Навч. пос. / І. Д. Зверева, В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін. ; [за заг. ред. І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової]. – К.: Наук. світ, 2003. – 233 с.

4. Енциклопедія для фахівців соціальної роботи / [За заг. ред. І. Д. Зверєвої]. – К., Симферополь: Універсум, 2012. – 536 с.

Протас Ю. О., Кримова Н. О. (Одеса, Україна)
**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ Я-КОНЦЕПЦІЇ МАЙБУТНІХ
СПЕЦІАЛІСТІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

У тезах розглянуто специфіку формування Я-концепції особистості майбутнього соціального працівника в процесі його підготовки у вищому навчальному закладі.

Protas Y., Krymova N. (Odessa, Ukraine)
**FEATURES OF FORMATION OF SELF-CONCEPT OF FUTURE
SPECIALISTS OF SOCIAL WORK**

The thesis discussed the specifics of the formation of self-concept of the person of the future social worker in the course of his training in higher education.

Забезпечення ефективності вирішення складного комплексу проблем у соціальній сфері життя вимагає необхідних засад соціальної роботи як професійної діяльності, і насамперед, розвитку адекватної і гармонійної Я-концепції самого працівника соціальної сфери. Саме тому фундаментальні основи фахових знань, умінь, навичок і необхідних особистісних якостей спеціалістів мають закладатись у процесі їх професійної підготовки в навчальних закладах.

Виходячи з аналізу літератури [2], можна визначити Я-концепцію як сукупність установок, спрямованих на самого себе. Це уявлення індивіда про самого себе, афективна оцінка цього уявлення, і потенційна поведінкова реакція. Я-концепція формується під впливом досвіду кожного індивіда, саме це становить основу вищої саморегуляції людини, на базі якої вона будує свої стосунки з оточуючим світом. Я-концепція – це оцінно-пізнавальна система, індивідуально-особистісна сторона усвідомлення, розуміння людиною свого Я, крім того, є чинником саморегуляції, саморозвитку, самоактуалізації, а також, визначає успішність професійного становлення [3].

Я-концепція з огляду на дослідження науковців, формується в результаті дії різних механізмів: дзеркального відображення; соціального порівняння; самопрезентації та самоверифікації; стереотипізації; децентрації; інтеріоризації; ідентифікації; рефлексії; впливу референтної групи; авторитету; соціальних експектацій тощо [1], [4].

Саме у структурі та способах організації навчальної діяльності є та низка умов, що мають безпосередній вплив на формування механізмів Я-концепції, вважає Н. М. Трунова. А студентський вік є сенситивним для розвитку позитивної Я-концепції індивіда. Професійна Я-концепція особистості майбутнього соціального працівника – це складне багаторівневе особистісне

утворення, яке інтегрує прийняття цінностей соціальної роботи, професійно-особистісних якостей, знання теорії і технології соціальної роботи, умінь і навичок виконання професійних завдань, що пов'язані з творчим пошуком раціонального впливу на людину [1]. Тобто, ефективність соціальної роботи залежить як від рівня підготовки спеціаліста, його знань та досвіду, так й від характеристик, якостей та життєвих позицій особистості.

Для вивчення сформованості Я-концепції у студентів 1-5 курсів за напрямком соціальної роботи, були обрані методика С. Р. Пантелєєва та опросник Дж. Менестера і Р. Корзіні.

Аналіз отриманих даних за методикою С. Р. Пантелєєва показав, що у студентів всіх курсів на високому рівні значень знаходяться показник самоцінності. Тобто, можна припустити, що вони відносять себе до категорії осіб, які високо оцінюють свій духовний потенціал, багатство свого внутрішнього світу, схильні сприймати себе як індивідуальність та високо цінувати власну неповторність. На низькому рівні знаходяться значення по показнику «внутрішня конфліктність» у студентів п'ятого курсу на відміну від студентів молодших курсів, у яких значення цього показника на досить високому рівні.

Результати тестування за опитувальником Дж. Менестера і Р. Корзіні, свідчать про те, що студенти п'ятого курсу майже не мають конфлікту «Я» реального з «Я» ідеальним, на відміну від студентів інших курсів, де такий конфлікт має місце.

Враховуючи дані дослідження, слід зазначити, що найкращі результати отримані у студентів п'ятого курсу порівняно зі студентами інших курсів, тобто, позитивну Я-концепцію старшокурсників можна пояснити тим, що вони у даному відрізку часу перебувають на важливому етапі становлення себе як особистості, так і майбутнього спеціаліста. Їх погляди сформовані, вони розуміють себе, достатньо зріло підходять до вирішення виникаючих ситуацій, рівень домагань відповідає їх реальним можливостям.

Так, протягом усього терміну навчання у вузі студенти набувають знання, навички, вміння, життєвий досвід, що дає їм можливість змінюватися внутрішньо, будувати плани на майбутнє, втілювати їх в життя і ефективно опановувати обраною спеціальністю.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Бамбурак Н. М. Специфічні особливості професійної Я-концепції особистості соціального працівника / Н.М. Бамбурак // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / [за ред. С. Д. Максименка]. – К.: Інформаційно-аналітичне агентство, 2009. – Том. X. – Вип. 12. – С. 33-44.

2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс. – М.: Прогресс, 1986. – 420 с.

3. Кіреєва У.В. Методологічне обґрунтування Я-концепції особистості студентів / У. В. Кіреєва. // Матеріали міжнародної науково-практичної

конференції «Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України». – Ялта, 2009. – Частина 3. – С.15–17.

4. Трунова Н. М. Я-концепция в жизни / Н. М. Трунова. – М., 1999. – 370 с.

Ткаченко С. В. (Одеса, Україна)

**ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

У тезах обґрунтовано ефективність впровадження спецкурсу у процес формування етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін.

Tkachenko S. (Odessa, Ukraine)

**FORMATION OF ETHIC COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS
OF SOCIAL AND HUMANITARIAN DISCIPLINES**

In theses proved efficiency of the special course in the formation of ethical competence of future teachers of social sciences and humanities disciplines.

Оптимізація шляхів розвитку України на сучасному етапі вимагає пошуку ефективних правових інструментів соціального й гуманітарного розвитку сучасної освіти. Професія педагога відноситься до тих видів діяльності, наслідки та процеси якої можуть впливати на життя та долі дітей. Ефективність роботи вчителя залежить як від якості підготовки його в вузі, так і від рівня професійного виховання. Урахування сучасних вимог до підготовки активних і відповідальних учителів, здатних компетентно й конструктивно діяти в умовах реформуванні суспільства, робить етичну компетентність однією з провідних складових професійної компетентності педагога. Враховуючи гуманістичну орієнтацію цієї професії, підсилюються моральні чинники, що обумовлює потребу у формуванні етичної компетентності вчителя. Це сприяє досягненню певних позитивних результатів – змінам у складі його особистісної характеристики.

Результатом сформованості етичної компетентності майбутнього вчителя суспільно-гуманітарних дисциплін є розвиненість в нього прагнення діяти на благо суспільства, створювати сприятливий клімат у спілкуванні із колегами, поводитися виховано, стримано, скромно, бути обов'язковим та рішучим.

Формування етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін відбувалось в межах спецкурсу.

Спецкурс «Етична компетентність майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін та її формування» призначений для студентів 5–6-х курсів, які навчаються за освітньо-кваліфікаційними програмами підготовки спеціаліста та магістра.

Метою вивчення спецкурсу є формування у студентів основ педагогічної етики, розвиток гуманістичних цінностей, моральних особистісно-професійних якостей, умінь здійснювати індивідуальні педагогічні дії на етичних засадах.

Основні задачі вивчення спецкурсу полягають у розкритті соціальної та виховної значущості дотримання вчителем норм педагогічної етики у професійній діяльності; ознайомленні майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін з принципами, нормами і правилами професійно-педагогічної поведінки і їх засвоєнні; формуванні моральних цінностей вчительської професії та відповідних якостей педагога; розвитку в майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін етичної культури на рефлексивній основі, спонуканні їх до самоаналізу своїх вчинків: визначення типових помилок педагогічної поведінки, пов'язаних із порушенням норм педагогічної моралі; розкритті особливостей етичної поведінки вчителя при розв'язанні складних педагогічних ситуацій: розробка алгоритму індивідуальної педагогічної взаємодії.

Вивчення спецкурсу має також важливе значення для формування світогляду студентів, адже він представлений як галузь людської культури, гуманітарна наука і практична діяльність. Спецкурс передбачає оволодіння майбутніми вчителями суспільно-гуманітарних дисциплін знаннями основних понять, категорій, структури етики; про природу та феномени добра і зла, їх сучасні різновиди; про сутність та зміст моралі, її основні принципи та поняття, структуру, функції і закономірності, що пояснюють еволюцію та механізм дії моралі у житті людини, суспільства, світу.

Гуманістично орієнтовані знання про людину, що розвивається і самоактуалізується як особистість, індивідуальність, суб'єкт діяльності допоможуть розвинути у майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін навички діалогічного проблемного мислення та вміння практичної роботи з учнями. З цією метою лекційний курс підкріплюється ситуаційним навчанням, рольовими та діловими іграми на практичних заняттях.

Спецкурс має спрямувати майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін на творче застосування отриманих знань у майбутній педагогічній діяльності.

Передумовою вивчення спецкурсу «Етична компетентність майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін та її формування» є знання з таких дисциплін, як «Історія України», «Всесвітня історія», «Психологія», «Філософія», «Історія філософії», «Релігієзнавство», «Етика та естетика», «Логіка».

Таким чином, формуванню етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін сприяє запровадження спецкурсу, що допомагає вдосконаленню навчально-виховного процесу, підвищенню його ефективності, забезпечує врахування індивідуальних особливостей студентів, робить заняття більш емоційними, цікавими та різноманітними.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навч. посібник / Г. П. Васянович. – К.: Видавничий центр «Академія», 2011. – 254 с.
 2. Хоружа Л. Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх вчителів начальних класів: дис... доктора пед. наук: 13.00.04 / Людмила Леонідівна Хоружа. – К., 2004. – 382 с.
 3. Шляхтун П. П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін: Навчальний посібник / П. П. Шляхтун. – К.: Видавничий центр «Академія», 2011. – 222 с.
-

Макаров А. А., Заика Е. В. (Харьков, Украина)

**ТРЕНИНГ РЕФЛЕКСИВНОСТИ ПРИ РЕШЕНИИ
ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПРАВОВЫХ ПРОБЛЕМ ДЛЯ
ПСИХОЛОГОВ И СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ**

В тезисах предложены задания для тренинговых занятий при развитии рефлексивности у психологов и социальных педагогов.

Makarov A., Zaika E. (Kharkov, Ukraine)

**TREINING REFLRXIVITY IN SOLVING PSYCHOLOGICAL AND
LEGAL PROBLEMS FOR PSYCHOLOGISTS AND SOCIAL
PEDAGOGUES**

In the theses proposed tasks for training sessions in the development of reflexivity among psychologists and social pedagogues.

Рассматривая рефлексивность как универсальную и личностную черту, позволяющую осуществлять рефлекссию по отношению к миру и по отношению к себе [2], мы предлагаем тренинговые занятия для развития этой черты при анализе проблемных ситуаций различного содержания у профессионалов типа: социальные педагоги, практические психологи, школьные и вузовские педагоги, полицейских. Тренинг включает в себя серию ситуаций, которые по содержанию делятся на два типа: психологические и правовые.

При составлении этих заданий мы ориентировались на принципы построения тренингов интеллекта, а именно: на использование знакомого для участников материала, взаимообмен различных способов выполнения заданий, интеллектуальную раскованность [1]. Это предполагает то, что в условиях тренинга такие ситуации не будут вызывать реакцию заторможенности у большинства участников, а будут вызывать оживленную дискуссию, так как они являются частью нашей жизни. Основной задачей тренера в таких условиях будет поддержание такого уровня дискуссии, чтобы участника тренинга могли усвоить как можно больше различных способов рассмотрения

таких задач. Общее правило построение таких тренингов описано в «Тренинге Интеллекта» [1].

Первая ситуация такова: «Представьте, что вы родитель девочки-подростка, которая вернувшись домой, заперлась у себя в комнате и прорыдала навзрыд около 2 часов. После того как она чуток успокоилась, вы сумели узнать от нее, что она очень сильно разругалась со своей подругой. Теперь подумайте о том, как эту ситуацию решить? Подумайте с какой позиции эту проблему решить лучше (с позиции матери, или отца, или сестры, или подруги, или кого-то еще неназванного)? Какую информацию вам необходимо дополнительно получить для решения этой проблемы (может кому-то позвоните: учительнице, подруги, или ее другу)? Чью правоту вы будете доказывать: дочери или подруги? Вполне возможно, что для решения конфликта вам потребуются привлечь третью сторону? (другой вариант вопроса: кто еще может помочь в решении этого конфликта?) Придумайте алгоритм решения этой проблемы?».

Вторая ситуация: «Представьте, что вы хорошей друг семейной пары, в которой произошел конфликт из-за того, что муж в виду загруженности на работе забыл о том, что у матери жены день рождения. Теперь подумайте чью сторону вы займете? Почему виновна оказывается противоположная сторона конфликта? Или же у вас есть способ решения конфликта без выбора стороны? Или можно в этой ситуации не допустить конфликта, и соответственно его не решать вообще? Может вы сможете им помочь, вообще не вмешиваясь в конфликт? Как вообще можно решать подобные конфликты?».

Третья ситуация: «Представьте, что ваш друг пал жертвой кибермошенников, которые взломали его компьютер и выложили в сеть его дневник с очень личной информацией, но ваш друг обвиняет вас в случившемся. Как вы можете доказать, что вы невиновны в случившемся? Как вы можете помочь вашему другу? И стоит ли вообще помогать человеку, который вам не доверяет? Если вы все-таки хотите ему помочь, то с чего вы начнете? Как вы думаете, кто может обладать информацией для помощи вашему другу? Каких третьих лиц вы бы привлекли для решения этой проблемы?»

Четвертая ситуация: «Вы снимаете квартиру с вашими друзьями, но ваша соседка начала распространять о вас слухи, что вы ведете аморальный способ жизни. Некоторые соседи на это не реагируют, но некоторые начинают поглядывать на вас с опаской. Как вы сможете переубедить соседей в том, что вы ведете вполне здоровый и нормальный образ жизни? Может стоит начать распространять слухи о соседке? Возможно ли убедить соседку в противоположном? Почему и как? Может стоит сменить место жительства? Какие непрямые способы влияния на соседей можно использовать? Может стоит пригласить соседей к себе в гости на чай?»

Пятая ситуация: «Вы стали свидетелем спора ваших друзей (пары живущей в гражданском браке). У вашего друга его хороший друг попала в больницу, но его гражданская жена не хочет отпускать его к ней, так как она его ревнует. Чью сторону вы примите? Имеет ли смысл занимать чью-либо сторону? Как вы будете убеждать противоположную сторону в правоте (жены

или мужа)? Или наилучшим шагом будет уйти в сторону? Может стоит привлечь третью сторону? Есть ли решение конфликта, который удовлетворит обе стороны? Как их убедить в том, что такое решение-консенсус существует?».

Шестая ситуация: «При вас ваша подруга ударила свою дочь за какой-то проступок. Как вы объясните неправоту подруги? И стоит ли вообще объяснять неправоту? Почему? Может вы привлечете отца к решению этой проблемы? Или вы будете утешать дочь? Или вы постараетесь решить проблему комплексно? Как? Или вы объясните дочери почему ее ударили?».

Следующие ситуации, которые мы предлагаем для анализа, – это ситуации, связанные с мелкими правонарушениями, так как они могут быть наиболее неоднозначными.

Первая ситуация: «Вы едете с приятелем в машине на дачу, дача находится на достаточно удаленном расстоянии от города. Выехав за черту города, ваш приятель расстегнул ремни безопасности, сказав, что они давят ему на грудь, и что полицейские все равно на этой пригородной дороге редко появляются. Как вы считаете, правильно или неправильно поступил ваш приятель? Почему? Если не прав, то будете ли вы объяснять вашему приятелю его неправоту? И как вы будете это делать? Если вас все-таки остановит полиция, то займете ли вы позицию приятеля? Каковы будут ваши действия по отношению к приятелю, если на дороге появится намек на аварийную ситуацию?».

Вторая ситуация: «Придя домой из магазина, что вы забыли пробить часть товара, и ушли, не заплатив за него. Вернетесь ли вы в магазин и оплатите этот товар? Объясните почему вы выбираете то или иное решение? Или вы отдадите этот товар в благотворительную организацию? Расскажите ли вы другим про эту ситуацию? Как вы про нее расскажите? Возможно вы попросите другого сходить и оплатить этот товар? Может у вас есть другие способы решения этой ситуации? Какие?».

Третья ситуация: «Ваш сосед, торопясь домой, поцарапал крыло машины другого соседа (велосипедом). На чью сторону вы встанете: опаздывающего или пострадавшего? Расскажите ли вы соседу о том, кто поцарапал его машину? Или вы придете к тому, кто поцарапал и скажите, что он не прав? Или вы напишите в полицию анонимно, и скажете кто поцарапал? Или вы сперва поговорите с соседом, поцарапавшим машину? Возможно вы привлечете других соседей, чтобы наказать виновного?».

Четвертая ситуация: «Вы поздно едете домой, но тут внезапно у вас ломается одна из передних фар, до дома осталось проехать буквально 1,5 км, но путь пролегает по темным и неосвещенным улицам. Поедете ли вы дальше, с учетом того, что вы можете создать аварийную ситуацию? Почему вы поедете дальше? Может вы вызовете ремонтников? Если вы поедете домой, но вас остановит полиция, как вы будете объяснять, что вы едете только с одной фарой?».

Подчеркнем, основной задачей ведущего такого тренинга является развитие и всяческое стимулирование дискуссии, с привлечением все новых, и

новых точек зрения и вариантов решения, а также и поиска оснований этих решений (так как именно в поиске оснований решений, а не самих решений, разворачиваются наиболее сложные и интенсивные процессы рефлексирования). Но, возможно усложнить задание, включив в тренинг элементы тренинга внимания и самоконтроля в ситуациях жестко регламентированного общения [1]. Для этого понадобится специально организовать группу участников и пространство, в котором происходит тренинг.

В центр комнаты, аудитории, ставится вращающееся кресло, в котором будет сидеть ведущий, затем стулья участников ставятся на расстоянии 1,5-2,5 м от кресла ведущего. Затем из группы выделяются помощники ведущего, которые будут указывать на ошибки участников. Затем задаются определенные правила, к примеру, отвечать на текущий вопрос к заданию должен сидящий справа от того, на кого смотрит ведущий, или же при наличии определенного ключевого слова, начинает отвечать игрок, сидящий на позиции 9 часов, а после него отвечает игрок, сидящий на позиции 8 часов и т.д. [1]. Это позволит создать такие условия, когда рефлексия будет направлена не только на тренинговые задания, но также и на контроль своих действий – фиксируя ошибки, участники могут начать размышлять над тем, почему он допустил эту ошибку, а также над тем, как ее избежать впоследствии.

Также очень важно использовать эти ситуации в различной последовательности на разных тренинговых занятиях, а также через несколько дней возвращаться к уже проанализированным ситуациям и рассматривать их заново, с позиции более богатого опыта, достигнутого при решении других аналогичных ситуаций в предшествующие дни, что позволит закрепить приобретаемые навыки рефлексирования.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Заика Е. В. Тренинг интеллекта: развивающие процедуры: Учебное пособие / Е.В. Заика. – Харьков, 2014. – 614 с.
2. Зімовін О. І. Рефлексивність та рефлексія / О.І. Зімовін, Є.В. Заїка // Вісник Національного Педагогічного Університету ім. Г.С. Сковороди. – 2014. – Сер. Психологія. – № 47. – С. 50-58.

Кобилянська Л. І. (Чернівці, Україна)
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ДО РОБОТИ У СФЕРІ ОПІКИ ГРОМАДЯН

У тезах обґрунтовано шляхи теоретичної та практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у сфері опіки громадян як складової їхньої професійної діяльності.

Kobylanska L. (Chernovtsi, Ukraine)

TRAINING FUTURE SOCIAL WORKERS TO WORK IN THE CARE OF CITIZENS

In theses reasonable ways of theoretical and practical training of future social workers were worked in public care as part of their professional activities.

Сучасні соціальні працівники включені до політичних, економічних і соціальних структур суспільства й суспільних відносин, саме тому повинні володіти комплексом професійних знань, умінь, навиків, діяти у межах чіткої етичної регламентації професійної поведінки. На відміну від інших професій типу «людина – людина» соціальна робота здійснюється переважно з людьми особливими, які мають ускладнення процесу життєдіяльності, – це діти, недієздатні громадяни, люди похилого віку. У технологічному полі соціальної роботи соціальна опіка й піклування (опікунство), будучи загальними технологіями соціальної роботи, застосовуються при наданні допомоги різним групам громадян й насамперед використовуються для захисту їх прав – особистих, майнових та інших, передбачених законом [2, С. 386].

На кафедрі педагогіки та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича з 2012 р. ведеться підготовка студентів напряму підготовки 6.130102 «Соціальна робота». До дисциплін вільного вибору студента і ВНЗ відноситься навчальний предмет «Опікунство і піклування», викладання якого ґрунтується на знаннях теорії і методики соціальної роботи, загальногуманітарних та психолого-педагогічних знаннях і повинно забезпечити студентів теоретичними та практичними компетенціями у наданні соціальної опіки та піклування окремих категоріям громадян, що їх потребують. У розробленій авторській навчальній програмі (Л.К.) мета викладання визначена наступним чином – сформувати у студентів цілісну систему знань про опіку та піклування як форму захисту особистісних, майнових та інших прав соціально вразливих груп громадян та технологію соціальної роботи, об'єктивні закономірності її розвитку, особливості реалізації в Україні та розвинених країнах Європи і світу; сформувати практичні навички у галузі опікування й піклування. Основними завданнями вивчення дисципліни є опанувати змістом державних нормативно-правових документів України у сфері опіки та піклування; озброїти студентів знаннями про технології опікування різних категорій громадян; розширити науково-теоретичні знання про специфіку опіки й піклування дітей та молоді; з'ясувати основні напрями діяльності соціального працівника в установах опіки та піклування; сформувати систему практичних навичок у соціально-правовому регулюванні питань опіки й піклування громадян (дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування, недієздатних осіб, людей похилого віку, осіб з психічними розладами та ін.).

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати: стан нормативно-правової бази України щодо правового регулювання

передбачених законодавством України форм влаштування осіб, що потребують охорони їх інтересів; теоретичні засади соціального опікування й піклування як загальної технології соціальної роботи; функції, права та обов'язки соціального працівника щодо захисту дітей-сиріт, інших категорій осіб, що потребують опіки та піклування; вміти: аналізувати і тлумачити факти у сфері опіки (піклування) та зміст чинного законодавства про опіку і піклування; застосовувати норми права для врегулювання відносин з опіки (піклування) та при вирішенні конкретних питань; складати документи, пов'язані з опікою та піклуванням (заяви, звіти, договори, акти тощо).

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів: 1. «Опікунство та піклування як функція держави з підтримки соціально вразливих категорій населення» та 2. «Теоретичні і практичні аспекти соціальної опіки та піклування». З огляду на те, що дана дисципліна вивчається у 8-му семестрі у процесі її опанування доцільно використовувати широкий спектр методів навчання: методи проблемного навчання, бесіду, діалог з аудиторією, інформування, пояснення, дискусію, показ, демонстрацію, консультацію. Крім того, на лекційних та практичних заняттях апробуються елементи кейс-технології, технології контекстного навчання, аналізу конкретних ситуацій, а також рольові ігри. До прикладу, на першому практичному занятті доцільно організувати дискусію на тему: «Актуальність проблем опіки й піклування в Україні на сучасному етапі», під час якої, використовуючи метод «мозкового штурму», з'ясувати: суспільні чинники актуалізації проблематики опікування на сучасному етапі; місце опікунства як технології в теорії соціальної роботи; взаємозв'язок соціальної роботи, соціальної педагогіки та опікунської педагогіки; роль знань з опікунства у професійній діяльності соціального працівника.

Теоретичні знання слід закріпити під час проходження різних видів практик, які організовані упродовж усього терміну підготовки бакалаврів у закладах соціального захисту. До основних типів належать територіальні центри обслуговування пенсіонерів та самотніх непрацездатних громадян; будинки-інтернати, санаторії для інвалідів та ветеранів, заклади соціального захисту для бездомних громадян та осіб, звільнених з місць позбавлення волі; заклади соціального захисту для безпритульних дітей, геріатричні пансіонати, тимчасові притулки для дорослих, центри реінтеграції бездомних громадян, соціальні готелі [1, С. 422–424]. Отже, теоретично-практична підготовка майбутніх працівників до роботи в сфері опікунства громадян передбачає опанування ряду дисциплін, серед яких спеціальний навчальний курс «Опікунство та піклування», а також практику у закладах соціального захисту.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / [За заг. ред. І. Д. Звереві]. – К., Сімферополь : Універсум, 2013. – 536 с.
2. Социальная работа : учеб. пособие / [Под ред. В.И. Курбатова]. – Ростов/н/Д : Феникс, 2000. – 576 с.

Шевчук О. М. (Умань, Україна)

**ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИХОВАННЯ ТА ОСОБИСТІСНИЙ
САМОРОЗВИТОК У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПЕДАГОГІВ/СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

У тезах розглядається ефективна професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів/соціальних працівників, яка включає в себе самоосвіту, самовиховання та саморозвиток.

Shevchuk O. (Uman, Ukraine)

**PROFESSIONAL SELF-EDUCATION AND PERSONALITY SELF-
DEVELOPMENT IS IN PREPARATION OF FUTURE SOCIAL
TEACHERS/SOCIAL WORKERS**

Effective professional preparation of future social teachers and social workers, which includes for itself a self-education and self-development, is examined in theses.

Формування умінь майбутніх соціальних педагогів/соціальних працівників самостійно будувати індивідуальну модель професійної діяльності спрямовану на самоосвіту та самовиховання – невід’ємна складова професії, яка вимагає підвищення теоретичної й практичної освіченості. Це, також, усвідомлена діяльність, орієнтована на саморозвиток і самореалізацію, що відбувається шляхом пошуків, відкриттів, інновацій.

На думку В. Сухомлинського, найбільш яскравим результатом виховання є те, що людина почала думати сама про себе, задумалась над питанням: що є у мене доброго і що є ще погане? «У широкому сенсі поняття виховання, – пише В. Сухомлинський, – я уявляю собі як гармонію виховання колективу і виховання особистості, а у вихованні особистості одна з провідних ролей належить самовихованню. Виховувати людину – означає виховувати у неї вимогливість до самої себе. А це можливо лише тоді, коли людину не ведеш постійно за руку, а надаєш її самій собі, щоб вона відповідала за саму себе, виробляла власну життєву позицію» [1, С. 192].

Самовиховання починається з того часу, коли людина починає усвідомлювати себе як особистість, починає розуміти норми та вимоги суспільства, власні потреби і може правильно оцінювати свої вчинки. Самовиховання можливе за умови наявності в індивіда здатності ставити перед собою значущі цілі. Воно нерозривно пов’язане із здатністю людини до самоаналізу і самооцінки, з її умінням контролювати свою поведінку.

Сучасне розуміння педагогічного феномену самовиховання ґрунтується на засадах свідомої життєтворчості особистості, її здатності до самоактуалізації, самоорганізації й саморегуляції власного розвитку. При цьому самовиховання розглядається не тільки як система спеціальних методів і прийомів самовдосконалення, а і як організація способу життя людини з

метою досягнення високого рівня особистісного й професійного розвитку.

Самовиховання може бути спрямоване на виховання розуму (інтелектуальна сфера), почуттів (емоційна сфера), волі (вольова сфера). Однак провідною в самовиховному процесі є вольова сфера, яка забезпечує саморегуляцію внутрішнього світу людини згідно з оточуючою дійсністю. Воля активізує особистість в зв'язку з її цілями, установками, мотивами поведінки, завданнями практичної діяльності.

Найбільша перевага самовиховання, полягає у вмінні постійно ставити перед собою нові завдання самовдосконалення, прагнення до постійного висування нових цілей саморозвитку. Існує чимало людей, які ніколи не задовольняються існуючим рівнем знань і соціальних досягнень. До цього їх спонукає потреба у самовдосконаленні і духовному зростанні. Ця потреба наповнює життя людини значенням і змістом, робить його насиченим і цікавим. Такі люди постійно підвищують свою професійну кваліфікацію та загальний культурний рівень.

Вибір мети є відповідальним кроком у процесі здійснення самовиховання. Адже від мети залежить ефективність та результативність діяльності. Потрібно чітко усвідомити конкретну мету, завдання, а також уявити результати самовиховання, тобто ті життєві досягнення, які з'являться внаслідок формування нових рис особистості. Ці уявлення стимулюватимуть зусилля, спрямовані на самовиховання.

Наявність певної програми або плану необхідно для досягнення поставлених перед собою мети та завдань самовиховання. Програма може нараховувати наступні складові: самопізнання (здійснення самоаналізу власної особи; розробка програми самовивчення), самоосвіта, самовиховання та саморозвиток особистості (з метою проектування власної діяльності у напрямі вдосконалення та проектування власного життєвого шляху).

Результатом самовиховання може бути зміна поведінки, звичок та рис характеру, вдосконалення певних особистісних та професійних рис, успішна навчальна діяльність, усвідомлення своїх успіхів. Важливо відзначати хоча б часткові успіхи у самовдосконаленні, тому що це стимулює подальші зусилля.

Самовиховання як свідомо і цілеспрямована діяльність людини із вдосконалення своєї особистості повинна розглядатися перш за все з точки зору змісту того, що повинно вдосконалюватись. Майбутній соціальний педагог/соціальний працівник повинен поставити перед собою ціль як можна краще підготуватись до майбутньої професійної діяльності. Відповідно, змістом (завданням) самовиховання повинні стати професійно значимі якості його особистості. За твердженням В. О. Сухомлинського: «Самовиховання потребує дуже важливого, могутнього стимулу – почуття власної гідності, поваги до себе, бажання стати сьогодні кращим, ніж був учора. За самою своєю суттю самовиховання передбачає віру людини в людину...» [1, С. 192].

Отже, особистісний саморозвиток і професійне самовиховання нерозривно пов'язані між собою. Обидва процеси складні за своєю структурою і здійсненням, проте оволодіння технологією професійного самовиховання і саморозвитку допоможе майбутньому соціальному

педагогу/соціальному працівникові продуктивно організувати самостійну підготовку до професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Сухомлинский В. А. Сто советов учителю / В. А. Сухомлинський. – Киев : «Радянська школа», 1984. – 254 с.

Русіна Н. Г. (*Рівне, Україна*)

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО САМОРОЗВИТКУ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЗЕМЛЕУСТРОЮ**

У тезах обґрунтовано основні компоненти формування професійно-особистісного саморозвитку майбутніх фахівців із землеустрою.

Rusina N. (*Rovno, Ukraine*)

**FORMATION OF PROFESSIONAL AND PERSONAL SELF-
DEVELOPMENT OF FUTURE PROFESSIONALS OF LAND
MANAGEMENT**

The article basic components of the formation of professional and personal self-development of future professionals of Land Management.

Оновлення змісту освіти проходить до нових реалій сьогодення. Сучасне суспільство потребує фахівців, які не тільки можуть оперувати власними знаннями, але й змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя. Тому на сучасному етапі розбудови системи професійної освіти необхідна розробка нових педагогічних технологій і підходів до організації навчання, ціллю якого є формування готовості особистості до професійно-особистісного саморозвитку [4].

Як зазначає Бех: «Освіта як соціальне явище лише тоді може вважатися досконалою, якщо вона забезпечує не лише успішне задоволення суспільних запитів сьогодення, а й намічає загальні підходи щодо вирішення майбутніх проблем» [1, С. 198].

Професійний саморозвиток майбутнього фахівця передбачає розвиток особистісних якостей, практичних умінь для самостійного ефективного виконання своєї професійної діяльності. Адже, справжній професіонал у кожний аспект професійної діяльності вносить щось індивідуальне. Тому основними критеріями процесу росту виступають самовизначення, самоосвіта і самодіяльність.

Самовизначення – це встановлення людиною власних особливостей, можливостей, здібностей, вибір критеріїв, норм оцінювання себе. Одночасно, це складний процес розвитку людини. Його структурними елементами є різновиди самовизначення (особистісне та професійне), що постійно взаємодіють. Рушійною силою самовизначення особистості є розв'язання

протиріччя між «хочу» – «можу» – «є» – «ти зобов'язаний», що трансформуються в «я зобов'язаний, інакше не можу» [5].

Самоосвіта – придбання систематичних знань в якій-небудь галузі науки, техніки, культури, політичного життя і т. п., що передбачає безпосередній особистий інтерес що займається в органічному поєднанні з самостійністю вивчення матеріалу [6]. Виступає невід'ємною складовою професійного зростання і вдосконалення спеціаліста будь-якого профілю та здійснюється якісно тільки в процесі постійного вдосконалення особистості. Самоосвітня діяльність фахівця є основою його професійно-особистісного самовдосконалення і спрямована на пошук знань, їх осмислення, узагальнення та систематизацію.

На нашу думку ефективне формування здатності до самоосвітньої діяльності у майбутніх землевпорядників може здійснюватися протягом їх професійної підготовки у ВНЗ через залучення студентів до проектування своєї освіти, професійну налаштованість та побудови життєвої і професійної стратегії. Саме образ стимулює і спрямовує дію. Програма формування у студентів ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності складається з чотирьох основних блоків [2, С. 422]:

- ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю і створення узагальненого уявлення про неї;
- формування реального уявлення про особу професіонала стосовно вибраного фаху;
- формування ціннісних уявлень;
- формування образу «себе як професіонала».

Самоосвітню діяльність землевпорядника можна розглядати як сукупність декількох важливих чинників, таких як: самооцінка; самовизначення; самоорганізація; самореалізація; самокритичність; самоконтроль; саморозвиток.

Процес організації самоосвітньої діяльності студентів реалізується залежно від їхньої готовності до самоосвіти в орієнтовному, змістовому, операційному, психологічному аспектах, які попередньо вивчаються педагогом задля надання індивідуальної допомоги кожному в реалізації поставленого завдання [3].

Отже, саморозвиток майбутнього фахівця треба розглядати як свідомий цілеспрямований процес розвитку професійно-значущих якостей відповідно до умов фахової діяльності та особистісної програми розвитку.

Таким чином, спрямування навчального процесу у ВНЗ на самоосвітню діяльність та саморозвиток студента, створить умови ефективного формування професійно-особистісного саморозвитку майбутнього фахівця у галузі землеустрою, забезпечить власне становлення і підвищить цінність вибраного професійного шляху.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Бех І. Д. Особистісно оорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К., 1998. – 204 с.

2. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.

3. Бухлова Н. В. Сутнісний зміст поняття «самоосвітня компетентність» [Електронний ресурс] / Н. В. Бухлова. – Наукова скарбниця освіти Донеччини. – № 1. – 2008. – Режим доступу : http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nsod/2008_1/zmist.htm.

4. Малінкіна В. Л. Формування професійно-особистісного саморозвитку майбутніх фахівців у галузі дизайну / В. Л. Малінкіна // Сучасні наукові дослідження та розробки – 2016: теоретична цінність та практичні результати: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Братислава, 15-18 березня 2016 р.). – К.: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2016. – С. 15-17.

5. Синякова В. Б. Професійне самовизначення особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : / http://kyivobl.man.gov.ua/zakhody/Poradi_psihologa/PROFESIJNE_SAMOVIZNACHENNJA_OSOBISTOSTI/

6. <http://vseslova.com.ua/word>

Кравченко В. М. (Запоріжжя, Україна)

**ЗАОХОЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЯВЛЕННЯ
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ
МАГІСТЕРСЬКОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

У тезах обґрунтовано необхідність заохочення професійного самовиявлення майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки.

Kravchenko V. (Zaporozhye, Ukraine)

**ENCOURAGEMENT OF VOCATIONAL SELF-EXPRESSION OF
FUTURE HIGHER SCHOOL TEACHERS IN PROFESSIONAL
TRAINING OF MASTER'S STUDENTS**

The paper justifies the necessity of encouraging future higher school teachers' professional self-expression in training Master's students.

У європейському просторі професійна освіта педагогічних кадрів органічно пов'язана з відповідальністю викладача перед собою і суспільством, яке його кредитує, що спонукає його робити зважений вибір посиленої інноваційної професійної підготовки й самопідготовки, адже кредит належить повернути. Тому професіоналізм викладача корелює з такими її вартісними рисами, як якість, суспільна потреба та особистісна самореалізація.

У ракурсі нашого дослідження *професійне самовиявлення розглядається нами як створення цілеспрямованого креативно-розвивального магістерського освітнього простору, як важливого підґрунтя формування цінностей професійної підготовки викладацьких кадрів, включаючи мотивацію на активний професійний саморозвиток і самовдосконалення.*

Раніше таке самовиявлення дозволялось тільки під час педагогічної практики. У нашому дослідженні процес професійного самовиявлення відбувається у будь-якому вигляді й на кожному занятті, чи то на лекції, чи практичному занятті, чи на конференції, професійній дискусії, на захисті різного виду наукових праць, презентаціях результатів роздумів, проектів, пропозицій, користуючись засобами ІКТ, не говорячи вже про магістерські праці тощо.

Під час такого самовиявлення відбувається, як правило, усвідомлений і науково обґрунтований аналіз професійної викладацької діяльності, бачення нових освітніх суперечностей, конфліктів, педагогічна рефлексія за підтримки викладачів і колег-магістрантів, утілення власних професійних намірів, вправлення в умінні досягнення мети в умовах дослідницького підходу, перетворюючись в такому самовиявленні у творця власної, але вже іншої, оновленої професійної життєдіяльності.

В процесі такої співтворчості викристалізуються професійні погляди, формуються переконання, встановлюється позиція, особистісне бачення, яке робить можливим активізацію професійного розвитку і саморозвитку майбутнього викладача вищої школи.

Одне з перших місць заохочення самовизначення й самовиявлення майбутнього викладача вищої школи у професійній діяльності, на думку дослідниці Г. Цветкової, займає забезпечення в університеті таких інноваційно-педагогічних умов:

- відкритість для інших думок, поглядів, світогляду;
- діалогічний контакт на основі рівності психологічних позицій з урахуванням індивідуальності, попереднього досвіду;
- взаєморегуляція: «лише на ідеї виховуючого діалогу можна будувати гуманістичну педагогіку, яка ґрунтується на взаєморозумінні, взаємодопомозі учасників навчально-виховного процесу. Виховуючий діалог корелює й з новим типом учителя, який становить і філософа, і педагога» [1, С. 78].
- співтворчість, співпраця викладача та магістрів (відмова від диктату, менторського тону, спільний пошук, аналіз результатів);
- створення умов для цілеспрямованого розвитку особистісної ініціативи магістрів тощо [3, С. 42].

Найголовніше в заохоченні усвідомленого самоаналізу майбутньої викладацької діяльності в магістерському педагогічному процесі – принцип спільності професійного впливу на розкриття свого особистого професійного потенціалу, свою спроможність і перспективу майбутньої викладацької діяльності, доповнення до існуючих індивідуальних професійних уявлень про діяльність викладача вищої школи, пробудження нових, більш перспективних і надійних, а інколи має місце навіть педагогічне відкриття магістрами самих себе.

Безумовно, що підвищенню ефективності професійної підготовки викладачів вищої школи буде сприяти наявність системи внутрішнього

забезпечення якості вищої університетської освіти, яка передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;
- здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи за кожною освітньою програмою;
- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом тощо [2, С. 16].

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
2. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. Схвалено сектором вищої освіти Науково-методичної Ради Міністерства освіти і науки України (протокол від 29.03.2016 № 3). – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/metodichni-rekomendaciyi.html>
3. Цветкова Г. Інноваційність як принцип нового педагогічного мислення та шлях професійної самореалізації викладачів гуманітарних дисциплін / Г. Цветкова // Вища освіта України. – 2016. – №1. – С.42-48.

Фроленкова Ю. И. (*Абакан, Россия*)

СПЕЦИФИКА ПРОВЕДЕНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ПРАКТИКИ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА

В тезисах рассмотрены специфические особенности производственной практики студентов по специальности, связанной с реализацией прав клиентов в сфере пенсионного обеспечения и социальной защиты населения.

Frolenkova Y. (*Abakan, Russia*)

SPECIFICS OF INDUSTRIAL PRACTICE OF STUDENTS OF TECHNICAL COLLEGE

The thesis considers the specific features of an industrial practice of students on a specialty, which is associated with the implementation of the rights of clients in sphere of pension provision and social protection of population.

Производственная практика является одним из основных условий закрепления полученных в средних технических образовательных учреждениях теоретических знаний, приобретения практических навыков по их применению, а также выявления пробелов в знаниях теории.

В Государственном бюджетном профессиональном образовательном учреждении Республики Хакасия «Хакасский политехнический колледж»

проводится обучение студентов не только по техническим специальностям, но и по специальности «Право и организация социального обеспечения». Развитие общества в направлении гуманизации должно быть подкреплено предоставлением эффективной социальной помощи и социальной поддержки широким слоям населения. Специалисты, получающие юридическую квалификацию, непосредственно задействованы в решении этой проблемы.

Ежегодно студенты 3 курса проходят практику по профессиональному модулю «Обеспечение прав граждан в сфере пенсионного обеспечения и социальной защиты» (раздел «Психология социально-правовой деятельности») в организациях пенсионного обеспечения социальной поддержки населения: Управлении Пенсионного фонда РФ в городе Абакане Республики Хакасия, Объединении «Абаканский пансионат ветеранов», Управлении социальной поддержки населения города Абакана.

Целью производственной практики является детальное изучение вопросов, связанных с обеспечением и реализацией прав клиентов учреждения в сфере пенсионного обеспечения и социальной защиты.

На протяжении многих лет единственным гарантированным источником дохода после ухода на заслуженный отдых по достижении пенсионного возраста, либо вследствие потери трудоспособности были государственные пенсионные выплаты. Управление Пенсионного фонда осуществляет выплату ежемесячных пособий, пенсий людям, которые в силу определенных обстоятельств не могут обеспечить свое существование, в том числе пенсионеров. Так, средства расходуются на выплаты государственных пенсий, пенсий инвалидам, военным, компенсации пенсионерам, пособий для детей и другие социальные цели. Таким образом, определяется важное социальное значение фонда.

Целью деятельности Абаканского пансионата ветеранов является стационарное социальное обслуживание граждан пожилого возраста (мужчины старше 60 лет и женщины старше 55 лет) и инвалиды 1 и 2 групп, в том числе страдающие хроническими психическими заболеваниями, которые нуждаются в постоянной или временной посторонней помощи в связи с частичной или полной утратой возможности самостоятельно удовлетворять свои основные жизненные потребности вследствие ограничения способности к самообслуживанию и (или) передвижению, и нуждающиеся по состоянию здоровья в постоянном постороннем уходе. Для достижения цели, Учреждение осуществляет в установленном законодательством Российской Федерации порядке следующие основные виды услуг: социально-бытовые, социально-медицинские, социально-психологические, социально-трудовые, социально-педагогические, социально-правовые и другие.

Управление социальной поддержки населения осуществляет помощь пожилым, инвалидам и другим людям, нуждающимся в социальной поддержке. Основными задачами Управления являются: реализация, в пределах своей компетенции, единой государственной политики в области социальной поддержки населения на территории муниципальных образований; разработка предложений и реализация мероприятий по решению комплексных

проблем в области социального развития, социального обслуживания и социальной поддержки населения; обеспечение социальной защиты граждан в соответствии с действующим законодательством.

Специалисты, занятые в сфере взаимодействия с пожилыми людьми и инвалидами должны обладать специфическими навыками: владеть методами социально-психологического воздействия, знаниями в области психологии, психотерапии, юриспруденции, реабилитации, геронтологии, медицины, экономики. Деятельность таких работников должна быть направлена на решение вопросов социального обеспечения и обслуживания нетрудоспособных граждан, развитие у них чувства собственного достоинства, повышение уровня информированности об имеющихся у них правах.

Находясь на производственной практике, студенты осуществляют следующую профессиональную деятельность: общаются и устанавливают психологический контакт с лицами пожилого возраста и инвалидами; применяют на практике полученные в ходе теоретического обучения психологические знания, осваивают культуру поведения, применяют этические правила, нормы и принципы профессиональной деятельности при общении с данной категорией граждан. В результате прохождения производственной практики социально-юридической направленности, обучающиеся не только знакомятся со структурой и деятельностью организаций пенсионного обеспечения и социальной поддержки населения, знакомятся на практике с формами и методами обеспечения прав граждан в сфере пенсионного обеспечения и социальной защиты. Они приобретают практические навыки и умения социально-психологического характера, развивают общие и профессиональные компетенции по данному направлению деятельности. Среди них: понимание сущности и значимости своей будущей профессии, формирование устойчивого интереса к ней; умение принимать решения в стандартных и нестандартных ситуациях и нести за них ответственность; осуществлять поиск и использовать информацию, необходимую для эффективного выполнения профессиональных задач, профессионального и личностного развития; работать в коллективе и команде, эффективно общаться с коллегами, руководством, потребителями социальных услуг. Студенты учатся профессионально толковать нормативные правовые акты для реализации прав граждан в сфере пенсионного обеспечения и социальной защиты, осуществлять прием граждан по вопросам пенсионного обеспечения и социальной защиты.

Таким образом, студенты закрепляют знания юридических основ социальной защиты граждан и овладевают навыками социально-психологического характера.

Степура Ю. Г. (Полтава, Україна)

**СТІЙКА ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА СОЦІАЛЬНО-
ВИХОВНУ ТА ЕСТЕТОТЕРАПЕВТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ**

У тезах обґрунтовано необхідність цілеспрямованого формування у майбутніх педагогів стійкої спрямованості на використання засобів естетотерапії з метою соціального виховання молодших школярів.

Stepura J. (Poltava, Ukraine)

**FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS STABLE
PROFESSIONAL ORIENTATION ON SOCIAL AND EDUCATIONAL
AND AESTHETOTHERAPEUTIC ACTIVITY**

The theses is deals with necessity of purposeful formation of the future teachers the sustained focus on implementation aesthetotherapeutic means on social education of young schoolchildren.

Професійна готовність майбутнього педагога має важливе значення не лише для становлення підростаючої особистості, а й для суспільства вцілому, адже саме педагог є ключовою постаттю в формуванні соціально-інтелектуального і морально-духовного потенціалу нації, особливо коли мова йде про школу I ступеня, де розпочинається цей складний процес. Зважаючи на нинішні світові соціально-культурні тенденції, слід зауважити, що сучасні діти молодшого шкільного віку значно різняться від своїх ровесників минулих років. Тому, цілком логічним є оновлення та корегування змісту сучасної початкової освіти. Насамперед, це полягає у посиленні уваги педагогів до стану соціально-психологічного здоров'я учнів, підтримці їх інтересу до навчання, збереження природної емоційності та допитливості, розвитку здатності протистояти негативним впливам соціуму та ін. Висвітлені аспекти знаходять своє відображення у соціально-виховній та естетотерапевтичній діяльності педагога та визначаються його готовністю до означеної діяльності.

Так, соціально-виховна та естетотерапевтична компетентність майбутніх педагогів початкової школи передбачає налагодження «соціокультурного діалогу у системі «педагог – дитина» на основі її розуміння, прийняття і визнання» (І. Бех), в умовах спеціально створеного «емоційно-комфортного освітнього середовища, що здатне відновити природну гармонію учнів з оточенням, сприяти їх індивідуально-творчому саморозвитку» (О. Федій).

Проблемою формування у майбутніх педагогів професійної спрямованості до здійснення педагогічної, зокрема і соціально-виховної та естетотерапевтичної діяльності, у свій час займалося широке коло вчених (Б. Ананьєв, О. Будник, О. Демченко, У. Дутчак, Л. Григоренко, І. Зязюн, А. Реан, С. Сисоева, Г. Троцько, Д. Узнадзе, О. Філь, О. Федій, П. Якобсон та ін.). Як свідчать праці вчених, феномен стійкої спрямованості педагога є

невід'ємним елементом його професійної готовності. Сам термін «спрямованість» має низку тлумачень у науково-педагогічній літературі. Так, М. Дьяченко та Л. Кандилович вважають, що професійно-педагогічна спрямованість включає в себе розуміння і внутрішнє прийняття педагогом мети та завдань професійної діяльності, її ідеалів, переконань та поглядів» [1, С. 274]. Г. Нікітюк наголошує, що професійно-педагогічна спрямованість виявляється у наявності в особистості стійкого інтересу, активного і усвідомленого ставлення до педагогічної професії, задоволення від її результатів, готовності виконувати свої професійні обов'язки та функції на належному рівні [3, С. 53]. Відтак, фахова спрямованість майбутніх педагогів на соціально-виховну та естетотерапевтичну діяльність являє собою стійку систему особистих якостей студента, які характеризують його розуміння суспільного та особистісного значення обраного фаху, переконаність у значущості соціального виховання молодших школярів, а також у необхідності використання естетотерапевтичних засобів у означеній діяльності.

Як і будь-яке педагогічне явище, професійно-педагогічна спрямованість має свою структуру. У працях П. Шавір, структура професійної спрямованості містить п'ять груп мотивів, а саме: професійні інтереси й нахили, відображення особливостей професії в суспільній свідомості, особистісно-професійні потреби, особливості самосвідомості у взаємодії із професією, зацікавленість у зовнішніх, об'єктивно несуттєвих атрибутах спеціальності [5]. Інше бачення структури професійно-педагогічної спрямованості знаходимо у Л. Мітіної, яка виділяє три основні компоненти даного явища: спрямованість на дитину (турбота про неї, прояв інтересу та любові), спрямованість на себе (потреба у професійній самореалізації) та спрямованість на предметну сторону обраного фаху (зміст навчального предмета) [2]. У контексті соціально-виховної та естетотерапевтичної діяльності означена структура професійної спрямованості відображена в повному обсязі, адже здатність майбутнього педагога орієнтуватися на проблеми і потреби учнів, враховувати їх особливості у процесі вибору необхідно дидактично-виховного інструментарію, орієнтуючись на спільну життєтворчість та співпрацю є ключовими вимогами до професійного становлення студента.

Розглянемо детальніше ознаки домінантних сфер спрямованості особистості майбутніх педагогів. Так, орієнтація студента на себе свідчить про те, що його переважно турбує задоволення власних почуттів та переживань, при виявленні яких, вони здатні проявляти агресію, тривожність та інтровертність [4]. Отже, майбутній фахівець з такою домінантною сферою спрямованості нездатний в повній мірі забезпечувати позитивний соціально-виховний клімат в учнівському колективі, сприяти вивільненню негативних емоцій, розширенню соціального досвіду та прагнути до збереження соціального здоров'я молодших школярів.

Предметна сторона професійної спрямованості (в іншій інтерпретації – спрямованість на спілкування [4]) також є не надто сприятливою для реалізації соціально-виховної та естетотерапевтичної діяльності. Адже, незважаючи на те, що студенти з такою орієнтацією виявляють високі прагнення

підтримувати взаємостосунки та опрацьовувати великі обсяги навчального матеріалу, вони переважно зорієнтовані на соціальне схвалення їх діяльності, задоволенні потреби в емоційних контактах з оточуючими [4] та виконання конкретних освітніх завдань. Так, майбутні педагоги з означеною спрямованістю надто залежні від соціуму та змісту навчального предмету, що можуть втрачати емоційний зв'язок з учнями, забувати про їх повсякденні проблеми.

Лише висока зацікавленість майбутніми педагогами у вирішенні учнівських проблем сприяє виникненню в студентів здатності до якісного виконання професійних завдань, появи в них прагнення допомогти школярам, вберегти їх від деструктивних впливів, мобілізувати життєтворчий досвід, створити сприятливі передумови для їх соціального розвитку, що повністю віддвіває зміст соціально-виховної естетотерапевтичної діяльності.

Отже, від професійної фахівців залежить розуміння ними мети майбутньої діяльності, наявність стійких мотивів та бажання до використання естетотерапевтичних засобів з соціально-виховною метою, турботи та інтересу до дитячої особистості.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Дьяченко М. Н. Психология высшей школы. – изд. 2 / М. Н. Дьяченко, П. А. Кандибович. – Минск : Из-во БГУ, 1981. – 383 с.
2. Митина Л. М. Психология труда и профессионального развития учителя: Учебное пособие [для студ. высш. пед. учеб. завед.] / Лариса Максимовна Митина. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 320 с.
3. Нікітюк Г. В. До питання змісту, структури та ознак професійно-педагогічної спрямованості майбутнього вчителя / Г. В. Нікітюк // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики. – 2011. – В.14. – С. 52-56.
4. Реан А. А. Педагогика : учебн. для вузов / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб : Изд. «Питер», 2000. – 304 с.
5. Шавир П. А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности / П. А. Шавир. – М. : Педагогика, 1981. – 96 с.

Сугатська Н. С. (Запоріжжя, Україна)

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА УСПІШНЕ ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У тезах обґрунтовано необхідність професійного самовдосконалення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів під час фахової підготовки.

Sugatska N. (Zaporozhye, Ukraine)

FACTORS OF INFLUENCE ON SUCCESSFUL PROFESSIONAL SELF- IMPROVEMENT OF FUTURE TUTORS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

In the thesis the necessity of professional self of future teachers of preschool educational institutions during the training.

Згідно з Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», відповідно до Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, пріоритетною на сучасному етапі є проблема виховання високодуховної, творчої особистості, здатної забезпечити прогрес нації, вихід нашої держави на рівень цивілізованих країн світу.

Поняття «самовдосконалення» на основі розвитку духовності розглядають українські вчені М. Боришевський, І. Бужина, О. Вишневський, І. Зязюн, Н. Кордунова, І. Лебідь, О. Лучанінова, К. Настояща, О. Пометун, Е. Помиткін, Н. Репа, В. Слюсаренко, О. Сухомлинська, Т. Тюріна, Г. Шевченко, Т. Шестакова. Напрямок самовдосконалення досліджують у своїх працях Е. Долинська, В. Колошин, К. Кальницька, О. Романовський та ін.

У зв'язку з цим актуалізується питання створення простору, спрямованого на розвиток і саморозвиток компетентної, конкурентоспроможної особистості, яка здатна творчо вирішувати проблеми, прагне до самовдосконалення на засадах самоосвіти. Ефективне самовдосконалення майбутнього вихователя можливе лише у разі тісної співпраці студента та педагога. Самовдосконалення передбачає: високий професіоналізм в обраній сфері; інноваційний характер мислення і готовності до змін; особисту творчу спрямованість; здатність розуміти інших людей, їх прагнення, мотиви, інтереси; системне мислення, яке передбачає психологічну готовність брати на себе відповідальність.

Ефективна професійна підготовка майбутнього вихователя дітей дошкільного віку залежить від впливу на особистість різних факторів В. Маралов, виокремлював проблеми саморозвитку, він зазначив, що вони бувають зовнішніми та внутрішніми, зумовленими суб'єктивними й об'єктивними чинниками. Зовнішніми бар'єрами дослідник вважає матеріальне становище, індивідуальну сімейну ситуацію, значну зайнятість, поганий стан здоров'я, відсутність умов для саморозвитку, недоброзичливе ставлення колег, відсутність підтримки та допомоги. Внутрішніми вчений називає відсутність здібностей до саморозвитку, мотивів та потреб самовдосконалення, нерозвиненість психологічних механізмів самопізнання та саморозвитку, лінощі, інертність, небажання мобілізувати себе на зміни, розчарування в професії, самовпевненість, негативне ставлення до інновацій [3].

Тобто, навчання і самонавчання студента потребує не лише знання ним форм і методів роботи з дітьми, роботи з книгою, іншими сучасними джерелами інформації, а й застосування деяких вольових зусиль, розвитку певних особистісних якостей. Викладачі вищої школи звертають свою увагу на деякі аспекти, які на їхню думку заважають особистості розкритися в повній мірі. Успішність педагогічної діяльності багато в чому залежить від уміння і здатності вихователя мобілізувати власні зусилля на систематичну розумову працю, раціонально будувати свою діяльність, переборювати труднощі під час самостійної підготовки до занять, «знімати» емоції та психічні перевантаження, керувати своїм емоційним станом.

Виходячи з наукових досліджень спостерігається тенденція до розгляду педагогічної та освітньої технологій як синонімів, що засвідчує праця Г. Селевко «Сучасні освітні технології» [6], у якій аналізуються вальдорфська педагогіка, педагогіка співробітництва, «діалог культур» та ін. Акмеологічну технологію сучасні дослідники (В.Рибалко, Є. Богданов, В. Бранський, В. Вакуленко, Г. Данилов, А. Деркач та ін.) трактують як сукупність методів, прийомів, спрямованих на розкриття внутрішнього «Я», самостійності особистості, розвиток її «акме» [5, С. 316]. Тобто, в акмеологічних технологіях основною ланкою є сама людина, яка відкриває в собі потенційні можливості саморозвитку, самовдосконалення, знаходить способи саморозкриття та самореалізацію.

Серед частини студентів переважає думка, що педагогічні здібності, педагогічний талант – це щось уроджене, тому інколи нехтується роль самоосвіти і самовиховання. Твердження видатного вітчизняного педагога К. Ушинського про те, що педагог живе до того часу, поки вчиться, у сучасних умовах набуває особливого значення. Адже вищий навчальний заклад – тільки умова отримання освіти. Не менш актуальною є думка про необхідність постійного вдосконалення педагога шляхом невинної роботи над собою. Чи стане студент справжнім педагогом? Це залежить від того, як він сам працює над своєю особистістю, які його установки, інтереси, потреби, активність щодо оволодіння науковими знаннями і вміннями, наскільки цілеспрямовано, свідомо та наполегливо працює над розвитком у собі рис, що формують особистість сучасного спеціаліста.

Розглянемо деякі аспекти які забезпечують особистості розкриття в собі потенційних можливостей. Важливе значення має створення ситуації успіху, що дає відчуття радості, задоволення, морального, душевного піднесення від педагогічної праці та впливає на формування потреби в саморозвитку.

Як вважає О. Белкін, успіх є засобом досягнення успішності і залежить від розмаїття умов та способів для його досягнення. Ситуація успіху формується на всіх етапах взаємодії студента і викладача з урахуванням особливостей та можливостей кожного індивіда під час організації пізнавальної діяльності і сприяє переведенню навчального процесу з рівня педагогічної на рівень особистісної взаємодії [1].

Отже, успішність професійного самовдосконалення ґрунтується на «засадах стійких мотивів, системі професійних знань, професійно-педагогічних умінь і самооцінки, що забезпечує йому успіх, тобто досягнення поставленої мети й позитивних результатів діяльності, а також стабільний емоційний настрій від того, що результат, до якого викладач прагнув у своїй діяльності, або збігся з його чеканнями, або перевершив їх» [2, С. 27].

Вихователь – це невичерпне джерело різноманітного досвіду. Він має володіти високим рівнем емпатії, яка допоможе йому зрозуміти, почути та відчувати того хто поруч з ним і потребує його допомоги. Сучасний фахівець своєї справи повинен постійно працювати над собою, збагачувати себе не тільки інтелектуально, але й духовно.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Белкин А. С. Ситуация успеха. Как ее создать: Кн. для учителя / А. С. Белкин. – М. : Просвещение, 1991. – 176 с.
 2. Коновалова В. Б. Педагогичні умови успішності професійної діяльності викладача вищого навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. Б. Коновалова. – Вінниця, 2005. – 20 с.
 3. Маралов В. Г. Основы самопознания и саморазвития: Учеб. пос. для ст-тов сред. пед. заведений / В. Г. Маралов. – М. : Академия, 2002. – 256 с.
 4. Морозов А.В. Креативная педагогика и психология: Учеб. пос. / А. В. Морозов, Д. В. Чернилевский. – М. : Академический Проект, 2004. – 2-е изд., испр. и доп. – 560 с.
 5. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект): Монографія / Л. С. Рибалко. – Запоріжжя: ЗДМУ, 2007. – 443 с.
 6. Селевко Г. К. Сучасні освітні технології / Г. К. Селевко. – М. : Народна освіта, 1998. – 256 с.
-

Талха Маххиден Сулейман (*Сабха, Ливія*)

СИСТЕМА ВИЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЛИВИИ

The article is analyzed peculiarities of the higher education system in Libya expressing the characteristics of three main educational levels. The author also gives the description of historical stages formation university education of country in the chronological order.

Talha Mohiaden Soluman (*Sabha, Libya*)

THE HIGHER EDUCATION SYSTEM IN LIBYA

В статье анализируются особенности системы высшего образования в Ливии, раскрывающиеся в характеристике трех основных уровней обучения. Автор в хронологическом порядке дает описание исторических этапов формирования университетского образования в стране.

Education in Libya is free to everyone from elementary school right up to university and post-graduate study, at home or abroad. Schools are positioned throughout the country.

Libya's population of approximately 6 million includes 2 million students, over 270,000 of whom study at the territory level, including students in the higher-technical and vocational sector. The whole cost of a master's degree course at the Academy of Postgraduate Studies may cost around 3,000 Libyan dinars or about USD \$2,300 for three years.

Higher education in Libya is provided by universities (both general and specialized) and higher technical and vocational institutions, which include:

polytechnics; higher teacher training institutes; higher institutes for trainers (training future higher technical institute instructors); higher institutes for technical, industrial and agricultural sciences. Higher technical and vocational institutions were introduced to the territory sector in 1980 as a result of a government policy known as the New Educational Structure for higher education. During academic year 1995/96 there were approximately 54 such institutions, by 1999/00 the number increased to 84.

The higher education system is financed by the state. Each university, however, manages its own budget and administration. From the late 1980s to the present day there has been a rapid and steady increase in the number of registered students in higher education. Despite a comparatively large allocation of the national budget, higher education in Libya has been under financial pressure as a result of the rapid increase in demand, and because of external economic pressures.

The Open University is the only institution within the public sector that relies to some extent on tuition fees paid by students. Other public institutions of higher education rely entirely on the national budget. As a result, policymakers have in recent years allowed the establishment of private institutions of higher education through what are known as educational cooperatives (Tasharukiati Talimia). There has also been considerable research into the possibilities for developing partnerships between the public (shabiat) and private sectors to finance higher education, which, in a three-year period between 1997 and 2000, resulted in the establishment of more than five private university colleges and higher education institutes.

Admission to both university and non-university programs requires the Secondary Education Certificate, awarded at the end of the 'intermediate' or secondary school cycle. Since 1990, all universities require a score of 65 percent or better on the Secondary Education Examinations to enroll in a university program. Some faculties, such as medicine and engineering, require scores exceeding 75 percent for admission. Students who have an average below 65 percent are admitted to higher training and vocational institutes. Students from specialized secondary schools are strongly encouraged to continue their field of specialization at the territory level.

The university sector in Libya dates back to independence in 1951 and the establishment of the «Libyan University» with campuses in Benghazi and Tripoli, and gradually grew to incorporate faculties of Arts and Education, Science, Economics and Commerce, Law and Agriculture. In 1973, the university was divided into two separate and independent universities: the University of Tripoli and the University of Benghazi, later renamed the University of El-Fateh and the University of Gar-Yunis. Due to the increasing number of students enrolling in higher education through the 1980s and 1990s the two universities were restructured and others were established resulting in a total of thirteen universities by 1995, consisting altogether of 76 specialized faculties and more than 344 specialized scientific departments. Due to recent policy changes, the number of universities has been reduced to nine.

Characterize the programs and degrees of university education:

Level I: The first level of university education requires from four to five years (five years in architecture and engineering) of full-time study leading to a Bachelor's Degree. There is a common curriculum for all first-year students.

Level II: The Higher Diploma and the Master's Degree (MA or MSc) are awarded after two years of study beyond the bachelor's degree. These programs are mainly offered at the large universities, particularly Gar-yunis and Al-Fateh. Postgraduate studies in Libyan universities cover a wide range of subjects, but are generally dominated by Arabic, Islamic studies, social sciences and humanities.

Level III: The Doctorate requires a further two years of research and the submission and defense of a dissertation. However, only a few students gain their Ph.D.s from Libyan universities. As of academic year 1999/00, 100 students had attained Ph.D.s from Libyan universities mainly in fields such as Arabic, Islamic studies and the humanities. Libyan universities have not yet started doctoral programs in science, technology and engineering. As a result many students pursue their doctorates abroad.

Higher institutes for teacher training and a number of university faculties enroll secondary school graduates into four-year teacher training programs. These programs are offered for primary, preparatory and intermediate level teaching.

Established in 1990, the Open University offers distance education. Its main center is situated in Tripoli with 16 other branches located around the country.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. British Council, International Guide to Qualifications in Education, Fourth Edition. 1996. London: Mansell Publishing Limited.
2. British Council Press Release. 18 Dec. 2003. «British Council Signs Major Agreement With Libya».
3. El-Hawat, A. 2003. African Higher Education: An International Reference Handbook. Bloomington: Indiana University Press (p. 391-402).
4. Hanley D. & Mayfield B. 2001. «Libya Invests in its People». Washington Report on Middle Eastern Affairs. Vol. 20, Issue 2 (March).
5. Kaufman, S. July 2, 2004. «Libyan Delegation Seeks Renewed US Academic Exchanges». Washington File.
6. Libyan National Commission for Education, Culture and Science. 2001. «The Development of Education in the Great Jamahiriya» A national report presented to the International Conference on Education, Session 46, Geneva.

Шевчук Е. В. (Одесса, Украина)

ПРОБЛЕМА ТРУДОУСТРОЙСТВА ВЫПУСНИКА ВУЗА

В тезах рассматриваются основные факторы решения проблемы трудоустройства выпускника вуза.

Shevchuk E. (Odessa, Ukraine)

THE PROBLEM OF PLACING IN A JOB OF A GRADUATING STUDENT

The article deals with the principle factors of solving the problem of placing in a job of a graduating student.

В настоящее время достаточно сложно найти работу, даже имея диплом о высшем образовании. Несколько лет упорного труда, учения, к сожалению, не всегда дают желаемый результат. На сегодняшний момент работодатель ставит очень высокую планку для будущих работников. У каждой компании или предприятия свои требования, но часто они представляют собой большой список желательных качеств потенциального сотрудника. Работодатели требуют наличие опыта работы, профессионализм, умение применять полученные теоретические знания на практике, способность принимать решения. Понятно, что работодатель хочет себе более опытного, грамотного, компетентного и ответственного работника. Но как же приобрести опыт работы и профессионализм, если сотрудник не имеет опыта, если без опыта не берут на работу?

Ещё одной проблемой является то, что сейчас очень трудно найти работу по специальности. Некоторые выпускники не могут найти работу, потому что их не устраивает маленькая заработная плата. Серьёзная проблема также заключается в том, что каждый год, в зависимости от состояния экономики, рынку труда требуются специалисты в тех или иных областях, в то время как вузы зачастую предлагают специальности и профессии, которые не соответствуют запросам рынка труда.

Индивидуальный подход к каждому студенту к проблеме трудоустройства выпускников, несомненно, повысит их конкурентоспособность на рынке труда. Для того чтобы выпускник получил достойную работу с хорошей заработной платой, ему нужно на все 100% использовать данные ему возможности, реализовать свои знания, умения и навыки, быть максимально самостоятельным и, несомненно, верить в себя [2, С. 92].

Какими профессиональными качествами должны обладать выпускники вузов? К ним относятся: 1) достаточный уровень профессиональных знаний, навыков, умений; 2) наличие опыта практической работы, повышающего уровень их профессиональных знаний, умений и навыков; 3) готовность и способность к самообразованию.

Решение проблемы трудоустройства выпускников вуза базируется на таких факторах, как: 1) качественная подготовка новых специалистов; 2) развитие программ опережающей подготовки, учитывающих тенденции перспективного развития науки, культуры, экономики, промышленности и т.д.; 3) соответствие структуры и объёма подготовки специалистов с высшим образованием в их текущей и перспективной потребности; 4) развитие процессов интеграции вузов и других учреждений в сфере взаимных интересов; 5) профориентация студентов для работы по специальности и воспитание у них востребованных рынком труда личностных качеств; 6) развитие студенческой инициативы в сфере профориентации студентов, трудоустройства выпускников и их адаптации к рынку труда; 7) создание социальных программ поддержки молодых специалистов; 8) создание условий для самореализации молодёжи, поддержка молодёжных инициатив, успешного

творческого, профессионального и служебного роста молодых специалистов и т.д. [1, С. 173].

Работодателям нужно отказаться от стереотипа, что только что окончивший вуз – не очень хороший работник. Да, у него нет опыта. Да, его придется в первое время обучать, как может показаться, простым вещам в той или иной области. Но, наряду с этим, существует большое количество молодых дипломированных специалистов, которые действительно хотят работать и готовы учиться работать. Многие студенты проявляют себя уже на практике, проводимой университетами, разрабатывают научные идеи и т.д. И, конечно же, следует проявлять активность и самим студентам. Следует проявлять себя во время учебы, стараться успевать по предметам, по возможности искать подработку во время учебы, но не в ущерб ей. Нужно осознать, что залог получения любой работы – это, прежде всего, наличие ответственности, способности принимать решения и компетентности в той или иной области.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Кашепов А. В. Рынок труда: проблемы и решения / А. В. Кашепов, С. С. Сулакшин, А. С. Малчинов. – М.: Научный эксперт, 2008. – 232 с.
2. Ромашов О. В. Социология труда: Учебное пособие / О. В. Ромашов. – М.: Гардрадики, 2003. – 320 с.
3. Сенашенко В. Болонский процесс и качество развития образования / В. Сенашенко, Г. Ткач // Вестник высшей школы. – 2003. – № 8. – С. 33-45.

Гвоздїй С. П. (Одеса, Україна)

СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНА ПАРАДИГМА ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті наводяться аргументи щодо використання суб'єкт-суб'єктної парадигми освіти у формуванні культури безпечної життєдіяльності студентів. Автор підкреслює необхідність змін у характері взаємодії між викладачем та студентом. Ситуація у країні та загострення небезпек глобального рівня підвищують значимість формування у студентів університету культури безпечної життєдіяльності, яка має здійснюватись з урахуванням думки студентів, з використанням принципу відповідності змісту навчання потребам сьогодення та на основі суб'єкт-суб'єктної парадигми освіти.

Gvozdii S. (Odessa, Ukraine)

SUBJECT-SUBJECT PARADIGM OF EDUCATION IN FORMATION OF STUDENTS SAFE LIFE AND ACTIVITY CULTURE

The article argues for the use of subject-subject paradigm of education in formation of students' safe life and activity culture. The author stresses the need for change in the nature of interaction between teacher and student. The situation in the country and worsening the dangers of global significance enhance the formation of university students' safe life and activity culture, which must take into account the views of students, using the principle of compliance training content to needs of today and based on subject-subject paradigm of education.

Сучасне суспільство ставить перед вищими навчальними закладами задачу підготовки фахівців, які здатні динамічно адаптуватись до життєвих умов, які постійно змінюються, самостійно отримувати знання, вміло їх використовувати для рішення різноманітних проблем, гнучко перебудовувати зміст й напрямок своєї діяльності у залежності від змін в соціальних орієнтаціях та т. ін. Рішення такої задачі можливо лише в умовах суб'єкт – суб'єктної парадигми освіти. А перехід до такої парадигми освіти передбачає певні зміни у характері взаємодії педагога й студента [2]. З означеного виходить, що якість освітнього процесу у вузі нерозривно пов'язана і багато в чому визначається характером взаємодії педагога і студентів. Від цього залежать рівень підготовки майбутнього фахівця, успішність його професійної діяльності та сформованості культури у загалі, та культури безпечної життєдіяльності зокрема.

Всебічна теоретична розробка проблем підвищення ефективності самого процесу взаємодії суб'єктів освітнього процесу у вузі набуває особливої значущості [6]. Нам вбачається, що дослідження феномена «культури безпечної життєдіяльності» та його формування протягом навчального процесу у вищому навчальному закладі необхідно здійснювати через визначення суб'єктів та їх взаємодії в освітньому середовищі. Освітнє середовище культуродоцільне, оскільки саме в ньому можливе переосмислення старих і створення нових культурних норм; студенти і педагог мають можливість будувати освітнє середовище на основі своїх потреб і у відповідності зі своїм напрямком розвитку...; освітнє середовище припускає вибір таких навчальних методик, в яких акцент робиться не на зміст, а на способи діяльності педагога і студента; будь-яка діяльність її суб'єктів є креативною і дослідницькою; освітнє середовище спрямоване на формування в його суб'єктів усіх видів рефлексії... [4, С. 63-64].

Основними параметрами сучасної освіти щодо формування культури безпечної життєдіяльності у вищих навчальних закладах зазначимо: суб'єктність як визнання за особистістю прав на унікальність, внутрішню свободу, активність та духовність, що базується на врахуванні інтересів самого суб'єкту та освітнього процесу; пріоритеті особистісно-орієнтованих технологій; діалогічність як орієнтація на суб'єкт-суб'єктні відносини, коли діалог виступає ефективною формою побудови відносин між учасниками освітньої діяльності; розвиваюча спрямованість, яка зміщує акценти із знань, умінь, навичок на особистісний розвиток; фундаментальність підготовки фахівців та ін. Отже, суб'єкт-суб'єктні відносини дозволяють враховувати особливості особистості суб'єктів взаємодії, створюючи всі умови для самореалізації обох сторін. При цьому всі розбіжності вирішуються шляхом сумісних зусиль [5].

У більшості країн світу відбувається усвідомлення необхідності перегляду систем освіти – студент ставиться у центрі навчального процесу. Студент стає його головною фігурою, а його пізнавальна діяльність – в центрі уваги педагогів. Тобто процес пізнання стає центром освітнього процесу. Протягом останніх десятиліть зарубіжні дослідники та викладачі

характеризують процес навчання студентів не як процес трансляції знань викладачем, а як процес, коли студенти самі активно будують систему знань, умінь і навичок [1]. Особливо це актуально до питань безпечної життєдіяльності у світі швидкоплинних змін сьогодення. Практична необхідність подібного підходу відбивається в тому, що сучасний стан соціуму та ринок праці потребує фахівців, здатних вчитися і працювати з інформацією самостійно. Знання, набуті випускниками, змінюються і застарівають практично щорічно, і їх зміна часто відбувається раніше, ніж студенти засвоюють їх.

Формування свідомості студента як суб'єкта освітнього процесу та суб'єкта соціуму відбувається під впливом людей, з якими він вступає у взаємодію. При цьому кожен з нас є носієм звичних шаблонів поведінки і мислення, взаємодії з оточуючими, способів досягнення цілей, реагування на ті чи інші події. Існують дві основні причини бажання людини щось змінити в собі. Перша: якщо ці шаблони не дозволяють досягти бажаних цілей; друга – з'явилися більш складні завдання і цілі, які вимагають уміння діяти по-новому [3]. Під час формування культури безпечної життєдіяльності необхідно продемонструвати студенту, що у певних ситуаціях та життєвих моментах відсутність культури безпечної життєдіяльності, по-перше, не дозволить досягти бажаних цілей і, по-друге, сьогодні культура безпечної життєдіяльності дозволяє майбутнім фахівцям виконувати завдання і досягати цілей у різних галузях та сферах існування людини безпечно.

Кожна людина відчуває потребу в інформації, в освоєнні нового, у самореалізації, визнанні, що вимагає відмови від будь-яких форм тиску і примусу по відношенню до суб'єкта навчальної діяльності. Зміни у країні та загострення небезпек глобального рівня підвищують значимість формування у студентів університету культури безпечної життєдіяльності, яка має здійснюватись з урахуванням: думки студентів щодо безпечної життєдіяльності; принципу відповідності змісту навчання потребам сьогодення та на основі суб'єкт-суб'єктної парадигми освіти, яка відповідає запитам сучасного суспільства.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Barr R. V. and Tagg J., A New Paradigm for Undergraduate Education. – Change, 1995. – 27 (6). – Pp. 13–25.
2. Зубарева Е. С. О типологии педагогических взаимодействий в процессе вузовского обучения / Е. С. Зубарева // Педагогическое образование в России. – 2012. – №3. – С. 181-184.
3. Измагурова В.Л. Концепция непрерывного совместного развития как методологическая основа коучинга / Виктория Леонидовна Измагурова // Непрерывное образование: XXI век. – 2015. – №1 (9). – С. 1-10.
4. Малахова О. Ю. Социокультурное самоопределение студента в рефлексивно-образовательной среде ВУЗа: дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / О. Ю. Малахова. – Оренбург, 2007 – 189 с.

5. Порохня Л. А. Вплив суб'єкт-суб'єктної взаємодії як педагогічна умова. – Режим доступу: [znrkhnpu_ped_2011_40\(2\)__16](http://znrkhnpu_ped_2011_40(2)__16) (2011) (дата звернення 22.01.2016)

6. Старцев М. В. Педагогические условия повышения эффективности взаимодействия преподавателей и студентов вуза / М. В. Старцев, И. А. Шаршов // Социально-экономические явления и процессы. – 2012. – № 11. – С. 350-354.

Сулякова М. В. (Дніпропетровськ, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ
СИТУАЦІЙ СТУДЕНТАМИ ВНЗ

У тезах представлено результати емпіричного дослідження особливостей сприймання та інтерпретації ситуацій міжособистісної взаємодії студентами вищих навчальних закладів.

Suryakova M. (Dnipropetrovsk, Ukraine)
FEATURES OF PERCEPTION AND INTERPRETATION
SITUATIONS BY UNIVERSITY STUDENTS

In theses presented the results of empirical research of features of perception and interpretation of situations of interpersonal interaction university students.

Серед проблем, що досліджуються в особистісно-ситуаційному підході психології, привертає увагу особливості сприймання та інтерпретації ситуацій на різних етапах особистісного розвитку людини. Прагнення особистості до визначеності у ситуаціях далеко не завжди забезпечується необхідною і достатньою кількістю інформації, на основі якої можна було б здійснити адекватну інтерпретацію. Тому людина схильна додавати інформацію за власним вибором такою мірою, яка б дозволила усвідомити ситуацію, інтерпретувати її, вписати у суб'єктивний простір. Ставлення людини до ситуації, характер взаємодії з нею і поведінки в ній визначається стійкими суб'єктивними утвореннями, такими як переваги, цінності, особистісні якості тощо [3]. Саме особистість надає певній ситуації власне значення, тим самим визначаючи її суб'єктивний характер. А поведінка, дії, вчинки особистості залежать не стільки від зовнішньої ситуаційної дійсності, скільки від її інтерпретації особистістю [1, С. 9]. Суб'єктивність сприймання людиною ситуації проявляється й при вирішенні завдання передбачити поведінку іншого, коли виникає необхідність враховувати його власну інтерпретацію певної ситуації [2].

Особливості сприймання та інтерпретації ситуацій особистістю на етапі навчання у ВНЗ стали предметом нашого емпіричного дослідження. Основними завданнями дослідження стали: вивчити особливості сприймання та розуміння міжособистісних ситуацій та дослідити ступінь усвідомленості

підстав власного судження; визначити ступінь розуміння контексту ситуації; визначити ступінь усвідомлення смислу ситуації; вивчити спроможність поєднання різних точок зору щодо оцінки ситуації. У дослідженні брали участь студенти ВНЗ м. Дніпропетровська різних спеціальностей, 48 осіб віком 19-24 років, жінки та чоловіки. Задля вивчення особливостей сприймання та інтерпретації ситуацій міжособистісної взаємодії було обрано рисункову методику Л. М. Собчік «Рисунковий аперцептивний тест» та розроблено авторський методичний прийом на матеріалі ситуаційних рисунків Х. Бідструпа.

Отримані результати дослідження дозволили виявити тенденції сприймання та інтерпретації ситуацій міжособистісної взаємодії особистістю у студентському віці. Було виявлено, що при сприйнятті ситуації насамперед приймається до уваги більш виразні, помітні ситуаційні елементи, такі, що мають дієві характеристики. Менш виразні елементи ситуації, хоча суттєві за своїм значенням, сприймаються студентами значно меншою мірою. Таке може викривляти зміст ситуації вже в момент сприйняття, що надалі буде породжувати неадекватність її інтерпретації. Цілком можливо, що виявлена особливість сприйняття ситуації пов'язана з деякими психологічними характеристиками особистості: низьким рівнем спостережливості, якостями мислення, особливостями мотиваційної сфери, професійної спрямованості тощо. Більш деталізований, конкретний за змістом матеріал сприяє схожості інтерпретацій різних за індивідуальними характеристиками особистостей. Значна міра символічності, узагальнення, опосередкованості рисункового змісту викликає розбіжності у його розумінні й інтерпретації, а також утруднює сприймання.

Чіткої диференціації студентами думок і почуттів іншого, їх специфічного змісту виявлено не було. Обґрунтування студентів власного тлумачення ситуацій відрізняється приблизністю, фрагментарністю, довільністю. У випадку обмеженості інформації про ситуацію обґрунтування власної думки визначається на основі узагальнених ситуаційних характеристик, або довільного добудовування інформації. Дослідження виявило доречність, логічність припущень студентів щодо можливих причин виникнення ситуації та реалістичність вірогідних наслідків. Рівень усвідомлення студентами узагальненого смислу ситуації, тобто задля чого люди взаємодіють у певній ситуації, виявився вкрай низьким. Смисл рисунковою ситуації, то, заради чого вона представлена автором, залишився поза аналізом досліджуваних.

Проте виявилася гнучкість у сприйманні судження іншого, відкритість до думки іншого, здатність до порівняння та оцінки суджень, спроможність доповнювати власну думку, або навіть змінювати її, якщо думка іншого оцінювалася як вдаліша за свою. Виявлені особливості досліджуваних відбиваються також в їхніх висловленнях щодо доцільності інтересу особистості до думки іншої особистості. У формулюванні ставлення до ситуації міжособистісної взаємодії студенти зазнавали труднощів, виявляючи нездатність зайняти рефлексивну позицію, неспроможність відповісти, як вони

ставляться до того, що бачать. Водночас дослідження виявило прагнення студентів визначити власну думку щодо ситуації, хоча б й шляхом «стихійного», інтуїтивного, майже безпідставного формулювання думки. Отримані результати дослідження свідчать про необхідність розвитку здатності особистості сприймати та інтерпретувати ситуації на етапі навчання у ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Бурлачук Л. Ф. Психология жизненных ситуаций / Л. Ф. Бурлачук, Е. Ю. Коржова. – М.: Российское педагогическое агентство, 1998. – 263 с.
 2. Росс Л. Принципы ситуационизма и субъективной интерпретации в социальной психологии / Л. Росс, Р. Ниссбет // Психология социальных ситуаций / Сост. и общая редакция Н.В. Гришиной. – СПб.: Питер, 2001. – С. 91-99.
 3. Славская А. Н. Личность как субъект интерпретации / А. Н. Славская. – Дубна: Феникс+, 2002. – 240 с.
-

Чернякова Ж. Ю. (*Суми, Україна*)

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ГАЛУЗІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У тезах визначено необхідність вивчення, систематизація, узагальнення та реалізація прогресивних ідей зарубіжного досвіду Великої Британії щодо підготовки магістрів соціально-педагогічної галузі.

Chernyakova Zh. (*Sumy, Ukraine*)

TRAINING OF MASTERS OF SOCIAL AND EDUCATIONAL SPHERE: THE INTERNETIONAL EXPERIENSCE OF GREAT BRITAIN

The author of the theses has defined the necessity of studying, systematization, generalization and implementation of the progressive ideas of the international experience of Great Britain in the context of preparation of Masters of social sphere.

At the present stage of modernization of higher education in Ukraine considerable attention is given to the training of social workers due to the need to resolve a number of pressing social and educational issues. The transformation of modern society and global interdependence require long-term development of social policy. Its main priority is to determine the educational paradigm of social pedagogy and accordingly reform the training system to perform professional functions.

In the latest conditions of formation and development of socio-pedagogical education, which should meet the needs of modern Ukrainian society and meet European standards of appropriate training specialists, it is important to study, systemize, synthesize and implement the progressive ideas of the international experience. In this context considerable interest is the leading experience of such

developed countries as the UK where education, social and educational activity has a long history and rich traditions. Given the urgency of improving national vocational preparation of social workers we have analyzed different aspects of the training of social workers in the UK in order to borrow the advanced ideas of foreign experience of training professionals in the relevant institutions of the country.

The comparative analysis of foreign literature shows that in the practice of many countries (the USA, the UK, Germany and others) social teachers are called all those involved in the provision of any social and educational assistance. In the context of our study it is advisable to stress that in the UK the common term is «a social worker», which was introduced by S. Patten in 1900. The term «a social worker» is interpreted in the following way: a professionally trained expert who is qualified in the sphere of social work and performs various types of social work [1, p. 181].

Social policy of Great Britain is defined as a set of universal norms and human values and principles of human society, which occupies a prominent place identity. We emphasize that the United Kingdom has a specific political system, which takes into account the historical traditions, economic, ethnic, religious characteristics of all its territories. The UK social policy is aimed at addressing such global problems of modern society as the fight against poverty and unemployment, taking care of family, children, the sick and the disabled, elderly and low-income; prevention and correction of behavior of certain groups of teenagers and young people. The social problems require a new model of education and effective training of qualified professionals to provide all forms and types of social assistance [2].

The training of specialists of social services is a priority of vocational education in the UK. The researcher T. Kremnyeva stresses that the generalized model of readiness of social workers consists of such components as personal characteristics (professional consciousness and identity, values, professionally oriented features of the personality); readiness for professional activity (moral, psychological, content and information, operational and practical), commitment to development and self-development [2]. The effectiveness of professional and personal training of social workers is provided by the legal framework and system of educational institutions of different levels and forms of training, dynamically developing and applying innovative programs in teaching theoretical courses, new technologies of humanistic orientation with clearly organized and systematic practical training aimed at solving common problems and acquiring specialized skills, high level of practical orientation of social workers.

In Britain by the early 1990-s social workers were able to get one of two qualifications – Certificate of Specialists in Social Work (COSW) or Certificate of Social Services (CSS). Both specialties provide a qualified right to be engaged in social work, but actually one specialty was considered more prestigious, because it prepared at the level of Master in the old universities and the other – at the level of secondary education in polytechnics. These skills were further consolidated and, accordingly, training of the future professionals was conducted by a joint

educational program of social work in accordance with established national standards for the whole of the UK [4].

A key role in forming the British public vocational training of social workers is played by a Central Council on Education and Training in Social Work. The basic documents of the Council define the directions of its development and establish the common state requirements for graduation of the specialist in the sphere of social work, the procedure for selection of the applicants, training programs for based academic education, specialization in different areas of social work, qualification requirements for single Diploma of social worker. The documents of the Central Council define the content, form, organization, methods of preparation, timing studies, the criteria for assessment, requirements of teaching, which are the basis for the creation of curricula and programs. However, each institution has extensive rights to adapt the general requirements in accordance with its terms and features [3].

At present in the UK continues work on creation of new integrative professional educational programs, interactive methods and innovative technologies of theoretical and practical training of social workers.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / [За заг. ред. проф. І. Д. Звереві]. – Київ-Сімферополь : Універсум, 2012. – 536 с.
2. Кремнева Т. Л. Подготовка социальных работников в Великобритании: автореф. дисс. ... канд. пед. наук / Т. Л. Кремнева. – М., 1999. – 179 с.
3. Smith M., Whyte B. Social education and social pedagogy : reclaiming a Scottish tradition in social work / M. Smith, B. Whyte // European Journal of Social Work. – 2008. – Vol. 11, № 1. – P. 15–28.
4. Social Pedagogy in the UK [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.socialpedagogyuk.com>

Кічук Н. В. (*Ізмаїл, Україна*)

УЧАСТЬ У ПРОЕКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ – КОМПЕНСАЦІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ЧИННИК ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ЯК МЕНЕДЖЕРА

Окреслено один із аспектів соціальної роботи як практичної діяльності фахівця – управлінський, який пов'язується із лідерською компетентністю, із здатністю до соціального проектування.

Kichuk N. (*Izmail, Ukraine*)

PARTICIPATION IN PROJECT ACTIVITY – COMPENSATORY-COGNITIVE FACTOR OF PERSONAL AND PROFESSIONAL FORMATION OF THE SOCIAL WORKER AS A MANAGER

In the article is pointed one of the aspects of social work as practical activities of specialist-management, which is associated with leadership competence, with the capacity for social projection.

Набуття Україною ознак соціальної держави, де домінуючого змісту набуває її соціально-захисна функція і чутливість до усього різноманіття проблем пересічної особистості (безвідносно походження, політичних уподобань і етнічної ідентифікації) перебуває у прямій залежності від професійної зрілості соціальних працівників (І. Бех, С. Баркер, І. Іванова, І. Минович, Л. Тюптя та ін.).

Професія соціального працівника вимагає його компетентної багатоаспектної за змістом і універсальною за спрямованістю діяльності у соціальній сфері. Науковці, які безпосередньо (Ю. Василькова, Р. Овчарова, Л. Тюптя, О. Тюптя) або опосередковано (О. Безпалько, Р. Вайнола, А. Капська, С. Харченко) вивчають модель спеціаліста соціальної роботи, здебільшого єдині у визнанні інтегративного характеру цієї професії, її міждисциплінарності та глибини взаємозв'язків і взаємовідносин, що обумовлені проблемним полем переважно «сумного» аспекту людського буття (самотність, жорстокість, сирітство, інвалідність, девіантність тощо). А це актуалізує супервізію у соціальній роботі (А. Боурн, А. Браун), значущість позиції «повноважного партнерства» (О. Студенова, М. Фирсов) з-поміж інших іміджових складових спеціаліста соціальної сфери.

Аналіз соціальної роботи, як вид професійної діяльності фахівця, дозволяє виокремити її організаційно-управлінський контекст. А це зумовлює доцільність осмисляти домінантною успішності фахівця саме його здатність до управлінських нововведень; при цьому маючи на увазі, насамперед, основні напрямки соціальної роботи – соціальний захист, соціальну підтримку, соціальну допомогу.

Нині, коли в українському соціумі особливої гостроти набуває соціальна робота як практична діяльність, посилюється і науковий, і суто практичний інтерес до її управлінських аспектів. Саме цей параметр діяльності фахівця дослідники здебільшого пов'язують навіть із критеріальним підходом до експертизи й оцінки ефективності соціальної роботи у ракурсі усіх її рівнів – державного, регіонального, місцевого, індивідуального; до того ж доведено (зокрема, В. Луковим), що найбільш рельєфно це простежується у межах соціального проекту [2].

Зауважимо, що нині вважається доволі слушною дослідницька позиція про те, що компенсаційна компетенція є ключовою для фахівця соціономічних професій (В. І. Кононко, О. В. Хуторський). Ось чому природний інтерес становлять ті підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців професій типу «людина-людина», які мають формуючий вплив на збагачення компенсаційних можливостей. Йдеться про розширення ресурсів та їх використання в умовах вищої школи задля формування на їх основі додаткових знань, умінь, навичок здатностей і досвіду навчально-професійної діяльності студентів. З огляду на успішне виконання управлінських функцій (попереднього управління, ціле покладання, прогнозування, планування; оперативного управління, організації, функції мотивації і керівництва, координації; заключного управління, контрольної функції), ми виходили з визнання, що саме соціальне проектування, як загальна технологія соціальної

роботи і дозволяє реалізувати компенсаційні можливості щодо набуття фахівцями здатності впливати на конструктивне розв'язання новопосталих соціальних проблем. До того ж, доцільно осмисляти соціальне проектування в якості тієї технології соціальної роботи, яка спроможна збагатити сформовані фахові знання спеціаліста додатковою фактичною інформацією, а також слугувати засобом перевірки (через соціальну практику) дієвості й істинності набутого у вищій школі соціологічного знання. Ось чому соціальне проектування нині розглядається як перспективна технологія соціальної роботи через її впливовість на ефективне становлення компенсаційної компетенції різних носіїв управлінської діяльності – особистості соціального працівника, установи, трудового колективу, соціальної інституції (Л. Т. Кружникова, В. І. Курбатов, П. Д. Павленюк та ін.).

Вища школа – основний етап професійного становлення фахівця. Тому природно, що посилену дослідницьку увагу становить саме цей період формування професійної компетентності особистості, і, насамперед, в контексті здатності до технологічного забезпечення, зокрема, соціально-проектувальної діяльності. Для студентства принципово важлива компенсаційно-пізнавальна потужність такої діяльності з огляду на низку обставин: йдеться про можливість розвитку їх критичного мислення самостійності у цій діяльності, про здатність до розв'язання соціологічної проблематики, виявляючи ще й наявний ступінь лідерської компетентності і творчості; про засіб перевірки відповідності особистого досвіду потребам особистісної активної ролі в суспільстві. До того ж сучасна соціальна педагогіка доводить ще й таку грань проектування: цей процес вимагає від кожного студента, з одного боку, оригінальних рішень новопосталих соціальних проблем, а, з іншого – він є процесом колективної творчості [1, С. 505]. Зазначимо, що досвід умотивованого залучення студентів, які набувають в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті спеціальність «Соціальна робота», довів доцільність творчого запозичення ідей, які містить практика вищів інноваційного типу [3] щодо ініціювання тематичного соціального проектування студентів (наприклад, «Юридична клініка», «Студентський парламент», «Світ рівних можливостей» та ін.). У нашому ж досвіді конструктивним виявився змагальний характер студентських проектів (наприклад, «Добро починається з тебе», «Здоровим бути престижно», «Малюноква посмішка успішної людини» та ін.).

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге вид. / [За ред. І. Д. Звереві]. – К.: Універсам, 2013. – 536 с.
2. Луков В. А. Социальное проектирование : уч. пос. – 3-е изд. / В. А. луков. – М.: Флента, 2003.–240 с.
3. Роганова М. В. Соціальне проектування у ВНЗ інноваційного типу / М. В. Роганова // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2013. – № 4.

Кічук Я. В. (*Ізмаїл, Україна*)

**УСВІДОМЛЕННЯ ВИКЛЮЧНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЯК ДОМІНАНТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНОГО
ПРАЦІВНИКА У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Розглядається соціальна відповідальність як важлива відповідальність особистісно-професійної якості соціального працівника, висвітлюється базове значення у цій якості правової компетентності.

Kichuk Y. (*Izmail, Ukraine*)

**THE AWARENESS OF EXCEPTION SOCIAL RESPONSIBILITY AS A
DOMINANT OF PROFESSIONAL PREPARATION OF SOCIAL
WORKER IN HIGHER SCHOOL**

In the article is considered the social responsibility as important responsibility of personal and professional quality of the social worker, is uncovered basic importance in this quality of legal competence.

Фахова діяльність соціального працівника з-поміж інших соціономічних професій вирізняється особливим соціально-правовим статусом. Соціальна робота, як синтез теоретичних концепцій і практичних підходів щодо послуг та стратегій втручання, має специфічний інструментарій науково-практичного впливу на клієнта з огляду на конкретику його соціальних проблем. Ось чому як вітчизняні (І. Зверева, І. Козубовська, Г. Лещук, В. Поліщук та ін.), так і зарубіжні (Дж. Лейн, Б. Мундей, М. Сіпорін, Г. Тирш та ін.) науковці вбачають особливу місію соціального працівника – сприяння у становленні країни як правової держави через компетентну реалізацію соціальної політики.

Усвідомлення студентами, на рівні переконань, своєї виключної соціальної відповідальності розцінюється нині дослідниками як ключове завдання професійної підготовки фахівця в умовах вищої школи. Як відомо, ще класики соціальної педагогіки (Ф. Дистервег, П. Наторп) вбачали особистісно-професійне призначення соціального працівника в інтеграції виховних сил суспільства з метою усунення протиріч, що лежать в основі конфліктів соціалізації певних членів суспільства. Інші науковці додають: «у реалізації соціальної справедливості у суспільстві» (Г. Тирш), у «спонуканні клієнтів самим допомогти собі» (Й. Шіллінг).

Сучасні довідкові джерела, визначаючи змістове наповнення відповідальності як філософсько-соціологічного поняття, дозволяють розрізнити в ньому юридичну складову – важливий сегмент соціальної відповідальності. Йдеться про інтегральну якість особистості, яка набуває професію соціального працівника; ця особистісна якість і визначає врешті-решт як поведінку, так і діяльність фахівця [1, С. 350-351]. Як засвідчує практика, суттєвим виступає й ініціювання підтримки соціуму у тих творчих заходах, які, насамперед, мають відчутний позитивний резонанс в регіоні. Так,

у нашому досвіді викладання у виші правових навчальних дисциплін з метою формування у майбутніх соціальних педагогів правової компетентності – чинника їх соціальної відповідальності – студенти вдосконалюють уміння працювати з юридичними документами. Контекстною при цьому виступає аналітична діяльність щодо таких соціально схвалених заходів на Одещині; як-от: проект «Доброчин» (ЗОШ № 26, м. Одеса; проблематика соціалізації дітей з обмеженими можливостями), проект «Молодь обирає життя» (німецько-український проект та шляхи його реалізації на Одещині, через ефективне онлайн консультування кризової молоді), проект «Громадський уповноважений з прав учнівської молоді» (реалізований на Ізмаїльщині) та ін.

У практико-орієнтовній роботі зі студентами нами враховувалось ще й таке: наскільки принципово важливо викладачам вишів перейматися творчим осмисленням конструктивних ідей, що містить зарубіжний досвід виховання у майбутніх соціальних працівників соціальної відповідальності як особистісно-професійної якості відповідальності особистості [2]. Зокрема, американські фахівці у сфері практичного навчання соціальних працівників встановили базове значення концепції гуманістичної освіти та експериментального навчання (наприклад, у межах школи соціальної роботи магістранти за спеціалізацією «клінічна соціальна робота» і «макропрактика» привчаються «брати на себе» відповідальність через кероване індивідуальне навчання – «тьюторіал»); цікавим є підхід щодо соціального захисту неповнолітніх у Великій Британії – через усвідомленість майбутнього соціального працівника у персональній відповідальності за пропедевтику «дитячої кривди» – нехтування, емоційна образа дитини, фізична кривда, сексуальне насилля, неадекватна опіка; домінантою соціальної роботи у Франції визнано соціальну анімацію; конструктивним видається німецький досвід створення «соціальної держави – як соціальної організації суспільства, котра допомагає слабким, прагне вплинути на розподіл економічних благ у дусі принципів справедливості, для забезпечення гідного людині існування» (за К. Буттерсвеге), де чільне місце посідає компетентна професійна діяльність соціального працівника.

Багаторічна практика формування у майбутніх соціальних працівників соціальної відповідальності засвідчує про правомірність осмислення її виключної ваги у процесі забезпечення соціально-правової підтримки категоріальних верств населення (людей з обмеженими можливостями, соціальних сиріт, біженців, іммігрантів тощо). Наші попередні дослідження дозволили зробити принаймні два узагальнення. По-перше, про змістове наповнення поняття «правова компетентність соціального педагога»; йдеться про складну особистісно-професійну якість, ядро якого складають ціннісне ставлення до соціально-педагогічної дійсності та такі компетенції, як-от: «знати», «вміти», «досягати», «відповідати». По-друге, правова компетентність, зокрема, майбутніх соціальних педагогів найбільш сконденсовано виявляється у правореалізаційному і правозахисному видах соціально-педагогічної діяльності.

З огляду на зазначене, правомірним видається судження тих науковців [3], які пов'язують соціальну відповідальність, зокрема, такий її сегмент як права компетентність, із культурою інформаційно-правової поведінки та її духовністю.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Соціолого-педагогічний словник / [За заг. ред. В. В. Радула]. – вид. 2-ге. – Харків, 2015. – 444 с.
2. Соціальна робота: підручник / [За заг. ред. Н. Г. Ничкало]. – Тернопіль, 2010. – 320 с.
3. Попадович О. Культура інформаційно-правової поведінки як результат правового виховання у вищому навчальному закладі / О. Попадович // Людинознавчі студії. Педагогіка. – Вип. 29. – Київ, 2014 – С. 159-169.

Іванова Д. Г. (Ізмаїл, Україна)

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ЯК ОСНОВА ЙОГО КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ

У статті теоретично обґрунтовано сутність поняття професійної мобільності соціальних працівників, його структуру. Розкрито педагогічні умови та етапи її формування професійної мобільності соціальних працівників у процесі професійної підготовки.

Ivanova D. (Izmail, Ukraine)

IS A PROFESSIONAL SOCIAL WORKER MOBILITY AS THE BASIS OF ITS COMPETITIVENESS ON THE LABOUR MARKET

The article is theoretically substantiated of the essence of the concept of the professional mobility of social workers, its structure. The article reveals the pedagogical conditions and stages of its formation and professional mobility of social workers in the process of training.

Сучасне суспільство в умовах інтенсивного інформаційного розвитку висуває високі вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх фахівців, здатних до ефективного виконання соціальної й професійної ролей. На завершальному етапі професійної підготовки є необхідність більш точної адаптації системи вищої освіти до актуальних і перспективних потреб ринку праці. Визначальними характеристиками сучасного фахівця стають самостійність, нестандартність мислення й дій, ефективність вирішення професійних і життєвих завдань різного рівня, здатність бути суб'єктом професійного розвитку, професійна мобільність. Особливої уваги потребує формування професійної мобільності фахівців, що забезпечують соціальний захист та допомогу незахищених верств населення при виконанні завдань соціально-педагогічної діяльності та соціальної роботи. У зв'язку з цим,

однією з нових соціально-педагогічних категорій, що динамічно розвивається, є категорія «професійна мобільність соціального працівника».

Поняття «професійної мобільності» є достатньо ємним і неоднозначним, воно визначається науковцями (Л. Горюнова, Е. Зеєр, Є. Рапацевич, І. Шпакіна, І. Шпекторенко та ін.) як інтегративна якість, що поєднує в собі: сформовану внутрішню потребу у професійній мобільності особистості, що є необхідною для успішності особистості в сучасному суспільстві, яка проявляється в діяльності і забезпечує самовизначення, самореалізацію в житті та професії; здібності та знанняву основу професійної мобільності; самоусвідомлення особистістю власної професійної мобільності, сформоване на основі рефлексії готовності до професійної мобільності; прагнення особистості змінити не тільки себе, а й професійне поле та життєве середовище [2].

Аналіз результатів наукових досліджень свідчить, що професійна мобільність передбачає високий рівень узагальнених професійних знань, готовність до оперативного відбору і реалізації оптимальних способів виконання різних завдань в області своєї професії (Є. Іванченко, Н.Кожемякіна, М. Лошкар'ов); вона виступає важливим компонентом кваліфікаційної структури спеціаліста, критерієм його професійної компетентності [1, С. 482].

Специфіку формування професійної мобільності соціальних працівників можна визначити на підставі аналізу досліджень Т. Гордєєвої, О. Любімової, Н. Кожемякіної, І. Шпекторенка, Є. Іванченко, Р. Пріми та ін. науковців. Реалізація процесу формування професійної мобільності соціальних працівників відбувається за певних педагогічних умов. Серед них дослідники (Т. Гордєєва, Б. Ігошева, Л. Суценцева) виокремлюють наступні: міждисциплінарний характер навчання, актуалізація мотиваційної основи на професійну мобільність та використання інтерактивних методів навчання, орієнтація на самоосвіту та саморозвиток професійної мобільності соціального працівника. На думку Т. Гордєєвої, професійна мобільність соціального працівника на етапі університетської підготовки формується за допомогою актуалізації наявних потенціалів закладу освіти, і модернізації самої системи підготовки для забезпечення цілісного впливу на особистість майбутнього соціального працівника в процесі реалізації трьох взаємопов'язаних складових (навчальна діяльність, практична підготовка і волонтерська та позанавчальна діяльність).

Доцільно виокремити три етапи формування професійної мобільності соціальних працівників: формування базових компетенцій соціальних працівників, розвиток позитивної мотивації, орієнтовану на професійну мобільність, стимулювання студентів до професійного саморозвитку. На етапі формування базових компетенцій соціальних працівників реалізується міждисциплінарний характер навчання. Майбутні фахівці отримують необхідні професійні компетенції, котрі стають підґрунтям для формування професійної мобільності (співпраця з різними клієнтами у ситуаціях професійного спілкування, взаємодія з громадськими організаціями, соціальна

профілактика в суспільстві, здатність використовувати моральні норми у практичній діяльності, робота з різними групами клієнтів, методи прогнозування і проектування, оперування правовою та нормативною базою тощо). Студенти знайомляться з поняттям «професійна мобільність соціального працівника», отримують уявлення про горизонтальну та вертикальну мобільність, визначають ключові професійні та особистісні якості.

На етапі розвитку позитивної мотивації, орієнтованої на професійну мобільність, відбувається актуалізація мотиваційної основи на професійну мобільність та використання інтерактивних методів навчання, розвиток лідерських якостей та організаторських здібностей, особистісної адаптивності до умов ринку праці, розвиток відповідальності за свою діяльність, вольових якостей, комунікативних і проєктувальних умінь, адекватної самооцінки. Забезпечується широка взаємодія студентів та викладача, спираючись на активність самих студентів, з використанням тренінгових форм роботи, мозкового штурму, дерева рішень, створення виховних ситуацій, ділової гри, кейс-стаді. Таким чином відбувається плавний перехід до третього етапу формування професійної мобільності майбутніх соціальних працівників - стимулювання студентів до професійного саморозвитку шляхом залучення до розробки соціальних проєктів, участі у соціальному театрі.

Результати досліджень дозволили встановити, що формування професійної мобільності майбутніх соціальних працівників залежить від мотивації, активності особистості, рівня лідерських якостей, зацікавленості у навчальних успіхах. Професійна мобільність фахівця забезпечує відповідність рівня його підготовки вимогам ринку праці, а отже сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Педагогика. Большая современная энциклопедия / [Сост. Е. С. Рапацевич]. – Мн.: Современное слово, 2005. – 720 с.
2. Шпекторенко І. В. Управління професійною мобільністю державних службовців : автореф. дис... 25.00.03 / І. В. Шпекторенко. – К., 2012. – 38 с.

Литвиненко І. С., Чугуєва І. Є. (Миколаїв, Україна)

РОЗВИТОК ПРАКТИЧНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ЩОДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У тезах обґрунтовано необхідність використання практико-орієнтованих методів у професійній підготовці майбутніх педагогів-психологів і наведено приклади таких методів.

Lytvynenko I., Chugueva I. (Mykolaiv, Ukraine)

**DEVELOPMENT OF PRACTICAL SKILLS OF FUTURE
PSYCHOLOGISTS IN DECISION OF LIFE SITUATIONS AS AN
IMPORTANT COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING**

In the theses there is substantiated the need of practice-oriented methods in the professional training of future teachers and psychologists and there are presented the examples of such methods.

Сучасні напрями модернізації вищої професійної освіти України, які пов'язані зі змінам грацією и освітньої парадигми, її інтеграцією в єдиний освітній простір, суттєво змінюють стратегію професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Сучасний ринок праці висуває досить жорсткі вимоги не тільки до рівня теоретичних знань, а й до практичних умінь потенційних працівників, здатності до саморозвитку, готовності до ефективного творчого виконання своїх професійних обов'язків у динамічному, складному, нестабільному сучасному соціумі. Зрозуміло, що зміни пріоритетних напрямів у вищій освіті не можуть стояти осторонь професійної підготовки майбутніх практикуючих психологів, попит на яких щороку зростає з боку соціальних практик. Цей факт красномовно вказує, що сучасний соціум пронизує «головний принцип неklasичної психології» І. С. принцип втручання в реальність» [1, С. 10]. Іншими словами, психологічна наука «немов прорвала свою власну оболонку і стає невід'ємною складовою сучасної соціальної практики, і не стільки пасивною складовою цієї практики, скільки у більшості випадків її системо утворюючим ядром» [6, С. 19]. Майстри психології наголошували, що психологічна наука повинна бути корисною, потрібною для кожної людини, для життя, саме тому в психології потрібно очікувати піднесення від її зіткнення з життям [5], [3]. І сьогодні ми бачимо впевнене становлення практико-орієнтованої психології, лавиноподібне зростання запитів на практичне застосування психологічних знань [4]. Це означає, що сьогодні важко представити будь-яку соціальну практику, яка б не включала в якості активного її учасника практикуючого психолога, який має справу з розв'язанням різнопланових питань практичного життя. Предметом докладання професійних зусиль психолога, в якій би сфері він не працював є особлива інтенція – особистість іншої людини, її психічне життя. Саме тому так гостро стоїть питання про психологічну допомогу кожній людині, незалежно від її віку, соціального статусу, рівня інтелекту, яка опинилася за певних обставин у складній життєвій ситуації. Соціальні практики, які постійно розширюються, очікують психологів, в руках яких знаходяться психологічні «знаряддя», які мають перш за все практичну цінність – зокрема, уміння ефективно розв'язувати життєві ситуації. Саме такого спеціаліста суспільство готове «виокремлювати і цінувати» [2, С. 412]. З вищезазначеного випливає – життя суспільства з його прикладними устремліннями знаходить своє відображення в професійній підготовці майбутніх психологів в умовах

вишу з акцентом на практичну підготовку, зокрема розвиток практичних умінь щодо розв'язання різнопланових життєвих ситуацій. Здійснюючі професійну підготовку майбутніх психологів (педагогів зі спеціалізацією «практична психологія»), викладачі кафедри педагогіки та загальної психології МНУ імені В. О. Сухомлинського (І. С. Литвиненко, І. Є. Чугуєва, Д. В. Прасол, С. В. Кузнецова, А. О. Репка) приділяють велику увагу вищезазначеній проблемі, спираючись на тезу відомого українського вченого І. Д. Беха: «Здатність розв'язувати проблемні ситуації є важливою професійною якістю, яка тією чи іншою мірою має виявлятися у всіх видах кваліфікованої праці» [2, С. 413]. Адже практика засвідчує, що психологи охоплюють величезний масив: державні, правоохоронні, банківські структури, медичні заклади, соціальні служби, армію, пенітенціарну службу, виробництво, систему освіти тощо, і у кожній з них може «зароджуватися», розвиватися певні ситуації, які потребують професійних психологічних знань, практичних умінь у їх розв'язанні. Зупинимось на системі освіти, яка є першою за значущістю, оскільки вона творить суспільство освічених, культурних людей і яка є потужним замовником на психологічні послуги. Задля якісної підготовки практикуючих психологів, які у ході диференційованого, індивідуального підходу, обрали майбутнім місцем роботи загальноосвітні навчальні заклади (далі ЗНЗ), було організовано та проведено серію круглих столів, практичних семінарів спільно з керівництвом і колективами ЗНЗ м. Миколаєва (ЗОШ № 50, Гімназія № 41). На семінарах майбутні психологи виступали з доповідями на теми «Феномен «ситуація» в психологічній науці», «Види складних життєвих ситуацій» тощо. Проводили ігри-інсценування за методикою «Театр-форум». Особливо цікаво пройшов практичний семінар в ЗНЗ № 50 ім. Г. Л. Дівіної м. Миколаєва на якому обговорювалася ситуація, яка пов'язана з повсякденним життям школярів – відповіддю у дошки. Висвітливо фрагменти заходу. І. С. Литвиненко разом із студентами IV курсу (А. Мунтян, А. Артюховою, Н. Пукаловою, Ю. Шибінською) підготували плакат з класифікацією ситуацій та їх характеристиками. Д. В. Прасол провів з вчителями гру «Публічний виступ» звертаючи увагу на поведінкові маркери під час виступу, які виявляють напруження, невпевненість та ін. І. С. Литвиненко презентувала авторську розробку «Кінострічка» з послідовним кадруванням певної ситуації. Кінострічка є водночас універсальним знаряддям та індивідуальним засобом рефлексії та візуалізації будь-якої ситуації, зокрема, виступ у дошки. Цінною для педагогів і студентів-психологів виявилася практична робота щодо змістовного психологічного наповнення кожного кадру кінострічки (проводила І. Є. Чугуєва). Головною тезою було те, що дитина, по-перше, має дуже малий життєвий досвід публічних виступів, по-друге, вона знаходиться у ситуації подвійного оцінювання збоку вчителя і збоку однокласників. За допомогою кадрів кінострічки вдалося окремими кроками показати, що переживає дитина, коли переступає «червону лінію» і опиняється у зоні напруги – у дошки. Кожний кадр-крок наповнювався ілюстраціями – сюжетними картинками, які зображують внутрішній стан дитини і супроводжувався поясненнями

психологічного змісту кожного стану. Викладачі С. В. Кузнецова і А. О. Рєпка провели практичний міні-тренінг, як трансформувати зону напруги (у дошки, за трибуною) у зону можливості, позитивної само презентації, збагачення свого життєвого досвіду. В результаті таких практичних семінарів студенти-психологи мали можливість вже під час навчання у виші «зануритися» у реальну атмосферу ЗНЗ, поспілкуватися з учителями, класними керівниками, шкільними психологами, обговорювати проблеми і особливості сучасного шкільного життя, вивчати досвід провідних фахівців, на практиці вчитися розв'язувати різноманітні професійні ситуації. Практична підготовка майбутніх педагогів-психологів у співпраці з колективами ЗНЗ сприяє підвищенню якості психологічної освіти, практичної підготовки, психологічної готовності до ефективного виконання професійних завдань, одним з яких є уміння розв'язувати життєві ситуації.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Асмолов А. Г. Психология XXI века: пророчества и прогнозы / А. Г. Асмолов // Вопросы психологии. – 2000. – № 1. – С. 9-11.
2. Бех І. Д. Становлення професіонала в сучасних умовах / І. Д. Бех // Вибрані наукові праці. Виховання особистості. – Том 1. – Чернівці: Букрек, 2015. – 840 с.
3. Выготский Л. С. Собрание сочинений: В 6-ти т. – Т.1. Вопросы теории и истории психологии / [Под ред. А. Р. Лурия, М. Г. Ярошевского]. – М.: Педагогика, 1982. – 488 с.
4. Панок В. Г. Практична психологія. Теоретично-методичні засади розвитку: монографія / В. Г. Панок. – Чернівці: Технодрук. 2010 – 486 с.
5. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика. 1973. – 424 с.
6. Рубцов В. В. Психология XXI века: пророчества и прогнозы / В. В. Рубцов // Вопросы психологии. – 2000. – С. 19-21.

Дике Кхидинма Джуди (Абуджа, Нигерия)

ПРОБЛЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ В НИГЕРИИ

Статья раскрывает проблемы, с которыми сталкивается Нигерия в системе образования, а также автор приводит примеры барьеров, тормозящих развитие образования в этой стране.

Dike Chidinma Judit (Abuja, Nigeria)

PROBLEMS OF EDUCATION IN NIGERIA

The article is assumed the main problems that Nigeria faces in educational system and also the author is giving the examples of barriers hampering ducational development of this country.

Just as the physical and social development of the average child is beset with many problems, so the education in any given society is hampered by a variety of problems, some of which are associated with the responsibility for and control of the society's education, the diversification of the educational system, the need to relate the schools' curricula to national man-power needs, and the society's economy. All these problems are retarding the pace of educational development in Nigeria today. The description of these problems is presented below:

1. THE PREVALENCE OF MULTIPLE SYSTEMS OF EDUCATION

A major problem of educational development in Nigeria today is the prevalence of multiple systems of education. As of today there are thirty-one systems of education in the country: the national system, or Federal (Abuja) system and the thirty one state systems. Each education system is unique, backed up by the Federal or State Education Laws. In a situation like this, uniformity is virtually impossible and this has the potential for disrupting the education of the children of Federal staff moving from one part of the country to the other. The present system whereby each state follows its own way, particularly in the operation of the primary and secondary school systems does not make for national uniformity. This is because each state system is independent in this area of academic activity. Thus, there is no central examining body to organize a joint School Leaving Certificate Examination for children in the final year classes of the primary and junior secondary schools, as the West African Examinations Council (WAEC) does for the senior secondary school leavers.

2. DIVERSIFICATION OF THE EDUCATION SYSTEM

As a result of the prevalence of multiple systems of education in the country, there is the problem of diversification and control. Who controls the level of education? Who inspects what subjects, how often and for what purpose? Education efforts are diversified everywhere. Dual controls and inspection are also common, sometimes leading to conflicts, misunderstanding and retrogression within the school system.

3. UNSTABLE CURRICULUM AND SUBJECT SYLLABUSES

Because of the need for schools and colleges to meet the requirements of certain examining bodies, Nigerian educational institutions, particularly at the pre-tertiary level have to change their syllabuses from time to time. Even when the national subject curriculum are constant for some years, the school subject syllabuses are subject to change or modification by teachers, particularly where subject teachers are changed frequently. The tendency for these categories of teachers is usually to modify the syllabus to embody their newly acquired knowledge.

4. UNSTABLE STAFF

As for teaching staff in Nigerian primary and secondary schools today, the problem is no longer that of unavailability, but that of instability. This does not help the development of the education system. In consequence, teaching is gradually becoming a profession for fresh graduates of Universities and Colleges of education who are ready to call it quit, without provocation, as soon as they find greener pastures elsewhere. From time to time, therefore, the teaching staff In Nigerian

educational Institutions is usually unstable. Unless the conditions of service of teachers, at all levels, are improved and their status raised higher in the Nigerian society, the teaching staff of our educational institutions, including the universities, shall continue to be unstable and educational progress shall continue to be retarded. But this must not be so for a country that is virtually ready to take a plunge into a world of science and technology!

5. THE POOR STATE OF THE NATION'S ECONOMY: THE FINANCING OF THE EDUCATION SYSTEM

Another major problem of educational development in Nigeria today is that of providing funds for the implementation of government policies on education and carrying out curriculum innovations in various disciplines and at various levels of education. The National policy on education, for example has not been fully implemented. Many schools have not got adequate supply of equipment and personnel, particularly for the teaching of such subject as Introductory Technology. To teach a new curriculum at all levels of education, the teachers or instructors currently employed by the Government have to receive further training in teaching the new body of knowledge. All these projects depend on the availability of funds.

6. INADEQUATE CLASSROOM ACCOMMODATION

In a majority of Nigerian secondary schools, the classroom accommodation is grossly inadequate. As a result of the large enrolments in these schools, the classrooms are usually overcrowded, with up to sixty or more students receiving instructions in classrooms designed for only thirty or, forty students. In most cases, the chairs and desks are not enough; you see them sharing chairs, standing up, or sitting on windows or broken desks! When students are overcrowded like this, there is a stalling of the teaching-learning process and a disruption of the children's mental activity, a situation that generally militates against effective teaching and intellectual development of the children.

7. POORLY-EQUIPPED LIBRARIES, LABORATORIES AND SUBJECT ROOMS

For effective teaching and learning, well equipped laboratories and subject rooms are needed; but the truth is that a major of Nigerian secondary schools today lack these essential facilities. Many schools and colleges have buildings that they call libraries, but most of these are not equipped with essential books and current journals and magazines. Also, many schools and colleges do not have science laboratories while a good number of those that have, do not possess the basic tools or equipment as microscopes, dissecting instruments and specimens.

Also, many schools do not have "special rooms for teaching such basic subjects as history, geography and French. In such a situation as this, the teachers cannot put in their best; and the students, too, cannot derive maximum benefit from the instruction being given. Again, the teaching-learning process is stalled and the overall development of the children, within the school system is retarded.

8. SCARCITY AND PROHIBITIVE COST OF BOOKS

Structural Adjustment Program (SAP) and Foreign Exchange Market (FEM) have adversely affected the production, distribution and cost of books in Nigeria. The implication of a weak Naira for the book production/ distribution industry is

that the production cost of each book would be higher than before. It does not matter whether the books are imported or produced locally. If imported, the cost of buying them in Europe or America and the cost of transporting them to Nigeria would be very high. If they are printed locally (i.e. in Nigeria), the cost of importing raw materials (paper, ink a related printing materials) would still be high, shooting up the overall production cost.

CONCLUSION

In order to remove some of the major problems of educational development in Nigeria, the issue of responsibility and control must be resolved and a uniform system of education introduced and operated nation-wide. This would mean the abolition of the present school system whereby children of the privileged class attend special schools. Further, special concession should be granted to Nigerian educational institutions to import books, stationeries and other educational equipment, duty-free. Also, Nigerian publishers and printing industries should be allowed to import newsprint and other materials needed for book production without paying any import duties. The cost of books would thus be reduced. All schools should be provided with adequate equipment and facilities for teaching and learning. Additionally, frequent changes of subject syllabuses should be discouraged while teachers of all categories should be encouraged to remain in the same school for many years so that a tradition of teaching and learning could be established in each school. Finally, the Federal and State Governments should endeavor to remove or at least minimize the adverse effect of SAP and FEM on teachers and learner by increasing their salaries of all categories of teachers in the nation's educational institutions and providing substantial financial assistance to all pupils and students.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Ajayi, J.F. Ade (1963). The development of Secondary grammar-school education in Nigeria. *Journal of the Historical Society of Nigeria*. 2(3); 517-535.
2. Brubacher, S. (1969). *Modern Philosophy of Education*. New York: McGraw-Hill (Fourth Edition).
3. Castle, E.B. (1972). *Education for self-help: New Strategies for developing Countries*. London: Oxford University Press.

Куліш В. І. (Кіровоград, Україна)

УСВІДОМЛЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

У тезах обґрунтовано важливість усвідомлення перспектив професійної самореалізації для підвищення мотивації до навчання у студентів-психологів.

Kulish V. (Kirovograd, Ukraine)

**UNDERSTANDING THE PROSPECTS OF PROFESSIONAL SELF-
REALIZATION AS A FACTOR OF STUDENT- PSYCHOLOGISTS'S
RAISING MOTIVATION TO THE EDUCATIONAL PROCESS**

In the theses the importance of understanding the prospects of professional self-realization as a factor of student-psychologists's raising motivation to the educational process has been grounded.

Сучасні процеси, що відбуваються в період розбудови молодії української держави, висувають нові вимоги до професійної підготовки фахівців в різних галузях суспільного життя. Зокрема, набуває нового змісту проблема особистісної та професійної самореалізації суб'єкта, яка передбачає не просто набуття ним певної кваліфікації та компетентності, а і його прагнення до самовдосконалення через діяльність.

Сучасна молода людина часто вступає до вищого навчального закладу, недостатньо усвідомлюючи особливості професії, міру своєї професійної придатності до неї, перспективи подальшої професійної самореалізації. Все це знижує мотивацію навчання студентів, їхню активність та ініціативність, а в подальшому – конкурентоздатність на ринку праці молодих спеціалістів. Отже, проблема невизначеності перспектив професійно-особистісної самореалізації майбутніх фахівців є вельми значущою і особливо актуальною в сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства.

В науковій літературі виокремлюються дві основні сфери реалізації людиною своїх сутнісних сил – приватна та професійна. Остання забезпечує особистості найбільш повні можливості для реалізації творчого потенціалу, рівня домагань, цінностей, планів. Вона формується вже на етапі професійного самовизначення, проте з'ясування відповідності професії можливостям, здібностям і бажанням особистості – це лише початок самореалізації. Як правило, людина включається у ті види діяльності, для виконання яких вона має необхідні задатки і в яких виявляє вищі здібності до набуття нового досвіду, завдяки чому уможливлються високий або середній рівні успішності [2, С. 46].

Перспектива професійної самореалізації є цілісною картиною майбутнього, яка ґрунтується на взаємозв'язку запланованих та очікуваних подій, що мають соціальну цінність та індивідуальний смисл життя для особистості. Складовими усвідомлення професійних перспектив виступають усвідомлення часової й смислової перспективи та здатність особистості до самоуправління, що забезпечує дієвість загального образу. Виокремлені складові тісно пов'язані між собою і поєднуються в системне утворення, внаслідок чого усвідомлення перспектив професійної самореалізації може виступати суттєвою характеристикою особистості майбутнього спеціаліста.

Усвідомлення перспектив професійної самореалізації є значимою не лише для студентів-психологів, але й для інших майбутніх фахівців. На

сьогоднішній день, багато молодих людей постають перед проблемою невизначеності та неусвідомленості своїх подальших перспектив професійного становлення. Ця проблема характерна не лише для студентів ВНЗ, але й для учнів старших класів загальноосвітніх шкіл. Для ефективного подолання цієї проблеми є необхідність активізації роботи з профорієнтації старшокласників, розробка і впровадження тренінгових програм для учнів старших класів і студентів, які сприяли б розвитку усвідомлення перспектив професійної самореалізації.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Гупаловська В. А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки: дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Вікторія Анатоліївна Гупаловська. – Львів, 2005. – 191 с.

2. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи: Монография / Е. И. Головаха. – К.: Наукова думка, 1988. – 144 с.

Нємцева Н. С., Нємцев Е. М. (Красноармійськ, Україна)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

У тезах розглянуто зміст аналітичної компетентності фахівця як складової професійної компетентності, визначено проблеми, подано рекомендації ефективного застосування визначених компонентів.

Nyemtseva N., Nyemtsev E. (Krasnoarmeysk, Ukraine)

TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN ANALYSES: PROBLEMS AND SOLUTIONS

In the theses the content of specialist`s analytical competence as part of professional competence is studied; the problems are determined, recommendations for efficient use of mentioned components are given.

В умовах швидкозмінних процесів в економіці, що є наслідком сучасних соціально-економічних перетворень, все більшого значення набуває якісна професійна підготовка управлінських кадрів для усіх галузей народного господарства. Як відомо, наявність професійних управлінців – це головна умова ефективної роботи ділового суспільства у будь-якій державі. Реалізація законодавчо-нормативних освітніх актів та вимог Болонського процесу потребують підвищення ефективності роботи вищих навчальних закладів з метою підготовки активних фахівців із високим рівнем професіоналізму.

Практика професійної управлінської діяльності виявляє низку не вирішених питань, пов'язаних із недостатнім обґрунтуванням проектів управлінських рішень, нерегулярністю та несвоєчасністю актів управлінського

впливу. Управлінський цикл підприємства часто не організовується як цілісна система. Керівна ланка організації використовує обмежену кількість аналітичних методів, не вистачає навичок та досвіду для визначення мети, завдань та складання програми аналітичного дослідження, формування необхідної та достатньої інформаційної бази для цього. Низький рівень аналітичної підтримки управлінського впливу призводить до неритмічної роботи підприємства, неправильних управлінських рішень, витрати робочого часу та неефективного використання матеріальних і фінансових ресурсів, невирішення стратегічних та тактичних завдань, збитків та банкрутства.

Сучасне функціонування системи управління неможливе без постійного моніторингу діяльності підприємства на цій основі вибору оптимальної політики його розвитку в тактичному і стратегічному планах. У цих умовах з'являється новий вид діяльності менеджера – аналітичний. Аналітична діяльність за переконанням Е. Масленнікова, є невід'ємною і найважливішою складовою частиною професійної діяльності будь-якого фахівця, виступає не якимось епізодичним, короткочасним актом, що виконує спеціально призначений працівник, а функцією усіх ланок системи, яка здійснюється постійно. Аналітична робота – це неперервний процес вивчення професійної та іншої інформації [1, 13].

Л. Монахова, А. Монахова аналітичною вважають розумову діяльність, спрямовану на вирішення таких проблем:

- аналіз цілей управління процесами і на його основі постановка завдань, які необхідно вирішити;
- організація збору інформації в реальних умовах в інтересах вирішення сформульованих завдань;
- оцінка отриманої інформації в контексті сформульованих цілей, виявлення закономірностей спостережуваних явищ;
- побудова моделі предметної області або об'єкта дослідження;
- опис середовища функціонування моделі;
- перевірка адекватності побудованої моделі реальної дійсності, на основі чого проведення її коригування;
- планування і проведення натурних або модельних експериментів;
- синтез нового знання (інтерпретація результатів, прогнозування тощо), необхідного для вирішення поставлених завдань;
- доведення результатів аналітичної роботи (нового знання) до суб'єкта управління (структури або особи, яка поставила завдання і приймає рішення) [2].

Серед професійних функцій менеджера як фахівця вагоме місце посідає аналітична функція.

Аналітична функція – це здатність до аналітичного мислення та наявність аналітичних здібностей, уміння здійснювати аналіз ефективності роботи підприємства, аналіз потреби в ресурсах, ефективності зв'язків, уміння проводити моніторинг діяльності підприємства, власної діяльності та основних конкурентів на ринку, здійснювати аналіз продуктивності праці та

ефективності стратегії управління, планувати техніко-економічні нормативи матеріальних та трудових затрат, проводити аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства різних організаційно-правових форм; проводити діагностику виробничо-економічного потенціалу підприємства; визначати тенденції його розвитку.

Таким чином, стало зрозумілим, що процес формування аналітичної компетентності у майбутніх управлінців повинен бути орієнтованим як на сучасні досягнення психолого-педагогічної науки, так і на практику здійснення аналітичних досліджень у менеджменті, що у кінцевому підсумку забезпечить досягнення менеджером бажаних результатів у професійній діяльності. Насамперед слід враховувати, що у процесі професійної підготовки успішність процесу навчання менеджерів, результатом якого є професійне становлення студентів-менеджерів у сфері аналітики, залежить певною мірою від педагогічного впливу, а решта – від навчальних досягнень самих студентів. Педагогічний процес щодо майбутніх управлінців повинен будуватися на рівноправній, активній суб'єкт-суб'єктній взаємодії, при цьому наголос робиться на особливостях змісту матеріалу, його обсязі, структурі, методах і прийомах подання. Основним навчальним курсом, що за закріпленими темами сприяє формуванню професійних аналітичних знань, умінь та навичок, професійного аналітичного мислення та первинного досвіду з аналітики, вибирається дисципліна «Теорія економічного аналізу»[3].

З метою успішного формування аналітичної компетентності майбутніх менеджерів необхідним є:

- оновлення змісту аналітичної підготовки майбутніх менеджерів, ретельний перегляд усіх тем і розділів, обґрунтований поділ на рівномірні, насичені, але доступні за обсягом і складністю навчальні модулі, збагачення навчального матеріалу поняттям «компетентність» у професійній діяльності, його складовими й передумовами формування;
- формування сучасних аналітичних знань та вмінь як з питань безпосереднього здійснення аналітичного дослідження, так і організації й методичного керівництва аналітичною роботою підлеглих на підприємстві;
- створення умов для набуття первинного професійного досвіду з аналітичної діяльності під час виконання творчих аналітичних завдань комплексного характеру, розвиток аналітичного мислення та інших здібностей, потягу до самоосвіти й самовдосконалення з обраного фаху в управлінській сфері.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Масленников Э. П. Организационно-правовые основы и методика аналитической работы в ОВД: учеб. пос. / Э. П. Масленников. – М.: Академия МВД СССР, 1979. – 125 с.
2. Монахова Л. Ю. Содержание и инструментарий подготовки специалистов к аналитической деятельности / Л. Ю. Монахова, А. А. Монахова // Человек и образование. – 2010. – № 3 (24). – С. 93-96.
3. Кожухар В. М. Основные категории теорий управления и организации: анализ, синтез: монография и учеб. пос. по курсам «Теория

управления», «Теория организации», «Исследование социально-экономических и политических процессов» / В. М. Кожухар. – Брянск : БГИТА, 2005. – 132 с.

Мхитарян О. Д. (*Миколаїв, Україна*)

**ОСОБЛИВОСТІ ВУЗІВСЬКОЇ ЛЕКЦІЇ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ
НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ**

У тезах визначено дидактичні аспекти лекції в контексті кредитно-трансферної організації навчального процесу на філологічному факультеті. З'ясовано сучасні модифікації видів лекційних занять та вимоги до їх проведення, розглянуто перспективи вдосконалення цієї навчальної форми з урахуванням досвіду Британської вищої школи.

Mkhytaryan O. (*Mykolaiv, Ukraine*)

**FEATURES OF UNIVERSITY LECTURES IN THE CONDITIONS
OF MODERNIZATION EDUCATIONAL PROCESS**

In theses aspects defined didactic lectures in the context of credit-transfer of the educational process at the Faculty of Philology. It was found modern types of modifications lectures and requirements for their conduct, considered prospects for improving this form of training based on the experience of British higher education.

В умовах інтеграції української вищої школи в європейський освітньо-науковий простір задля підвищення спроможності випускників ВНЗ до працевлаштування, мобільності громадян на ринку праці, конкурентоспроможності вітчизняної освітньої системи актуалізується проблема модернізації вищої освіти, зокрема філологічної, що має забезпечувати розвиток людини в інтересах її самої та суспільства загалом.

Нагальність розв'язання цього питання пояснюється й незадовільною якістю підготовки фахівців-філологів, що дає змогу констатувати навіть «гуманітарну катастрофу» (Г. Ключек) суспільства. Відтак сучасний стан вищої освіти в Україні характеризується інтенсивними пошуками нового в теорії та практиці навчання, зокрема форм і методів, що активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів під час лекції.

Лекція – це логічно вивершений, науково обґрунтований і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, за необхідності ілюстрований засобами наочності та демонстрацією дослідів [1, С. 11]. Виступаючи одним із основних видів навчальних занять, і, водночас, методів навчання у виші, сучасна лекція має формувати в студентів основи знань із певної наукової галузі, визначаючи напрямок, основний зміст і характер інших видів навчальних занять та їх самостійної роботи з відповідної навчальної дисципліни.

Нині визначальною особливістю лекційного заняття у ВНЗ є діяльнісна основа, що означає не механічне поєднання діяльності викладача й студентів, а їхню взаємодію у спільній навчально-пізнавальній роботі. Тому, на думку Т. Туркот, за способом викладу навчального матеріалу можна виокремити такі види лекцій, як: проблемна лекція, лекція-візуалізація, лекція-консультація, бінарна лекція, лекція-бесіда, лекція-дискусія, лекція із заздалегідь запланованими помилками, лекція з аналізом конкретних ситуацій, лекція-конференція, лекція-прес-конференція [3, С. 199], що засвідчують різні модифікації традиційного лекційного заняття.

У площині кредитно-трансферної організації навчального процесу, основними аспектами методики проведення сучасної лекції слід указати: а) ретельне проектування мети й мотивації навчання; б) доступність і науковість викладу лекційного матеріалу; в) установлення механізму зворотнього зв'язку між викладачем і студентами; г) вибіркоче опитування (5–10 хв.) кількох студентів і періодичне проведення письмових завдань для повторення важливих теоретичних положень; д) завершення кожного питання лекції підсумками й мотивованим переходом до наступного; е) уміння й здатність викладача заволодіти увагою студентів; є) емоційність викладу матеріалу лекції: орієнтацію на вольові зусилля, чіткість, образність, виразність; ж) налагодження «живого» контакту викладача зі студентами: уміння тримати в полі зору кожного студента, реагувати на міміку, жести, жарти й дотепи; майстерне використання засобів гумору; з) створення проблемних ситуацій; и) конспектування студентами окремих положень лекції; і) підготовку студентами за підручником плану кожної наступної лекції; ї) оволодіння викладачем засобами виразного викладу матеріалу.

Розв'язання означеної проблеми потребує й вивчення міжнародного досвіду організації освітнього процесу, зокрема Британської вищої школи, де домінують дві форми навчання: 1) допоміжні до основних індивідуальні заняття на основі тьюторського супроводу; 2) семінарські та групові заняття з використанням дискусійних методик [2]. Для підвищення рівня навченості студентів-філологів цінним є досвід тьюторського супроводу навчального процесу, що ґрунтується на засадах особистісного співробітництва викладача й студентів та всебічному вивченні внутрішніх механізмів їхнього становлення. Таке навчання здійснюється під час регулярних занять 1–2 студентів із викладачем-тьютором, який цікавиться всіма аспектами їхнього багатогранного студентського життя. Тьюторство (у перекладі з англ. – «наставник», «репетитор») як основний метод університетської освіти може сприяти поліпшенню навчальних досягнень студентів завдяки партнерській взаємодії наставника й вихованця, що зумовлює вдосконалення всієї сукупності якостей особистості: пізнавального інтересу, предметних знань і вмінь, способів навчання та морально-естетичної сфери.

Отже, підвищення якості фахової підготовки студентів-філологів потребує впровадження в навчально-виховний процес сучасних модифікацій лекційних занять на основі дотримання вимог до методики їх проведення в контексті аналогічних загальноєвропейських підходів.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : навч. посіб. для слухачів закладів підвищення кваліфікації вищої освіти / Я. Я. Болюбаш. – Київ : Компас, 1997. – 64 с.
2. Дудчик С. В. Тьюторское сопровождение : история, технология, опыт / С. В. Дудчик // Школьные технологии. – 2007. – № 1. – С. 82–88.
3. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Т. І. Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 628 с.

Чжан Ихен (*Беиджин, Китай*)

СИСТЕМА ОБРАЗОВАНИЯ В КИТАЕ

Статья посвящена особенностям системы образования в Китае, которая делится на три категории: базовое образование, высшее образование и взрослое образование. Базовое образование включает дошкольное образование, начальное образование и постоянное среднее образование. Обязательный закон об образовании гласит, что каждый ребенок обязан отучиться 9 лет.

Zhang Yiheng (*Beijing, China*)

CHINESE EDUCATION SYSTEM

The article is devoted to the peculiarities of education system in China which is divided into three categories: basic education, higher education and adult education. Basic education includes pre-school education, primary education and regular secondary education. The Compulsory Education Law says that each child must have nine years of formal education.

In China, primary school education is compulsory and it lasts 6 years. Children start schools at age six (seven in some areas). The language of instruction is Mandarin Chinese with the exception of the primary schools that mainly admit ethnic minority students. A typical school year is comprised of two semesters and runs from the month of September to July. Students attend classes five days a week and primary school education currently includes nine compulsory courses, which include Chinese, Mathematics, Social Studies, Nature, Physical Education, Ideology and Morality, Music, Fine Art, and Labor Studies. Foreign Language is normally offered as an elective course. In order to graduate, all students are required to pass graduation examinations in the subjects of Chinese and Mathematics. The examinations are normally designed and administered by schools with guidance from local educational authorities. Students move on to 3-year junior (lower) secondary schools (*chuzhong*) after graduating from primary schools.

Junior (lower) secondary education lasts three years following the completion of primary school. In order for students to obtain a certificate of graduation, students are required to pass graduation examinations and meet minimum physical education standards. The graduation examinations are designed and administered by individual schools according to guidelines set by the provincial educational bureaus or by local educational authorities. Students are typically examined in the following subjects for

graduation: Chinese, Mathematics, Chemistry, Physics, Foreign Language, and Politics. Completion of junior (lower) secondary education also marks the end of a 9-year (6+3) compulsory education program.

After the completion of junior (lower) secondary school, students can choose to enter either general (academic) senior secondary school or vocational senior secondary school. General (academic) senior secondary school lasts 3 years and vocational senior secondary school lasts 3 or 4 years. Senior secondary school is known as (gaozhong) and vocational senior secondary school is known as (zhongzhuan) in China. Students wishing to continue their study in the general (academic) track must pass the entrance examinations for general senior secondary schools, which is also known as (zhongkao) in China. Designed and administered by provincial educational authorities, the entrance examination includes the same subjects as the junior secondary graduation examination. At the end of their final school year, graduates of senior secondary schools seeking admission to post-secondary education are required to take the National Higher Education Entrance Examination, also called National College Entrance Examination (NCEE), commonly known as (gaokao) in China.

As for vocational education programs they are offered at both the secondary and post-secondary levels. Vocational senior secondary schools provide subject and occupation specific education and training. Vocational senior secondary education is highly employment oriented and graduates normally enter the workforce. However, it does offer some access to further education, particularly in the technical/vocational specialties. Since the year 2000, the Ministry of Education (MOE) has allowed graduates of vocational secondary schools to take the NCEE and be admitted into higher education programs.

Higher technical/vocational education is available at the (zhuanke) level, which require two or three years of full-time post-secondary study. It is possible for graduates of higher vocational education programs at the zhuanke level to obtain a «benke» degree (Bachelor's degree) certificate through an upgrading program, but in a limited number of fields. Vocational higher education institutions are currently administered at the provincial level.

Higher education is provided by institutions of various types including general and technical universities, specialized institutions, professional universities, military institutions, medical schools and colleges, independent colleges, and adult higher education institutions of various types. Entry to university depends primarily on how well the students perform in the entrance examinations. Students with outstanding academic performance in their secondary schools can also possibly be granted an exemption from the entrance examination and be recommended directly to the university of their choice through a method called (baosong). In addition, some private institutions are exempted from the NCEE (gaokao) and accept all students who can afford the tuition fees. Prestigious universities (key institutions) maintain higher admission standards, and therefore require higher NCEE (gaokao) scores than other institutions. Entry to higher education in China is highly competitive.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

-
- Ангелова А. О.** Інститут філософської освіти та науки (Київ, Україна), кандидат філософських наук, докторант кафедри культурології – **54**
- Антонова С. Г.** Болградське відділення ГО «Молодіжний центр розвитку» (Болград, Україна), керівник – **86**
- Аріщенко А. С.** Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка (Суми, Україна), аспірант кафедри педагогіки – **135**
- Асеева Ю. О.** Одеський національний медичний університет (Одеса, Україна), кандидат психологічних наук, ст. викладач кафедри психіатрії, наркології, психології та соціальної допомоги – **166**
- Бабина В. А.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), кандидат политических наук, старший преподаватель кафедры правоведения – **127**
- Бейзеров В. А.** Учреждение образования «Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины» (Гомель, Беларусь), кандидат педагогических наук, доцент, декан факультета психологии и педагогики – **168**
- Білик О. М.** Харківська державна академія культури (Харків, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецтвознавства, літературознавства та мовознавства – **158**
- Богуславська Ю. Ю.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат історичних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **60, 70**
- Боделан М. В.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), старший преподаватель кафедры социальной работы и кадрового менеджмента – **46, 48**
- Бубнов І. В.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства та соціальних наук – **49**
- Бушев А. Б.** ФГБОУ «Тверской государственный университет», (Тверь, Россия), доктор филологических наук, профессор кафедры журналистики, рекламы и связей с общественностью – **65**

- Вінжега Л. Л.** Ізмаїльський державний гуманітарний університет (Ізмаїл, Україна), аспірантка кафедри загальної і соціальної педагогіки та початкової освіти – **118**
- Воронцова М. В.** Российский государственный социальный университет (Таганрог, Россия), директор, кандидат педагогических наук, доцент – **92**
- Гавліцька А. В.** Ізмаїльський державний гуманітарний університет (Ізмаїл, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної і практичної психології – **88**
- Галчонков О. М.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат технічних наук, доцент кафедри інформаційних систем – **173**
- Гансова Э. А.** Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского» (Одесса, Украина), доктор философских наук, профессор кафедры философии и социологии – **24**
- Гвоздїй С. П.** Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри медичних знань та безпеки життєдіяльності – **229**
- Глушков Г. Е.** Приднестровский государственный университет им. Т. Г. Шевченко (Тирасполь, Приднестровье), кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры автоматизации технологических процессов и производств – **68**
- Головня В. О.** Харківська державна академія культури (Харків, Україна), аспірантка кафедри соціальної педагогіки – **161**
- Голубенко Т. О.** Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Київ, Україна), кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та технології соціальної роботи – **177**
- Гордієнко І. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **84, 86**
- Гузенко В. А.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **111**
- Дике Кхидинма Джуди** Одесский национальный политехнический университет (Абуджа, Нигерия), специальность «Химические технологии органических веществ»,

- магістрантка – **246**
- Дідик Н. М.** Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський, Україна), кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи – **42**
- Ємельянова Г. І.** Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова (Одеса, Україна), спеціаліст Центру лідерства – **72**
- Заика Е. В.** Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Харків, Україна), кандидат психологічних наук, професор, доцент кафедри общей психологии – **205**
- Іванова Д. Г.** Ізмаїльський державний гуманітарний університет (Ізмаїл, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та початкової освіти – **241**
- Кабусь Н. Д.** Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки – **36**
- Калюжна Є. М.** Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна), кандидат психологічних наук, доцент, заступник декана факультету соціальної педагогіки і психології – **28**
- Кашлевська О. О.** Управління соціального захисту населення (Одеса, Україна), відділ грошових компенсацій, головний фахівець з прийому громадян – **70**
- Кічук Н. В.** Ізмаїльський державний гуманітарний університет (Ізмаїл, Україна), доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету – **236**
- Кічук Я. В.** Ізмаїльський державний гуманітарний університет (Ізмаїл, Україна), доктор педагогічних наук, професор, ректор – **239**
- Кобилянська Л. І.** Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи – **208**
- Ковальова А. С.** Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих (Київ, Україна), відділ зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих, аспірантка – **196**
- Ковальчук І. В.** Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і соціальної роботи – **125**

- Колесник А. Г.** Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології – **179**
- Колот С. А.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), кандидат психологических наук, доцент кафедры социальной работы и кадрового менеджмента – **77**
- Коляда Н. М.** Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань, Україна), доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи – **164**
- Коптєва О. М.** Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка (Кіровоград, Україна), здобувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту – **40**
- Коротенко Н. Ф.** Таганрогский психоневрологический интернат № 1 (Таганрог, Россия), директор – **92**
- Котломанітова Г. О.** Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (Полтава, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної і корекційної педагогіки – **113**
- Кравченко В. М.** Класичний приватний університет (Запоріжжя, Україна), кандидат економічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи – **215**
- Краснянская Н. Д.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри українознавства та соціальних наук – **26**
- Кримова Н. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **82, 201**
- Кудрявцева О. А.** Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки – **187**
- Куліш В. І.** Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка (Кіровоград, Україна), кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри практичної психології – **249**
- Купріянова О. А.** Державний навчальний заклад «Полтавський центр професійно-технічної освіти» (Полтава, Україна),

- вихователь – **107**
- Лазарева А. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **96**
- Лещенко О. Г.** Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна), старший викладач кафедри соціальної педагогіки – **151**
- Лесіна Т. М.** Ізмаїльський державний гуманітарний університет (Ізмаїл, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної і соціальної педагогіки та початкової освіти – **118**
- Лисенко О. М.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **94**
- Литвиненко І. С.** Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського (Миколаїв, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та загальної психології – **243**
- Лозієнко Н. В.** Департамент маркетингу та інноваційної політики (Одеса, Україна), старший фахівець – **173**
- Майструк О. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту, студентка – **30**
- Макаров А. А.** Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Харьков, Украина), практичний психолог – **205**
- Марахина Е. Л.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), преподаватель кафедры социальной работы и кадрового менеджмента – **44**
- Марусяк К. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту, студентка – **122**
- Марчук М. В.** Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна), асистент кафедри педагогіки та соціальної роботи – **143**
- Михальчук К. В.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), природоохоронний факультет, студентка – **26**
- Мосьпан Н. В.** Київський університет імені Бориса Грінченка (Київ, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології – **75**

- Музика Ю. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **105**
- Мхитарян О. Д.** Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського (Миколаїв, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філологічної освіти – **254**
- Назарук О. М.** Національний авіаційний університет (Київ, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри авіаційної психології – **62**
- Неврев О. І.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат технічних наук, доцент кафедри інформаційних систем – **173**
- Нємцев Е. М.** Красноармійський індустріальний інститут Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет» (Красноармійськ, Україна), старший викладач кафедри електромеханіки і автоматики – **251**
- Нємцева Н. С.** Красноармійський індустріальний інститут Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет» (Красноармійськ, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальнонаукової підготовки – **251**
- Никон Н. А.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), кандидат социологических наук, доцент кафедры социальной работы и кадрового менеджмента – **33**
- Онищенко Т. Н.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту, студентка – **46**
- Онищук В. М.** Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова (Одеса, Україна), доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології – **53**
- Пелісьє Ю. П.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **30, 120**
- Посвістак О. А.** Хмельницький національний університет (Хмельницький, Україна), кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії і політології – **20**
- Просенюк А. І.** Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені

- К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології – **184**
- Протас Ю. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кафедра соціальної роботи та кадрового менеджменту, студентка – **201**
- Райчева А. С.** Благодійний фонд «Ромів Бесарабії «Амаро Тернімос» (Одеса, Україна), президент – **105**
- Ремез Н. Д.** Одеський регіональний центр оцінювання якості освіти (Одеса, Україна), заступник директора, кандидат педагогічних наук – **22**
- Роман С. В.** Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (Старобільськ, Україна), доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри лабораторної діагностики, хімії та біохімії – **130**
- Роменська Т. Г.** Державний комплекс соціальної реабілітації дітей-інвалідів (Миколаїв, Україна), завідувач кабінету соціальної реабілітації навчально-методичної служби, аспірант Інституту спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України – **101**
- Русіна Н. Г.** ВСП «Рівненський коледж» НУБіП України (Рівне, Україна), кандидат педагогічних наук, викладач – **213**
- Сайко Н. О.** Полтавський національний педагогічний університет (Полтава, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної і корекційної педагогіки – **146**
- Северинюк Т. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **115**
- Селезньова О. О.** Білоцерківський інститут економіки та управління (Біла Церква, Україна), кандидат біологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи – **98**
- Сиваш С. В.** Класичний приватний університет (Запоріжжя, Україна), кафедра управління навчальними закладами та педагогіки вищої школи, аспірантка – **38**
- Симоненко Н. О.** Сумський Державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка (Суми, Україна), аспірантка кафедри педагогіки – **171**
- Сич Т. В.** ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (Старобільськ, Україна),

- кандидат педагогічних наук, доцент кафедри державної служби, адміністрування та управління – **191**
- Слободянюк О. Р.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри українознавства та соціальних наук – **154**
- Старікова А. С.** Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна), факультет соціальної педагогіки та психології, студентка – **141**
- Степура Ю. Г.** Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (Полтава, Україна), аспірант кафедри початкової і дошкільної освіти – **220**
- Сугатська Н. С.** Комунальний вищий навчальний заклад «Запорізький педагогічний коледж» Обласної ради (Запоріжжя, Україна), викладач дошкільних дисциплін – **222**
- Сурякова М. В.** Національна металургійна академія України (Дніпропетровськ, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри інженерної педагогіки – **232**
- Сущенко Р. В.** Запорізький національний технічний університет (Запоріжжя, Україна), кандидат наук з державного управління, доцент кафедри транспортних технологій – **194**
- Талха Маххиден Сулейман** Одесский национальный политехнический университет (Сабза, Ливия), специальность «Технологии фармацевтических препаратов», магистрант – **225**
- Ткаченко С. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **203**
- Тодорцева Ю. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **139**
- Федоров В. Е.** Приднестровский государственный университет им. Т. Г. Шевченко (Тирасполь, Приднестровье), кандидат экономических наук, доцент кафедры автоматизации технологических процессов и производств – **68**
- Фроленкова Ю. И.** Государственное бюджетное профессиональное образовательное учреждение Республики Хакасия «Хакасский политехнический колледж» (Абакан, Россия), преподаватель – **217**

- Фурман А. А.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту – **103**
- Христич А. Л.** Международная организация труда (Неон, Швейцария), специалист по управлению ИКТ-проектами – **77**
- Циган Н. В.** ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (Старобільськ, Україна), кафедри державної служби, адміністрування та управління, аспірантка – **199**
- Чернякова Ж. Ю.** Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка (Суми, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки – **234**
- Чжан Ихен** Одесский национальный политехнический университет (Беиджин, Китай), специальность «Атомная энергетика», магистрант – **256**
- Чугуєва І. Є.** Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського (Миколаїв, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та загальної психології – **243**
- Шевченко Н. Ф.** Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна), доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності – **80**
- Шевчук Е. В.** Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова (Одесса, Украина), кафедра культурологии, студентка – **227**
- Шевчук О. М.** Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи – **211**
- Шинкаренко В. М.** Одеський національний економічний університет (Одеса, Україна), кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математичних методів аналізу економіки – **181**
- Шинкаренко Л. В.** Міжнародний гуманітарний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри бізнес-адміністрування і корпоративної безпеки – **181**
- Шишова І. О.** Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка (Кіровоград, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології – **156**

- Щербань А. Д.** Херсонський державний університет (Херсон, Україна), асистент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології – **132**
- Юдин А. В.** Гентський університет (Гент, Бельгія), кандидат філологічних наук, доцент, професор російського мовознавства кафедри мов і культур – **57**
- Якимчук А. В.** Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка (Умань, Україна), викладач соціально-педагогічних дисциплін – **137**
-

LIST OF AUTHORS

-
- Angelova A.** Institute of philosophical education and science (Kiev, Ukraine), Ph.D, doctoral student of the Culturology Department – **54**
- Antonova S.** Bolgrad department of NGO «Center for Youth Development» (Bolgrad, Ukraine), the Head – **86**
- Arishchenko A.** Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko (Sumy, Ukraine), postgraduate student of pedagogics Department – **135**
- Asyeyeva Y.** Odessa National Medical University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Senior teacher of the psychiatry, narcology, psychology, social assistance Department – **166**
- Babina V.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Senior teacher of law Department – **127**
- Beizerov V.** F. Scorina Gomel State University (Gomel, Belarus), Ph.D, Associate professor, the Dean of the Faculty of psychology and pedagogics – **168**
- Bilyk O.** Kharkov State Academy of Culture (Kharkov, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of art studies, literary criticism, linguistics – **158**
- Bodelan M.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Department of social work and staff management – **46, 48**
- Boguslavska Y.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **60, 70**
- Boushev A.** Tver State University (Tver, Russia), Ed.D, Professor of the Department of journalism, advertising and public relations – **65**
- Bubnov I.** Odessa State Environmental University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Ukrainian studies and social sciences Department – **49**
- Chernyakova Zh.** Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko (Sumy, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the pedagogy Department – **234**
- Chugueva I.** V. O. Sukhomlynsky Mykolaiv national university (Mykolaiv, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Education and General Psychology Department – **243**
- Dike Chidinma Judit** Odessa National Polytechnic University (Abuja, Nigeria), speciality «Technology of pharmaceutical preparations», magister – **246**

- Didyk N.** Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ogienko (Kamianets-Podilskyi, Ukraine), Ph.D, the Senior teacher of the Department of social pedagogy and social work – **42**
- Fedorov V.** Pridnestrovian State University named after T. G. Shevchenko (Tiraspol, Pridnestrovie), Ph.D, the Associate professor of the Department of automation of technological processes and productions – **68**
- Frolenkova Y.** Khakassia Polytechnic College (Abakan, Russia), the teacher – **217**
- Furman A.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **103**
- Galchonkov O.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Information Systems Department – **173**
- Gansova E.** State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky» (Odessa, Ukraine), Ed.D, Full Professor of the philosophy and sociology Department – **24**
- Glushkov G.** Pridnestrovian State University named after T. G. Shevchenko (Tiraspol, Pridnestrovie), the Senior teacher of the Department of automation of technological processes and productions – **68**
- Golovnya V.** Kharkov state academy of culture (Kharkov, Ukraine), postgraduate student of social pedagogics Department – **161**
- Golubenko T.** M. P. Drahomanov National Pedagogical University (Kyiv, Ukraine), Ph.D, the Senior teacher of the Department of theory and technology of social work – **177**
- Gordiyenko I.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Department of social work and staff management – **84, 86**
- Guzenko V.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **111**
- Gvozdii S.** Odessa National University named after I. I. Mechnickov (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor, the Head of the Department of medical knowledge and life safety – **229**
- Havlitska A.** Izmail State University of Humanities (Izmail, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of general and practical psychology Department – **88**

- Ivanova D.** Izmail State University of Humanities (Izmail, Ukraine), Ph.D, the Associate professor, the Head of the Department of general and social pedagogics and primary education – **241**
- Kabus N.** G. S. Skovoroda Kharkov National Pedagogical University (Kharkov, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the social pedagogy Department – **36**
- Kaluzhnaya E.** Zaporozhye National University (Zaporozhye, Ukraine), Ph.D, the Associate professor, Vice dean of faculty of social pedagogy and psychology – **28**
- Kashlevska O.** The department of social protection of population (Odessa, Ukraine), cash compensation Department, Chief Specialist at the reception of citizens – **70**
- Khristich A.** International Labour Organization (Nyon, Switzerland), ICT Project Manager Specialist – **77**
- Kichuk N.** Izmail State University of Humanities (Izmail, Ukraine), Ed.D, Full Professor, the Dean of the pedagogical Faculty – **236**
- Kichuk Y.** Izmail State University of Humanities (Izmail, Ukraine), Ed.D, Full Professor, Rector – **239**
- Kobylanska L.** Yuri Fedkowitsch Chernovtsi National University (Chernovtsi, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the pedagogic and social work Department – **208**
- Kolesnik A.** State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinskiy» (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of family and special pedagogy and psychology – **179**
- Koliada N.** Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (Uman, Ukraine), Ed.D, Full Professor of the social pedagogy and social work Department – **164**
- Kolot S.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **77**
- Kopteva O.** Kirovograd State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko (Kirovograd, Ukraine), the competitor of the pedagogics and educational management Department – **40**
- Korotenko N.** Taganrog psychoneurological boarding school № 1 (Taganrog, Russia), Director – **92**
- Kotlomanitova G.** Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko (Poltava, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the social and correction pedagogic Department – **113**

- Kovalchuk I.** Yuriy Fedkovych Chernovtci National University (Chernovtci, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the pedagogic and social work Department – **125**
- Kovalova A.** Pedagogical and Adult Education National Academy Pedagogical Sciences of Ukraine (Kiev, Ukraine), Department of foreign systems in teacher education and adult education, postgraduate student – **196**
- Krasnianska N.** Odessa State Environmental University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Ukrainian studies and social sciences Department – **26**
- Kravchenko V.** Classic Private University (Zaporozhye, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of Higher Education Pedagogy – **215**
- Krymova N.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **82, 201**
- Kudryavtseva O.** State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy» (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of Pre-School Education – **187**
- Kulish V.** Kirovohrad Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University (Kirovograd, Ukraine), Ph.D, the Senior teacher practical psychology Department – **249**
- Kupriianova O.** State Educational Establishment «Poltava Center vocational-technical education» (Poltava, Ukraine), educator – **107**
- Lazareva A.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **96**
- Leshchenko O.** Zaporozhzhya National University (Zaporozhzhya, Ukraine), the Senior lecturer of the Social Pedagogics Department – **151**
- Loziienko N.** Marketing and Innovation Policy Department (Odessa, Ukraine), Leading Specialist – **173**
- Lyesina T.** Izmail State University of Humanities (Izmail, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of general and social pedagogics and primary education – **118**
- Lytvynenko I.** V. O. Sukhomlynsky Mykolaiv national university (Mykolaiv, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Education and General Psychology Department – **243**
- Lysenko O.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **94**

- Makarov A.** V. N. Karazin Kharkov National University (Kharkov, Ukraine), practical psychologist – **205**
- Marahina E.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Teacher of the Department of social work and staff management – **44**
- Marchuk M.** Yuri Fedkowitsch Chernovtsi National University (Chernovtsi, Ukraine), assistant of the pedagogic and social work Department – **143**
- Marusyak K.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, student – **122**
- Maystruk O.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, student – **30**
- Mkhytaryan O.** V. O. Sukhomlynsky Mykolaiv national university (Mykolaiv, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the philological education Department – **254**
- Mospan N.** Borys Grinchenka Kyiv University (Kyiv, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of English philology Department – **75**
- Muzyka Y.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **105**
- Mykhalchuk K.** Odessa State Environmental University (Odessa, Ukraine), Faculty of environmental, student – **26**
- Nazaruk O.** National Aviation University (Kyiv, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Aviation Psychology Department – **62**
- Nevrev A.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Information Systems Department – **173**
- Nikon N.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **33**
- Nyemtsev E.** Krasnoarmeisk Industrial Institute of Donetsk National Technical University (Krasnoarmeisk, Ukraine), the Senior teacher of the Department of electromechanics and automatics – **251**
- Nyemtseva N.** Krasnoarmeisk Industrial Institute of Donetsk National Technical University (Krasnoarmeisk, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the general scientific training Department – **251**
- Onishchenko T.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, student – **46**

- Onischuk V.** Odessa I. I. Mechnikov National University (Odessa, Ukraine), Ed.D, Full Professor, the Head of the Sociology Department – **53**
- Pelissier J.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Department of social work and staff management – **30, 120**
- Posvistak O.** Khmelnytskyi National University (Khmelnytskyi, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the philosophy and political science Department – **20**
- Prosenyuk A.** State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy» (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Senior teacher of the Department of family and special pedagogy and psychology – **184**
- Protas Y.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Department of social work and staff management, student – **201**
- Raicheva A.** Charitable Foundation «Romany of Bessarabia Amaro Ternimos» (Odessa, Ukraine), President – **105**
- Remez N.** Odessa regional center for education quality assessment (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Deputy Director – **22**
- Roman S.** State institution «Luhansk Taras Shevchenko National University» (Starobelsk, Ukraine), Ed.D, the Associate professor, professor of department of laboratory diagnostics, chemistry and biochemistry – **130**
- Romenska T.** State Complex for Social Rehabilitation of Disabled Children (Mykolaiv, Ukraine), Head of the Social Rehabilitation Office of the Educational and Methodological Service, postgraduate student of Institute of Special Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine – **101**
- Rusina N.** Separated subdivision of NULES of Ukraine «Rovno College» (Rovno, Ukraine), Ph.D, the lecturer – **213**
- Sayko N.** Poltava National Pedagogical University (Poltava, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social and correctional pedagogy – **146**
- Seleznyova O.** Belaya Tserkov Institute of Economics and Management (Belaya Tserkov, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work – **98**
- Severinyuk T.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Department of social work and staff management – **115**
- Shcherban A.** Kherson State University (Kherson, Ukraine), the Assistant of the social work, social pedagogy and sociology Department – **132**

- Shevchenko N.** Zaporozhye National University (Zaporozhye, Ukraine), Ed.D, Full Professor, the Head of the Department of pedagogics and psychology of educational activity – **80**
- Shevchuk E.** Odessa I. I. Mechnikov National University (Odessa, Ukraine), Department of Culturology, student – **227**
- Shevchuk O.** Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna (Uman, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the social pedagogy and social work Department – **211**
- Shishova I.** Kirovograd State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko (Kirovograd, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of applied psychology Department – **156**
- Shynkarenko L.** International humanitarian University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Senior teacher of the Department of business administration and corporate security – **181**
- Shynkarenko V.** Odessa national economic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of the mathematical methods analysis of economics – **181**
- Simonenko N.** Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko (Sumy, Ukraine), postgraduate student of pedagogics Department – **171**
- Sivash S.** Classical private university (Zaporozhia, Ukraine), postgraduate student of management of educational establishments and pedagogics of higher school Department – **38**
- Slobodianiuk O.** Odessa State Environmental University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Ukrainian Studies and Social Sciences Department – **154**
- Starikova A.** Zaporozhzhya National University (Zaporozhzhya, Ukraine), faculty of social pedagogics and psychology, student – **141**
- Stepura J.** Poltava national pedagogical university named V.G. Korolenko (Poltava, Ukraine), postgraduate student of elementary and preschool education Department – **220**
- Sugatska N.** Communal higher educational institution «Zaporozhzhya pedagogical College» Regional Council (Zaporozhye, Ukraine), the teacher of preschool disciplines – **222**
- Suryakova M.** National Metallurgical Academy of Ukraine (Dnipropetrovsk, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the engineering pedagogy Department – **232**
- Sushchenko R.** Zaporozhye National Technical University (Zaporozhye, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of transport technologies – **194**
- Sych T.** Luhansk Taras Shevchenko National University (Starobilsk, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the

- Department of civil service administration and management – **191**
- Talha Mohiaden Soluman** Odessa National Polytechnic University (Sabha, Libya), speciality «Technology of pharmaceutical preparations», magister – **225**
- Tkachenko S.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Department of social work and staff management – **203**
- Todortseva J.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of social work and staff management – **139**
- Tsigan N.** Luhansk Taras Shevchenko National University (Starobilsk, Ukraine), Department of civil service administration and management, postgraduate student – **199**
- Vinjega L.** Izmail State University of Humanities (Izmail, Ukraine), postgraduate student of the Department of general and social pedagogics and primary education – **118**
- Vorontsova M.** Russian state social University (Taganrog, Russia), the Headmaster, Ph.D, the Associate professor – **92**
- Yakimcuk A.** Uman T. Shevchenko College of education and humanities (Uman, Ukraine), the teacher of social and pedagogical subjects – **137**
- Yemelianova A.** Odessa I. I. Mechnicov National University (Odessa, Ukraine), Leadership centre specialist – **72**
- Yudin A.** Ghent University (Ghent, Belgium), Ph.D, the Associate professor, professor of Russian linguistics of languages and cultures Department – **57**
- Zaika E.** V. N. Karazin Kharkov National University (Kharkov, Ukraine), Ph.D, Full Professor, the Associate professor of general psychology Department – **205**
- Zhang Yiheng** Odessa National Polytechnic University (Beijing, China), speciality «atomic energy», magister – **256**

Наукове видання

**МАТЕРІАЛИ
СЬОМОЇ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ»
м. Одеса, 16 травня 2016 р.**

Головний редактор В. В. Корнещук

Підп. до друку 11.05.2016. Формат 60×90/16. Папір офсетний. Гарн. «Times»

Друк цифровий. Ум. друк. арк. 15,46.

Наклад 100 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторович

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.

Тел. 0949464393, 0487431393 email – 7431393@gmail.com

